

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXVII Nr. 7-8 IULIE-AUGUST 1968

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXVII Nr. 7-8
IULIE-AUGUST
1968

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte
J U S T I N I A N
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

REDACȚIA, *A XXIV-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist* 777

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

- Pr. Prof. I. VESA, *Curăția sufletească* 779
Pr. OCTAVIAN POPESCU, *Indatoririle creștinului față de familia și rudele sale* 782

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

- REDACȚIA, *Acțiuni în slujba păcii (iulie-august)* 787
O.B., *Știri ecumenice* 797

COMEMORĂRI

- Pr. GABRIEL COCORA, *Mitropolitul Iosif Naniescu și Buzdul* 806
Pr. EUSTAȚIU CUMPANAȘU, *Noi contribuții cu privire la preotul revoluționar Radu Șapcă* 813
Pr. GABRIEL COCORA, *Preotul Neagu Benescu* 821

ARTICOLE ȘI STUDII

- Diac. Drd. COMAN GH. PETRE, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la sfârșitul epocii fanariote pînă la înălțarea ei la rangul de patriarhie* 830
Diac. Drd. SAVA MARIN, *Hristologia lui Sever de, Antiohia și importanța ei pentru dialogul cu Bisericile Vechi-Orientale* 844

DOCUMENTARE

- AL. ALEXIANU, *Din vechea literatură românească epigrafică. Versuri de inscripție murală, lapidară, iconară, pe țesături și lucruri bisericesti* . . . 856

Prof. T. G. BULAT, <i>Contribuții la istoricul Bibliotecii de la Mîndșirea Sfîntului Sava din București</i>	879
---	-----

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ASISTENT, † Preotul <i>Gheorghe Mitroi</i>	903
Pr. MARIN M. BRANIȘTE, † <i>Preotul Ion Vasilescu-Rucăr</i>	904

RECENZII

« <i>Theologie und Glaube</i> », Paderborn, nr. 1/1968: <i>Kerygma und Dogma</i> , nr. 1/1968, de Prof. O. BUCEVSCHI	906
Barbu Teodorescu, <i>Nicolae Iorga</i> , Editura Tineretului, București. 1968, 384 p. + 32 planșe, de IOAN F. STĂNCULESCU	909
<i>Note bibliografice</i> , de C. BĂRBULESCU	921

A XXIV-A ANIVERSARE A ELIBERĂRII ROMÂNIEI DE SUB JUGUL FASCIST

23 August 1968 — a XXIV-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist, a prilejuit pe întreg cuprinsul patriei, o manifestare mai plenară, de dimensiuni mai impresionante, a profundeii dragoste de patrie, a unității de nezdruccinat a poporului român.

În istoria națiunii române, 23 August 1944 a însemnat punctul de plecare al transformărilor revoluționare ce au dus la dobândirea adevăratei independențe și suveranități a țării, la eliberarea socială a celor ce muncesc, la afirmarea și înflorirea creatoare a națiunii noastre.

Voința fermă de a apăra și dezvolta libertatea cucerită la 23 August a determinat poporul român să se angajeze în lupta pentru zdrobirea definitivă a Germaniei hitleriste, cu toate resursele materiale și umane.

În cei 24 de ani care au trecut de la insurecția din August 1944 au fost înfăptuite transformări fără egal în istoria patriei noastre. Drumul parcurs are ca trăsătură fundamentală înaintarea spre împlinirea mărețului ideal — libertatea.

Poporul român este astăzi un popor independent într-o țară independentă. El este hotărît mai mult ca oricînd să-și apere libertatea.

Eliberarea națională și socială constituie baza pe care s-a putut realiza libertatea individuală și implicit dezvoltarea tuturor aspectelor personalității umane. Această libertate națională, socială sau individuală nu poate fi susținută decît pe baza creșterii bogăției materiale și spirituale a societății. Așa se explică eforturile depuse de poporul nostru pentru continua dezvoltare a industriei precum și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, pe baza științei și tehnicii moderne. Un exemplu elocvent îl constituie faptul că astăzi România produce în domeniul industrial, în numai 27 de zile, cît în anul 1938. Numai în ramura siderurgică ritmul rapid de dezvoltare va permite ca la sfîrșitul cincinalului să se obțină 320 kg de oțel pe cap de locuitor față de 18,2 kg în 1938. În cea mai mare și mai modernă unitate a siderurgiei noastre, Combinatul de la Galați, întregul proces de fabricație va fi automatizat și condus cu ajutorul mașinilor electronice de calcul. Rezultatele obținute au fost posibile și datorită măsurilor de organizare rațională a producției și a muncii, sporirii productivității muncii și rentabilității, instaurării pretutindeni a înaltului spirit de răspundere și gospodăresc. Ca rezultat circa 75 la sută din

sporul producției globale industriale față de anul precedent s-a datorat creșterii în ritm, susținut a productivității muncii.

Paralel cu creșterea avuției materiale se acordă o importanță deosebită dezvoltării învățămîntului, științei și culturii. Iată un exemplu concludent: de unde în urmă cu 24 de ani în țara noastră se numărau milioane de analfabeți, astăzi s-a realizat nu numai generalizarea și gratuitatea învățămîntului de toate gradele, ci și creșterea duratei învățămîntului obligatoriu la 8 ani și într-un viitor apropiat la 10 ani.

Au fost luate o serie de măsuri în scopul perfecționării activității științifice și a învățămîntului. Astfel sînt create condițiile de pătrundere a științei în toate sectoarele de activitate și în special în sfera producției materiale, de creștere a participării maselor la rezolvarea problemelor economice, de stat și sociale, de manifestare deplină a aptitudinilor fiecărui. În felul acesta se asigură mersul înainte pe calea libertății și democrației, cale deschisă de istoricul act de la 23 August 1944.

Pe plan extern România, în cei 24 de ani care s-au scurs de la eliberarea sa, promovează relații bazate pe respectul suveranității, al personalității fiecărui popor, recunoașterea dreptului tuturor popoarelor de a decide ele însele asupra propriei lor soarte. Aceste principii se bucură de adeziunea deplină a maselor, constituie baza ce asigură relații normale cu toate țările, relații de încredere, de colaborare. Ele — se arată în Declarația Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România, cu privire la principiile de bază ale politicii externe ale României, — constituie condiția fundamentală a colaborării cu statele sistemului socialist a rezolvării oricăror litigii internaționale pe cale pașnică.

Credincioasă acestor principii sacre, România are azi un rol deosebit de activ pe arena internațională. Consecvența și înțelepciunea activității sale au făcut să crească stima opiniei publice mondiale față de poporul și guvernul nostru al cărui crez suprem este fericirea fiilor săi, apărarea intereselor fundamentale ale socialismului, a cauzei înalte a păcii.

Referindu-se la aceste principii, Mesajul conducătorilor cultelor religioase din Republica Socialistă România către slujitori și credincioși subliniază între altele:

«Asemenea principii generale formează și baza comună a religiilor pe care noi le slujim, și de înfăptuirea cărora în viața oamenilor sîntem răspunzători și noi cei ce slujim lui Dumnezeu. Căci numai în felul acesta contribuim la împlinirea vooi sfinte a lui Dumnezeu, care a creat pe toți oamenii: liberi, frați, membrii ai aceleiași familii».

Lucrînd pentru înfăptuirea și respectarea acestor principii, în toate împrejurările — se arată în continuare în Mesaj — «Împlinim în același timp porunca credinței noastre care ne cere să înfăptuim împărăția păcii și a binelui între toți oamenii».

REDACȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

CURĂȚIA SUFLETEASCĂ

În Psalmul 50, psalm de pocăință, psalmistul se roagă lui Dumnezeu, zicînd: «Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule și duh drept înnoieste întru cele dinlăuntru ale mele». Iar în Cuvîntarea de pe munte, în fericirea a șasea, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne spune: «Feriți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu».

Ce înseamnă curăția inimii? De ce creștinul trebuie să aibă sufletul curat? Și prin ce mijloace poate el să-și păstreze sufletul curat? Iată întrebările la care va răspunde cuvîntul nostru de învățătură de astăzi.

A avea sufletul curat înseamnă în primul rînd a-l curăți de păcate și a-l feri cu cea mai mare grijă de întinăciunea faptelor celor rele, de orice fel ar fi ele, și mai ales a-l feri de păcatul necurăției. Rănită prin păcatul strămoșesc și slăbită mereu prin păcatele personale de fiecare zi, supusă ispitelor de tot felul și mai virtuos poftelor trupului, de care ne vorbește marele Apostol Pavel cînd spune: «Văd însă în mădulările mele altă lege, luptînd împotriva minții mele și dîndu-mă rob legii păcatului, care e în mădulările mele» (Romani VII, 23), firea noastră e supusă mereu greșelii; iar prin greșeală sau prin păcat sufletul nostru își pierde strălucirea curăției, care îl poate înălța pînă la Dumnezeu, ziditorul lui. Avînd puțința de a redobîndi, la scaunul spovedaniei, strălucirea curăției sufletești umbrită de întunecimea păcatului, creștinul trebuie să se străduiască a tinde mereu spre o viață curată, spre biruirea pornirilor celor rele, spre trăirea în Hristos, așa ca fiecare să poată spune cu Sfîntul Apostol Pavel: «De acum numai trăiesc eu, ci trăiește în mine Hristos» (Galateri II, 20) și să realizeze și ceea ce stă scris în alt loc de același dumnezeiesc Apostol: «Toate să le faceți fără cîrtire și fără îndoială; ca să fiți fără prihană și întregi, fiii lui Dumnezeu (Filipeni II, 14—15).

A avea sufletul curat înseamnă nu numai a-l păzi de păcat, ci și a-l împodobi cu podoaba și bogăția virtuților creștinești de tot felul. Ferirea

de păcate este aspectul negativ al trăirii creștinești. Dar adevăratul ur-nător al lui Hristos Mîntuitorul trebuie nu numai să nu facă rău în lume, ci să facă bine, adică, dobîndind prin strădaniile neîncetate vîr-tuțile creștinești, el trebuie să lucreze neconținut cele bineplăcute lui Dum-nezeu și de folos real oamenilor; căci la dreapta judecată vom fi judecați nu după răul pe care nu l-au făcut, ci în primul rînd, după binele pe care nu l-am făcut în lume.

Deci dezbrăcînd pe omul cel vechi, omul păcatului, să ne îmbrăcăm cu armele luminii, care sînt lucrările cele bune, izvorite din suflet plin de curăția virtuților. Și dacă noi nu putem spune cu Sfîntul Apostol Pa-vel: «Mulțumesc lui Dumnezeu, căruia îi slujesc din strămoși cu cuget curat» (II Timotei, I, 3), putem și datori sîntem să începem măcar de acum înaintea să-i slujim, asemănîndu-ne Mîntuitorului nostru Iisus Hris-tos care «a făcut numai bine», gîndindu-ne și la răsplata cea viitoare, pe care Tatăl tău a pregătit-o celor aleși ai Lui.

E curat sufletește cel care are conștiință curată, acela din a cărui inimă izvorăsc sentimente curate, precum din izvorul de munte țîșnesc numai ape limpezi; și cel care lucrează cu gînd curat și cu intenție dreaptă. «Avînd preot mare peste casa lui Dumnezeu, să ne apropiem cu inimă curată, cu plinirea credinței, fiind curățiți în inimi de conștiința cea rea» ne învață Sfîntul Apostol Pavel (Evrei X, 22). Gîndurile, sim-țămintele și dorințele noastre să fie ca și acelea ale lui Iisus Hristos, după îndemnul aceluiași Sfînt Apostol Pavel: «Aceasta să gîndiți în voi, ca și Iisus Hristos» (Filipeni II, 5).

Între noi și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos trebuie să fie așadar identitate în gîndire, simțire și trăire, căci altfel nu sîntem ai lui Hristos. Să facem deci, să gîndim și să dorim cele bine plăcute lui Dumnezeu, să înăptuim cele ce ne înalță spre culmile binelui și ale virtuții, cele ce ne ridică din lumea simțirii și trăirii egoiste și trufase, spre înălțimile trăirii celei virtuose. Și toate acestea să le facem cu gînd curat și cu intenție dreaptă, spunînd mereu cu psalmistul: «Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui Tău să fie slavă!»

De ce trebuie ca noi, creștinii, să avem sufletul curat? Răspunsul ce ni-l dă Sfîntul Apostol Pavel: «Au nu știți că sînteți templul lui Dum-nezeu și ca Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?» (I Corinteni III, 14). Noi sîntem, deci, Biserica lui Dumnezeu, în care Dumnezeu locuiește prin credință, prin har, prin iubire și prin alte daruri. Prin urmare e logic ceea ce spune mai departe Sfîntul Apostol Pavel: «De va strica cineva casa lui Dumnezeu, strica-l-va pe acela Domnul, căci Biserica lui Dum-nezeu sfîntă este, care sînteți voi». Iar în cap. VI, 19 din aceeași epis-tolă ne spune mai departe: «Au nu știți că trupul vostru este biserică Duhului Sfînt, care locuiește în voi, pe care îl aveți de la Dumnezeu și nu sînteți ai voștri? Căci sînteți cumpărați cu preț mare». Aparținînd lui Hristos, care ne-a răscumpărat cu prețul neprețuit al singelui Său prea sfînt, noi nu mai sîntem ai noștri, ci sîntem «templul lui Dumnezeu celui viu» (II Corinteni VI, 16).

Iar Dumnezeu, fiind curat și sfânt prin natură, nu locuiește decît în suflete și trupuri curate. Prin urmare «să ne curățim de toată spurcăciunea trupului și sufletului, făcînd sfințenie în frica lui Dumnezeu (II Corinteni VII, 1).

Sfinții au înțeles bine marele dar al curăției sufletești. «Ce rod e mai ales, ce hrană e mai dulce decît curăția sufletească?» exclamă Sfîntul Ambrozie. Curăția, într-adevăr, face pe om fericit: îi dă pace, bucurie, cinste, sănătate, frumusețe, har, o viață lungă, o moarte liniștită și sfîntă. În inima curată răsare prin Duhul Sfînt și apoi crește în Iisus Hristos o adevărată familie de virtuți, din care apoi se revarsă în lume faptele cele bune, care întăresc pe aproapele prin cuvînt bun de învățătură și mai ales într-ajutorare în ceas de nevoi și de necaz. Sfîntul Ciprian zice: «A birui plăcerea e cea mai mare și mai dulce plăcere; e cea mai gustoasă plăcere, fiindcă nimic nu bucură atît și nu umple sufletul de fericire, cît o conștiință curată».

Multe sînt mijloacele prin care, dacă le vom folosi, ne vom păstra curăția sufletească și prin ea și pe cea trupească. Sfîntul Apostol Pavel zice în Epistola către Romani (XII, 1—2): «Rogu-vă, dar, fraților, pentru milele lui Dumnezeu, să vă puneți înainte trupurile voastre jertfă vie, plăcută lui Dumnezeu. Și să vă schimbați cu înnoirea minții, ca să adevăriți care este voia lui Dumnezeu cea bună și plăcută și deplină». Altarul acestei jertfe, de care vorbește Sfîntul Pavel, este, după tălmăcirea Sfîntului Grigorie cel Mare, sufletul, în care focul iubirii celei înalte de Dumnezeu și de aproapele arde și mistuie pofta cea rea a trupului. Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că noi trebuie să urîm păcatul.

Deci primul mijloc de a păzi curată inima noastră este mortificarea continuă a poftelor rele ale trupului nostru, este demolirea pornirilor celor rele ale lui.

Luînd aminte la cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: «Avem comoara aceasta, sufletul, în vase de lut» (II Corinteni IV, 7), trebuie să adăugăm mortificării trezvia, fiind convinși că această curăție sufletească se poate pierde cu multă ușurință. Să fim, deci, mereu atenți ca să nu o pierdem și să-l rugăm pe bunul Dumnezeu să ne păzească această podoabă a sufletului nostru, zicînd adeseori cu psalmistul: «Ridică-mă din nevoi, ca să nu mă afund» (Psalm. LXIX, 15).

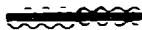
Și pentru ca mortificarea, împreună cu trezvia, să ne păstreze curății, trebuie să le unim cu modestia, în toate, cum ne învață Sfîntul Efrem Sirul: «Fiți cumpătat sau modest în îmbrăcăminte, în mîncare, în vorbe, în privire, în purtare, în gînd, în veselie»; și să le unim mai ales cu smerenia, care, după Fericitul Augustin e «paznicul curăției» (*locus custodis humilitas*). Sfîntul Ioan Scărarul compară pe cel ce vrea să fie curat sufletește și trupește, dar nu este și smerit, cu acela care, voind să înoate cu o mină, ar voi ca cealaltă să apese apele mării.

De cel mai mare folos în această privință e gîndul la atotprezența lui Dumnezeu, care toate le vede și le știe, precum și încrederea nețărmurită în ajutorul lui Dumnezeu. Căci zice Sfîntul Ioan Gură de Aur (*Hom. ad populum*) că nu sîntem de fier sau din piatră, ci oameni supuși

slăbiciunii naturii ; iar Fericitul Augustin spune: «Cite persoane ilustre pentru învățătură sau sfințenie nu s-au prăbușit în aceste stînci ale necurăției, pentru prea marea încredere pe care au avut-o în ei înșiși ! Să nu fie nimeni care în această privință să se creadă ferit de primejdie: Chiar dacă ați fi sfinți, nu sînteți fără puțința de a păcătui» (*Epist.*).

Ca fii ai lui Dumnezeu și ca urmași ai legămîntului Fiului Său Iisus Hristos, să păstrăm curate sufletele noastre, pentru ca în ele să locuiască mereu Dumnezeirea cea întreită în Fețe și să facem tot mai strălucitoare sufletele noastre săvîrșind neconținut cele bineplăcute lui Dumnezeu și folositoare aproapelui nostru. Să luăm aminte spre fericirea pregătită în viața de dincolo celor curați cu sufletul, unde nu vor avea intrare cei ce nu sînt curați (Apocalipsă XXI, 27) ; «Și tot ce e spurcat nu va intra...» și să-l rugăm pe Mîntuitorul ca păzindu-ne curați în viața pămîntească, să ne învrednicească și pe noi a-l vedea pe Dumnezeu în viața de dincolo Amin.

Pr. Prof. I. VESA

INDATORIRILE CREȘTINULUI FAȚĂ DE FAMILIA ȘI RUDELE SALE

«Cine nu poartă grijă de ai lui și mai ales de cei din casa lui, s-a lepădat de credință și este mai rău decît un necredincios (I Tim. V, 8).

Sfînta Evanghelie de astăzi ne înfățișează un om care a stîrnit admirația Mîntuitorului Hristos. «Nici în Israil n-am aflat atîta credință» zice Mîntuitorul. Era un ostaș roman care avea sub comanda lui o sută de soldați. Prin ce se ridică el deasupra tuturor? Prin credința lui mare, că zice: «Zi numai un cuvînt și se va tămădui sluga mea, că și eu sînt om sub stăpîn și am sub mine ostași și zic unuia: «Du-te» și se duce, altuia «vino» și vine, altuia «dă cutare lucru» și face. Prin smerenia lui desăvîrșită, că zice: «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămîntul meu»; era ofițer roman, deci făcea parte dintre stăpînitorii poporului iudeu și totuși se socotea nevrednic să primească pe Mîntuitorul în casa lui. Pentru smerenia aceasta, cuvintele lui au fost spuse de atunci de cei ce se apropie de sfînta Împărtășanie: «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămîntul casei sufletului meu...».

Prin iubirea lui față de aproapele suferind. Cine este acesta pentru care se roagă, pentru care intervine, copilul sau femeia lui? Nu! un slujitor care pe acea vreme nu prețuia mai mult decît un animal. «Doamne, sluga mea zace în casă bolnav, cumplit chinuindu-se!» Deci era unul dintre casnicii lui.

Și fiindcă toate faptele și cuvintele Mîntuitorului, fiind ale lui Dumnezeu care e veșnic, se cuvine să înțelegem din minunea istorisită astăzi grija pe care trebuie să o purtăm și noi față de cei din casa noastră, o grijă plină de dragoste și de credință smerită pentru sănătatea lor sufletească, pentru mîntuirea sufletelor lor, avînd a da seama în fața Drep-tului Judecător de aceasta.

Prin căsătorie, omul întemeiază o familie. Căsătoria a fost binecuvîntată de Dumnezeu în rai, cînd a zis primei perechi de oameni: «Și i-a binecuvîntat Dumnezeu și le-a zis: «Creșteți, înmulțiți-vă, umpleți pămîntul și stăpîniți-l» (Facerea I, 28). Deci, Dumnezeu a sfințit legătura dintre soț și soție. Mîntuitorul o ridică la rangul de sfință taină și la Cana face prima Sa minune. Prin căsătorie omul participă la creație ca asociat al lui Dumnezeu la actul creator: «Creșteți...».

Sfîntul Apostol Pavel îi zice «Taină mare», comparînd-o cu unirea mistică dintre Hristos și Biserică, arătînd că bărbatul e dator să-și iubească soția, cum Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea... ca s-o înfățișeze curată, slăvită, sfîntă și fără prihană.

Iată ce iubire jertfelnică și ce scop are iubirea dintre soți: desăvîșirea morală reciprocă. «Femeile să fie supuse soților lor ca Domnului și cum se supune Biserica lui Hristos, așa femeile bărbaților lor în toate lucrurile». Deci, scopul căsătoriei nu e numai înmulțirea neamului omnesc, căci cei fără copii ar trebui să se despartă, și nici numai ajutorul reciproc, căci atunci dacă unul se îmbolnăvește ar trebui să se despartă, ci scopul căsătoriei este mai ales legătura în dragoste și devotamentul unuia pentru celălalt, pentru o împlinire reciprocă, transmițîndu-și unul altuia calitățile și darurile care sînt proprii fiecăruia, înnobilîndu-se și formîndu-se reciproc, lucrînd laolaltă la îndeplinirea menirii morale a fiecăruia.

Istoria Bisericii creștine cunoaște atîtea soții care, începînd cu Claudia Procula, soția lui Pilat, au avut o mare influență asupra soților lor și au adus mare cîștig Bisericii. Mîntuitorul adresîndu-se celor săraci, suferinzi și obișduiți, se adresează și femeilor care în acea vreme aveau o poziție precară în familie și societate. Mîntuitorul proclamă egalitatea morală a femeii cu bărbatul, găsește în femeie simțăminte alese pe care le dă de exemplu (credință, smerenie, dragoste): femeia cananeană, samarineanca, femeia bolnavă de 12 ani care se atinge de haina Lui și se vindecă, femeia văduvă cu doi bani, Marta și Maria. Pentru aceasta, femeile înconjoară pe Mîntuitorul cu dragoste și devotament și se învrednicesc să fie primele vestitoare ale învierii Mîntuitorului. Faptele mari nu cer atît rațiune cît iubire. Dacă bărbatul reprezintă forța fizică și rațiunea, apoi femeia e înzestrată cu: iubire, stăruință, devotament, jertfă neprecupețită. Sfîntul Apostol Pavel, vorbind de influența ce o poate avea soțul asupra soției cu privire la trăirea religioasă, zice: «Dacă o femeie are un bărbat necredincios și el voiește să trăiască cu ea, să nu se despartă de bărbatul ei, căci bărbatul necredincios este sfințit prin nevasta credincioasă și nevasta necredincioasă este sfințită prin bărbatul credincios, căci ce știi tu, nevastă, dacă-ți vei mîntui bărbatul, sau ce știi tu bărbate, dacă îți vei mîntui soția?» (I Corinteni VII, 12, 16). În istoria cu-

ceririlor lui Alexandru Macedon, se spune că, dintr-o cetate care a opus rezistență, numai femeilor li s-a permis să iasă cu atât cit puteau duce în spate, urmînd ca pe bărbați să-i treacă prin ascuțișul sabiei. Observînd soldații cuceritori că săracii aveau cam aceeași greutate și formă, unu tăie un sac și spre uimirea lor, ieși la iveală : un bărbat... apoi altul și altul... Femeile veniră la Alexandru: ai jurat că ne dai voie să salvăm ce ne e mai drag din casele noastre; nimic nu ne e mai drag decît bărbații... pe ei vrem să-i salvăm de la moarte... Văzînd dragostea și înțelegerea lor, a iertat cetatea!

Ce învățămînt pentru soțiile creștine ca să salveze, prin dragoste, stăruință, devotament și exemplu, pe soții lor de pieirea veșnică!

După concepția creștină, demnitatea de tată și mamă urmează după oficiul preoțesc. Pentru demnitatea de preot și de tată, Iisus a făcut taine deosebite, nu sînt sfinte taine pentru profesori și conducători, ci pentru preoți și părinți. După primele patru porunci care marchează îndatoririle omului față de Dumnezeu, urmează cele șase porunci care privesc relațiile dintre oameni: prima din aceste șase, deci imediat după îndatoririle către Dumnezeu este «Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta...» Părinții în educarea copiilor țin locul lui Dumnezeu. Porunca spune: «să cînsteești», adică părintele-tatăl să fie un astfel de model încît copilul să-l poată alege întru toate ca ideal al său. «Fericit copilul, care păstrînd asemenea amintire despre tatăl său, îi va fi ca un înger păzitor în ispite mari, chiar atunci cînd mormintele părinților vor fi acoperite cu iarbă». Familia nu e numai izvorul vieții sociale, ci și școala propriu-zisă a moralității, a așa-ziselor virtuți sociale. Cele trei forme în care se manifestă raporturile reciproce dintre oameni: față de superiori, față de inferiori și față de egali, își au începutul în cadrul familiei. Raportul față de inferiori rezidă în dragostea, grija și devoțiunea părinților față de copii. Acela față de superiori, în respectul și recunoștința copiilor față de părinții care îi iubesc, iar acela față de egali, rezidă pe de o parte în raporturile dintre soți, iar pe de alta, în acela dintre frați. Soții se deosebesc nu numai ca sex, dar și ca fire, caracter și opinie. Frații uniți prin sînge și amintiri dobîndesc sentimentul dragostei frățești, care constituie izvorul celei mai dificile virtuți: a recunoaște fără invidie valoarea și serviciile celorlalți oameni, recunoaștere ce e egală cu dreptatea. Se cunoaște influența mamei asupra educației copilului. Se spune că mai mult de jumătate din formația omului se datorează mamei. Istoria creștinismului păstrează în rîndul sfintelor mame pe Împărăteasa Elena, Antuza, Monica, Macrina, Nona și altele, care au crescut și educat pe unii dintre cei mai mari sfinți și stîlpi ai Bisericii ca : Sfîntul Ioan Gură de Aur, Sfîntul Vasile cel Mare. Sfîntul Grigore de Nazianz, Fericitul Augustin, Sfîntul Constantin cel Mare. Adevărații eroi nu sînt campionii de box sau artiștii de film ori de muzică, ci mamele de nimeni sărbătorite, care muncesc viața întreagă nebagate în seamă și necunoscute, între zidurile căminului familial. Nu sînt eroi cei care sar mai sus sau campionii de motocicletă, ori cei ce fug mai tare, ci mamele care veghează nopți întregi la căpățiul copilului bolnav, care rămîn văduve cu copii mulți, care nu deznădăjduiesc în fața greu-

tăților vieții, mame care învață copiii să se roage, să se spovedească și împărtășească, care ascultă lecțiile copiilor deși nu cunosc o boabă latină...

O, nesfârșită iubire de mamă ! Dumnezeu însuși, vrînd să aducă pildă iubirea de mamă, zice : «Oare mama își poate uita de copilul său să nu-l miluiască? Și dacă ea își va uita, eu nu voi uita de tine!» (Isaia, XLIX, 15).

O istorioară povestită de țărani din sudul Franței ilustrează iubirea nesfârșită a mamei. Un tînăr a căzut în cursa unei femei ticăloase care îi ceru ca dovadă a iubirii sale inima mamei lui. Orbit de patimă își omorî mama, îi luă inima și venind pe drum, se împiedică și căzu. Inima se rostogoli în țărînă. Deodată, în noapte, din țărînă o voce : «Te-ai lovit rău, odorul mamei ?»

Părinții, din fire au iubire față de copii și le dau cele necesare trupului : «Cine este tatăl acela de la care cerînd fiul pîine, el să-i dea piatră?...», zice Mîntuitorul. Iubirea lor însă trebuie să se îndrepte în chip deosebit asupra formării caracterului și personalității copilului. Dumnezeu a încredințat părinților soarta eternă a sufletelor nemuritoare ale copiilor. Mîntuitorul a iubit ca nimeni altul copiii : «Lăsați copiii să vină la Mine, că a unora ca aceștia este împărăția lui Dumnezeu» (Matei XIX, 14). «Cei «șapte ani de acasă» sînt amprenta sufletului pentru toată viața, cu amintiri neșterse. O educație rea de mai tîrziu poate acoperi, dar nu șterge cele căpătate în primii șapte ani. În Sfînta Scriptură a Vechiului Testament se vorbește de slăbiciunea arhiereului Eli pentru ticăloșiile fiilor săi, Ofrei și Fineas, căruia Domnul îi spune : «Tu cinstești pe fiii tăi mai mult decît pe Mine, ca să vă îngrășați din cele dintii daruri ale Mele. Voi cinstiți pe cine Mă cinstește, iar cei ce Mă disprețuiesc vor fi disprețuiți». (I Samuel III, 12, 13). Sînt părinți care și-au făcut idoli din copiii lor, toate le-au permis și trecut cu vederea. Mai tîrziu culeg roadele amare ale acestei slăbiciuni. Copiii imită pe părinți și își fac argument pentru neglijențele lor din neglijențele părinților. În genere părinții doresc să aibă copii buni, dar fără osteneala educației, să culeagă roade fără să semente. Și totuși numai părinții pot să imprime în sufletele copiilor simțăminte alese, să înfrîneze înclinările egoiste, să dezvolte dreptatea și iubirea, înțelegerea și înțrăjutorarea. Dacă principiul de bază al oricărei educații este să fie condusă de iubire, să țină seama de caracterul individual al celui care urmează să fie educat, apoi acest principiu numai părinții pot să-l aplice pentru că numai ei au dragoste pentru copiii lor în gradul cel mai înalt, și pot să studieze caracterul individual al copilului. Școlile și institutele pedagogice pot să împlinescă opera de educație începută în familie, dar nu să o și înlocuiască. Dragostea de mamă și grija cu care întîmpină nevoile și caracterul copiilor nu pot fi cu nimic înlocuite.

Educația creștină așteaptă de la copii să vorbească cu părinții cu un fel de respect religios. Model de cinstire a părinților și de ascultare este Mîntuitorul Iisus. Fiul lui Dumnezeu, care pînă la vîrsta de 30 de ani s-a supus părinților pămîntești, că zice «era supus lor», iar Sfîntul Apostol Pavel zice că «a fost ascultător pînă la moarte, iar moarte de cruce». Același apostol îndeamnă pe copii să asculte în Domnul de părinți, căci :

«să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta» este cea dintii poruncă însoțită de o făgăduință : ca să fii fericit și să trăiești multă vreme pe pământ (Efeseni VI, 1).

Legea veche are blesteme grozave pentru copiii care necinstește pe părinții lor, necinste socotită păcat strigător la cer : «Cel ce lovește pe tatăl său sau pe mama sa să moară !» și iar : «Corbii să scoabească ochii acelor care disprețuiesc pe părinți» (Pilde XXX, 17). Împăratul Solomon ne dă pildă de cinstirea părinților, când primește pe mama sa sculându-se de pe tron și așezînd-o în dreapta sa. O istorioară grăiește de un tînău care, trecînd pe lîngă niște ocnași, se repezi și sărută mina unuia. «Ce faci ?» îi zise cineva. «E ocnaș, dar e tatăl meu !»

Să nu uite copiii, sau să-i facem să înțeleagă că nimeni nu-i iubește mai mult ca Mîntuitorul Hristos. El i-a chemat la Sine, i-a luat în brațe i-a binecuvîntat, i-a dat exemplul de urmat, pentru nevinovăția, sinceritatea și smerenia lor (Matei XVIII, 3—5 ; XIX, 13—15). «De nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în împărăția lui Dumnezeu» (Matei XVIII, 3). Deci nevinovăția și blîndețea copiilor e măsura omului desăvîrșit. Copiii au îndatorirea să asculte și să cinstească părinții, nu numai cînd aceștia sînt în viață, ci și după trecerea lor din această viață, făcînd rugăciuni și pomînirele rînduite de Biserică. Împlinirea acestor îndatoriri aduce mulțumire și pace sufletească și făgăduința dată de Dumnezeu prin respectarea poruncii a cincea, «ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ».

Am expus pînă acum îndatoririle creștinismului pentru familia sa soții unul față de celălalt, părinții față de copii, copiii față de părinți.

Desigur că obligația și răspunderea aceasta, merge în cercuri din ce în ce mai largi, răsfrîngîndu-se asupra rudelor apropiate și din ce în ce mai îndepărtate. Față de toți trebuie să ne arătăm iubirea de Dumnezeu. După ce Domnul vindecă pe îndrăcitul din Gadara, cînd acesta vrea să urmeze Mîntuitorului, este trimis la familia și neamurile lui «Mergi la casnicii tăi și le spune cîte îți-a făcut Dumnezeu». Mîntuirea se obține ajutînd pe altul în numele Domnului, cum vom auzi la judecată «Întrucît ați făcut unuia din acești frați ai Mei mai mici, Mie ați făcut». Și aceasta s-o facem mai întîi pentru soțul și soția noastră, copiii și rudele noastre și apoi în ocoale din ce în ce mai largi, să privim pe oricine ca pe un frate în Iisus Hristos, Domnul nostru, căruia se cuvine slavă, cinste și închinăciune, în veci, amin.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(iulie — august)

O NOUA ACȚIUNE PENTRU MENȚINEREA PĂCII. — La 1 iulie a. c. a fost semnat Tratatul de neproliferare a armelor nucleare de către reprezentanți a numeroase state.

Din partea țării noastre, Tratatul a fost semnat de Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România.

Cu acest prilej, ministrul de externe român a ținut o cuvîntare în care a declarat, printre altele, că este necesar, «ca adoptarea acestui important instrument internațional să fie urmată de pași eficienți pentru realizarea de noi acorduri în domeniul dezarmării, care să aibă ca rezultat final eliberarea omenirii de spectrul pericolului nuclear».

În încheiere d-sa a precizat că guvernul român, alături de toate țările iubitoare de pace, va aduce o contribuție constructivă pentru asigurarea unui climat de pace, securitate și colaborare internațională.

CEA DE A 31-A SESIUNE A CONFERINȚEI INTERNAȚIONALE DE INSTRUCȚIUNE PUBLICA. — La Geneva, la 1 iulie a. c., și-a început lucrările Sesiunea Conferinței internaționale de instrucțiune publică organizată de U.N.E.S.C.O. și Biroul Internațional al Educației, la care au participat reprezentanți a 80 de țări.

Vicepreședinte al sesiunii a fost ales șeful delegației române, Prof. Univ. Miron Constantinescu.

În cursul aceleiași zile au avut loc discuții pe marginea proiectului de recomandare referitor la educarea tineretului în spiritul înțelegerii internaționale ca parte integrantă a programelor școlare.

În cuvîntul său, reprezentantul român s-a referit la realizările învățămîntului din România cu privire la «*promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, înțelegere și respect reciproc, în spiritul rezoluției adoptate, din inițiativa României, de Adunarea Generală a O.N.U. în 1965*».

REUNIUNEA O.N.U. DE LA BUCUREȘTI. — În Capitală s-a desfășurat începând cu 3 iulie a. c. o serie de ședințe sub egida O.N.U.

Cu această ocazie, la invitația Ministerului Muncii, a sosit luni 1 iulie a. c. David A. Morse, directorul general al Organizației Internaționale a Muncii (O.I.M.).

Într-un scurt interviu acordat înainte de începerea lucrărilor reuniunii O.N.U. de la București, d-sa s-a referit la problemele ce vor constitui obiectul reuniunii: — problemele generale legate de demografie; — probleme de coordonare în cadrul familiei O.N.U.; — problema resurselor umane, a repartizării forțelor de muncă; pregătirea cadrelor.

La recenta conferință a O.I.M. dl. David A. Morse a lansat un apel pentru studierea, împreună cu U.N.E.S.C.O., a problemei raporturilor dintre învățămînt și activitatea profesională.

În timpul șederii sale în România, directorul general al O.I.M. a fost primit de către Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România. În timpul convorbirilor au fost discutate aspecte diferite referitoare la Centrul de perfecționare a pregătirii cadrelor de conducere din întreprinderi organizat în România cu sprijinul O.I.M. și rolul acestei organizații în cooperarea internațională.

— La 3 iulie a. c. U Thant, secretarul general al O.N.U. a sosit în capitală pentru a participa la această reuniune de lucru. La sosire, d-sa a declarat că își propune în primul rînd să participe la ședințele Comitetului administrativ de coordonare și în al doilea rînd, va lua parte la ședințele comune ale Comitetului de programare și coordonare ale Consiliului economic și social și ale Comitetului administrativ de coordonare.

Transmițînd apoi cele mai calde salutări și cele mai bune urări Guvernului și poporului României, d-sa a subliniat totodată contribuția României la succesul Organizației Națiunilor Unite.

— Tot în aceeași zi a sosit în România Rene Maheu, directorul general al U.N.E.S.C.O. — Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură.

La sosire, oaspetele după ce și-a exprimat impresiile de la recenta Conferință a Comisiilor naționale U.N.E.S.C.O. din Europa, ce și-a desfășurat lucrările la Monaco, s-a referit la importanța pentru activitatea acestei organizații a reuniunii O.N.U. de la București.

Sub conducerea secretarului general al O.N.U. sînt reuniți la București șefii secretariatelor internaționale și directorii generali ai diferitelor instituții specializate pentru examinarea problemelor de interes comun din punct de vedere al coordonării.

— În dimineața zilei de 3 iulie a. c. la Palatul Marii Adunări Naționale, sub conducerea secretarului general al O.N.U., U Thant, a avut loc ședința de deschidere a reuniunii O.N.U.

La această ședință de deschidere au luat parte Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și ministrul afacerilor externe, Corneliu Mănescu, președintele celei de a XXII-a sesiuni a Adunării Generale O.N.U.

În cuvîntul de salut adresat distinselor personalități prezente la reuniune, președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, a arătat că : «Țara noastră participă cu încredere și interes la activitatea Organizației Națiunilor Unite și a organismelor sale specializate, fiind convinsă că acestora le revine un rol remarcabil în sprijinirea eforturilor de progres și prosperitate ale tuturor popoarelor, în nobila operă de adîncire a cooperării între națiuni, de făurire a unei lumi a păcii și încrederii între state».

În încheiere D-sa urează succes deplin reuniunii și realizări cît mai mari în activitatea Organizației Națiunilor Unite pentru promovarea cooperării și înțelegerii internaționale, pentru progres și pace în lume.

A răspuns în numele Națiunilor Unite, secretarul general O.N.U., U Thant. D-sa a exprimat mulțumiri pline de recunoștință guvernului și poporului român pentru grija plină de atenție cu care au făcut pregătirile pentru a asigura buna desfășurare a lucrărilor reuniunii.

— Vineri 5 iulie a. c. au luat sfîrșit lucrările reuniunii mixte a Comitetului administrativ de coordonare al O.N.U. și Comitetului pentru programare și coordonare al Consiliului Economic și Social O.N.U.

La sfîrșitul lucrărilor s-a dat citire unui comunicat în care se arată că lucrările acestei reuniuni au fost consacrate schimbului de vederi între șefii executivi ai agențiilor specializate și alte organisme O.N.U. și membrii ai Comitetului pentru programe și coordonare cu privire la : deceniul O.N.U. pentru dezvoltare ; dezvoltarea și utilizarea resurselor umane și chestiuni generale de coordonare.

În încheiere, Comunicatul menționează : «Participanții la reuniunea mixtă și-au exprimat deosebita lor apreciere pentru bunele condiții create de guvernul Republicii Socialiste România care au făcut posibilă ținerea la București a acestei întîlniri folositoare».

CONFERINȚA MONDIALĂ A JURISTILOR PENTRU VIETNAM. — Între 6 și 11 iulie a. c. a avut loc la Grenoble Conferința mondială a juriștilor pentru Vietnam, la care au luat parte 150 delegați din 40 de țări. Din România a participat Ștefan Costăchescu, secretar general al Asociației Juriștilor.

Pe ordinea de zi a conferinței au fost înscrise următoarele probleme: *Aspectele juridice ale agresiunii americane în Vietnam, Refuzul de a participa la acest război, Crimele de război americane din Vietnam.*

Participanții la conferință au subliniat faptul că războiul agresiv dus de S.U.A. în Vietnam constituie o «încălcare a principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan, îndeosebi a dreptului la suveranitate, integritate și independență a popoarelor, a dreptului popoarelor de a-și alege regimul politic, economic și social».

Fostul ministru al apărării al Indiei, Krishna Menon, purtătorul de cuvînt al Conferinței a subliniat cele trei concluzii principale ce se degajă din documentele Conferinței : «...condamnarea pe plan juridic a agresiunii americane ; constatarea faptului că agresiunea americană în

Vietnam capătă adesea forme de genocid ; afirmarea juridică a dreptului la nesupunere pentru cetățeni americani care refuză să lupte în Vietnam.

O VIZITA OFICIALA DE PRIETENIE. — Între 9 și 15 iulie 1968, la invitația președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, a făcut o vizită oficială în România, președintele Republicii Tunisiene, Habib Bourguiba.

Oaspeții, în timpul șederii lor în țara noastră, au vizitat municipiul București și județele Brașov, Prahova și Constanța fiind întâmpinați pretutindeni cu căldură, expresie a sentimentelor de prietenie ce leagă popoarele român și tunisian.

Au avut loc convorbiri oficiale între președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și președintele Republicii Tunisiene, Habib Bourguiba. Au participat, din partea română : Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat, Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe, Bujor Almășan, ministrul minelor, Gheorghe Cioară, ministrul comerțului exterior, Nicolae Șipoș, ambasadorul României în Republica Tunisiană, Andrei Vela, director general al Agenției Române de Presă-Agerpress, Ștefan Cleja, ambasador, director în Ministerul Afacerilor Externe.

Din partea tunisiană : Habib Bourguiba jr., secretar de stat pentru afacerile externe, Ahmed Nouredine, secretar de stat pentru lucrările publice și locuințe, Mansour Moalla, secretar de stat pentru comerț și industrie, Mahmoud Maamouri, ambasadorul Republicii Tunisiene în România, Habib Ben Ammar, președinte — director general al Oficiului pentru artizanat, Ferid Soudani, președinte — director general al agenției de presă «Tunis-Afrique», Ahmed Ghezal, șeful direcției «Europa» a Secretariatului de Stat pentru afacerile externe, Naji Becher, ambasador, director în Secretariatul de stat pentru afacerile externe.

Cele două părți au analizat în cadrul acestor convorbiri probleme ale colaborării româno-tunisiene, făcând totodată un schimb de păreri asupra situației internaționale actuale.

Referindu-se la problemele internaționale, cei doi președinți au salutat transformările înnoitoare de pe continentul Africii subliniind semnificația eforturilor depuse de țările africane pentru realizarea aspirațiilor lor de progres și bunăstare.

După cum se subliniază în Comunicatul dat publicității, părțile consideră ca o cerință fundamentală pentru salvagardarea păcii și promovarea colaborării internaționale, așezarea raporturilor dintre state pe baza principiilor independenței și suveranității internaționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne ale altor popoare, respectarea dreptului sacru al fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării sale politice și sociale.

Cei doi președinți au apreciat ca premisă esențială pentru sporirea eficienței Organizației Națiunilor Unite în *menținerea păcii*, realizarea universalității acestui organism și respectarea principiilor Cartei.

Convorbirile, după cum se subliniază în partea finală a Comunicatului, vor contribui la strângerea relațiilor dintre cele două țări în interesul lor reciproc, al păcii și progresului.

FESTIVAL DEDICAT PACII ȘI PRIETENIEI. — La Sofia, la 30 iulie a. c. s-a deschis cel de al IX-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților, la care participă peste 14.000 de tineri din 142 de țări.

Delegația țării noastre alcătuită din 500 de muncitori, țărani, elevi și studenți a fost condusă de Ion Iliescu, ministru pentru problemele tineretului.

Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a adresat un mesaj celui de al IX-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților, în care, printre altele, își exprimă speranța că festivalul «*va contribui la promovarea spiritului de înțelegere, de destindere și apropiere între popoare, la întărirea unității de acțiune a tinerei generații și consolidarea frontului forțelor antiimperialiste, la triumful cauzei păcii și securității internaționale*».

La Sofia, sute de băieți și fete din România, au transmis celui de al IX-lea Festival al Tineretului și Studenților, mesajul optimist al tinerei generații a unei țări mereu mai tinără, precum și dorința de a stringe legăturile de prietenie cu tinerii din toată lumea.

ACȚIUNI DE MASĂ PENTRU INCETAREA AGRESIUNII S.U.A. ÎN VIETNAM ȘI INSTAURĂRII PACII ÎN ASIA DE SUD-EST. — În multe țări și orașe ale lumii crește valul demonstrațiilor împotriva agresiunii S.U.A. în Vietnam.

— Peste 600 de danezi au pornit din localitatea Hilleroed într-un marș spre capitala țării în semn de protest împotriva războiului dus de S.U.A. în Vietnam. La mitingul din fața ambasadei S.U.A., la care au luat parte 10.000 de persoane s-a cerut încetarea imediată și fără condiții a bombardamentelor și celorlalte acte de război împotriva Republicii Democratice Vietnam și respectarea dreptului sfânt al poporului Vietnam de a-și hotări singur soarta.

— În Suedia iau amploare demonstrațiile studențești în sprijinul luptei duse de eroicul popor vietnamez.

— Federația Sindicală Mondială întrunită la Budapesta a adoptat o chemare către oamenii muncii și sindicatele din toată lumea de a extinde ajutorul lor material și moral pentru poporul vietnamez.

— Candidatura la postul de președinte al S.U.A. a medicului pediatru Benjamin Spok, cunoscut militant al mișcării partizanilor păcii în Vietnam și lumea întreagă, exprimă vederile și năzuințele celor mai înaintate forțe din S.U.A., credincioase idealurilor păcii și progresului social.

El este propus în această funcție de un partid creat recent în S.U.A. sub numele de «partidul libertății și păcii».

De curînd în orașul Newark i-a fost acordată o distincție de «Comitetul național pentru politica nucleară sănătoasă». Cu acest prilej D-sa a declarat printre altele : «Nu vrem ca tinerii noștri să fie uciși timp de

incă un an sau doi pentru ca unii politicieni din S.U.A. să-și salveze obrazul».

— În Japonia feroviarilor din Yokohama, au refuzat să transporte material de război destinat bazelor militare americane.

— Mase largi ale populației Australiei se pronunță cu tot mai multă vigoare împotriva războiului dus de S.U.A. în Vietnam și a atitudinii guvernului australian de a participa la acest război. O astfel de manifestație a avut loc la Melbourne, unde peste 1500 de persoane, în majoritate studenți, s-au îndreptat spre sediul consulatului american din localitate pentru a înmîna o declarație de protest împotriva politicii S.U.A. în Vietnam.

— În sprijinul luptei poporului vietnamez Adunarea Națională a Cambodgiei a adoptat un document prin care își exprimă acordul deplin față de programul în patru puncte al Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud.

Documentul se intitulează : «Declarație privind sprijinul deplin acordat poporului prieten al R. D. Vietnam, care luptă împotriva agresiunii americane, pentru nealinierea Vietnamului».

CONFERINȚA PARTIZANILOR PACII DIN ȚARILE BALTICE. — În orașul Mariehamn din Finlanda a avut loc Conferința partizanilor păcii din Finlanda, R. D. Germană, R. F. a Germaniei, Danemarca, Polonia, U.R.S.S., Suedia și Norvegia.

Tema dezbătută s-a intitulat : «Pacea în țările baltice și securitatea europeană».

«ROMÂNIA — UN EXEMPLU». — Cunoscutul militant al luptei pentru pace și cooperare economică între țări, industriașul american Cyrus Eaton, a făcut o vizită în țara noastră.

Cu această ocazie d-sa constatînd impresionantele realizări din țara noastră și-a exprimat convingerea că România constituie și va constitui mereu «un exemplu de inițiativă în eforturile pentru menținerea păcii în lume».

Vorbînd despre pacea în lume și atitudinea S.U.A. în acest cadru, dl. Eaton a spus : «A devenit evident că pacea va trebui să fie instaurată, fie prin înțelegere reciprocă, fie prin distrugerea totală a speciei umane. Omenirea are de ales între aceste două posibilități. Eu optez pentru prima. Conștiința acestui fapt a devenit din ce în ce mai răspîndită în lume. În S.U.A. oameni politici, savanți, studenți, ziare importante sprijină acum programul pentru pace».

— În încheiere d-sa a declarat :

«În orice caz, cred că alegerile din toamnă vor dovedi că marea majoritate a americanilor se pronunță împotriva războiului. Încheierea păcii în Vietnam ar afecta de îndată poziția situației economiei ; ar deveni posibilă reducerea impozitelor, s-ar elibera sume uriașe pentru investiții, pentru construcția de locuințe și satisfacerea altor nevoi ale populației».

DEZARMAREA NUCLEARĂ — DEZIDERAT FUNDAMENTAL AL POPOARELOR. — După cum s-a anunțat în presa noastră centrală, la 1 august. a.c., la Geneva a avut loc o nouă ședință a Comitetului celor 18 state pentru dezarmare.

Țara noastră a fost reprezentată de o delegație condusă de ambasadorul Nicolae Ecobescu.

Luind cuvîntul, Nicolae Ecobescu s-a referit, printre altele, la necesitatea unirii eforturilor pentru înfăptuirea dezarmării și în primul rînd a celei nucleare. Pentru realizarea acestui deziderat, trebuie «să se întreprindă de urgență măsuri atotcuprinzătoare de dezarmare dacă vrem ca în lume să se săvîrșească acea mutație decisivă pe care am numit-o mutația păcii».

În vederea înfăptuirii dezarmării nucleare, România propune următoarele: «Interzicerea folosirii armelor nucleare, încetarea experiențelor cu arma atomică, sistarea producției de armament nuclear, reducerea și în ultimă instanță, eliminarea din arsenalele statelor a stocurilor de arme nucleare și a mijloacelor de transportare a lor la țintă. Crearea de zone denuclearizate în diferite părți ale lumii se integrează, de asemenea, ansamblului de acțiuni ce converg către această finalitate».

În continuare sînt evidențiate măsurile pe plan regional cărora România, ca țară europeană, le acordă o importanță deosebită, menite să contribuie la consolidarea păcii și la promovarea cooperării între națiuni.

Premisa esențială care condiționează realizarea acestui deziderat constituie așezarea relațiilor dintre toate statele continentului pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neintervenției în treburile interne ale altor popoare — condiție absolută a evitării conflictelor internaționale, a destinderii și păcii în Europa ca și în restul lumii.

Toate aceste măsuri pe plan european contribuie la cauza păcii în lume.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ PENTRU PLANIFICAREA EDUCAȚIEI. — Începînd cu 6 august a. c., s-au desfășurat la Paris, sub egida U.N.E.S.C.O., lucrările conferinței internaționale pentru planificarea educației, la care au participat peste 300 de delegați reprezentînd 83 țări membre ale U.N.E.S.C.O. și numeroși observatori ai unor organizații internaționale.

Problemele discutate în cadrul acestei conferințe au fost legate de planificarea educației și «strategia mondială a educației» pentru următorii zece ani.

S-au făcut o serie de recomandări privind programul U.N.E.S.C.O. de pregătire a celui de al doilea deceniu de dezvoltare al educației.

Conferința s-a referit și la hotărîrea O.N.U. de a proclama anul 1970 ca «Anul internațional al educației».

O VIZITA CONSACRATĂ PĂCII ȘI PRIETENIEI. — O delegație oficială condusă de Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a făcut o vizită de prietenie în țara vecină și prietenă Republica Socialistă Cehoslovacia, între 15--17 august 1968.

În cadrul convorbirilor au fost abordate probleme ce interesează cele două țări, precum și probleme ale situației internaționale actuale.

Cu prilejul vizitei delegația română a luat cunoștință de realizările popoarelor ceh și slovac, de activitatea desfășurată de acestea în scopul dezvoltării socialismului în țară.

În timpul vizitei a fost semnat un nou Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre Republica Socialistă România și Republica Socialistă Cehoslovacia. Tratatul reflectă realitățile contemporane, dezvoltarea celor două țări socialiste și principiile ce călăuzesc relațiile lor cu celelalte țări; creează posibilități de «intensificare a relațiilor româno-cehoslovace în toate domeniile și corespunde intereselor unității statelor socialiste». Tratatul exprimă de asemenea hotărârea celor două state de a milita neconținut pentru apărarea cauzei păcii în lume.

În timpul convorbirilor părțile și-au expus dorința de a dezvolta continuu relațiile româno-cehoslovace bazate pe principiile internaționalismului socialist, independenței și suveranității, egalității în drepturi, neamestecul în treburile interne, întrajutorării tovarășești și avantajului reciproc.

Referindu-se la situația internațională, părțile și-au reafirmat sprijinul lor față de lupta eroică a poporului vietnamez; se pronunță pentru rezolvarea grabnică a crizei din Orientul Mijlociu și subliniază în același timp necesitatea dezvoltării relațiilor și colaborării între țările europene în scopul întăririi păcii în Europa.

Vizita delegației române în Republica Socialistă Cehoslovacia, convorbirile care au avut loc cu acest prilej «constituie o contribuție importantă la întărirea prieteniei frățesti româno-cehoslovace, la dezvoltarea relațiilor de colaborare multilaterală dintre cele două partide și state, la consolidarea unității țărilor socialiste și a mișcării muncitorești internaționale, la cauza păcii și socialismului».

ÎN INTERESUL PACII ȘI COOPERĂRII INTERNAȚIONALE. — La 19 august a. c. d-l Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe al României, a sosit într-o vizită oficială la Alger, capitala Republicii Algeriene Democratice și Populare.

În comunicatul comun dat publicității, se arată că «această vizită constituie o expresie a relațiilor prietenești existente între cele două țări».

Convorbirile desfășurate într-o atmosferă de sinceritate și înțelegere reciprocă s-au referit la relațiile bilaterale precum și la situația internațională, reamintind «răspunderea ce revine tuturor statelor, indiferent de mărimea și puterea lor, pentru consolidarea păcii mondiale, și statornicirea unui climat de încredere, înțelegere și cooperare între popoare». S-a subliniat în continuare necesitatea ca, în scopul creșterii eficacității O.N.U. în menținerea păcii în lume, această organizație să devină universală.

REDAȚIA

M E S A J U L

CONDUCĂTORILOR CULTELOR RELIGIOASE DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA CĂTRE SLUJITORI ȘI CREDINCIOȘI, ÎN LEGĂTURĂ CU DECLARAȚIA ADOPTATĂ DE MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ ÎN ZIUA DE 22 AUGUST 1968

După cum vă este cunoscut tuturor, în țara vecină și prietenă, Republica Socialistă Cehoslovacia, s-au produs în ultimele zile fapte care umplu de îngrijorare pe toți oamenii de bunăvoință și în aceeași măsură și pe slujitorii și credincioșii Cultelor religioase din țara noastră. Aceste fapte dureroase s-au produs prin intrarea armatelor din cinci țări socialiste pe teritoriul Cehoslovaciei, împiedicând libera dezvoltare a vieții poporului cehoslovac, care nu amenința existența nici unei alte țări.

Poporul român și Conducătorii săi consideră că prin aceste acte au fost încălcate principiile fundamentale ale relațiilor dintre popoare, ca : suveranitatea și independența națională, neamestecul în treburile interne ale altui stat, drepturi egale pentru toate popoarele mari sau mici, respectul reciproc și colaborarea, care trebuie să domnească între oameni și între popoare.

Aceste principii, prin care se asigură pacea și securitatea pe continentul european și în toată lumea, au fost formulate, din nou în mod limpede în Declarația adoptată de Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România, în ziua de 22 august 1968.

Asemenea principii generale formează și baza comună a religiilor pe care noi le slujim, și de înfăptuirea cărora în viața oamenilor sintem răspunzători și noi cei ce slujim lui Dumnezeu. Căci numai în felul acesta contribuim la împlinirea voinței sfinte a lui Dumnezeu, Care a creat pe toți oamenii: liberi, frați, membri ai aceleiași familii.

În deplină conștiință a răspunderii noastre, după cuvîntul proorocului care spune: «Cînd se încalcă dreptatea nu putem tăcea», împreună cu întregul nostru popor ne alăturăm glasul nostru tuturor celor care cer restabilirea dreptului sacru la dezvoltarea liberă și independentă a poporului cehoslovac.

Cunoscând deci, iubiți slujitori și credincioși, că aceste idealuri corespund întru totul legilor divine, vă îndemnăm să sprijiniți din tot sufletul Conducerea țării noastre în acțiunile pe care le întreprinde pe plan intern și extern, rămânând în toate împrejurările uniți în jurul ei împreună cu toți fiii patriei noastre și contribuind prin toate strădanțiile voastre la întărirea și la ridicarea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

Lucrând astfel, fiecare dintre noi împlinim datoria față de patria noastră, față de pământul ce ni s-a încredințat de strămoșii noștri care l-au muncit cu sudoarea lor și l-au apărut cu sîngele lor. Împlinim în același timp porunca credinței noastre care ne cere să înfăptuim împărăția păcii și a binelui între toți oamenii. «Căutați pacea și urmați-o», ne spune cuvîntul lui Dumnezeu.

Să slujim deci cu însuflețire poporul nostru și pe toți oamenii, cu convingerea că slujind oamenilor, slujim lui Dumnezeu, slujim binelui și fericirii semenilor noștri și ne împlinim o înaltă datorie de solidaritate umană și socială.

«Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru».

† JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
 MARTON ARON, Episcop romano-catolic de Alba Iulia
 AUGUSTIN FRANCISC, Ordinariu substitut al Arhiepiscopiei romano-catolice din București
 FRIEDRICH MÜLLER, Episcopul Bisericii Luterane-Evanghelice C. A.
 LADISLAU PAPP, Episcop al Bisericii Reformate din Oradea
 IULIU NAGY, Episcop al Bisericii Reformate din Cluj
 GHEORGHE ARGAY, Episcopul Bisericii Luterane-Evanghelice S. P.
 KISS ALEXA, Episcopul Bisericii Unitariene
 DIRAYR MARDICHIAN, Episcopul Bisericii Armene
 IOASAF TIMOTEI, Episcop-locțiitor al Mitropoliei de rit vechi din Brăila
 ȘTEFAN TOMICI, Vicarul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara
 EMIL ȘECHTER, Secretarul general al Federației Comunităților Evreiești (M)
 Muftiul IACUB MEHMET, șeful Cultului Musulman
 VICAȘ TEODOR, Președintele Cultului Creștin Dablist
 TĂCHICI IOAN, Președintele Cultului Adventist de ziua a șaptea
 BOCHIAN PAVEL, Președintele Cultului Penticostal
 GÎNDILĂ NICOLAE, Prim-delegat al Cultului Creștin după Evanghelie

București, 23 August 1968

ȘTIRI ECUMENICE

A PATRA ADUNARE GENERALĂ A MIȘCĂRII ECUMENICE

(Uppsala, 4—19 iulie 1968)

1. — *Antecedente.* — Sub numele de «Mișcare Ecumenică», se înțelege o acțiune de mare amploare în vederea apropierii și unirii tuturor Bisericilor.

Organul central reprezentativ al Mișcării Ecumenice este cunoscut sub numele de «Consiliul Ecumenic al Bisericilor». Sediul acestui Consiliu se află la Geneva.

Mișcarea Ecumenică și organul său central reprezentativ, — Consiliul Ecumenic al Bisericilor, s-au născut din strădania pentru refacerea unității ecumenice a creștinilor, adică a unității bisericești din epoca sinoadelor ecumenice.

Acestei strădanii i s-a dat expresie mai concretă începând din veacul al XIX-lea, ca în ultimii 40 de ani, ea să prindă consistență organizatorică în diverse formații cu caracter ecumenist. Trei dintre ele, de proporții mai mari și cu rază de acțiune mai întinsă, s-au apropiat cu timpul și din ele s-a încheiat actualul «Consiliu Ecumenic al Bisericilor», căruia i se mai zice și «Consiliul Mondial al Bisericilor».

Mai întâi s-au asociat două dintre formațiile ecumeniste, și anume, formația numită «Credință și Organizare» (Faith and Order) — căreia i se mai zice și «Credință și Constituție», sau în alt chip «Organizația Mondială a Creștinismului Teoretic», întrucât ea se ocupă de problemele teologice ale unirii Bisericilor, — și formația numită: «Viață și Acțiune» (Life and Work), — căreia i se mai zice și «Organizația Mondială a Creștinismului Practic», întrucât ea se ocupă de problemele care se pun în domeniul apropierii și colaborării practice a Bisericilor, indiferent de poziția lor teoretică sau dogmatică.

Din asocierea acestora, inițiată în 1938, la Utrecht, și perfecționată în 1948 la Amsterdam, a luat ființă Consiliul Ecumenic sau Consiliul Mondial al Bisericilor, care a început a activa ca atare din 1948 încoace.

În anul 1961, la New Delhi, cu cele două formații amintite s-a asociat și o a treia formație ecumenistă, cunoscută sub numele de «Consi-

liul Internațional al Misiunilor», care se constituise în anul 1910 și activa pentru coordonarea lucrării misionare a diverselor Biserici.

Acestor trei formații ecumeniste de bază li s-au afiliat între timp, — chiar înainte de 1948, și după această dată, — numeroase organizații religioase creștine internaționale și interconfesionale, între care mai cunoscute sînt: Federația Mondială Luterană, Federația Mondială Reformată, Alianța Mondială Baptistă, YMCA (Asociația Creștină a Tinerilor), YWCA (Asociația Creștină a Fetelelor) și altele.

În scopul de a se duce în mod mai organizat și mai eficace acțiunea întregii Mișcări Ecumenice, s-au întrunit pînă acum 4 Adunări Generale ale ei, și anume, în 1948 la Amsterdam, în 1954 la Evanston (S.U.A.), în 1961 la New Delhi (India). iar ultima în 1968 (4—19 iulie) la Upsala (Suedia).

Adunările Generale ale Mișcării Ecumenice sînt forurile mondiale de îndrumare a lucrării pentru înfăptuirea treptată a unității creștine în cadrul condițiilor general umane. Ele nu au caracter de sinoade sau de concilii supreme sau ecumenice, ale căror hotărîri să devie obligatorii pentru toate Bisericile membre ale Mișcării Ecumenice, ci doar caracterul de consfătuiri în care se analizează starea raporturilor dintre Biserici și se chibzuește asupra măsurilor celor mai indicate în vederea promovării ideii ecumenice și a treptatei ei înfăptuiri.

Acțiunea ecumenistă a înscris cu fiecare Adunare Generală cîte o nouă etapă în desfășurarea ei. Dar cele mai pozitive constatări ca și cele mai încurajatoare perspective ale acestei acțiuni s-au oglindit în lucrările celei de a patra Adunări Generale a Mișcării Ecumenice care a avut loc la Upsala.

2. — *Desfășurarea lucrărilor.* — Lucrările celei de a patra Adunări Generale a Mișcării Ecumenice s-au desfășurat de la 4 la 19 iulie 1968, la Upsala (Suedia), cu participarea a peste 2000 de reprezentanți ai tuturor Bisericilor și ai altor organizații creștine membre și nemembre ale acestei Mișcări.

Din Mișcarea Ecumenică fac parte, cu mici excepții, toate Bisericile Ortodoxe, Protestante și Neoprotestante, numărul total al formațiilor eclesiale membre ale Mișcării fiind în prezent de 232.

Deși Biserica Romano Catholică nu este membră a Mișcării Ecumenice, ea a stabilit contacte și a intrat parțial în colaborare cu Mișcarea Ecumenică în ultimii 14 ani, trimițînd în 1961, la cea de a treia Adunare Generală a Mișcării Ecumenice, care a avut loc la New Delhi, un număr de 5 observatori. De astă dată însă, la Upsala, a trimis 15 observatori — delegați, adică autorizați în mod oficial și peste 150 de alți participanți sub diverse titluri, iar un număr însemnat dintre aceștia au luat parte activă la lucrările Adunării de la Upsala și au fost aceiași ca membri în unele organisme ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat ca delegați la Adunarea de la Upsala următorii:

I.P.S. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei;

I.P.S. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului;

Dr. Nicolae Chițescu, profesor și prorector al Institutului teologic universitar din București;

P. C. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan de la Institutul teologic universitar din București;

P. Cuv. Arhimandrit Vartolomeu Anania, de la Episcopia Misionară Ortodoxă Română în S.U.A., și

Dr. George R. Ursul, prof. univ., tot din Episcopia Misionară Ortodoxă Română în S.U.A.

Din partea altor culte din România, au mai participat:

Eminența Sa Papp Laszlo, Episcopul Eparhiei Reformate Maghiare din Oradea,

Eminența Sa Gheorghe Argay, Episcopul Eparhiei Sinodo-Presbiteriene Maghiare din Cluj, și

Prof. Dr. Hermann Binder, Rectorul Institutului teologic universitar (Secția Luterană) din Sibiu și vicar al Episcopiei Evanghelice C.A. (luterane-germane) din Sibiu.

Conducătorul întregii delegații a Cultelor din România a fost I.P.S. Mitropolit Dr. Justin Moiescu.

Înainte de Adunarea de la Upsala, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai celorlalte culte din România fuseseră aleși în felurite organisme ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și fuseseră invitați să participe la lucrări ale acestor organisme precum și la pregătirea Adunării de la Upsala.

Astfel I.P.S. Dr. Iustin Moiescu și Prof. Dr. Hermann Binder au fost membri ai Comitetului Central, aleși de cea de a treia Adunare Generală a Mișcării Ecumenice care s-a ținut la New Delhi în 1961.

I.P.S. Dr. Nicolae Corneanu a participat la felurite lucrări în cadrul Institutului Ecumenic din Bossey (Geneva).

Prof. Dr. Nicolae Chițescu a făcut parte din Comisia Ecumenică cunoscută sub numele «Credință și Organizare» (Constituția), iar P. C. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan a fost invitat și a participat la diferite lucrări ale unor organisme ecumeniste precum și la lucrări pentru pregătirea Adunării de la Upsala. În cele din urmă P. C. Sa a fost invitat din partea Conducerii Consiliului Ecumenic al Bisericilor să participe la Adunarea de la Upsala în calitate de vicepreședinte al Secției I, pentru problemele de bază ale Mișcării Ecumenice.

De asemenea, au mai făcut parte din unele organisme ecumeniste: decedatul episcop reformat din Oradea, Puty, și P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu, primul din Comisia pentru misiuni, iar al doilea din Comisia pentru treburile bisericesti internaționale.

Principalele teme religioase care au făcut obiectul dezbaterilor și hotărârilor Adunării de la Upsala au fost:

- Sfântul Duh și catolicitatea (sobornicitatea) Bisericii,
- Unitatea Bisericii,
- Reinnoirea lucrării misionare a Bisericii.

Contînd cu o participare numeroasă și atît de reprezentativă, Centrala Ecumenică de la Geneva și exponenții diverselor Biserici membre ale Mișcării Ecumenice, au căutat să includă în programul Adunării de la Upsala, pe lîngă problemele teologice specifice, încă și o seamă de alte probleme vitale ale lumii contemporane.

Astfel, între aceste probleme au fost înscrise și amplu dezbătute, adoptîndu-se și rezoluții corespunzătoare în privința lor, următoarele: Dreptatea și Pacea în treburile internaționale; Dezvoltarea economică și socială a lumii; În căutarea unui nou stil de viață; Rasismul și antisemitismul; Problemele tineretului și revendicările lui; Războaiele din Vietnam și din Nigeria; Conflictul din Orientul Apropiat, și, împletită cu toate acestea, Problema progresului social.

Modul în care s-au pus toate aceste probleme, ca și rezoluțiile pozitive adoptate în privința lor în acord cu interesele umanității contemporane, reprezintă, față de trecutul apropiat al tuturor formațiilor creștine din Occident, un pas înainte în orientarea creștinătății contemporane.

De altfel, însăși ideea de bază, care a prezidat pregătirea și desfășurarea lucrărilor Adunării Generale de la Upsala, a fost formulată, folosindu-se în acest scop textul biblic de cuprins foarte potrivit: «Iată eu fac toate lucrurile noi» (Apoc. XXI, 5). Acest text a dat tonul orientării înnoitoare atît la întocmirea studiilor și referatelor pregătite pentru Adunare, cît și pentru modul în care au fost abordate problemele în decursul lucrărilor Adunării și deopotrivă pentru modul în care au fost elaborate rezoluțiile pe care le-a adoptat Adunarea.

Este de relevant faptul că inclusiv problemele strict teologice au fost înfățișate și dezbătute sub aspecte noi, fiind situate într-un orizont incomparabil mai larg decît permitea pînă acum optica confesională a diverselor formații eclesiale, așa încît și documentele de această natură vor contribui în mod mult mai eficace decît pînă acum la apropierea și colaborarea tot mai strînsă dintre toate Bisericile.

Membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, pe lîngă o intensă activitate desfășurată în vederea pregătirii lucrărilor Adunării, au adus o prețioasă contribuție la buna desfășurare a acestor lucrări.

Astfel, pe lîngă activitatea în care unii fuseseră antrenați încă înainte de întrunirea Adunării de la Upsala, toți membrii delegației au făcut parte din diverse Secții și Comisii ale Adunării, participînd atît la lucrările acestora cît și la lucrările Adunării în ședințe plene.

De asemenea, delegația română a adus un aport substanțial și unanim apreciat la întocmirea și adoptarea principalelor documente ale Adunării de la Upsala.

Cît de mult a fost prețuită prezența activă a delegației române de la Upsala, se putea constata în fiecare zi, din atenția deosebită ce i se dădea conducătorului delegației și altor membrii ai ei, cari erau continuu solicitați de către personalități marcante să participe la numeroase activități neprogramate anterior.

Un număr însemnat de gesturi amicale și de invitații adresate acestora, ca și scrisorile ce li s-au trimis ulterior arată modul strălucit în care ei au reprezentat Bisericele din Republica Socialistă România. și deopotrivă, aportul pozitiv adus de ei la lucrările adunării.

După încheierea oficială a lucrărilor Adunării Generale de la Upsala, în ziua de 20 iulie 1968, a avut loc o ședință de constituire și de lucru a noului Comitet Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Această ședință s-a desfășurat în spiritul hotărârilor și rezoluțiilor Adunării, iar pentru Biserica Ortodoxă Română, a fost un nou prilej de afirmare și de sporire a prestigiului ei, prin intervenția I.P.S. Dr. Iustin Moisescu care a luat cuvântul, orientând lucrările Comitetului Central pe linia justă și ajutând acest organism să iasă dintr-un impas în care-l aduseseră o seamă de persoane neorientate. Intervenția I.P.S. Sale s-a încheiat în aplauzele tuturor, adresate persoanei sale, și, prin ea, țării și Bisericii noastre.

Tot după încheierea lucrărilor Adunării de la Upsala, Prof. N. Chițescu a participat, între 21—24 iulie 1968, la lucrările Comitetului de lucru al Comisiei pentru «Credință și Constituție», în localitatea Sigtuna, situată la 60 km vest de Stockholm.

Un număr de opt membri ai Bisericii Ortodoxe Române și ai altor biserici din țară au fost aleși în principalele organisme ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, după cum urmează:

În Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor au fost aleși :

I.P.S. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, și

P. C. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, de la Institutul teologic universitar din București, care a mai fost ales și membru în «Divizia pentru Formația Ecumenică».

În Comisia «Credință și Constituție», au fost aleși :

I.P.S. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, și

Prof. Dr. Nicolae Chițescu, prorector al Institutului teologic universitar din București, care a mai fost ales și în «Comitetul de lucru» al acestei comisii.

În «Comisia pentru Treburi bisericesti internaționale», a fost ales P. C. Prof. Dr. Nicolae Nicolaescu, rectorul Institutului teologic universitar din București.

În «Comisia de Studii pentru problemele misiunii și evanghelizării», a fost ales Prof. Dr. Hermann Binder, rectorul Secției luterane a Institutului teologic universitar Protestant și vicar al Episcopiei Evanghelice C. A. din Republica Socialistă România.

Datorită exclusiv unei echitabile repartizări, — după criteriile confesionale și geografice —, a locurilor din Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Prof. H. Binder n-a mai putut fi reales în Comitetul Central, în care s-a atribuit un loc nou numai Bisericii Ortodoxe Române, iar locul pe care-l avusese H. Binder a fost destinat de luteranii înșiși unei alte Biserici luterane mai mari.

În «Comitetul Diviziei pentru Misiuni și Evanghelizare», a fost ales Eminența Sa Episcopul Papp Laszlo, al Eparhiei Reformate din Oradea.

În fine, în «Comitetul pentru Institutul Ecumenic» din Bossey (Geneva), a fost ales P. C. Diac. Dr. Ioan Bria din Administrația Patriarhală a Bisericii Ortodoxe Române.

Epilog. — Încercînd a strînge într-un mînunchi, constatările, impresiile, reflecțiile și perspectivele cu care a putut pleca de la Upsala, un observator atent al lucrărilor celei de a patra Adunări Generale a Mișcării Ecumenice, s-ar putea spune mai întîi, că aceasta și-a lărgit orizontul preocupărilor, trecînd de la cele strict teologice la problemele actuale ale lumii contemporane, și că datorită modului în care ea și-a desfășurat acțiunea, s-a ajuns ca și Biserica Romano-Catolică să acorde interes Mișcării Ecumenice și să participe la lucrarea ei, așa cum se constată și din prezența unui mare număr de catolici la Adunarea de la Upsala.

Acest lucru îi bucură și pe ortodocși, căci, așa cum a precizat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la Geneva, Mișcarea Ecumenică reprezintă terenul pe care Ortodoxia înțelege să se întilnească și să colaboreze cu toate Bisericile și confesiunile.

De altfel, Biserica Ortodoxă Română, animată de dorința înțelegerii, înfrățirii și unirii tuturor creștinilor, a participat dintru început la felurite acțiuni ecumeniste. Ea și-a reluat însă locul în cadrul Mișcării Ecumenice, cu prilejul celei de a treia Adunări Generale a ei, ținută la New Delhi, în 1961. Dar și pînă atunci, Biserica Ortodoxă Română a desfășurat o acțiune ecumenistă chiar pe o platformă mai largă decît aceea a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Astfel, încă în 1949, din inițiativa Întîistătătorului Bisericii noastre, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, s-a întrunit o Consfătuire în spirit ecumenist a șefilor și a altor delegați ai tuturor cultelor creștine și necreștine din România și au stabilit de atunci o strînsă colaborare în toate problemele de interes general religios, ca și în cele de interes obștesc. Datorită îndrumării înțelepte a Prea Fericirii Sale, și atașamentului pe care l-au dovedit slujitorii tuturor cultelor din țara noastră, această lucrare se continuă și azi în atmosfera de libertate religioasă de care se bucură toți cetățenii din Republica Socialistă România.

Delegații cultelor din România, care au participat la cea de a patra Adunare Generală a Mișcării Ecumenice, întrunită la Upsala, au putut constata cu bucurie că atmosfera în care s-au desfășurat lucrările acesteia, a fost o atmosferă reconfortantă, de înțelegere și de pace, fără debateri aprinse, fără semeție, ci în spirit cu desăvîrșire creștinesc, așa încît în tot timpul lor s-a simțit cu adevărat că nu mai există nici elin, nici iudeu, ci numai frați întru Hristos. De aceea, cu drept cuvînt s-a putut spune că la Upsala s-a înfăptuit unitatea de conștiință a tuturor creștinilor.

Într-o asemenea atmosferă, atît problemele teologice, cît și cele sociale și politice ale lumii contemporane, au fost îndrumate pe o cale nouă

și situate într-un orizont incomparabil mai vast decât s-ar fi putut face acest lucru pînă acum.

Cît privește perspectivele de viitor ale lucrării ecumeniste, pe bună dreptate, unul dintre delegații Bisericii Ortodoxe Române a putut face într-un interviu următoarea precizare de încheiere: «Dacă este cu putință să nu fie ascultate și împlinite întotdeauna rugăciunile vreunul creștin oricît de cuvios, apoi este cu neputință să nu fie ascultată și împlinită ruga Domnului: «Ca toți să fie una» (Ioan, XVII, 21)».

Pr. Prof. LIVIU STAN

— Biserica ortodoxă din Buenos Aires, capitala Argentinei, a organizat o «rugăciune ecumenică pentru pace în toată lumea». Au participat credincioși ortodocși, romano-catolici, armeni, anglicani și protestanți de diferite nuanțe. Reprezentanți ai diferitelor culte religioase au citit texte biblice privitoare la pace, rostind apoi și rugăciuni de același conținut.

— Săptămîna «rugăciunii ecumenice pentru unitate» a început anul acesta la Geneva cu un serviciu religios oficiat în limba franceză în Biserica «Sf. Herman» a vechilor-catolici. Au participat reprezentanți ai Consiliului ecumenic al Bisericilor și ai diferitelor culte religioase.

La încheierea săptămîinii serviciul religios a fost oficiat, tot în limba franceză, în Biserica ortodoxă rusă din Geneva. Au participat: Dr. W. A. Visser't Hooft, fost secretar general al Consiliului ecumenic al Bisericilor, Dr. Lukas Vischer, directorul secțiunii «Credință și Constituție bisericească» de pe lingă Consiliul ecumenic, Mitropolitul de Kalabria, Emilianos, reprezentantul Patriarhiei ecumenice la Consiliul ecumenic, Monsignore Bonifatius-Geneva, Arhimandritul Domitian (Patriarhia Ortodoxă Bulgară), Arhimandritul Arseni din Ecimiadzin (Biserica Armeană), pastori protestanți, personalul Consiliului ecumenic, studenții Institutului ecumenic din Bossey, călugări romano-catolici ș. a. Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de Episcopul Vladimir de Svenigorod, reprezentantul Patriarhiei Ruse la Consiliul ecumenic. Apostolul a fost citit de un preot vechi-catolic, Sfînta Evanghelie de un preot romano-catolic, iar predica a fost rostită de pastorul protestant Dr. Lukas Vischer.

— Ivan I. Selenezki, docent la Academia duhovnicească din Lenin-grad și-a sărbătorit jubileul de aur — 50 de ani — în învățămînt (*St. d. Ortodoxie* 5/968).

— Între 7—21 august 1968 s-a ținut la Arnoldshain (R.F.G.) «Seminarul European de Traduceri Biblice» organizat de «Societățile Biblice Unite» (United Bible Societas, Alliance Biblique Universelle, Welbund der Bibelgesellschaften) cu sediul central la Londra.

Arnoldshain este o mică localitate în munții Taunus, în apropiere de Frankfurt pe Main, intrată însă în istoria ecumenismului prin faptul că a găzduit prima întîlnire între teologi ortodocși ruși și teologi evanghelic-luterani, în octombrie 1959, dînd numele și celorlalte două întîlniri de pînă acum între teologii amintiți. Întîlnirile acestea au avut caracter in-

formativ reciproc. Astfel la Arnoldshein I în 1959 s-a discutat despre : «Justificarea (îndreptarea) prin credință»; la Arnoldshein II în 1963 (Zagorsk-Moscova) : «Lucrarea mîntuitoare și sfințitoare a lui Dumnezeu în serviciul divin și în sfintele taine» și la Arnoldshein III în 1967 (Höchst — R.F.G.) : «Înțelegerea creștină a împăcării în lumina fundamentării sale biblice, a lucrării Bisericii și a coresponsabilității Bisericii pentru pacea în lume».

La «Seminarul» de la Arnoldshein au participat 71 teologi și filologi din 19 țări europene și din America, de confesiuni : ortodoxă, romano-catolică, anglicană, evanghelică-luterană, evanghelică-reformată, Biserica «Frații Moravi», «Biserica Scoțiană», «Biserica Suedeză», «Comunitatea lui Dumnezeu», Congregaționalistă, Baptistă, Quăkeră.

Rostul unor astfel de seminarii organizate de «Biserica Cehă», Biserica «Societățile Biblice Unite» este de a-i familiariza pe traducătorii textelor biblice și pe cei care se interesează de astfel de chestiuni cu ultimele rezultate obținute de cercetările lingvistice și cultural-antropologice și totodată pentru schimb de experiență între traducători.

Lucrările zilnice începeau și se încheiau cu scurte servicii religioase, rugăciunile avînd caracter ecumenist, colorat însă protestant.

S-au ținut conferințe, seminarii practice și exerciții de traduceri în limbi europene actuale sau în limba maternă a participanților, împărțiți pe grupe lingvistice.

Tema generală de discuție a fost : «*Consecințele lingvistice pentru traducerea Bibliei și pentru difuzarea ei*». S-a mai conferențiat despre «*Biblia ecumenică în limba franceză*», «*Vechiul Testament în noua Biblie englezească*», «*Biblia lui Luther revizuită în 1956—1964*» ș.a. Reprezentantii Patriarhiei Ortodoxe Române, la «Seminar» : P. C. Diac. Dr. Nicolae Nicolaescu, profesor de Studiul Noului Testament și rector al Institutului teologic de grad universitar din București și U. C. Pr. Dr. Grigore Marcu, profesor de Studiul Noului Testament la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu, au prezentat referatul despre «*Istoricul traducerii Bibliei în limba română, cu contribuții la forma limbii române literare și la închegarea unității naționale*». Conferințele și referatele au fost urmate de discuții critice și exerciții practice pe texte originale ale Sfintei Scripturi, și pe texte din diferite traduceri vechi și noi, la toate participînd activ reprezentanții români. Din conferințele, referatele și discuțiile de la Arnoldshein se desprinde ideea că mereu trebuie înnoită limba utilizată ca expresie a cuvîntului divin, încît să poată fi ușor înțeleasă de fiecare generație de cititori și ascultători, fără sacrificarea sensului de «dragul modernizării limbii». S-a mai arătat că în materie de traducere a Bibliei stau azi față în față două puncte de vedere, unul vechi și altul nou. Primul pune accentul pe «forma» textului original, vînd să transpună toate amănunțele de vocabular și de stil, neglijînd chiar claritatea sensului, — al doilea, punct de vedere reprezentat de «Seminarul de la Arnoldshein», nu pune accentul atît pe forma exterioară a mesajului biblic, cît pe nivelul de înțelegere, pe posibilitățile de recepție ale

credincioșilor. Lucrul principal este ca credincioșii să înțeleagă corect, deplin și ușor textul biblic. În această lumină trebuie apreciată valoarea unei traduceri a Bibliei. Trebuie ținut seama și de limba textului original, dar și de specificul limbii în care se face traducerea, care trebuie să păstreze autenticitatea adevărului revelat. Traducerile biblice au să pună la dispoziția credincioșilor timpului în chip limpede întreg conținutul biblic, evitând astfel transformarea Sfintei Scripturi într-o relicvă a trecutului.

— În Biserica «Schimbarea la Față» din Novgorod (U.R.S.S.), zidită în anul 1374 s-au descoperit fresce datînd din secolul al XIV-lea, pictate probabil de vestitul pictor Teofan Gree.

— O expediție arheologică rusă a descoperit în regiunea Petșora (în nordul Rusiei), în sîpetele unor țărani, foarte rare exemplare din edițiile prime ale unor cărți între care «Apostolul» din anul 1574, tipărit de tipograful Ivan Feodorov și «Noul Testament cu Psaltirea» din anul 1580, ediție îngrijită de un renumit scriitor rus din acel timp, protoiereul Avacum.

Prof. O. BUCEVSCI

C O M E M O R Ă R I

MITROPOLITUL IOSIF NANIESCU ȘI BUZAUL

O sută cincizeci de ani s-au încrustat pe răbojul vremii de când în micul sat Răzălăi, pitit într-o hîrtoapă, la 18 iulie 1818, în casa preotului Anania și a preotesei Teodosia, venea pe lume copilul Ioan, care mai târziu va deveni «strălucit mitropolit al Moldovii» și mare personalitate eclesastică a Bisericii Române.

Cei optzeci și patru de ani pe care i-a trăit, dintre care șaiszeci și șapte în slujba Bisericii, au fost un șir de trepte spre desăvîrșire, care i-au adus, la capătul lor, binemeritul apelativ de «Iosif cel Sfînt».

Prin demnitatea de stareț ce i s-a încredințat la mînăstirile Șerbăneștii-Morînglavului, între 1850—1857, și apoi la Găiseni, pînă în anul 1863, cînd a fost trecut, în aceeași calitate, la dispăruta mînăstire bucureșteană, Sărindar, unde stă doar pînă în 1864, și-a însușit o temeinică experiență în conducerea treburilor hîcăricești. Bogatele roade ale acesteia s-au văzut apoi cu prisosință în frumoasele realizări pastorale, mai puțin în cei doi ani de episcopat la Arges — 1873—1875 — cit mai ales în aceea de mitropolit al Moldovei unde a păstorit înțelept de la 16 iunie 1875. Plătindu-și obștescul sfîrșit la 26 ianuarie 1902, osemintele i-au fost astrucate lîngă marea mitropolit Veniamin Costache, alături de măreța catedrală, pe care acesta o urzise din temelie și el a rezidit-o într-un moment critic cînd se hotărîse scoaterea ei la mezat, ca nemaifiind vrednică să fie adusă la starea ei inițială.

Avînd o deosebită pregătire intelectuală, cîștigată în seminar și colegiul Sf. Sava, mitropolitul Iosif Naniescu a funcționat începînd cu anul 1864, și ca profesor de religie în Capitală, la liceele Lazăr și la Matei Basarab, Școala normală, iar în 1870—1871 a condus și Seminarul Central.

«În tot timpul profesoratului, arhimandritul Iosif Naniescu și-a atras iarăși simpatiile tuturor. Admirau în el pe profesorul cu vaste cunoștințe între profesorii acelor vremuri, și pe omul de experiență strălucitoare izvorînd din o înțălăpciune naturală. Îar toate aceste învesmîntate în curățenie și evlavie sufletului său, dădeau un prestigiu nespus de mărit. Profesorii se mîndreau cu colegiul lor, elevii cu profesorul de religie, iar familiile copiilor cu sprijinul părintesc pe care-l aveau în el»¹.

Mitropolitul Iosif s-a bucurat însă nu numai de simpatie, ci și de prețuirea unanimă. Cuvintele care s-au rostit la marginea gropii, n-au fost circumstanțiale,

---

1. Protosinghelul Vasile Vaslache. *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei, Mînăstirea Neamț*, 1940, p. 56.

tormale sau protocolare, ci adevăruri exprimate public de oameni cu mari răspun-deri sociale.

Ministrul Spiru Haret ținea să sublinieze, printre altele, că : «Rare sunt exem-ple de oameni cari zecimi de ani de-a rîndul, în situațiile cele mai modeste ca și în cele mai înalte ale ei să fie model neclintit de virtute. Mitropolitul Iosif a avut acest privilegiu. Ca preot, ca călugăr, ca profesor, ca arhieru, el a fost totdeauna același : bun, blind, îngăduitor și făcător de bine»².

Accentuînd aceeași dominantă virtute, primarul orașului Iași, completa icoana acestui distins ierarh, adăugînd : «Suflet bun, inimă simțitoare și induioșată, ne-numărate sînt binefacerile, mîngîierile și alintările ce le-au adus cu cuvîntul, fie cu fapta tuturor celor cărei se adresau Lui : Adevărat apostol al lui Christos, împăr-țea frățește tot avutul lui.

Din gura și mîna lui, bătrîni și tineri, femei și copii, creștini de alte rituri precum și mozaici primeau mîngîierea sufletului și hrana trupului»³.

Marele ierarh a prețuit nu numai școala, ci și cultura românească în general și ca o directă consecință a acestei cinstiri, el a donat, încă din viață, biblioteca sa Academiei Române. Acest gest, plin de o înaltă semnificație, a adus donatorului, din partea celui mai înalt for de cultură, calitatea de membru de onoare.

Secretarul general, în raportul anului 1893—1894, ținea să sublinieze importanța acestei donații, scriînd : «I.P.S. Sa Părintele Mitropolit al Moldovei și Sucevei Iosif Naniescu, membru onor ar Academiei, a dăruit întreaga Sa bibliotecă, compusă din manuscrise, documente și peste 8000 volume tipărite. Această bibliotecă este una din cele mai frumoase din țară. Ea cuprinde cărți în diferite limbi, de cea mai mare valoare pentru istoria bisericească, pentru științele teologice și pentru vechea literatură românească. O parte din această bogată și prețioasă bibliotecă și anume 2530 volume s-a și depus în localul Academiei. Această donație este una din cele mai frumoase ce s-a făcut Academiei Române»⁴.

Cînd se făceau aprecieri publice de asemenea natură, la moartea sa nu putea lipsi nici Academia Română. Ea a fost reprezentată de către profesorul C. Erbi-ceanu. Acesta, care mărturisea că timp de 26 de ani a fost «în raport zilnic» cu marele mitropolit, era în măsură să dezvăluie că el «avea calități mari, aș putea zice apostolice» și că «pe lîngă credința tare în Hristos mai avea prin excelență calitatea umilinței, apoi a blîndeții», fiind în același timp, «un stilp puternic al templului ortodoxismului». Și cum el vorbea din partea Academiei, arăta că : «Aca-demia Română, a cărei membru de onoare a fost Înalt Prea Sfinția Sa, m-a îndato-rat a o reprezenta la această funebră ocaziune, împreună cu stimații mei colegi, în semn de înaltă considerațiune și de respect ce-i datorește acestui Înalt Prelat, pentru bogata și prețioasa sa donațiune făcută acestei înalte Instituțiuni culturale naționale»⁵.

Acest «arhipăstor de mare merit și ca român neîntrecut în patriotism», cum îl caracteriza același profesor, a fost produsul evelatei ambianțe spirituale ce a creat la Episcopia Buzăului, episcopul de mare merit, al cărui strălucit ucenic i-a fost acest ierarh.

2. «Biserica Ortodoxă Română», XXI (1902), p. 1158.

3. *Ibidem*, p. 1159.

4. *Monitorul Oficial*, 18 martie 1894, p. 8486.

5. «Biserica Ortodoxă Română», XXI (1902), p. 1160.

Rămas orfan de tată la vârsta de un an, copilul Ioan, în anul 1831, în vîrstă de 13 ani, a trecut sub ocrotirea unchiului său, ierodiaconul Teofilact în Mînăstirea Frumușica și Sfîntul Spiridon din Iași. În 1834, Teofilact este numit administratorul Mînăstirii Sfîntului Samuil din Focșani și ia cu el și pe nepot. «Din Focșani — scrie mitropolitul în autobiografia sa — în anul 1835 septembrie 22, l-a dus (pe el, N.A.), la Episcopia din Buzău la episcopul Chesarie, unde a rămas mai multă vreme.

Aici, în Episcopia de Buzău, a crescut și a fost călugărit chiar în această episcopie de același Chesarie, episcopul Buzăului, în toamna aceluiași an, 1835, luna noiembrie 23 și a doua zi, duminică 24 această lună noiembrie a fost hirotonit diacon de însuși Chesarie episcopul Buzăului.

Ierodiaconul Teofilact, mai în urmă, s-a stabilit și el pentru totdeauna în episcopia Buzăului, unde tot de către răposatul episcop Chesarie a fost hirotonit preot, orînduit eclesiarh mare al Episcopiei Buzău și egumen la Mînăstirea Vintilă Vodă, metoc al acestei episcopii, pe care mînăstirea a restaurat-o din nou și biserica și case mici și zidul curții împrejurul mînăstirii, în care mînăstire a și încetat din viață în anul 1849.

Tînărul ierodiacon Iosif Naniescu și-a făcut studiul școlar în seminarul acestei Episcopii, chiar de la începutul Seminarului, din anul 1836. Apoi, din anul 1840 pînă la 1847 în Colegiul Național Sf. Sava, în București»⁶.

Iată așa dar cum tînărul Ioan, în vîrstă doar de 17 ani, înzestrat cu o «voce sublimă de tenor lejer care ajungea pînă la nota mi din a treia gamă a vocii sale tenorale», — Evanghelia «citindu-o destul de lejer în La din a doua gamă»⁷ a devenit ierodiaconul Iosif al episcopului Chesarie, și el un bun cunoscător al muzicii psaltice. Din acest moment «ierodiaconul Iosif este copilul de predilecție al episcopului Chesarie și podoaba bisericească a Sfintei Episcopii a Buzăului, unde el, prin talentul cîntărilor sale și frumusețea vocii atrăgea pe credincioși»⁸. Mai tîrziu, cînd este trimis să urmeze Colegiul Sf. Sava, locuind la metocul Episcopiei Buzăului, biserica Sfîntul Dumitru, el devine podoaba și a acestei biserici, «unde prin cîntările sale și frumusețea slujbei atrăgea nu numai mulțime de credincioși, ci și tot ce Capitala avea mai distins»⁹.

Prețuirea pe care ucenicul o dă părintelui său sufletesc, ierodiaconul Iosif a demonstrat-o public prin frumosul cuvînt de pomenire, ținut la parastasul de 40 de zile de la moartea episcopului Chesarie, model antologic al genului. Publicat atunci în presa vremii de peste munți, mai tîrziu, în 1893, mitropolitul Iosif, îi publică, ca o supremă cinstire, în «Biserica Ortodoxă Română».

În toată viața, cînd se ivea ocazia, mitropolitul Iosif a amintit cu venerație pe părintele său duhovnicesc. La sfințirea bisericii Catedrale mitropolitane din Iași, 23 aprilie 1887, în cuvîntul pe care l-a ținut atunci a ținut să sublinieze că una din marile personalități bisericești din trecut, care a depus rîvnă pentru strălucirea Bisericii românești a fost și episcopul Chesarie al Buzăului «acel mult zelos pentru cele Dumnezeiești și plin de virtuți episcop, între anii 1825—1846, reînoi acea epis-

6. Pr. Gabriel Cocora, *Documente pentru biografia mitropolitului Iosif Naniescu*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVI (1960), nr. 1—2, p. 92—93.

7. M. Gr. Postușnicu, *Istoria muzicii la Români*, București, 1928, p. 90.

8. *Aniversarea a 25 ani de arhipăstorie pe Scaunul Moldovei și Sucevei a I.P.S.-ului Mitropolit D. D. Iosif Naniescu*, în «Biserica Ortodoxă Română», XXIV (1900), p. 364

9. *Ibidem*.

copte cu totul, biserica cea mare, paraclisul, case mari și mici, înființând și tipografie din nou, și adăugînd și edificiul Seminarului în anul 1837, deosebit de multe biserici pe la moșiile și monastirile pendinte de acea Sfîntă Episcopie, precum : Mînăstirile Vintilă Vodă, Ciolanul, Rătești, biserica de la Pîrscop, Cislău, Găvanul și altele»¹⁰.

Mitropolitul Iosif Naniescu n-a fost înzestrat doar cu voce excepțională, ci s-a dovedit un compozitor de valoare, fiind astfel cel mai strălucit elev al Școlii de psaltichie de la Buzău. Într-o discuție referitoare la muzica psaltică, în plenul Sfîntului Sinod, în ședința din 15 mai 1887, -el mărturisea aportul pe care l-a adus încă din seminar, la dezvoltarea muzicii noastre psaltice ; «În tinerețea mea, eu am pus pe melodie cîntările: Pre Tatăl, pre Fiul și pre Sfîntul Duh, la Seminarul din Buzău, chiar cînd s-a început Seminarul în anul 1836 și precum le obicinuiesc eu și astăzi la Iași, și le cunosc pentru că sunt ale mele»¹¹.

Încetățenitele și Clasicile «Răspunsuri glas 8», căci despre ele este vorba, au văzut lumina tiparului pentru prima oară în «Rînduiala Sfintei și Dumnezeștei Leturghii, București, 1847, a lui Anton Pann, iar mai tîrziu și la Buzău, datorită unui fost coleg și prieten, ieromonahul Serafim, în «Rînduiala Sfintei și Dumnezeștei Leturghii, Buzău, 1856, p. 21, sub titlul : «Aghioase după original, prelucrate și date mai întîi în Seminarul Sfintei Episcopii Buzăul, de ierodiaconul Iosif Nania la anul 1836».

În aceeași colecție s-au mai publicat și alte compoziții ale sale lucrute cît a stat la Buzău, din care amintim : «*Binecuvîntează*, tradus de ierod. Iosif Nania al Sfintei Episcopii Buzeu, Glas VIII» «*Cuvîne-se*, alcătuit de același Iosif Nania, ierod, prea Sf. Episcop Buzeu, D.D. Chesarie, la anul 1843 dechembrie 8»¹².

Publicarea acestor «aghioase» a prilejuit o interesantă corespondență, schimbată cu foștii lui colegi de la Episcopia Buzăului, unul, acum episcop — Filotei, iar celălalt, ieromonahul Serafim. Deși schimbul de scrisori se referea la tipărirea de psaltichie, pe lîngă aceste probleme tehnice s-a strecurat și amintiri duioase, pline de emoții, din vremea tinereții petrecute împreună la Buzău.

Astfel, la 25 septembrie 1856, Serafim, după ce invocă «timpul care vecuirăm atîția ani împreună și tinerețea copilăriei noastre la un loc», adaugă : «Eu totdeauna mă gîndesc la bunul prieteșug, petrecerea, conlocuirea noastră la un loc. Ah ! s-au dus toate și pentru totdeauna. În sfîrșit, din parte-mi crede că simțămîntul și pînă azi este și va fi neșters din inima mea mai mult timp pentru prieteșugul Sfîntii Voastre».

Și cum unchiul lui Iosif — Teofilact, murise în 1849 și fusese înmormîntat la Mînăstirea Vintilă Vodă, Serafim mai adăuga în Post Scriptum : «Vintileanu Gherasim, care-i zice și Cucu mi-a zis să vă scriu că mai întîi să primiți din parte-i complimente și zice că piatra de pe mormîntul răposatului econom s-a lăsat de cîteva palme în jos, și la acea ridicare vrea să fiți de față»¹³.

10. «Biserica Ortodoxă Română», XI (1887—1888), p. 325.

11. *Sumarele ședințelor Sfîntului Sinod pe anul 1887*, p. 98.

12. Pr. Gabriel Cocora, *Școala de psaltichie de la Buzău*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVIII, (1960), nr. 9—10, p. 859.

13. Gabriel Cocora, *Documente pentru biografia mitropolitului Iosif Naniescu*, loc. cit., p. 96—98.

Răspunzînd la aceste rînduri pline de evocarea tinereții și a unui mormînt scump, protosinghelul Iosif, stareț la Șerbăneștii-Morînglevului, scria... «Cele într-însa însemnate din curata și prieteneasca Sf. tale inimă, m-am transportat cu totul în acei timpi fericiți ai copilăriei noastre, ca să zic așa, și al acelei plăcute și frățască împreună petrecere care nu se va șterge din a mea aducere aminte decît atunci cînd voi înceta de a mai ține în minte cunoștința, de a mai fi cu viață pe pămînt».

Și pentru că Serafim își exprimase nedumerirea de ce «v-ați răcit cu totul despre toți care stau în partea despre nord», protos Iosif, ține să adauge: «Iubite părinte și frate Serafime! Eu n-am urît, nu m-am răcit cum zici Sfinția ta despre oameni și prieteni din locurile unde mi-am petrecut copilăria și junețea cea mai fragedă și cea mai plăcută vîrstă a vieții omenești. Din contra. Știind că nimeni din cei de pe acolo nu mi-au făcut nici un rău, precum asemenea și eu din parte-mi mi se pare nimănui cu nimic n-am stricat, de aceea totdeauna cu multă plăcere nălucesc în mintea mea locurile și oamenii cu care am petrecut și doresc neîncetat să mai vin pe acolo ca să mai vizitez acele locuri ce odată le-a călcat copilăria mea. Dar împrejurările vieții, datoriile însărcinării și feluritele trebuințe ale casei unde mă aflu m-au împiedicat pînă acum de la această dorință. Sper însă și rog pe Dumnezeu care orînduiește toate cele de folos pentru noi să nu mă lipsească și pe mine de această mulțumire sufletească»¹⁴.

Au trecut mulți ani de la acest schimb de corespondență, care relevă puternicele sentimente pe care la nutrea Iosif față de Buzăul copilăriei și tinereții sale, și iată că la 15 decembrie 1875, prietenul său Serafim, acum bătrîn arhimandrit în Mînăstirea Ciolanu, trimite o scrisoare mitropolitului Iosif. Acesta presupune continuarea corespondenței, dar n-o cunoaștem, așa după cum nu am aflat nici textul celei despre care este vorba. În schimb, s-a păstrat răspunsul mitropolitului, în care evocă cu mult respect figura părintelui său duhovnicesc, episcopul Chesarie.

«Scrisoarea prea Cuvioșiei Tale din 15 decembrie corect, împreună cu biblia ce mi-ați trimis, le-am primit la 19 cu cea mai mare mulțumire sufletească atît pentru sentimentele de dragoste duhovnicească exprimate printr-aceea împreună cu urările ce-mi faceți, cît și pentru biblia trimisă, care poartă un atît de scump suvenir înfrînsa: Două nume Grigorie și Chesarie înaltenerate de toți Românilor, iar mai cu deosebire de noi amîndoi, care pe cel d'al doilea, ca Episcop de Buzău, am avut fericirea a-l servi din copilărie pînă la moartea sa, iar moartea, cinstită înaintea D(omnu)lui și jelită de toată Eparhia Buzăului împreună cu țara întregă, precum cu 12 ani mai înainte a fost jelită acelu întru fericită pomenire Grigorie Mitropolitul Ungro-Vlahiei. Îți mulțumesc dar, Prea Cuvioase Părinte Arhimandrit Serafime, pentru acest scump suvenir ce mi-ai trimis pe lîngă care pentru mine să leagă acum și suvenirul Copilăriei Noastre și al împreună servirii la același Părinte duhovnicesc, mult veneratul Chesarie Episcopul Buzăului ale căruea Sfinte rugăciuni și binecuvîntări fie cu Noi cu toți.

Din parte-mi dorind a auzi de bine remîiu al Prea Cuvioșiei Tale ca un Părinte sulească și căure D(umne)zeu pentru tot binele rugător»¹⁵.

Cît a stat în Buzău ca elev al Seminarului și diacon la catedrala episcopală, mitropolitul Iosif Naniescu a legat trainice prietenii, atît cu unii dintre colegi, cît

14. *Ibidem*.15. Document în *Muzeul Episcopiei Buzău*.

și cu alte persoane din afara școlii. Dintre colegi, o strînsă prietenie a avut cu Vasile Caloian, originar din Stîlpu, mai tîrziu profesor de istorie universală la liceul din Craiova¹⁶.

O mare prietenie, demonstrată și în corespondență, a avut Iosif cu pictorul Gh. Tattarescu, cam de aceeași vîrstă, elev al școlii de zugrăvi, locuind în incinta Episcopiei, împreună cu unchiul său, care l-a crescut, zugrăvul Nicolae Teodorescu, șeful școlii de zugrăvi de la Buzău¹⁷.

Correspondență care trădează o strînsă prietenie a schimbat, în tinerețe, Iosif Naniescu și cu compozitorul de muzică psaltică, protosinghelul Varlaam — scrisorile acestuia din urmă erau adresate lui «Iosif Arhidiaconul Prea Sfințitului Episcop al Buzăului», iar după moartea episcopului Chesarie, către «Iosif Nania, ierodiaconul și ciracul răposatului episcop Chesarie Buzoianul»¹⁸.

Purtînd numele părintelui duhovnicesc al episcopului Chesarie — Iosif de Argeș, mitropolitul Iosif Naniescu a fost vrednic de numele acestuia și s-a dovedit a fi fost o icoană fidelă a episcopului Chesarie, care l-a apreciat, l-a îndrumat și l-a ajutat, călăuzindu-l pe un fîgaș, ce s-a dovedit cel mai bun, care l-a înălțat, din treaptă în treaptă, pînă la demnitatea de mitropolit cu aureolă de sfințit.

Iosif mitropolitul a știut cum să îmbine de minune spiritul cu materia, așa cum văzuse la episcopul Chesarie, care, după mărturia unui contemporan, voia să-și sfințească pînă și carnea de pe sine, dar în același timp nu era absent din viața de toate zilele a Eparhiei, pe care a ridicat-o din ruine, după cum mărturisea mitropolitului mai tîrziu, la cea mai mare bucurie din viața sa, rezidirea catedralei mitropolitane.

Dărnicia proverbială, încît la sfîrșitul fiecărei luni era dator la duhovnicul mitropoliei, iar la moarte nu s-au găsit decît doi lei, milostivul mitropolit a învățat-o tot de la părintele său duhovnicesc, despre care în cuvîntul ținut la parastasul de 40 de zile spunea :

«Buna întrebuițare a veniturilor casei, care sunt destul de însemnate și a sa neinteresare pentru a strînge avere proprie (pe seama sa), au fost așa de minunate unite într-această venerabilă persoană, încît — la moartea sa nu s-a găsit nimic».

Mitropolitul Iosif s-a dovedit și un îndrăgostit de muzică psaltică românească, urmînd și în această direcție pe părintele său duhovnicesc. Pentru că «dragostea ce avea către frumusețea și buna armonie a cîntărilor bisericești — mărturisea ucenicul în același cuvînt de pomenire — îl făcuse a proiecta cu răposatul dascăl Petru Efesiu tipărirea mai multor cărți de muzică bisericească în limba Patriei; dar moartea acestui din urmă, a împiedicat această lucrare atît de trebuincioasă. pe cît de folositoare».

Apreciindu-i vocea excepțională, cît și aptitudinile de compozitor psaltic, episcopul Chesarie l-a ajutat să se perfecționeze în această latură. A mărturisit-o el,

16. I. Ionescu, *Un școlar al seminarului Chesarie de acum o sută de ani: V. Caloianu de la Stîlpu (Buzău)*, în «Muguri» Buzău, XII—1936 — nr. 7—10, p. 1—16; XIV, nr. 1—3, p. 9—39.

17. Pr. Gabriel Cocora, *Prietenia dintre mitropolitul Iosif Naniescu și pictorul Gh. Tattarescu oglindită în corespondență*, sub tipar în «Mitropolia Moldovei și Sucevei».

18. Pr. Gabriel Cocora, *Protosinghelul Varlaam*, în «Glasul Bisericii», XVIII (1958), nr. 5, p. 460.

mai târziu, într-o împrejurare când se dezbătea paternitatea melodiei poeziei lui Gr. Alexandrescu, «Din sinul micii mele», pe care s-a cântat Marșul anului 1848.

«Pe când eram diacon tânăr la spiscopia din Buzeu, protectorul meu, fericitul episcop de Buzeu Chesarie, apreciind talentul meu la cântare, m-a trimis în Bucu-rești ca să ascult pe maeștrii cântărilor bisericești din timpurile acele. Aceasta a fost în septembrie 1839».

Din cele expuse pînă aici se vede marea recunoștință pe care Mitropolitul Iosif a purtat-o întotdeauna episcopului Chesarie, personalitate bisericească de seamă, care l-a crescut, l-a format el rămînînd un nume scump pentru episcopia Buzăului, atît ca elev strălucit al seminarului, reprezentant de seamă al Școlii de psaltichie și vrednic ucenic al protectorului său.

Pr. GABRIEL COCORA

NOI CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA PREOTUL REVOLUȚIONAR RADU ȘAPCĂ

Frământările anului 1848 fac parte din epoca de destrămare a feudalismului și de apariție a primelor relații capitaliste.

După 1829, Țara Românească și Moldova, datorită autonomiei dobândite de comerțul românesc, au intrat și ele în circuitul comercial internațional, asigurând, pentru cereale, un debușeu din ce în ce mai sporit.

Aceasta a făcut ca exploatarea țărănimii clăcașe de către proprietari să se accentueze și mai mult.

Cele mai crunte forme de exploatare se pare că s-au resimțit mai mult pe valea Dunării în Oltenia, unde producția de cereale avea o pondere mai avansată și în vederea căreia se și înființase la Craiova, în 1846, o societate pe acțiuni, pentru transportul cerealelor până la Brăila¹.

În frământările din preajma anului 1848, un exponent al maselor țărănești exploatare a fost și preotul revoluționar Radu Șapcă din Celeiul de Romanați, membru în guvernul provizoriu ales de adunarea populară de la Islaz din 9 iunie 1848.

Fiind în mijlocul poporului și muncind împreună cu el, preotul Radu Șapcă, a cunoscut mult mai mult ca alți revoluționari ai anului 1848 doleanțele clăcașe și a înțeles strigătul de revoltă al acestora.

După înfrângerea revoluției, reacționarii, apreciind rolul de seamă pe care l-au avut în desfășurarea ei preotul Radu Șapcă, l-au trimis în exil, împreună cu alți revoluționari, mai întâi la muntele Atos și apoi la Brussa, în Asia Mică.

În exil a fost purtat ani în șir pe malul din dreapta Dunării și a îndurat torturi, uneori cu mâinile legate pe butuc, rămânând cu urme pentru toată viața.

Abla după 5 ani de la revenirea în țară, prietenii săi, acum la putere, au găsit cu cale să-l trimită, curator sau superior pe la mănăstiri, până la 3 iulie 1876, când a încetat din viață, uitat de oficialitățile vremii, dar nu și de poporul muncitor.

Azi preotul Radu Șapcă apare în paginile istoriei la justa lui valoare cu durerea tuturor celor exploatați și cu setea tuturor revoluționarilor patrioți din trecut.

Despre Popa Șapcă și despre activitatea desfășurată de el în revoluția de la 1848, s-au publicat până acum câteva broșuri și articole valoroase. În unele din ele s-au strecurat și date necorespunzătoare, care trebuie corectate.

1. Acad. A. Ojetea, *Considerațiuni asupra trecerii de la feudalism la capitalism în Moldova și în Țara Românească*, în «Studii și materiale de istorie medie», vol. IV, 1960, p. 250.

Parte din ele încerc să le lămuresc prin articolul pe care-l public în aceste pagini de revistă.

I. *Părinții preotului Radu Șapcă.*

Cunoaștem numai pe tatăl său, Dobre Șapcă, din următoarele acte :

1. Pisania bisericii preotului Radu Șapcă de la Celei, care are acest conținut: «Hramul celui prea sfânt Nicolae, unde cinstește laolaltă... n-a mai fost altă biserică nici de lemn, ci numai în pământ. Așadar, la leat 1832, cu îndemnul sfințiilor preoți Radu sin Dobre Șapcă, sfințitul părintele arhimandritul Gavriil egumenul mănăstirii Bistrița, logofăt D-n Miulescu, aflindu-se aici... locuitorii de aici și împrejurimi și alt ajutor însemnat D-n Postelnicu Stoica, Dumitru Culcea sin Dobre Șapcă, Dumitru zis Pirvu, Cristu ot Caracal. Culcea sin Radu Șapcă, Diaconu Cozma de aici, împreună cu toți locuitorii de aici și împrejurimi, obștea toată de la începutu temeliei, sfințită în anul 1837 august 21»².

2. Din statele de salarii (1 iulie 1867 — 3 iulie 1876), aflate la Arhivele Statului București, în dosarul Mănăstirii Brîncoveni, în care preotul Radu Șapcă semna: «Preotul Radu Dobre Șapcă»³.

3. Din catagrafia din 1838 a preoților din plasa Balta, județul Romanați, unde preotul Radu Șapcă se găsește trecut cu numele: Radu sin Dobre Șapcă⁴.

Deci, documentar, preotul Radu Șapcă, revoluționarul de la 1848, din Celeiu de Romanați, este fiul lui Dobre Șapcă din aceeași comună.

II. *Ocupația lui Dobre Șapcă, tatăl preotului Radu Șapcă.*

Asupra acestui subiect sînt mai multe opinii :

1. Unii afirmă că preotul Radu Șapcă ar fi fost fiul preotului Ereoș Șapcă, și că în anul 1821, în vîrstă numai de 14 ani, s-a stabilit la Celeiu, împreună cu frațele său mai mic, Gheorghe, care, din cauza împrejurărilor neputînd învăța, ajunsese cioban⁵.

2. Alți cercetători afirmă că tatăl preotului Radu Șapcă a fost preot în satul Celeiu de Romanați⁶.

3. Într-o biografie redactată pe foi volante, se pare, de un grup de tineri din comuna Celeiu prin anul 1948, se menționează că preotul Radu Șapcă s-a născut în anul 1784, în Galatiza Macedoniei, ca al doilea fiu al pescarului Ereoș Șapcă⁷.

4. Un alt autor afirmă că «preotul Radu Șapcă se trage dintr-o familie de țărani gospodari, cinstiți, buni creștini și cu frică de Dumnezeu»⁸.

5. În dosarul Mănăstirii Brîncoveni de la Arhivele Statului București găsim mențiunea că tatăl preotului Radu Șapcă «a fost un harnic gospodar»⁹.

2. Inscripția se găsește sub clopotnița actuală a bisericii din comuna Celeiu, jud. Olt. În două locuri s-a desprins tencuiala, dispărînd astfel și cuvintele din inscripție. Clopotnița este amenajată pe pronaosul bisericii lui Radu Șapcă, zidită de el în 1837.

3. Pr. Em. Păsculescu-Orlea, *Cîteva date lămuritoare cu privire la «Popa Șapcă»* în «Mitropolia Olteniei», an. XV, nr. 11—12, noiembrie-decembrie, 1963, p. 916.

4. Arh. St., Filiala Caracal, *Ciți preoți și diaconi sînt în slujbe și fără slujbe*, cota nr. 5175, dos. 13, cu 14 p.

5. Vasile Vanța, *Figuri de lupători: Popa Radu Șapcă*, în «Albina» an. 51, nr. 28 din 18 iulie 1948, p. 4.

6. Pr. D. Buzatu, *Celeiul Romanaiților*, în «Mitropolia Olteniei», an. XIV, nr. 7—9/1962, p. 479.

7. Cuvîntul grecesc, ἱερός fiind genitivul substantivului ἱερεὺς = preot.

8. Vasile Vanța, *art. cit.*

9. V. Pocitan, *Figuri revoluționare de la 1848: Popa Șapcă*, București 1927 (1929), p. 4.

10. Pr. Em. Păsculescu-Orlea, *art. cit.*, p. 916, nota 27.

6. Unul din strănepoții preotului Radu Șapcă¹¹ dă următoarea informație : «După spusele mamei mele, Ioana M. Popescu, fiică a preotului Dobre Șapcă, străbunul meu preotul Radu Șapcă a venit din Macedonia numai cu tatăl său, pe cînd era copilandru ; tatăl său era dogar de meserie».

Dată fiind varietatea opiniilor, se pune, în mod firesc, întrebarea : care din ele exprimă realitatea ?

În catagrafia Episcopiei Rîmnîcului din anul 1845¹² se arată că tatăl preotului Radu Șapcă, Tudor (nu Dobre, cum s-a arătat), a fost preot în satul Celeiu, județul Romanaii.

Iată pasajul respectiv din catagrafie :

«*Celeiu*, proprietatea sfintei mănăstiri Bistrița și Butoiu ; 198 ; de zid ; Sf. Nicolae ; 3 preoți : Radu sin Popa Tudor¹³ Șapcă ; 300 ; 1818 ; mai 18 ; Sf. Nicolae ot Racoviță ; slujitor și cleric ; Radu sin Ioan ; 301 ; 1827 ; martie 18 ; Sf. Nicolae din acest sat ; slujitor Stan sin Andrei ; 298 ; 1819 ; ghenarie 18 ; idem, idem ; 3 diaconi : Marin sin Stoian Blăjean¹⁴ ; 304 ; 1820 ; aprilie 19 ; idem ; idem ; Cosma sin popa Dumitru : 302 ; 1817 ; aprilie 22 ; idem ; idem ; Stoica sin popa Ilie ; 303 ; 1808 ; iunie 8 ; idem ; idem».

Așadar, tatăl n-a fost nici pescar și nici numai țaran harnic, ci preot.

S-ar fi putut întimpla, însă, ca Dobre, tatăl preotului Radu Șapcă, să fi cunoscut și dogăria, pentru că într-un sat mic ca Celeiu de Romanaii, care în vremea lui abia număra 149 de familii, numai cu funcția de preot nu ar fi putut face față greutăților familiei, mai cu seamă că în sat mai erau și alți preoți-coslujitori. Totuși, informația strănepotului preotului Radu Șapcă, Petre M. Popescu din Corabia, nu poate fi o dovadă sigură.

III. Pregătirea lui Radu Șapcă pentru preoție, data și locul hirotoniei și cîteva date despre originea lui.

În biografia redactată la Celeiu, de care am amintit, se afirmă : «Popa Radu Șapcă, fire ageră și iubitoare de Dumnezeu, alese ca păstorie satul Celei, unde ajută la cele sfinte pe prea bătrînul Popa Gheorghe, el fiind în vîrstă de 27 ani, uns popă în anul 1807, la Athos, Grecia».

Despre preotul Radu Șapcă există de asemenea și părerea că spre sfîrșitul anului 1821, ajunge în valea Dunării, pe care o străbate în lung și în lat, și se stabilește în Celeiu Romanaiilor. Aici este ajutat de bătrînul Popa Gheorghe și de iocitorii satului. Munca lui l-a făcut în curînd cunoscut peste tot. De mic a fost pus să învețe rînduiala slujbei bisericești, tatăl său și viața sa i-au dat prilej să cunoască mai multe limbi, printre care : greceasca, turceasca, slavoneasca, româneasca și altele. S-a bucurat de o cultură aleasă, pentru acele vremuri, cu toate că nu existau pe atunci școli de preoți, ci doar pentru mireni¹⁵.

Unii dintre strănepoții de azi ai preotului Radu Șapcă ne informează că el s-ar fi pregătit pentru preoție în Ucraina, la Kiev, unde s-ar fi refugiat după înă-

11. Petre M. Popescu, de 84 ani, cu domiciliul în orașul Corabia.

12. Pr. I. Ionescu, *Catagrafia Episcopiei Rîmnîcului de la 1848* în «Mitropolia Olteniei», an. XVII, nr. 3-4, martie-aprilie 1965, p. 294-295.

13. Aci cred că este o eroare, fie de la transcriere, fie din manuscris, deoarece s-a văzut precis că tatăl preotului Radu Șapcă s-a numit *Dobre*, și nu *Tudor*.

14. De asemenea, și aci poate fi o eroare, fie la transcriere, fie în manuscris, deoarece numele adevărat este *Vlăjje* și nu *Blăjean*.

15. Vasile Vanța, *art. cit.*

bușirea revoluției lui Tudor Vladimirescu, în oastea căruia ar fi fost Radu Șapcă și că ar fi învățat în capitala Ucrainei 3 ani, la un seminar ¹⁶.

Al. T. Dumitrescu prin ziarul «Națiunea» nr. 5, din 15 iunie 1916, ne informează ¹⁷ că preotul Radu Șapcă s-a preoțit în anul 1828, martie 11, după cum mărturisește o însemnare a sa de pe scoarța interioară a unui Chiriacodromion: «Să se știe când m-am făcut preot, eu Popa Radu: leat 1828, martie 11».

Privitor la locul de unde se trage neamul preotului Radu Șapcă sînt două opinii: prima, că neamul acestuia se trage din Macedonia ¹⁸ și a doua, că preotul Radu Șapcă ar fi de origine din Ardeal și că, după multe peregrinări, în vremuri de groaznice persecuții, s-ar fi stabilit la Celeiu de Romanați ¹⁹.

Dintre opiniile menționate mai sus, ne oprim numai asupra celei care pare a fi mai de încredere, ca izvor, și anume, însemnarea de pe scoarța Chiriacodromionului: «să se știe când m-am făcut preot, eu Popa Radu: 1828, martie, 11».

Această simplă notiță nu poate fi o dovadă concludentă, în sensul că cel ce a scris această însemnare este chiar preotul Radu Șapcă, revoluționarul de la 1848.

Preotul Radu Șapcă a trăit în vremuri cînd la biserică din Celeiu slujeau mai mulți preoți, și cînd mai existau la aceeași biserică și alți preoți care purtau numele Radu. Dovada o avem în catagrafia preoților din plasa Balta, județul Romanați, făcută la anul 1838:

Nr. 10, satul Celei II i Corabia ²⁰.

La Celeiu 149 familii, la Corabia 37 familii; preoți Radu sin Dobre Șapcă i Stan sin Popa Andrei Corabia, hramul bisericii Sf. Nicolae.

Preoții fără slujbe: Radu Dumitru Logofeteasa (tăiat), Mihail Șt. Lupu (tăiat), Radu sin Popa Radu, altul Ilie sin Popa Ilie, toți pe seama bisericii Celeiu.

Diaconii cu slujbă: Cozma sin Popa Marin, Stolca sin Popa Ilie, Marin sin Stoian Vlăjje; țircovnic: Popa Radu Dumitru, Logofeteasa ²¹.

Acum, care dintre acești preoți Radu este preotul Radu care a scris însemnarea pe scoarța Chiriacodromionului menționat în ziarul «Națiunea» de Al. T. Dumitrescu? Este, oare, preotul Radu Șapcă, revoluționarul, sau este alt preot, cu acel-și nume?

Răspunsul la această întrebare îl dă catagrafia Episcopiei Rîmnicului de la 1845, în care se arată, după cum s-a putut vedea în fragmentul privitor la Celeiu reprodus mai sus, că satul Celeiu era proprietatea mînăstirii Bistrița, avea 198 familii, biserică de zid, 3 preoți slujitori și 3 diaconi. Preotul Radu sin Dobre Șapcă, are numărul cărții de preoție 300 și a fost preoțit în anul 1818, mai 18, pe seama bisericii Racovița-Romanați.

Potrivit datelor din catagrafia de la 1845, preotul Radu care a scris însemnarea pe scoarța Chiriacodromionului este cel de al doilea preot notat în această catagrafie, preotul Radu sin Ioan, hirotonit în anul 1827, martie 18 ²².

Aceeași catagrafie ne dă și altă precizare, și anume locul unde s-a preoțit preotul Radu Șapcă: la Episcopia de Rîmnic, în anul 1818. Deci, episcopul care l-a hi-

16 Ecaterina V. Marinescu, *Evdochia Begu și Reveca Crăciun Popa*, cu domiciliul în Corabia

17 Pr. Em. Păsculescu-Orela, *art. cit.*, p. 916.

18 Toți urmașii de azi ai preotului Radu Șapcă, din Celei și Corabia, precum și Vasile Vanța, *art. cit.*

19 Pr. Em. Păsculescu-Orela, *art. cit.*, p. 916—922.

20 Este vorba de biserică din Corabia Veche, și nu de Corabia oraș.

21 Arh. St., Filiala Caracal, cota nr. 5175.

22 S-ar putea să fie și aci o eroare de transcriere, în privința anului și zilei: 1827 sau 1828,

rotonit, nu este Neofit Geanoglu (1824—1829), cum s-a afirmat²³, ci episcopul anterior acestuia, Galaction, care păstorește de la 25 ianuarie 1813 pînă în anul 1824.

În problema locului de origine al neamului preotului Radu Șapcă, nu găsim nici un temei pentru susținerea ipotezei cu Ardealul. Pentru Macedonia, însă, sînt toți urmașii lui din Celelu și din Corabia de azi, pe care i-am consultat²⁴.

Aș înclina și eu pentru această opinie, cu Macedonia, dar, un alt urmaș al preotului Radu Șapcă, cu o pregătire intelectuală mai avansată, născut la Brîncoveni, adică la aproximativ 100 km depărtare nord de Celelu, mă determină prin informațiile sale să am oarecare ezitări. Iată ce spune el:

«Străbunicul meu, Dumitru Tirlea, era nepot al preotului Radu Șapcă și se stabilise la Brîncoveni pe vremea cînd acesta era egumen al Mînăstirii unde a funcționat apoi și tatăl meu, Itu, ca grămătic (contabil). În privința originii preotului Radu Șapcă, știu că nu era macedonean, nici ardelean. Era ceva rudă cu părintele Procopiescu de la Islaz și mai avea un nepot la Căluu de Romanați, Ștefan Popescu, sau Cuibăroaia, cum i se spune, pe care l-am cunoscut și eu, și care, cînd se întîlnea cu tatăl meu, i se adresa cu denumirea gradului de rudenie: vere»²⁵.

Rudele preotului Radu Șapcă erau, chiar în vremea lui, numeroase, răspîndite pe o arie din dreapta Oltului destul de întinsă: a Celeiului, satul natal, la Brîncoveni, la Căluu, la Islaz și prin multe alte sate. Așadar, chiar dacă s-ar dovedi întemeiată ipoteza originii macedonene a preotului Radu Șapcă, nu poate fi vorba de o imigrație din vremea preotului Dobre Șapcă, ci de o imigrație mult mai veche, din vremea străbunilor lui.

Atît preotul Dobre, cît și fiul său, preotul Radu Șapcă sînt români curați, născuți în satul Celeiului, sînt deci de origine olteană.

IV. Despre data nașterii preotului Radu Șapcă.

Trebuie să spunem dintru început că data nașterii preotului Radu Șapcă nu se cunoaște încă în mod precis, ci numai ipotetic.

«Popa Șapcă s-a născut în ianuarie 1784, în localitatea Galatisa Macedoniei, din părinți macedo-români, în timp de grea cumpănă a macedo-românilor, anume: persecuții turcești», afirmă unul dintre biograful săi²⁶.

Găsim însă și o afirmație cu totul diferită: «Radu Șapcă s-a născut la anul 1800 (?) în Celei, ca fiu al preotului din sat»²⁷. Și încă una mai dezvoltată: «Putem stabili precis că preotul Radu Șapcă s-a născut în anul 1800 (întrucît s-a fotografiat în anul 1860, fiind în vîrstă de 60 ani), ceea ce confirmă întru totul cele susținute de noi cu mult timp înainte»²⁸. Autorul acestei opinii își întemeiază afirmația pe o însemnare de pe dosul unei fotografii bust a preotului Radu Șapcă, aflată în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Secția: stampe, hărți, portrete, cota veche CLXXXII, 21). Însemnarea are următorul cuprins: «Fotografiat la vîrsta de 60 ani». Tot la Biblioteca Academiei, la aceeași secție, cota nouă: III, 8122, se află și o plăchetă (fig. 1), cu membrii guvernului provizoriu de la Islaz, avînd în mij-

23 Pr. Em. Păsculescu-Orlea, *art. cit.*, p. 916, nota 29.

24 Ecaterina V. Marinescu, Evdochia Begu, Reveca Gr. Popa, Petre M. Popescu, toți din Corabia, Toma Șapcă din Celelu, Gică I. Popescu, din Corabia Veche și Ștefan Stănescu din com. Gura Padinilor, Județul Olt.

25. Locotenent Colonel Aristide Ionescu, Str. Dr. Pasteur, nr. 69, București.

26. Vasile Vanța, *art. cit.* 27. Pr. D. Buzatu, *art. cit.*, p. 479.

28. Pr. Em. Păsculescu-Orlea, *art. cit.*, p. 915.

loc pe preotul Radu Șapcă. Pe această plachetă, la fotografia preotului Radu Șapcă, se găsește însemnarea: «După o fotografie de la 1860». Fotografia de pe plachetă este reproducă cea de la cota veche, menționată mai sus, care are pe verso însemnarea: «Fotografiat la vârsta de 60 ani».

Fotografia plachetă este executată de pictorul Al. Christofi (1810—1902) din Craiova, în anul 1894, noiembrie 1.

Autorul face o documentată expunere în sprijinul afirmației că fotografia bust a preotului Radu Șapcă de la Biblioteca Academiei a fost executată în anul 1860 de Carol Popp de Szatmary.

În afară de aceste două fotografii, (de fapt, una), mai există încă una (fig. 2), a cărei reproducere se poate vedea pe crucea de piatră a preotului Radu Șapcă (fig. 3) la mînăstirea Brincoveni. A fost reproducă (fig. 4), de altfel, cu ani în urmă, în multe exemplare, fiind difuzată în întreg fostul județ Romanați, în vederea ridicării unui monument preotului Radu Șapcă.

Iată ce informație ne dă fostul proprietar al originalului acestei fotografii²⁹: Fotografia după care s-a produs cea de pe cruce³⁰ a fost «proprietatea mea, dată de tatăl meu și pe care am încredințat-o lui Emil Mihail, cu obligația ca după ce se vor reproduce 5000 (cinci mii) c. p., să-mi fie înapoiată. În loc să facă aceasta, Emil Mihail mi-a scris prin sora mea Angela Gheorghe Borea, fina lui, că a dat fotografia muzeului de la liceul din Turnu Severin, prin mijlocirea profesorului Bărcăcilă³¹. Insistențele depuse pentru a mi se înapoia fotografia au fost zadarnice. Mi s-a trimis numai o copie. Fotografia originală era pe hîrtie de cretă, și cred că a fost făcută în țară și trimisă nepotului său Dumitru Tîrlea, ca amintire. Pe fotografia originală avea notat anul 1849, iar jos, semnătura sa, așa cum este acum și pe crucea și pe copia fotografiei ce am, iar pe verso era o dedicație». Această fotografie era destul de reușită pentru vremea cînd a fost făcută, reprezentînd pe preotul Radu Șapcă, revoluționarul de la 1848, ca persoană matură, bărbat viguros și plin de încredere, autoritar și cu prestanță.

Să revenim însă la însemnările de pe fotografii folosite în sprijinul datei nașterii preotului Radu Șapcă.

Trebuie să admitem că simpla mențiune pe fotografia bust de la Biblioteca Academiei R. S. România a lui Popa Șapcă, nefiind un act autentic semnat, nu constituie o dovadă sigură, de necontestat, pentru precizarea datei nașterii lui. În ceea ce privește însemnarea de pe plachetă, trebuie să avem în vedere că această placheta a fost făcută în 1894, deci cu mulți ani mai târziu, și ca atare e posibilă o eroare de date, făcută chiar de pictorul Al. Christofi, executantul plachetei.

Data nașterii preotului Radu Șapcă rămîne, deci, încă neprecizată. Înclin a crede că este anterioară anului 1800.

V. Exilul preotului Radu Șapcă.

La 13 septembrie 1848, trupele turcești, la îndemnul clasei reacționare, au intrat în Țara Românească, iar la 15 septembrie în același an, trupele țariste au ocupat unele județe din Moldova.

Detășamentul român de pompieri, din București, n-a putut rezista armatelor turcești în luptele din Dealul Spirii, și revoluția anului 1848 a fost complet înăbușită.

29. Lt. Col. Aristide Ionescu.

30. Crucea de piatră se află în pridvorul bisericii Mînăstirii Brincoveni.

31. La muzeul

din Turnu-Severin n-am găsit această fotografie, iar Prof. Al. Bărcăcilă nu-și amintește de ea.

Mitropolitul Neofit al Țării Româneșu, trecind de partea reacțiunii, a început să prigonească aprig pe preoții revoluționari, și, spre plăcul noului regim, a transferat chiliile mănăstirii B Văcărești în închisoare.

Prin adresa nr. 2045/1848, mitropolitul Neofit a intervenit către Departamentul treburilor din lăuntru, spre a da ordin ocîrmuirii de Dolj «să orînduiască dorobanți și să ridice pe acel Șapcă de la Sadova, care cel dintîi a blagoslovit steagurile revoluționare, la satul Islaz și care de desființatul guvern s-a orînduit superior al mănăstirii Sadova din Dolj»³².

Departamentul treburilor din lăuntru dă ordin ocîrmuirii județului Romanai să aresteze pe preotul Radu Șapcă și să-l trimită la mitropolitul Neofit³³.

Intervenind prin aceeași adresă nr. 2045 și la Episcopia de Rîmnic, mitropolitul Neofit a primit din partea acestei Episcopii următorul răspuns:

«Asemuit cererii făcute prin adresa Prea Sfinției Voastre de sub nr. 2045, scriindu-se ocîrmuirii județului Dolj cele de cuviință pentru găsirea și trimiterea aici în pază a celor trei fețe bisericești implicate în lucrările revoluționare, și anume: preotul Radu Șapcă de la Celeiu, ce a fost orînduit îngrijitor la mănăstirea Sadova, ierodiaconul Atanasie Stoescu de la sînta Episcopie din Craiova și ieromonahul Veniamin, s-au trimis raport ocîrmuirii sub nr. 365, arătător că: «pentru cel dintîi s-a scris ocîrmuirii de Romanai ca să-l caute la satul Celeiu, negăsindu-se la mănăstirea Sadova, unde nici odată nu a stăruit»³⁴.

La 19 octombrie 1848, preotul Radu Șapcă este arestat în satul Celeiu și înaintat prefecturii de Romanai, la Caracal, fiind însoțit de un dorobanț.

De aci, cu raportul nr. 573, din 19 octombrie 1848, este înaintat «cinstitei orînduirii Dolj»³⁵.

Mitropolitul Neofit, necunoscînd această situație, intervine din nou pentru arestarea preotului Radu Șapcă, cu adresa nr. 2358 din 23 octombrie 1848, către onor. Departament, «văzîndu-se atîtea întîrzieri din partea ocîrmuirii respective pentru trimiterea aci a preotului Radu Șapcă de la Celeiu, cel dintîi a blagoslovit steagurile revoluționare, și a ierodiaconului Atanasie Stoescu de la sînta Episcopie din Craiova»³⁶.

Arestat, preotul Radu Șapcă este dus pe jos la București și închis în chiliile de la mitropolie, unde rămîne pînă la 12 noiembrie 1848, cînd, din ordinul generalului Lüders, este adus la închisoarea Văcărești.

Preotul Radu Șapcă este cercetat aparte, după îndelungă chibzuire, abia la 7 martie în anul următor, 1849. Prin actul nr. 131 din acea dată, comisia de cercetare a hotărît: «Preotul Radu Șapcă, locuitor din satul Celeiu, județul Romanai, arestuit la mănăstirea Văcărești cu categoria de fapte revoluționare, cercetîndu-se de comisie, s-au luat în dezbateră răspunsurile sale date la cercetarea ce i s-a făcut, precum și actul guvernului revoluționar cu nr. 4282 din 15 iulie 1848³⁷, și s-a văzut că numitul preot Șapcă este unul dintre cei dintîi întreprinzători ai cumplutului re-

32. Anul 1848 în *Principatele Române*, tom. IV, p. 544. 33. *Idem*, p. 105.

34. C. N. Mateescu, *Acte și scrisori din trecut. Cierul olean în tuiburările revoluționare de la 1848*, în «Arhivele Olteniei», an. IV, nr. 21—22, sept.—dec., 1925.

35. A. M. Pîrvulescu, *Contribuțiuni la revoluția de la 1848 din Oltenia. Rolul preotului Radu Șapcă și al altor fețe bisericești în această mișcare*, în «Arhivele Olteniei», an. XII, mai—aug. 1933, p. 181. 36. *Anul 184*, în *Principatele Române*, tom. IV, p. 302.

37. Actul de numire a preotului Radu Șapcă ca năstavnîc (egumen) la Mănăstirea Sadova din Dolj.

voluției, aflându-se în lucrare în calitate sa de preot cu capli revoluției la satul Izlazulul, unde pentru întâia dată a izbucnit revoluția, la 9 iunie din anul trecut, 1848, proclamându-se de sine ei guvern provizoriu al țării, și în asemenea intitulății, iscăbind acturi pe care le-a răspîndit în țară și după acestea urmînd drumul cu acei capi și soldați revoltați pînă aici în București, pentru care și s-a răsplătit de acest guvern revoluționar, orînduîndu-se egumen la mînăstirea Sadova, cu cuvînt de laudă că a binemeritat de la patrie în ziua de 9 iunie.

De aceea, comisia declară că nu cumva, în loc de cuvîntul *că*, e cuvîntul *pă* sau *pe?* (n.r.) numitul preot Șapcă părtaş în activitatea și complotul revoluției în lucrările ei după izbucnire și hotărăște a sta la arest pînă cînd excelența sa generalul Duhamel va hotări pentru dînsul ceea ce va hotări și pentru ceilalți asemenea lui învinovați³⁸.

După terminarea cercetărilor, frunțașii revoluționari de la 1848, prezenți sau în lipsă, au fost condamnați la exil.

Hotărîrea aceasta a fost întărită prin firmanul nr. 180 din 6 iulie 1849, în care figurau numele a 34 revoluționari condamnați la exil, preotul Radu Șapcă fiind al 30-lea³⁹.

De la 7 martie 1849, data cercetării, pînă la 6 iulie 1849, data întocmirii firmanului pentru exil, preotul Radu Șapcă a fost ținut sub arest, în țară.

Unii din strănepoți⁴⁰ ne-au spus că: «preotul Radu Șapcă, după cercetare, pînă să plece în exil, a fost ținut 3 luni de zile șaică turcească⁴¹, pe Dunăre, în portul Brăila, fără să i se facă cunoscut locul unde se află».

La 8 iulie 1849, convoiul cu exilați, a pornit din țară spre orașul Brussa, în Asia Mică⁴².

Deși, porniți spre Brussa, exilații români puteau să se stabilească fie în acest oraș, fie la Smirna, fie la Constantinopol⁴³, și chiar în Muntele Atos, unde a fost dus mai întîi preotul Radu Șapcă⁴⁴ și ținut acolo pînă în 1852, cînd a fost dus la Brussa. Se pare că spre sfîrșitul anului 1853 i s-a aprobat să plece și din Brussa, pe plaiurile Bulgariei, aproape de Dunăre⁴⁵, ducîndu-se apoi la Constantinopol, și, în sfîrșit, la Smirna⁴⁶, care, se pare, că este ultimul oraș în care a trăit ca exilat Popa Șapcă înainte de a se întoarce în țară, în urma firmanului dat de sultanul Turciei la 1 ianuarie 1857⁴⁷.

Pr. EUSTAȚIU CUMPANAȘU

38. Ms. 749, ille 38, copie. *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, p. 162—163, edit. de Direcția generală a Arhivelor Statului, la Arh. Sf. Fil. Caracal.

39. *Anul 1848 în Principatele Române*, tov. IV, p. 414.

40. Ecaterina V. Marinescu, și Evdochla Begu din orașul Corabia.

41. Corabia mică, cu pinze. 42. A. M. Pirvulescu, *art. cit.*, p. 190.

43. I. Ghica, *Amintiri din prăbegie după 1848*, vol. III, Craiova, p. 95—96.

44. I. Hellade Rădulescu, *Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851, p. 28 — Elias Regnault, *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes*, Paris, 1855, p. 446 — Georges Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, vol. III, București, 1939, p. 319.

45. N. Iorga, *Coroșondența lui Știrbei Vodă*, vol. I, București, p. 497.

46. C. D. Aricescu, *Coroșondența secretă și ucle inedite ale caplior revoluțiunii române de la 1848*, III, București, 1874, p. 29.

47. I. Crețu, *Viața lui Eliade Rădulescu*, București, 1939, p. 114.

Fig. 1. — Plachetă cu reproducerile fotografiilor membrilor guvernului provizoriu de la Islaz, executată de pictorul Al. Christofi, la 1 noiembrie 1894

Fig. 2. — Fotografie a preotului revoluționar Radu Șapcă, executată în anul 1849, avînd și semnătura sa

Fig. 3. — Cruce ridicată la Mănăstirea Brîncoveni, întru pomenirea preotului Radu Șapcă, cu fotografia lui din anul 1849

Fig. 4. — Fotografie-carte poștală cu chipul preotului Radu Șapcă, reprodusă după fotografia din anul 1849

PREOTUL NEAGU BENESCU

Printre figurile clericale de seamă ale căror nume sînt strîns legate de desfășurarea revoluției de la 1848, alături de Popa Șapcă, membru în guvernul provizoriu de la Islaz, de fostul protopop de Mizil și eclesiarh al Episcopiei Buzăului; arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, membru în comisia pentru eliberarea țiganilor, de ieromonahul Ambrozie — supranumit Popa Tun — îngrijitorul metocului Sfîntul Dumitru din București al Episcopiei Buzăului, se înscrie și preotul Neagu Benescu. Atitudinea și concepțiile sale progresiste, pe care a avut prilejul să le expună atunci, îl situează alături de figurile clericale reprezentative din 1848.

În programul de înfăptuiri sociale ale guvernului de la 1848 se prevedea în articolul 13 din Constituție emanciparea și improprietărirea clăcașilor prin despăgubiri. Problema aceasta era imperios cerută de starea înrobitoare în care erau aduși clăcașii, în special după Regulamentul Organic, cînd dintr-un an de zile abia 40 rămîneau pentru munca lor. De aceea N. Bălcescu arăta că «revoluția din 1848 se cuprinde pe de-întregul în acest articol al 13-lea...».

Pentru înfăptuirea acestui deziderat guvernul institue Comisia proprietății, care, formată din cite un reprezentant al clăcașilor și unul al marilor proprietari de fiecare județ, urma să întocmească un proiect de lege în acest sens.

Deputatul clăcașilor din fostul județ Rîmnicu-Sărat în această comisie, care și-a desfășurat lucrările între 9 și 19 august 1848 sub președinția cunoscutului agronom progresist, Ion Ionescu de la Brad, a fost preotul Neagu Benescu din comuna Domnița¹. Ca unul care suferea alături de păstorii săi împilările proprietarilor,

¹. Satul Domnița, azi M. Kogălniceanu, raionul Făurei, regiunea Galați este așezat pe malul stîng al rîului Buzău, pe vechiul hotar dintre județul Rîmnicu-Sărat și Brăila.

Potrivit unei tradiții, neverificată însă cu documente istorice, acest sat și-a luat numele de la o «domniță», fiică a domnitorului Constantin Brîncoveanu, care, în 1714, a donat moșia de aici, «schitul Sf. Anastasia, situat într-o înălțime pe insulă din Marea Mediterană» («Origina satului Domnița», la Octavian Moșescu, *Rîmnicu-Sărat*, București, 1931, p. 46), care nu e altul decît schitul Sfînta Anastasia, lămăduitoarea de otrăvuri din Tesalia. Intrucît la anul 1664 Minăstirea Sfîntul Ioan din Focșanii nunteni era deja închinată la acest schit (Dimitrie F. Caian, *Istoricul orașului Focșani*, Focșani, 1906, p. 79) și moșia Domnița a aparținut acestei minăstiri, în documente însă ea nu apare decît la 7 august 1842 (Arh. St. Buc., *Minăstirea Sfîntul Ioan*, VI/173).

Satul Domnița aparținînd Minăstirii Sf. Ioan, în anul 1845, egumenul acesteia, arhiereul Timotei Tiroades zidește o biserică de zid. Înainte de aceasta a existat una din nuiile și apoi alta din birne (Pr. Traian Cîmpoescu, *Biserica «Sf. Gheorghe» din Domnița (R. Sărat)*, în «Ingerul», IX (1937), p. 498—525).

deputatul Neagu Benescu s-a dovedit în plenul acestei comisii un bun cunoscător al problemei țărănești. Inzestrat cu un deosebit talent oratoric, dublat de vaste cunoștințe care depășeau nivelul preoțimii de atunci, el s-a reliefat totodată și ca un dîrz apărător al revendicărilor țărănimii clăcașe.

Remarcat ca reprezentant de seamă al deputaților clăcași încă de la prima ședință, cînd a fost ales în comisia pentru verificarea deputaților, el este primul care deschide seria celor zece zbuclumate ședințe în care clăcașii și-au spus prin intermediul lui păsul și și-au afirmat dreptul la o viață liberă.

Vorbînd de pe poziția de țaran clăcaș, el a dat dovadă de perspicacitate și de spontanietate în deseale sale intervenții, care sînt strîns și logic argumentate cu dovezi concrete din viața clăcașilor năpăstuiți. Datorită acestei concepții, toate intervențiile sale sînt străbătute de sentimentul revoltei și al conștiinței că ei, țărani clăcași, sînt înrobiți. De aceea, nu e de mirare că încă din prima ședință, procesul-verbal consemnează că «în cursul acestei cuvîntări, preotul (Neagu Benescu, n.n.) întrebuiștă oarecari cuvinte inveninate asupra proprietarilor și l s-a făcut bîgare de seamă de către Vicepresidentul»².

Contestînd dreptul de proprietate absolută al marilor proprietari asupra pămîntului, preotul Neagu aducea argumente teologice surprinzătoare pentru concepția de atunci. «Adevăratul proprietar al pămîntului este Dumnezeu — arăta el — care ni l-a dat nouă ca să-l folosim fără nici o plată și El e singurul nostru stăpîn. Acestuia trebuie să-i dăm tot, dar El nu ne cere nimic decît numai să-L iubim și să ne iubim și pe noi, fiindcă frații, fiindcă suntem fiii Lui. Apoi de ce dar acest proprietar de pămînt, pe care pămînt nu l-a făcut el nu se mulțumește cu zeciuiala rodului ce va ieși dintrînsul?»

La argumentul că proprietarii au cumpărat pămîntul, în continuare vorbitorul arată că banii folosiți la această tranzacție sînt proveniți din munca lor și deci implicit prin aceasta au și ei drept asupra lui. «Căci pămîntul ar putea să stea mult și bine și bani nu ți-ar mai da, dacă noi nu ți-am fi umplut magaziiile dumitale cu produse și casele dumitale cu aur și argint», replica judicios reprezentantului clăcașilor rîmniceni. Și pentru a demonstra că proprietarii n-au drept absolut asupra pămîntului, pe lîngă cele invocate anterior, preotul Neagu vine cu un ultim argument de ordin istoric și juridic: părăsind de atîtea ori pămîntul, și deci neapărîndu-l împotriva cîmpitorilor, ei n-au drept de proprietate absolută asupra lui. Și pentru că unii din ei susțin că au pămîntul ca o răsplată pentru serviciile aduse țării de către strămoșii lor, el dă această judicioasă replică: «Sau vrei să zici că l-ai luat (pămîntul, n.n.) cu sabia din vremuri uitate? Dar noi oare unde vom fi fost? Nu vom fi fost cu dumneata? Ba încă mi se pare și alta: care de cînd l-ai luat cu sabia păzindu-l-ai cu sabia ca să nu calce picior străin pe dînsul? Mie mi se pare că mai mult ai vrut să-ți păzești proprietatea vieții și îndată ce ai văzut că vine vrăjmașul asupra-ți, sau o putere asupra alteia, dumneata ai socotit că venirea

¹ În anul 1835 parohia Domnița era formată din 49 familii, avînd ca preot slujitor pe Ion sin Manea Peltea (I. Ionașcu, *Catagrafia preoților din eparhia Buzăului în anul 1835*, Buzău, 1938, p. 23). În anii 1877—1878, numărul familiilor ajunsese la 160 cu 405 locuitori, preoți fiind: Radu Ciocoiu, de 60 ani și Ion Nistorolu de 40 ani. (*Statistica ecleziastică a Eparhiei Buzău, 1877—1878*, p. 6).

² Toate procesele-verbale ale acestor ședințe sînt consemnate în *Anul 1848 în Principatele Române*. Intervențiile preotului Neagu Benescu se găsesc în vol. III, p. 325, 332, 314, 371, 494, 516; vol. V, p. 627.

acesteia va pune capăt proprietății vieții dumitale. Ai lăsat pământul cel luat cu sabia ca să se culce cu sabia și ai ieșit dintr-însul spre scăparea proprietății vieții, pe care o avem toți de sfântă. Iar proprietatea dumitale, pământul, (...) l-a păzit plugurar, vierul și toți lucrătorii de pământ cu sabia smereniei sale și cu a sudoarei feței sale. Cu smerenie a îmblinzit sabia vrăjmașului, cu sudoarea a hrănit atît pe vrăjmaș la care mulți s-au și jertfit». În timpul acesta, proprietarul își păzea viața. «Ți-ai scăpat-o? o ai, fii cu ea», conchidea preotul Neagu Benescu.

În opoziția lor pentru împrăștierea a țăranilor, moșierii invocau motivul că în urma eliberării lor de pe moșii, acestea vor rămînea nelucrate, consecința practică fiind foametea. Dacă se va da pământ țăranilor, susțineau ei, el nu va fi muncit, fiindcă țăranii sînt leneși. Acestor curioase și jignitoare argumente, preotul Neagu le dă o replică cu subînțeles: «Acum întreb și eu, cîți proprietari de moșie au arat cu însuși plugurile lor și rodul acela l-au strîns chiar brațele lor? Adevărul că niciunul», răspundea el fără teama de a fi dezmințit. Dar pentru că se afirmase că țăranii nelucrînd pământul se va resimți starea economică din țară, preotul Neagu aduce și în această problemă argumente logice, subliniind că, din contra, atunci va fi mai mult belșug, fiindcă fiecare lucrător de pământ va lucra cu tragere de inimă, ca pentru el.

Considerînd și claca o robie, aducînd în sprijinul afirmației un argument concret din viața sa, într-o altă intervenție preotul Neagu căutînd să înmoaie inimile proprietarilor, argumenta că însăși existența patriei se datorește numai jertfelor pe care țăranii le-au făcut de-a lungul secolelor. «Aceste jertfe iarăși scotesc că nu s-au făcut de nici o altă clasă de oameni, decît numai de săteni. Căci de s-au cerut ostași, dorobanți, cordonași, potecași și orice fel de slujbași în urmarea poverilor cine alții decît noi am dat pe noi și pe fiii noștri? Fără să fi nădăjduit la mîngiere decît la aceea a birului și a bicicului stăpînirii. De s-au cerut bani, produse, nutrețuri, vite, podvezi, cine le-a împlinit?... Apoi după astfel de jertfe făcute cu singele și cu sudoarea noastră, oare nu ar fi un păcat înaintea lumii și a lui Dumnezeu ca tocmai noi să fim streini în pământul nostru?»

Luîndu-se în discuție și problema despăgubirii, în intervenția sa, preotul Neagu apostrofînd fără menajamente pe proprietari, argumentează, ca întotdeauna, cu dovezi istorice de nezdruccinat, că se vor găsi sumele respective. «Domnilor proprietari, se adresa el — ce vă e frică așa de tare că nu vom avea bani să plătim aceste pogoane? Duhovnicește vă întreb: aduși bani cu corăbiile, cu trăsurile sau cu orice alt mijloc de peste graniță? Au nu prin brațele noastre, lucrînd pământul și prin rodul ieșit dintr-însul au venit bani în țară? Așa, din brațele noastre iese un izvor de aur și de argint. Cum îndrăzniți a zice că n-are Statul la vistierie ca să plătească atîta pământ? De ce nu gîndiți că noi sîntem Statul și noi sîntem vistieria. Dacă Statul nu va avea putere, iată noi îi dăm putere și nu vom lăsa a se rușina Statul nostru de națiunile vecine», căci «patria sînt toți cei ce se află în lăuntru țării noastre».

Atmosfera din timpul ședințelor devine din zi în zi tot mai încărcată, la aceasta contribuind și asistența din sală, unde se aflau mulți țărani care interveneau zgomotos. Locotenența domnească, considerînd că relațiile dintre cele două clase cu acest prilej mai rău s-au încordat, fiecare propunînd «imposibilul spre a se depărta și mai mult», suspendă activitatea Comisiei în ziua de 19 august 1848.

Ce decepție va fi încercat la această veste preotul Neagu Benescu, e ușor de înțeles. El a rămas însă în amintirea generației de la 1848 ca un sincer și entuziast apărător al drepturilor țărănimii clăcașe. El nu cunoștea teologie înaltă. Era dotat doar cu instrucția Molitvelnicului și înarmat cu cunoștințele singurului îndreptar omeletic de atunci, cazania. Reținând însă din paginile acesteia asprele rechizitorii pe care Sfinții Părinți le făceau bogăților, ele i-au dat teme și tărie în plasticile și judicioasele replici pe care le da bogăților nesățioși.

Bun cunoscător al realității și în curent cu ideile umanitare ale veacului său, într-o intervenție, venind «în numele omeniei», el făcea apel ca proprietarii în problema ce o discutau să fie «povățuiți de luminile veacului». Dar cum aceștia nu țineau cont decît de interesele lor, face și el abstracție că este un slujitor al unei religii pacifiste și dezvăluie realitatea cu curaj și fără menajamente. De aceea, unul din reprezentanții boierimii ține să sublinieze că «părintele, care ar trebui să ne însufle duhul de pace și de frățietate ne întărită prin cuvintele sale, arătînd mai mult ranele săteanului, decît stăruind în împăciuirea lor».

Atitudinea curajoasă și modul în care el formula revendicările seculare ale clăcașilor a impresionat în mod deosebit opinia publică, încît o gazetă din Transilvania ținea să popularizeze una din plasticile sale caracterizări făcute proprietarilor. «Ciocoiul, după zisa deputatului țăran Popa Neagu — scria gazeta — de ar fi putut pune mîna și pe soare, l-ar fi apucat și ar fi dat pe bani țărănilor lumina și căldura lui Dumnezeu; de ar fi putut lua în stăpînire și apa mării și pe aceea ar fi speculat-o și așa ar fi robit pe țărani prin întuneric, prin frig, prin sete, precum i-a robit prin foame cuprinzînd pămîntul»³.

Suspendînd ședințele Comisiei, fiecare deputat urma să-și așterne în scris propunerile. Preotul Neagu și-a încasat 175,20 lei diurna pentru aceste ședințe⁴ și a plecat decepționat în satul său din Domnița, Rîmniceu Sărat. După înăbușirea revoluției, urmărit ca zelos aderent la cauza ei, a fost arestat și la 27 noiembrie 1848 se găsea închis la Văcărești⁵.

Anii au trecut și cu ei s-a așternut și uitarea peste numele acestui vajnic apărător al drepturilor clăcașilor de la 1848, încît nici pomelnicul bisericii satului său, Domnița azi M. Kogălniceanu nu-i consemnează numele, neștiindu-se că el a păstorit aici⁶. În 1937 un bătrîn din sat își mai amintea vag «că în anii copilăriei a auzit pomenindu-se de un preot Neagu, ce fusese mutat la Ceaslău (*sic*), fiindcă ținea prea mult la săteni». «Tot prin tradiția orală a satului se pomeneste de un preot care a luat parte activă la revoluția din 1848, fiind și ales în divan. Aici susținînd hotărît drepturile țărănilor, puternicii locului au cerut și căpătat mutarea lui. Acesta poate fi preotul Neagu, 1840--1850 — 54» se nota în istoricul bisericii cu ani în urmă⁷. Tot cam prin acea vreme se consemna că în 1855 la Cislău era un popa Neagu. Și întrucît în acest sat sînt familii cu patronimicul Benescu, autorul relatării arăta că aceasta «constituie un semn de întrebare»⁸. În aceeași calitate, de

3. «Foia pentru mîntu...», nr. 49-50, din 13/20. XII, 1848, în *Anul 1848...*, vol. V, p. 627.

4. *Anul 1848...*, vol. V, p. 514. 5. *Ibidem*, vol. IV, p. 615; vol. V, p. 515.

6. Informația scrisă a preotului paroh din Domnița.

7. Pr. Traian Cimpoescu, *Biserica «Sf. Gheorghe» din Domnița (R. Sărat)*, în «Ingerul», anul IX (1937), p. 505.

8. Nicolae Șt. Gheorghe, *Preotul Neagu Benescu*, în «Ingerul», anul IX (1937), nr. 2, p. 33

protopop al plaiului Buzău, a mai fost semnalat în anii 1859—1862⁹. În afară de aceste puține și nesigure știri biografice, nu se mai cunoaște nimic despre persoana și mai ales despre activitatea sa desfășurată după 1848. Cercetînd documente de arhivă cite s-au mai păstrat, și idențificînd cîțiva descendenți, am prilejul de a comunica acum cîteva date biografice inedite despre această figură reprezentativă a preoției progresiste din veacul trecut.

Preotul Neagu Benescu s-a născut în anul 1820¹⁰. Dintr-o însemnare autobiografică¹¹ cunoaștem că s-a căsătorit la 22 februarie 1842, iar la 23 decembrie același an a fost hirotonit preot pe seama parohiei Domnița din județul Rîmnicu-Sărat. Din aceeași însemnare mai cunoaștem că a avut 6 copii : Teodora, Manolache, Ana, Maria, Elena și Ștefan¹². Luînd cunoștință de judicioasele argumente și despre elocvența cu care le-a mînuit în Comisia proprietății ne-am fi așteptat ca acest preot să fie absolvent de seminar. Contrar așteptărilor însă, el nu avea decît acea «înțelepciune a molitvelnicului», cum o numea poetul Octavian Goga, fiind grămatic.

La 1 ianuarie 1852, Episcopia Buzăului, cu ordinul nr. 2/1852¹³, îl numea protopop al plaiului Buzău, în locul demisionatului Gheorghe Schevofilax. În acest ordin, model antologic de corespondență ecleziastică, după ce se arată cauzele îndreptățite care au condus la demisia acestui «bun și generos protopop», se scrie preotului Neagu «după chibzuirea și găsirea noastră cu cale, te orînduim pe molitfa ta în slujba de protopop al plaiului Buzău (...) știind că te-am ales dintre alți preoți nădăjduind că vei corespunde la seriozitatea însărcinării ce ți se încredințează și vei păși pe urmele bunului protopop în locul căruia te orînduiești.

Așa dar, îți scriem cucernice protopeape chir Neagule, ca îndată să intri în lucrarea postului ce ți se încredințează cu credință, rivnă, ezcacitate și nepreget».

Să fi avut această promovare pe scara ierarhiei administrative și un substrat politic al cărui vag ecou s-a mai păstrat în amintirea bătrînilor satului că «a fost mutat la Ceaslău, fiind că ținea prea mult cu sătenii ?» Se poate. Dar ori cum ar fi, documentul acesta relevă modul cum episcopii de altă dată țineau să-și recruteze colaboratori din cei mai deștoinici preoți.

Cum nu era legat de sat, nefiind originar de aici, preotul Neagu își părăsește mica parohie — în 1835 avea 49 de familii — și bruma de gospodărie ce și-o infiri-

9. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău, 1836—1936*, București, p. 147, 163, 167, 205.

10. Negăsind documente sigure despre anul nașterii, el este calculat după știri lăturalnice. În anul 1877—78, într-o statistică, el avea 57 de ani, și anul morții s-a calculat în funcție de aceasta știre, coroborată cu datele pe care o avea la deces, trecută pe cruce.

11. Făcută pe *Liturghierul* ce i-a aparținut. Azi el se află în proprietatea P. C. Pr. Gh. O. Vasile de la biserica «Adormirea Maicii Domnului» din Mizil, întrucît soția sa este descendentă a acestui preot. Soția lui Ștefan Benescu, cel mai mic fiu al preotului Neagu a fost soră cu mama doamnei Filofteia (pr. Gh. O. Vasile).

12. Iată textul însemnării :

«Să se ție minte că m-am căsătorit la douăzeci și două februarie leat 1842.

Să să știe că m-am săvîrșit preot la leatul 1842 decembrie 23.

Teodora fca mea s-a născut la Intîi martie leatul 1844, miercuri dimineața.

Manolache s-a născut la leat 1847 martie 14, vineri noaptea.

Fca mea Ana s-a născut la 1850 iunie 12, luni noaptea.

Fca mea Maria s-a născut 1853 aprilie 24 : vineri.

Elena s-a născut 1856 iunie 25 luni.

Ștefan s-a născut la leat 1859 genar 16.

pase în cei zece ani de preoție, — și se stabilește în Cislău, reședința protopopului plaiului Buzău. Aici, după 3 ani, la 18 martie 1855¹⁴, reușește să cumpere o casă cu loc de grădină, situat în apropierea bisericii de la Manole Vizitiu, achitându-i costul de 472,20 parale în două rate, cu obligația de a-i face altă casă pe locul ce i-l va da proprietarul. Deși nu s-a mai păstrat vechea arhivă a cancelariei Episcopiei Buzăului, din care s-a constatat cum și-a desfășurat protopopul Neagu noua misiune, sîntem totuși încredințați că el a corespuns așteptărilor și încrederii acordate, de vreme ce la 31 august 1853, cu ordinul 2044¹⁵, Episcopia, «prețuind bunele purtări ale cucernicului protopop Neagul Bunescu al plaiului Buzeu, precum și îndeplinirea datoriilor sale, l-a «cinstit cu bisericescul rang Sacheliu».

Cîteva știri indirecte ni-l înfățișează corect în îndatoriri, rămînînd consecvent apărător al țărănimii exploatare. Călăuzit de acest principiu, el nu se sfia să dezvăluie abuzurile starețului schitului Cislău, metocul Episcopiei Buzăului, care se purta față de țărani clăcași cu cel mai lipsit simț de omenie¹⁶.

În «statul de lefii ale funcționarilor servitori la Biserica desființatului Schit Cislău, pe lunile servite Aprilie — Septembrie 1863» figura cu suma de 500 lei — deci 100 lei lunar — «Neagu Protopop» în funcția de preot¹⁷. La 5 octombrie din același an în locul lui apare preotul Dimitrie.

Noua organizare bisericească din anul 1864 aducînd și desființarea protopopiatului plaiului Buzău, preotul Neagu Benescu este numit, la 12 mai același an, «îngrijitor»¹⁸ al schitului Cislău. El renunță însă la această nouă funcție, motivînd că e trecut în aceeași calitate la Mînăstirea Măxineni din Rîmnicu-Sărat. Într-adevăr, la 24 septembrie același an, Episcopia Buzăului îi trimitea decretul de numire în această funcție — nr. 45513¹⁹ — cu mențiunea că aceasta s-a făcut la recomandarea locotenentului de episcop, arhimandritul Ghenadie, care a avut în vedere «îndeungatul timp de cînd a servit în această calitate». Și pentru că pînă la această dată nu se prezentase la noul post, i se punea îndatorirea să meargă acolo, unde «să te silești ca prin fapte să te arăți demn de încrederea ce ți s-au datu».

N-am găsit date care să ateste că într-adevăr preotul Neagu și-a luat în primire noul post, înlocuindu-l pe Cleopa Ignătescu, care la 12 martie 1864 figura ca îngrijitor la Măxineni²⁰. Se pare însă că nu s-a dus la Măxineni, de vreme ce în statul de salarii al schitului Cislău — în intervalul 12 martie — 20 noiembrie 1864 îl întîlnim ca preot la metocul Cislău²¹. La 20 noiembrie însă e înlocuit cu preotul Dimitrie, specificîndu-se că el este trecut în altă funcție²². Că acum se va fi dus la Măxineni, nu știm. Abia peste doi ani, la 22 mai 1866, la propunerea episcopului Dionisie Romano a fost numit iarăși în postul de îngrijitor la Cislău. În această calitate, la 6 martie 1871²³, el intervenea la Ministerul Cultelor pentru a se scatte

14. Anexa III. 15. Anexa II.

16. I. Ionascu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București 1937, p. 167, doc. 266.

17. Arh. St., Buc., Min. Instr. dos 916/863 = Preot Neagu Protopop, preot 500 lei; Teodor Georgescu, cîntă et. 250 lei; Jăltea Pr. Ștefan, cîntăreț, 250 lei, și Petcu Pr. Vasile paracliser 150 lei».

18. Deși postul se intitulă de «îngrijitor» sau «curator», el era de mare însemnătate și mai ales de o deosebită răspundere. După secularizarea averilor mînăstirești, fiecare schit sau mînăstire desființată primea, în locul stareților destituiți, cite un asemenea îngrijitor, care trebuie, în calitate de administrator ce o avea, să dea dovadă de multă vigilență în special la luarea în primire a bunurilor. 19. Anexa IV. 20. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 15011/64, f. 4.

21. *Ibidem*, dos. 1164/864, f. 9: 1537/861, f. 1.

22. *Ibidem*, dos. 1161/864, f. 17.

23. *Ibidem*, dos. 1032/862, f. 66, 68 73—74

această minăstire din starea de ruină în care se găsea. Cu toate deseale sale intervenții nici în anul 1874 starea complexului de clădiri de la Cislău nu se schimbase. Ultima știre despre el am găsit-o în «Statistica eclesiastică a Eparhiei Buzeu», 1877—1878²⁴, unde figurează ca preot la Cislău, în vîrstă de 57 ani, la rubrica studii «practicant», adică grămătic, cu un salariu bugetar de 80 lei anual.

Preotul Neagu a avut legături de prietenie cu diferite personalități politice progresiste din care amintim pe Scarlat Voinescu, prefectul județului Buzău la 1848 și în timpul lui Cuza, Vasile Boierescu, ministrul instrucțiunii în guvernul lui Cuza și episcopul Dionisie Romano al Buzăului. O deosebită apreciere i-a acordat marele nostru pictor Nicolae Grigorescu, care, într-o călătorie pe valea Buzăului, făcută probabil în 1864, i-a immortalizat chipul într-un desen-cărbune, 255×185 cm., care se află la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, nesemnat, dar cu însemnarea autografă a pictorului, jos: «Părintele pro(to)P(op) Neagu Benescu. Deputat la 1848»²⁵. În anul 1960, în suta de scene din trecutul Episcopiei Buzăului, realizate de pictorul Paul Atanasiu, în holul palatului episcopal, din inițiativa P. S. Episcop Antim Angelescu, ca un deosebit omagiu adus de posteritate pentru dfrzenia cu care a apărât drepturile clăcașilor, i s-a zugrăvit chipul, înfățișîndu-l într-una din ședințele Comisiei proprietății, alături de Ion Ionescu de la Brad.

A murit în anul 1896 și a fost înmormîntat lîngă streășina bisericii din Cislău, în partea de răsărit a absidei altarului. Pe crucea de piatră, care-i străjuiește mormîntul, s-a incizat următoarea inscripție: «Aici repauză veneratul Preotu Neagoe Benescu Sacheliu; Apărător al libertății la 1848. Ecspirat la 24 ianuarie en etate ani 76».

Pr. GABRIEL COCORA

A N E X A

1. — 1 ianuarie 1852. *Ordinul Episcopului Filotei al Buzăului către preotul Neagu Benescu din satul Domnița, R.-Sărat, prin care i se încredințează protopopla plaiului Buzău.*

Cu mila lui Dumnezeu Filotei Episcop Buzăului,

Moițfi(i) Sale Preotu'ui Neagu de la satul Domnița,

Cucernicul protopop chir Gheorghe schevofilacs al plaiului Buzău după o slujbă de douăzeci de ani ce a săvîrșit ca protopop la acel plaiu în care intră și patru ani ce a fost la plaiu Slănicului, acum prin hîrtia ce ne-a trimis și care am primit-o la 1 Genarie următor supt al registrului nr. 1 ne arată că starea sănătății în care se află nu-l mai poate ierta de a mai ocupa această slujbă a protopopiei fiind că osebit de cea desăvîrșită slăbiciune a trupului în care au ajuns din pricina boalii ce-l bîntule de mai multă vreme. apoi și nevederea ochilor ce l-au cuprins zice că l-au adus în stare de nu cunoaște nici omul înainte și se roagă ca să-l slobozim de subț însărcinarea de protopop spre a se putea retrage la viața privată unde să-și petreacă în liniște rămășița vieții.

Noi pînă a nu zice aci altceva, mai întii de toate mărturisim că la citirea acestii dimisii nu ne-am putut opri a noastră dăușie și mîhnire, vîzînd pe de o parte descrisa stare de neputință și slăbiciune a unui bun și generos protopop, care în curs de 25 ani cunoscuți și nouă a îndeplinit o slujbă ca aceasta cu toată ceruta exactitate, credință și nepreget, iar pe de alta, neașteptata și nedorita de noi retragerea cucerniciei sale din slujbă, pe care zice că de acum nu o mai poate purta dîn îngreoarea și grămădirea patimilor, ce acum la adîncele-i bătrînețe l-a doborît,

24. Publicată în «Biserica Ortodoxă Română» din acel an.

25. *Expoziția Nicolae Grigorescu, Catalog de Remus Niculescu, București, 1957, p. 54, 108*

nu ne putem opri de a nu-i mărturisii a noastră mulțumire ce avem pentru bunele sentimente și slujbele cele generoase ce i le cunoaștem încă din tinerețe și mărturisim aceasta și înaintea tuturor, cu adăogire că numai nevoia și trebuința, numai datoria ce avem de a dărui liniștea unui bătrîn neputincios, și de care urmează o (pr)ocura pe cită vreme va avea viață, numai pentru aceste cuvinte, zicem, i-am primit dimisia, încă cu cea mai mare mîhnire, slobozindu-l din slujba protopopiei, cu a căruia exactă îndeplinire tot d-auna ne-am mulțumit.

Drept aceia ca să nu rămîie trebuințele bisericesti din acel plaiu în batalicire cu prilejul vacanței acestui post și ca să nu cercăm împedecarea la lucrările urmate potrivit cu orînduiala ce se păstrează, și a noastră datorie, după chibzuirea și găsirea noastră cu cale *te orînduim pe molitfa ta în slujba de protopop al plaiului Buzău* în locul cucerniciei sale demisionatului protopop chir Gheorghe Schevofilacs, știind că te-am ales dintre alți preoți nădăduind că vei corespunde la seriozitatea înscăunării ce ți se încredințează și vei piși pe urmele bunului protopop în locul căruia te orînduiești.

Așa dar îți scriem cucernice protopoape chir Neagule, ca îndată să intri în lucrarea postului ce ți se încredințează cu credința, rîvnă, ezcacitate și nepreget.

Să te silești a corăspunde la încrederea ce ți-am dat nevoindu-te cu toate chipurile și din toată inima a-ți îndeplini datoriile după cuviință și întocmai după instrucțiile noastre care sînt date și care se află în cancelaria protopopii acelu plaiu precum și după alăturarea instrucție a noastră ce ți se alătură aci în copie.

Să faci îndată ezcacță preumblare prin tot coprinsul plaiului revizuid bisericele și toate cîte îți sînt de cădere și îngrijind ca în toată vremea să fie în bună stare și toate în bună orînduială fără a lăsa cel mai mic lucru neîngrijit. Să chemi pe toți preoții la îndeplinirea cu nepreget a datoriilor lor și a instrucțiilor noastre și toate îndreptîndu-le cu duhul blîndețelor și nici o dată cu asprime sau mîndrie, care acestea departe să fie de cucernicia ta, să privighezi și să îngrijești cu neadormire de stara morală a norodului din acel ocol ca să fie adică așa precum se cade creștinilor și precum se cere prin instrucțiile noastre : să-ți fie ațintită privirea asupra casnicilor ca să nu i se ivească desghinări și desuniri nu mai puțin și asupra acelor care se căsătoresc, ca să nu fie decît din creștini(i) cei buni.

Către acestea cea mai mare stăruință să pui asupra tineretului ca să se crească creștinește și în frica de Dumnezeu și să învețe cîte sînt de trebuință unui creștin : să te ferești de alunecări și abateri din drumu bunei cuviințe, să păzești adevărul și dreptatea să nu părătești sau să ocrotesti pe cei îndărătnici, și iarăși să nu tăinuiești pe cei buni și îndeplinitorii datoriilor lor, să te ferești de abuzuri, cum te ferești de foc, și în sfîrșit să lucrezi cu ezcacitate și credință toate hîrțile cancelariii și poruncile ce vei primi fără a lăsa una măcar în batalisire.

Și astfel urmînd vei avea a noastră arhierescă binecuvîntare.

Filotei Buzău

Pentru D. Secr. P. Protopopescu

Anul 1852 Ghenarie 1-1u

Nr. 2

II. — 31 august 1853. *Ordinul Episcopului Filoteiu al Buzăului prin care acordă rangul de Sacheliu protopopului Neagu Benescu.*

Cu mila lui Dumnezeu Filoteiu episcop Buzău

Prețuind noi bunele purtări ale cucernicului protopop Neagul Benescu al plaiului Buzeu, precum și îndeplinirea datoriilor sale, binevoind l-am cinstit cu bisericescul rang Sacheliu ; Pentru care spre știință i s-a dat acesta din partea noastră.

Filoteiu Buzău

Secr. C. Dușescu

Anul 1853 avgust 31

Nr. 2044

III. — 18 martie 1855. *Zapisul prin care Manole Vizitiu vinde protopopului Neagu Benescu o casă din satul Cislău*

Eu supțiscălitul am vîndut părintelui protopop căminul casei cu tot cuprinsul ei precum pruni, nuci și oar ce se află împrejurul ei și casa în starea ce să află

Fig. 1. — Preotul Neagu Benescu — desen de pictorul N. Grigorescu
(Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România)

Lașcu, mesteșen din cartierul ...
 parohial de la Ștefănești la 1842
 la Ștefănești, în urma lașcușilor ...
 la 1842. Invențiu 22
 în anul obștesc la Ștefănești ...
 la Ștefănești, arhiepiscopul Domsănești
 în anul 1844, la Ștefănești la 1844
 în anul 14. Ștefănești
 obștesc la Ștefănești la 1848
 în anul 12. Ștefănești
 obștesc în anul la Ștefănești 1859
 arhiepiscopul Ștefănești
 obștesc la Ștefănești 1856 în anul 15
 obștesc la Ștefănești la 1859 în anul 16
 Ștefănești Ștefănești

Fig. 2. — Însemnările autografe ale preotului Neagu Benescu

Fig. 3. — Preotul Neagu Benescu, în Comisia proprietății de la 1848 — pictură în holul palatului episcopal de la Buzău

cu preț de tal(eri) patrusute șaptezeci și doi pr. 20 nr. 472 care bani să mi-(i) dea jumătate la Sf. Gheorghe și jumătate la Sf. Dimitrie anul corent și pentru casă să fie păr. dator a-m(i), face alta unde să va găsi cu cale de D. Proprietar și fiind că acea sumă de pomi sînt sădite chiar de mine să aibă drept păr. protopop a le stăpîni pentru totdeauna fără a să mai supăra de alt cineva și neștiind carte am rugat pe D. scriitor d-a iscălit și eu am pus degetul ca să să crează, totodată am rugat și pe C(institutul) Sfat sâtesc de l-a adevărit spre mai bun temei.

1855 mart. 18

Eu Manole Vizitiu vînzător	}	Deputați
Eu Gheorghe Kobzaru față		
Eu Ion Gheorghe Cobzar față		
Cu știința mea		

. . . . . (G. N. Radovici ?)

Sfat satului Cislău

După cererea numitului vînzător să adeverează și de sfat.

1855 mart. 18

Postolache Smaranda	}	Deputați
Vasile Baci		
Dumitru Iosifescu		
Rugat fiind am scris și martor		

S. Mihalache

IV. — 24 sept. 1864. *Ordinul Episcopiei Buzăului prin care protopopul Neagu Bănescu este trecut de la protopopia platului Buzău ca «îngrijitor» al Mîndștrii Măcsineni din districtul R.-Sărat.*

Sfînta Episcopie Buzău

Cu prilejul organizației ce s-au dat de Guvernu protopopilor cucernicia ta rămîndu în disponibilitate, și avîndu în vedere îndelungatul timp de chînd ai servitu în această calitate și nevoindu a rămînea pe dinafară, te-am recomandat D. Ministru al Justiției Cultelor și Instrucțiunii publice a-ți încredința îngrijirea Monastirei Măcsineni din Distructul Rîmnînic Sărat, după care Măria Sa Domnitorul binevoindu, te-au orînduîtu în acest postu, dupe aceia alăturînd cucernicii tale pe lîngă aceasta Decretul D. Ministru cu nr. 45513 te poftimu ca să mergi îndată la M-rea unde ești orînduîtu, a căreia avere și zestre primîndu-o prin catagrafie de la cucernicul protopop și D. Prefect, cărora am scrisu pentru aceasta, să te silești ca prin fapte să te arăți demn de încrederea ce și s-au datu.

Locot. de Episcop Buzău

Arch. Genadie

Director, R. Sereanu

Cucernicului Protopop Neagu Sacheliu

1864 sept. 24

Nr. 210

— Aceste documente mi-au fost puse la dispoziție de către dl. Prof. D. Ceaușel.

— Fotocopia de pe desenul lui N. Grigorescu, care reprezintă chipul pr. Neagu Bănescu, ne-a fost pusă la dispoziție de dl. Remus Niculescu, cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei R. S. România.

— Însemnarea autobiografică am reprodus-o datorită bunăvoinței Pr. Gh. O. Vasile din Mizil.

ARTICOLE ȘI STUDII

SITUAȚIA DE DREPT A BISERICII ORTODOXE ROMANE DE LA SFIRȘITUL EPOCII FANARIOTE PÎNĂ LA ÎNĂLȚAREA EI LA RANGUL DE PATRIARHIE *

Am arătat într-o lucrare precedentă că o dată cu epoca fanariotă sînt afectate manifestările autocefale, ale mitropoliilor românești din acea vreme. Au loc sinoade de protest¹ împotriva suirii grecilor pe scaunele episcopale, reacționînd vehement împotriva patriarhului din Constantinople, care încerca să numească, la 1786, împotriva tradiției moldovene, un mitropolit nou.

Situația Bisericii din Principate în secolul al XIX-lea este în funcție de cîteva evenimente politice cu importanță capitală pentru Țările Românești. Mișcarea revoluționară din anul 1821 poate fi socotită cu deplin temei, începutul destrămării vechilor orînduiri. În adevăr, atunci răbufniră și vechile năzuințe ale romînilor pentru înlăturarea jugului otoman și eliberarea națională a celor două popoare de sub jugul turcesc².

În 1823 Mitropolitul Grigorie Dascălul, împreună cu episcopii și boierii, se adunară la curte și în ziua de 9 martie făcură Anaforă către Domn, arătînd că s-au ales din călugării pămînteni, ce s-au socotit că sînt mai cuvioși și cu bună petrecere și vrednici de a se orîndui, îngrijind totodată să se facă «trei catagrafii de toate bunurile minastireșu», cu îndatorirea pentru egumenul ce-i vechi, să dea socoteală

În privința chibzuirii cerute de Domn, pentru chipul cum s-ar cuveni să cîrmuiască minăstirile noii egumeni pămînteni, mitropolitul souse că este nevoie a ști mai înfii cuprinderea tuturor.

La 17 aprilie 1823 s-a înfăptuit cu mare însuflețire așezarea egumenilor români în locul celor greci, de față fiind Domnul Țării, Mitropolitul, episcopii și boierii³.

---

* Această lucrare de seminar a fost înlocuită în cadrul cursurilor pentru titlul de doctor în teologie, sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, care a dat avizul pentru publicare.

1. Documentele se pot găsi la V. Codrescu, *Utriciul sau Adunare de hrisoave...*, Iași 1852, partea II, p. 238-239; D. A. Sturdza; *Acte și documente*, vol. IV, p. 564-566 și Neofit Scriban, *Dovezi despre autocefalie sau neatrînarea Mitropoliei Moldovei*, Iași, 1857.

2. *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Institut. Teol., p. 402.

3. *Ibidem*, p. 410

Înlăturarea egumenilor greci de la ocirmulrea bogatelor mînăstiri românești a însemnat un prim început de afirmare a autocefalei Bisericii noastre.

Tot la începutul acestui secol apar și Regulamentele Organice. Ele au fost ceea ce astăzi se numește Constituție, însă o Constituție, în care principiile generale stau alături de dispozițiile dezvoltătoare ale lor. Regulamentele Organice cuprind felurite norme cu privire la treburile interne ale Bisericii. Faptul acesta nu trebuie să ne surprindă, întrucît, pe temeiul unei îndelungate tradiții pămîntene, relațiile dintre Biserică și Stat, relații de tip bizantin, permiteau legiferarea Statului și în materie bisericească⁴. Istoria Țărilor Românești arată că autoritatea de Stat s-a ocupat și la noi de chestiuni bisericești⁵ și a legiferat mereu pentru Biserică. În capitolul VIII al Regulamentului Moldovei, sînt probleme care se referă la instituirea clerului, judecarea, situația materială și cultura lui, la activitatea politică și socială și la alte lucruri.

În legătură cu instituirea clerului, Regulamentele prevăd că, pentru a se păstra vechile privilegii și a se preîntîmpla abuzurile, mitropolitul și episcopul se vor alege numai dintre preoții pămînteni cunoscuți pentru meritele lor. Alegerea avea să fie făcută de Adunarea Obștească obișnuită, împreună cu boierii din treapta întâi. După întărirea alegerii din partea Domnitorului, cel ales se înscăuna și urma să conducă după canoane, pravile și obiceiurile țării. (*Regulamentul Valahiei*, C. VIII, art. 359; *Regulamentul Moldovei*, C. IX, art. 411). Mitropolitul se alegea dintre episcopii în funcțiune și avea să primească întărirea canonică de la Constantinopol după obicei (*Regulamentul Vlahiei*, C. VIII, art. 360; *Regulamentul Moldovei*, C. IX, art. 412).

Prin aceste dispoziții Regulamentele consfințeau o veche practică la noi. În ce privește clerul de rînd, Regulamentele prevăd că hirotonii de preoți și diaconi se vor face numai cu aprobarea scrisă a Domnitorului (*Reg. Vlahiei*, C. III, art. 73 și C. VIII, art. 363, alin. 10; *Reg. Moldovei* C. IX, art. 415). După cum se vede, aprecierea Domnitorului în instituirea clerului era hotărîtoare.

Regulamentul Moldovei hotărîște că ierarhii și protopopii vor avea competență să judece numai pricinile duhovnicești și bisericești dintre clerici, cele civile urmînd să fie judecate de judecătorii laice (*Reg. Moldovei*, C. VIII, art. 298 și C. III, Anexa A, art. IV) Același lucru este valabil și pentru Muntenia.

În ceea ce privește atribuțiile social-politice ale clerului se legiuia ca în fiecare Principat, mitropolitul și episcopii vor face parte din Adunarea electivă respectivă — așa numita Adunare Obștească Extraordinară (*Reg. Valahiei*, C. I, art. 2. 29—43; *Reg. Moldovei*, C. I., art. 27—45).

O atribuție deosebită, dată în grija clerului, era ținerea actelor stării civile. Verificarea și centralizarea lor era dată în sarcina autorităților politico-administrative (*Reg. Valahiei*, C. IV, art. 115; *Reg. Moldovei*, C. IV, art. 139).

În ce privește cultura preotului s-a prevăzut înființări de seminarii și organizarea celui de la Socola. Un alt domeniu în care Regulamentele Organice aduc anumite reglementări este cel relativ la situația materială a clerului și întreținerea

4. Andrei Rădulescu, *Centenarul Regulamentului Organic al Țării Românești*, București 1931, p. 5.

5. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu, p. 1939, p. 141, 551 și 730; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ed. II, vol. II, București, 1932, p. 79.

6. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. III, București, vol. XI, p. 95; A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 9.

lui. Regulamentul Valahiei prevedea că preoții și diaconii vor fi scutiți de orice dări (*Reg. Valahiei*, C. III, art. 73), cu excepția celor răspopiți (*Reg. Valahiei*, C. III, art. 72). Totuși situația materială a clerului rămâne grea și pentru îmbunătățirea ei se încerca diferite ieșiri.

În ce privește înființarea de minăstiri se hotăra că nici o minăstire nu putea fi înființată și nici un egumen numit, decît cu încuviințarea mitropolitului și a logofătului cu întărire domnească.

La 1840 se legiuiește că se va numi o comisie specială cu sarcina de a înscrie în condici toate documentele minăstirilor închinare sau pămîntene, spre a se cunoaște averile și drepturile fiecăreia.

Relativ la administrarea averilor Mitropoliei și ale Episcopiei, Mitropolitul Grigorie Dascălul a obținut ca ele să fie apărute de orice dare, dar să țină fiecare cite un seminar, ușurînd în acest chip bugetul Statului.

Dar la 1840 Sfatul Administrativ supune Domnului un proiect potrivit căruia arendarea moșiilor Mitropoliei urma să se facă la mezat pe trei ani, sub supravegherea Departamentului bisericesc, începînd din 1842:

Proiectul acesta a fost admis de Adunarea Obștească și pus îndată în aplicare⁷.

Scaunul Ungrovalahiei era ocupat din 1834, numai vremelnic, de episcopul Neofit al Rîmnicului. Abia la 25 iulie 1840 Vodă invită Departamentul să ia măsuri pentru convocarea Colegiului electoral, spre alegerea Mitropolitului. La 28 iulie Adunarea votează o lege specială, «pentru formele alegerii Mitropolitului».

La votul ce a urmat a doua zi Neofit întruni 49 de voturi din 76. Ales la 29 iulie 1840 și întărit de Domn în aceeași zi, actul patriarhicesc de binecuvîntare se citește în biserica Mitropoliei.

La 20 dec. 1842 venind Gheorghe Bibescu la domnie, în 15 mai 1843, el întărește legea votată de Adunarea Obștească pentru oprirea pe viitor a egumenilor tuturor minăstirilor de a mai da locuri cu embatic fără știrea stăpînirii.

La 23 ianuarie 1845 Vodă Bibescu desființează printr-un decret epitropia Sf. Mormînt care își însușise drepturi de cîrmuire asupra minăstirilor închinare.

Concluzii. — Regulamentele Organice au avut rolul lor în dezvoltarea organizației noastre statale și bisericești, spre organizarea modernă a Statului cu întregul lui complex de funcțiuni.

Măsurile relative la organizația Bisericii erau necesare pentru că organizația bisericească slăbise în epoca fanariotă.

Printr-o cuprindere mai largă, revoluția din anul 1848 nu însemnează numai o revărsare a cupei pline de suferințe, de care a avut parte poporul românesc în tot decursul veacurilor ci și o răzbatere din străfunduri nebănuite a dorinței lui de reinnoire obștească în felurite laturi de trăire: politică, economică și bisericească⁸.

Revoluția din Transilvania a durat mai mult timp, aici lupta românilor dobîndînd un caracter național (tot atunci se răscolaseră și ungerii și cehii). De aceea

7. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Inst. teolog., p. 435.

8. Mișcarea începu în Moldova, dar în Muntenia, revoluția s-a bucurat dintru început de mai multă izbîndă decît în Moldova. Astfel, la Iași în ziua de 27 martie 1848, se ținu o mare adunare în fruntea căreia se afla Mitropolitul Meletie și care hotărî să înainteze Domnitorului un memoriu. Prin acest memoriu, se cerea, în 35 de puncte, reforme constituționale și administrative, reforme în organizarea justiției, a învățămîntului și a Bisericii, etc. Domnitorul Mihail Sturdza n-a primit cererile de reforme, dimpotrivă din porunca sa unii au fost arestați.

Dieta Ungariei se grăbi să adopte o Constituție după care ungurii formau un stat independent legat de Austria doar prin faptul că regele maghiar era și împărat austriac. În această Constituție sancționată de împărat la 11 aprilie 1848, se arată că, de acum înainte Transilvania face parte din Ungaria⁹.

Fiind amenințați să cadă într-o robie și mai grea, fruntașii românilor fac o adunare măreață la 3 mai 1848 pe «Cîmpia Libertății» de lângă Blaj unde protestară, proclamîndu-se națiune de sine stătătoare. Ei mai cerură egalitate în drepturi cu celelalte națiuni, iar Biserica românească să rămînă neatîrnată de orice ierarhie străină, egală în drepturi cu celelalte Biserici din Transilvania. De asemenea să se reînființeze Mitropolia românească și Sinodul general anual, după vechea prăvilă, în care în sinod să fie aleși deputați clerici și mireni, care la rîndul lor vor alege pe episcopii români pentru eparhiile ortodoxe din Ardeal¹⁰.

Fără să țină seama de dorințele românilor, Dieta Transilvaniei votă unirea Transilvaniei cu Ungaria, iar împăratul sancționează aceasta la 10 iulie 1848.

Este de remarcat că în sinul adunării de la Cîmpia Libertății din 3/15 mai 1848 unde participă și Andrei Șaguna, se manifestau diferite curente potrivnice. Astfel se explică existența Consistoriului din Arad, cu reședința în Chișineu-Criș. «Acest Consistoriu, care a adus multe hotăriri străine de spiritul canoanelor și de tradiția Bisericii Ortodoxe, are meritul de a fi întrunit cel dintîi Sinod diecezan (1849), cu însemnate hotăriri și inițiative pentru bunul mers al Bisericii și al școalelor românești. Cu înfringerea revoluției a încetat și activitatea acestui Consistoriu»¹¹.

La 25 februarie 1849 Șaguna iscăli cea mai temeinică cerere a românilor din Austro-Ungaria, «Magna Charta» cu revendicările lor politice.

La această petiție împăratul Francisc Iosif I răspunde în scris ca petiția să fie rezolvată spre mulțumirea românilor. Cit de deșarte erau aceste făgăduințe a dovedit Constituția din 4 martie 1849, în care românii sînt cu totul uitați.

În toamna anului 1849 și în anul următor, Șaguna alcătui Promemoria pentru dreptul istoric al Mitropoliei și Adaos la Promemorie. Mai rugă Consistoriile din Blaj și Muncaci să admită măcar acum egala îndreptățire confesională la cununiile mixte. Episcopul din Muncaci răspunde afirmativ, dar Blajul respinge această propunere.

În cursul anului următor (1850) Șaguna izbucni să țină cel dintîi sobor, după care atît de mult au oftat moșii și strămoșii noștri. El are o însemnătate covârșitoare pentru dezvoltarea ulterioară a Bisericii Ortodoxe ardelenene. Deși bisericesc, el aduce și hotăriri și doleanțe politice, încît pot fi considerate ca hotăriri ale unui adevărat parlament românesc.

Cea mai de seamă dorință a Sinodului era cea privitoare la reînființarea vechii Mitropolii Ardelenene. Pentru atingerea acestui scop, Șaguna a publicat «Promemoria» cît și Adaosul. Uneltirile primatului catolic al Ungariei, unite cu acelea ale sîrbilor, întîrziară timp de 14 ani împlinirea acestei dorinți a românilor ortodocși¹².

În toamna anului 1852, împăratul porunci ținerea la Carloviț a Sinodului pentru alegerea de Episcopi la Arad, Virșeț și Timișoara, la care luă parte și Șaguna. La 23 octombrie 1860 el convocă soborul eparhiei sale format din clerici și mireni cerînd împăratului să declare restaurarea Mitropoliei Ortodoxe a Românilor.

9. *Istoria Bisericii Române*, p. 468.

10. *Ibidem*.

11. *Ibidem*, vol. II, p. 483-484.

12. *Ibidem*, p. 467.

În anul 1861 și pînă în 1864 românii desfășură o mare activitate politică în Congresul național român și Comisia regnicolară maghiară saso-română din Alba Iulia, în Dieta din Sibiu și în Senatul Imperial din Viena.

«La 24 decembrie 1864 Francisc Iosif, printr-un autograf special, vesti lui Șaguna reînființarea Mitropoliei mult dorite»¹³. La 6 iulie împăratul decretă și o nouă arondare a eparhiei Aradului și înființarea celei de la Caransebeș, cu 10 protopopiate.

La 24 iunie 1868 se sancționează de către împărat legea prin care aprobă autonomia Mitropoliei Ortodoxe Române, statul avînd numai dreptul de control. Art. 53 al legii din 1858 statornicește religia noilor născuți din căsătorii mixte, astfel că băieții să urmeze religia tatălui, iar fetele pe a mamei.

În ziua de 28 septembrie 1868, A. Șaguna convoacă Congresul Național Bisericesc cu membri aleși pe baza regulamentului din 1864. Congresul votă proiectul de Statut organic care prevedea comitet și adunare pentru fiecare organism bisericesc: parohie, protopopiat și eparhie, cu membrii aleși prin vot universal și secret și anume: două treimi mireni și o treime clerici. Adunarea Eparhială alege parohii. Pe mitropolit îl alege Adunarea arhidiecezană, împreună cu cîte o jumătate din Adunările Eparhiale sufragane.

În anul 1870 se întruni pentru întia oară Congresul Național Bisericesc pe baza statutului sancționat de împărat la 29 mai 1869¹⁴.

Moștenirea cea mai de seamă pe care Șaguna o lăasă Bisericii la moartea sa, era pe lingă altele buna ei organizare, înălțarea ei în conștiința credincioșilor precum și amintirea de mare ierarh, care ar fi cinstit Biserica oricărui neam, în orice vreme.

Cuza Vodă și epoca lui.

Războiul Crimeii se sfîrși prin tratatul de pace de la Paris din 30 martie 1856, care cuprindea între altele și următoarele hotărîri privind țara noastră: Principatele Române vor rămîne sub suzeranitatea Porții Otomane, dar cu garanția celor șapte mari puteri europene; Regulamentele Organice vor fi revizuite, potrivit cu dorințele românilor. În acest scop se va convoca în fiecare Principat cîte o Adunare Națională, numită Divan ad-hoc¹⁵ reprezentînd toate clasele obștești, pentru a hotărî ce fel de întocmire vor să dea țărilor lor, și începură pregătirile în vederea alegerii de deputați pentru acestea.

De remarcat că în ultimul timp, curentul pentru «unire» crescuse mult; lumea își dádea seama că numai atunci se va putea păși temeinic pe calea propășirii politice, cînd se va forma un singur stat, care să ajungă independent și puternic. Deosebit de aceasta, ideea unității neamului nostru, ca origină, limbă, credință, datini și obiceiuri, nu era nouă.

Spre cinstirea Bisericii Moldovenești, ideea unirii găsi în mitropolitul de atunci, Sofronie Miculescu (1851—1860) un cald susținător. O luptă aprigă se încinse între mitropolit și caimacanul Nicolae Vogoride, care se străduia din răspuțeri să înnăbușe ideea unirii, mai ales că turcii îi făgăduise pentru aceasta scaunul Moldovei.

13. *Ibidem*, p. 489—490. 14. *Ibidem*, p. 512.

15. Pr. Prof. Ilviu Stan, *Legislația bisericească a Prea Fericitului Patriarh Justinian*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 5—6, p. 503.

Pentru a se combate separatismul apărat de unii, la 21 mai 1857 se formă în Moldova un «Comitet al Unirii» avînd în frunte pe Arhim. Neofit Scriban.

Astfel în ședința din 4 noiembrie 1857 Divanul votă : «Recunoașterea neatîr_nării Bisericii Ortodoxe din Principate de orice chiriarhie ; nici o dată și în nici un chip mitropolii sau episcopii țării nu vor putea fi aleși decît dintre pămînteni»¹⁶.

În afară de acestea, Divanul alege din sînul său o Comisie, avînd sarcina să formuleze revendicările cuvenite pentru viitoarea organizare a Bisericii românești¹⁷.

Toate dorințele împreună cu restul au fost votate în unanimitate și subscrise în ședința Divanului ad-hoc al Moldovei din 20 dec. 1857. Ele au fost înfățișate comisiei europene de la București, care le-a adus la cunoștința Conferinței Intronuite la Paris în vara anului 1859. Cu toate acestea, în această Conferință, nu s-a atins de loc problema bisericească, rămînînd mai departe în lucrare vechile așezăminte ale țării, pînă în 1859 cînd a intrat în vigoare Convenția de la Paris¹⁸.

După ce Principatele Române se uniră, în ianuarie 1859, într-un singur stat național, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, ele pășiră pe drumul larg deschis al dezrobirii și intrării lor launtrice. Acest aspect se răsfrînsese însă în chip firesc și asupra treburilor în Biserică.

Legile bisericești ale lui Cuza sînt ca oricare legi, produsul firesc al procesului istoric de dezvoltare a vieții.

Așa cum din punct de vedere politic, înainte de unire cele două Principate formau două țări separate, la fel și biserica era alcătuită din două unități canonice. «Atît în Țara Românească, cît și în Moldova era cîte o Mitropolie. Ele ființau deosebit una de alta, fiecare avînd episcopi sufragane»¹⁹.

Între ierarhii celor două Principate lipsea acea apropiere care-i putea face să urmărească o direcție unitară în treburile bisericești²⁰.

În primii ani după unire, Domnitorul Cuza și guvernul său nu au întreprins nici o acțiune definitivă pe tărîmul bisericesc. Domnitorul a luat numai unele măsuri menite să atragă atenția conducătorilor bisericești asupra situației în care se afla Biserica și să pregătească «terenul» legilor care avea să urmeze²¹.

16. *Istoria Bisericii Române*, vol. II, p. 496 ; a se consulta și *Insemnătatea Divanului Ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, de Dimitrie A. Sturdza, 3 vol. București 1911.

17. Ele erau în număr de 14, cuprînzînd pe scurt : 1. Autocefalia bisericească a Moldo-României, filică a Bisericii Răsăritului. 2. Organizarea învățămîntului clerical, să fie în așa fel, ca viitorii preoți să aibă cunoștințe filozofice și teologice. 3. Organizarea monahismului să se facă pe temeuri folositoare Statului și religiei potrivit sf. canoane. 4. Înălțările în funcții și ranguri bisericești să fie sprîjinite pe erudiție și moralitate. 5. Potrivit canoanelor și drepturilor clerului «ab antiquo» și legii fundamentale a țării, alegerea mitropoliiților și episcopilor să se facă de Adunarea obștească a țării, la care să la parte și delegați ai clerului monahal și mirean din eparhia respectivă. 6. Să se alcătuiască o singură casă administrativă de Departamentul averilor bisericești în care să se strîngă tot fondul clerical și veniturile mînaștirilor. 7. Egumenii mînaștirilor să nu fie dintre străini, iar toate bisericile și mînaștirile din țară să atîrne de Jurisdicția episcopilor eparhioți.

18. *Istoria Bisericii Române*, vol. II, p. 497.

19. N. Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane I. Istoria Bisericii din România 1850—1895*, București, 1905, p. 8

20) N. Dobrescu *op. cit.*, p. 14.

21. Dintre măsurile acestea amintim : a) Numirea de locotenent episcopal la Buzău (1859) ; b) luarea averilor mînaștiresci (1859) ; c) Înălțurarea Mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu (1860) ; d) centralizarea tezaurului statului cu casa centrală de la Ministerul Cultelor, care aduna veniturile bisericești.

În 1863 printr-un decret domnesc se impunea obligația ca limba întrebuințată la serviciul divin să fie cea română²². La sfârșitul aceluiași an a apărut cea mai importantă lege bisericească a lui Cuza, prin care se secularizau toate averile mînăstirești.

«Legea secularizării nu este o lege ca celelalte. Ea curma într-un chip îndrăzneț și printr-un act de netăgăduită autoritate o chestiune seculară²³. Prin secularizare se legaliza astfel luarea averilor mînăstirești pămîntene și se reglementa în același timp și problema mînăstirilor închinatelor, ale căror averi treceau de asemeni în posesia Statului român.

Legea arată că toate averile mînăstirești, închinatelor sau pămîntene «sînt și rămîn averi ale Statului» (art. 1). Egumenii greci erau obligați să dea guvernului ornamentele, vasele sacre, precum și documentele ce le-au fost încredințate²⁴.

Grecii pretindeau că aveau dreptul de proprietate aici, întrucît ziceau că moșiile le-au fost dăruite lor. Dacă vom analiza cu atenție hrisoavele de închinare, ne dăm seama că nici un grec nu avea — real — drept de proprietate asupra vreunei moșii mînăstirești²⁵.

După legea de secularizare au mai apărut și alte legi. În 1864 apare legea pentru înmormîntări, prin care se pune în vedere tuturor cultelor din țară, că «sînt datorate să-și întocmească cimitire la cel puțin 200 m. de marginea fiecărui oraș sau sat, interzicîndu-se înmormîntarea în biserici, temple, sinagogi. precum și în jurul altor edificii (art. 1 și 2)»²⁶.

Prin «legea pentru comunele urbane și rurale» apărută la scurt timp după aceasta, s-au luat actele stării civile din mîna clerului și s-au dat primarilor comunelor²⁷. Prin introducerea Codului civil, în același an, s-au luat din competența tribunalelor bisericești atribuțiile în materie de căsătorie și s-au dat tribunalelor civile (art. 216). În urma acestei dispoziții dicasteriile și-au pierdut rostul și s-au desființat. Același cod arăta că numai căsătoria civilă rămînea obligatorie (art. 151), iar gradele de rudenie de la gradul IV în sus, în linie colaterală, nu mai constituia impediment la căsătorie. Se menținea, totuși, rudenția de la botez între nași și fini (art. 145)²⁸.

În noiembrie același an, printr-un decret domnesc s-a înființat Episcopia Dunării de Jos²⁹, iar conducerea ei a fost încredințată tînărului arhimandrit Melhisedec, cu titlul de locțiitor.

La sfârșitul anului 1864 au mai apărut încă două legi care priveau organizarea bisericească. Ele poartă numele de «Decrete organice» și au apărut astfel: la 30 noiembrie 1864 «Decretul organic pentru regularea schimei monahicești sau «legea

22. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 101; *Istoria Bisericii Române*, p. 501.

23. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, Iași, 1903, vol. I, p. 290—291.

24. *Ibidem*, p. 316.

25. Formula prin care se făcea dăruirea proprietății în vechime: «unic stătător în veci». nu se întîlnește nicăieri în hărăzirea mînăstirilor: A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. I, p. 340.

26. I. Bujoreanu, *Colecțiune de legiuirile României vechi și noi*. București, 1873. *Lege pentru înmormîntări, decretată la 18 martie 1864*, p. 932.

27. Art. 92, Decret nr. 394 din 31 martie 1864, la I. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 884.

28. Codul civil promulgat la 4 dec., prin decret nr. 1655 din 26 nov. 1864 la I. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 63—174.

29. Decret dat la 17 nov. 1864, la N. Dobrescu, *op. cit.*, pe 196 nota 1: *Ist. Bis. Rom.*, vol. II, p. 506

călugăriei», iar la 3 dec. «Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române».

Prin art. 1, Biserica română se declară independentă. Era cel mai important act pe care trebuia să-l obțină și aceasta pentru interese de Stat, în primul rând.

Restul Decretului Organic nu este decît o consecință a declarării independenței Bisericii Române. Decretul Organic cerea formarea unui Sinod general al Bisericii Ortodoxe Române și sinoade eparhiale (art. 2). Sinodul general se alcătua conform Decretului din mitropoliți și episcopii eparhioți aleși de fiecare eparhie, de către clerul de mir, sau și persoane laice cu cunoștințe teologice. Din sinod mai făceau parte și decanii facultăților de teologie din București și Iași (art. 4) Sinoadele eparhiale se alcătuiu după același procedeu (cap. IV, art. 34)³⁰.

Într-o măsură mică era dată posibilitatea și laicilor de a face parte din sinoade. Aceasta însemnează că sinodul general și cele eparhiale aveau posibilitatea să devină sinoade mixte, dar, după cum constatăm, nu era obligatorie constituirea lor astfel³¹.

În atribuțiile sinodului general intrau probleme administrative și judiciare. Din cele legislative amintim: disciplina monahală; legile hirotoniei etc.

Atribuțiile administrative erau: hirotonia episcopilor și mitropoliților, educația clerului; judecarea conflictelor dintre episcopi; judecarea în ultimă instanță a proceselor disciplinare a persoanelor bisericești (art. 19). Decretul organic a fost completat de două regulamente, care arătau cum să se facă alegerea membrilor sinodului general³² și cum funcționează³³.

Legea sinodală, așa cum ne spun unele mărturii istorice, a fost întocmită în Consiliul de Stat de către bătrînul învățat Aug. Tr. Laurian. Acesta a luat de normă organizarea bisericească de curînd introdusă de Șaguna în Transilvania și a transpus-o la noi în legea sinodală, cu oarecari deosebiri³⁴.

Legea pentru numire și legea sinodală au produs tulburări atît în ierarhia românească cît și în Bisericile din Orient.

În țara noastră, prin numirea de către Domn a unor episcopi, ierarhii s-au împărțit în două partide. De o parte erau episcopii, numiți prin decret domnesc³⁵, iar pe de alta unii dintre episcopii care nu erau în funcțiune ci erau numai arhierii titulari.

Combătînd legea sinodală, episcopii, apărători ai canoanelor, afirmau că: «Construirea sinodului este o chestiune a Bisericii și a episcopilor și nici decum nu este de competența unor oameni sau a unor autorități civile³⁶. Necanonicitatea acestui sinod o probau prin canoanele titlului VIII al Nomocanonului lui Fotie³⁷.

30. Decret organic nr. 1703 din 3 dec. 1864, la I. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1789—1791.

31. Pr. Prof. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, p. 206.

32. *Regulamentul pentru alegerea membrilor sinodului general al Bisericii Române*, la I. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1791—1792.

33. *Regulamentul interior al sinodului general al Bisericii Ortodoxe Române*, I. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1792—1795.

34. N. Dobrescu, *Studii de Ist. Bis. Române contemp.* I, p. 117.

35. C. C. Diaconescu, *Din corespondența episc. Melhisedec*, București 1909, p. 15.

36. N. Scriban, *Apologia P. S. N. Scriban față cu clevețitorii săi din Iași și București*, București, 1867, p. 28.

37. Ioanichie, episcop de Evantia, *Răspuns dat Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei*, București 1867, p. 5.

Referitor la acuzațiile pe care le aducea Patriarhul legilor lui Cuza, acesta răspundea demonstrând «antica autocefalie a Bisericii dace». De asemenea mai spune: «arhieriei pe care i-am înălțat la scaunele episcopale vacante, au fost aleși după glăsuirea canoanelor din bărbații doririlor comune» distinși prin pietatea, experiența și luminile lor³⁸.

Patriarhul era gata să arunce anatema asupra Bisericii noastre și a declara schisma în mod oficial. Dar, pentru că guvernul provizoriu (căci între timp căzuse Domnitorul Cuza) promisese că se vor îndrepta lucrurile, Patriarhul se mulțumi numai cu ruperea legăturilor canonice, cu episcopii anticanonici³⁹. Printr-un proiect de lege votat în Adunare (4 dec.) și Senat 11 dec. 1872 se reglementează poziția episcopilor numiți de Cuza, menținându-i cu toate prerogativele demnității lor.

Prin această nouă lege din 1872 se institui «Sf. Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române», menit să păstreze «unitatea administrativă, disciplinară și națională a Bisericii Ortodoxe în Statul Român.

Acest sinod se aduna de două ori pe an: primăvara și toamna și era alcătuit din cei doi mitropoliți, din 6 episcopi eparhioți și din 8 arhieriei titulari. Atribuțiile sale erau să hotărască asupra tuturor afacerilor spirituale, disciplinare și judecare bisericești, să definească și să reglementeze atribuțiile consistoriilor eparhiale și a celorlalte organe de conducere și administrație prin regulamente întemeiate pe canoane și pe obiceiul pământului.

Legea din 1872 avea trei mari lipsuri: modalitatea alegerii chiriarhilor, sfera restrânsă a atribuțiilor și înlăturarea participării sub orice formă a clerului de mir, fie la alegeri, fie la conducerea treburilor bisericești. Alegerea era încredințată marelui Colegiu, alcătuit din toți deputații și senatorii aleși fără un program bisericesc, adesea străini de problemele religioase, nepăsători de cele ale eparhiilor.

Biserica Ortodoxă Română a stat sub cîrmuirea legii ei organice din 1872 timp de aproape 40 de ani.

În acest răstimp deseori s-au ridicat glasuri, care cereau schimbarea unora sau altora din rînduielele acestei legi. Așa de pildă, se cerea încă de prin anul 1883 ca și preoții de mir să-și aibă reprezentanții lor în Sf. Sinod.

În mai 1874 s-a promulgat «regulamentul pentru mijloacele de întreținere a clerului pe la bisericile întreținute de comunele urbane și rurale» întocmit de Sf. Sinod prin care se înființau epitropiile bisericești alcătuite din 3 persoane, și anume: parohul bisericii, un epitrop dintre enoriași și încă unul întărit de primărie.

Cu aceste rînduiele s-a urmat pînă în 1893, cînd prin legea clerului mirean s-a instituit în fiecare parohie o epitropie însărcinată cu administrarea materială a bisericilor.

Legea clerului de mir și a Seminarilor din 1893 cuprindea: Sa'arizarea clerului, întreținerea bisericilor, fixarea parohiilor, numirea și pregătirea clerului de mir, controlul administrativ și disciplinar în Biserică.

Legea clerului mirean este cea dintîi lege care îi salariza pe preoți, ținînd la îmbunătățirea stării lor și avînd în vedere pe toți, care se găseau în slujbă la punerea ei în aplicare, împărțindu-i însă, după treapta lor de cultură și după locul unde se aflau, adică la sate sau la orașe, în mai multe categorii.

38. I. C. Apostol, *Cuza Vodă și reforma sa în Biserica Română*, Iași, 1912, p. 24.

39. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 132.

Această lege a reorganizat și învățămîntul seminarial, dîndu-i o întocmire temeinică dar fără să-l treacă sub grija și îndrumarea Bisericii.

Atît legea organică a Sf. Sinod din 1872 cît și legea clerului mirean din 1893, au avut menirea să restabilească raporturile dintre Biserică și Stat, după etapa îndrăznețelor reforme din timpul domniei lui Cuza Vodă.

Ideea de supraveghere din partea Statului asupra chestiunilor bisericești înființată în Regulamentul Organic s-a continuat dînd naștere la diferite rînduiri, încheiate apoi în 1902, într-un așezămînt statornic, numit «Casa Bisericii». Acest așezămînt creat prin legea lui Spiru Haret din ianuarie 1902, pe lingă Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, era întru totul asemănător cu «Casa Școalelor». «Casa Bisericii» a dăinuit doar pînă în 1921 fără să fi putut aduce însă întregul folos legat de rostul și menirea ei.

La 5 februarie 1909 se fac alegeri de mitropoliți și astfel în scaunul de Primat al țării ajunge episcopul Atanasie Mironescu, iar la Iași Pimen Georgescu.

Curînd după aceea proiectul lui Spiru Haret pentru modificarea legii sinodale, este pus de acord cu canoanele, votat și promulgat de Parlament.

Prin noua lege, care prevede înființarea Consistoriului superior bisericesc, se statornicea principiul că la alegerea episcopilor și mitropoliților aveau dreptul să ia parte și delegații preoților, ai învățămîntului teologic și ai mînăstirilor. Era deci o înnoire folositoare în viața noastră bisericească, căci s-a recunoscut principiul că și preoțimea este în drept să-și spună cuvîntul ei în diferite probleme bisericești.

Prin legea din 20 martie 1909 se înființează un Consistoriu superior bisericesc, unit cu Sf. Sinod, unde preoții discutau cu aleșii lor dorințele lor legitime și canonice.

Anul 1885, cel mai însemnat eveniment pentru Biserica noastră de la sfîrșitul veacului al XIX-lea este — fără îndoială — recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre de către Patriarhia Ecumenică⁴⁰. Acum se cerea prima dată, în mod oficial recunoașterea «neatîrnării» Bisericii Române. «Comitetul clerical din Adunarea ad-hoc, alcătuită 14 «puncturi de dorinți» care să servească de bază la viitoarea organizare a țării și a clerului. La 20 dec. 1857 aceste dorinți au fost supuse Adunării, urmînd a fi înaintate Comisiei internaționale.

În cel dintîi punct se cerea în mod expres: Autocefalia bisericească a Moldo-României, fiică și membră a unei sfinte și sobornicești și apostolice Biserici de Răsărit...⁴¹.

În martie 1866 Consiliul de Stat prezintă Constituantei un proiect de lege organică pentru Biserica Ortodoxă Română, în care la articolul al II-lea se prevedea că «Biserica Ortodoxă Română este și rămîne autocefală, liberă și independentă de orice Biserică străină, întru toate ce privește organizarea și disciplina ei»⁴².

40. A se vedea: *Acte privilegiate la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul 1885; Nr. 5, p. 336—314; *Ibidem*, nr. 8, p. 553—557.

41. D. A. Sturdza și Golescu Vartic, *Acte și documente relative la Istoria Renașterii României*, VI, 1 București, 1896, p. 154.

42. *Ecclesia*, II (1867), nr. 2 din 9 febr. 1867, col. 42—43.

Apoi Constituția, promulgată la 30 iunie 1866, înscrie în cel de al 21-lea articol al său următoarele: «Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor»⁴³.

După mai bine de doi ani, proiectul a fost votat de senat la 5 iulie 1869 și trecut la camera legislativă, iar spre sfârșitul lui 1872 proiectul devine lege organică pentru Biserica Română, fără ca să se însereze în cuprinsul său vreuna din pretențiile ridicate de Patriarhul Grigore al VI-lea. În legea de față, ori de câte ori s-a ivit prilejul, Biserica Română este numită de-a dreptul «autocefală»⁴⁴. Atunci mitropolitul Nifon a scris despre aceasta patriarhului Antim VI (1871 — 1873). Acesta nu a dat nici un răspuns. Din cauză că studiul de față nu ne permite să arătăm alte amănunte, trecem peste ele și arătăm că la 25 martie 1882, ierarhii Bisericii Române au sfințit pentru prima dată, la Mitropolia din București, Sfintul și Marele Mir⁴⁵, lucru ce putea fi socotit ca o încercare a unei totale desprinderi de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice.

Ioachim III a muștrat aspru pe primat și accentua din nou drepturile sale asupra Bisericii noastre. S-a hotărât să se răspundă epistolei lui Ioachim III și s-a alcătuit o Comisie sinodală în frunte cu Iosif Naniescu al Moldovei 1875—1902 care să întocmească raportul.

Raportul a fost trimis la Constantinopol. La Crăciunul anului 1884 s-a început o nouă corespondență între Biserica Română și Constantinopol care de altă dată avea să încununeze de succes o luptă purtată cu stăruință de înaintașii noștri timp de mai bine de 30 de ani. Patriarhul ecumenic a adunat Sinodul patriarhal cu care a hotărât să încuviințeze cele cerute de Biserica română. Apoi s-a alcătuit tomosul patriarhicesc, prin care Biserica română era declarată, în mod legal, autocefală, din partea Patriarhiei din Constantinopol. În ziua de 25 aprilie 1885, prin Gh. Ghica — reprezentantul român la Constantinopol — se întorcea răspuns la București, trimițându-se tomosul de autocefalie⁴⁶.

Așa și-a dobândit autocefalia, acum 83 de ani Biserica Ortodoxă Română — urmare firească a cuceririi independenței de Stat de către ținara Românie, în anul 1877, răsplătindu-se astfel o luptă de frământări.

Cu anul 1885 Biserica română, precum observa istoricul N. Dobrescu, intră formal și oficial, în concertul Bisericilor Ortodoxe autocefale și egal îndrituite cu acestea»⁴⁷.

La 1 mai 1885 s-a deschis Sinodul, iar Ministrul Cultelor D. A. Sturdza a comunicat înaltului ierarh tomosul patriarhal pentru autocefalia Bisericii noastre Ortodoxe Române.

Epoca înfăptuirii unității naționale și de stat după întiiul război mondial. Legile de organizare de la 1918—1925.

Începutul veacului al XX-lea marchează o epocă de mari schimbări în viața Bisericii române.

43. I. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 14; Arhiva Sf. Mitropolii, *Dosar nr. 5601 (j. 48), 1871, af. 114*.

44. «Biserica Ortodoxă Română», I (1874—1875), p. 83; Art. 8, 9, 12.

45. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, l. 3, 23, 46 v. 93; «*Orthodoxul*», (IV) 1883, nr. 1 din ian. 1883, p. 1—5.

46. Tomosul este frumos scris pe pergament cu cerneală colorată, avînd sigiliul îndoit, prins cu șnur de mătase roșie și albă, vezi «Biserica Ortodoxă Română», (XXXVI), 1910—1911, p. 721—721, unde se dă și o fotocopie; *Ist. Bis. Rom.*, p. 530; «Biserica Ortodoxă Română», 1885, nr. 3, p. 314—354.

47. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 178.

Cea dintii îndatorire impusă Bisericii Ortodoxe Române după crîncenul război din 1918, a fost unificarea, adică organizarea ei unitară, sub conducerea Sfîntului Sinod din București, prin contopirea tuturor organismelor sale. În primăvara anului 1919 Sinodul episcopilor din Mitropolia Ardealului se declară desființat, cerînd cuprinderea membrilor săi în Sfîntul Sinod din București.

Inițiativa a pornit de la fostul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române Miron, pe atunci Episcop al Caransebeșului. La 23 aprilie el propusese Sinodului episcopal din Ardeal: 1). Să proclame reluarea vechilor sale legături de unitate cu mitropolia Ungrovlahiei, ca parte integrantă a Bisericii Ortodoxe Române din România întregită. 2). Să ceară admiterea ierarhilor săi în Sinod și 3). Să constate necesitatea unificării bisericești pe baza organizației constituționale în ființă la Românii de peste munți.

Curînd după aceasta. Înalt Prea Sfîntul Mitropolit al Moldovei Pimen, a pus la cale o întrunire la Sinaia a fruntașilor clerici și mireni ai celor 4 provincii bisericești, întrunire care avu loc între 12—15 iunie 1919 și care, la încheierea lucrărilor sale formulă dezideratul de a se uniformiza organizarea Bisericii din toată România, luîndu-se ca bază, pentru aceasta Statutul organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania.

Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului exprimă și el în chip sărbătoresc, în ședința din 25 februarie 1920 votul de alipire la Biserica patriei mame.

În ședința din 29 febr. 1920, Mitropolitul Primat comunică în numele Bisericii următoarele decizii :

1). Pînă la votarea legii generale de organizare unitară a Bisericii provinciale, să se continue ca și pînă acum dar să aibă în frunte Sfîntul Sinod.

2). Pentru stabilirea principiilor și directivei de bază ale viitoarei organizației bisericești să se alcătuiască și convoace o adunare bisericească Ad-hoc, în care Bisericile parohiale să-și trimită reprezentanții oficiali.

Adunarea aceasta, numită mai apoi «Constituanta bisericească» a fost convocată la București pentru întia dată în sept. 1920. Lucrările sale, au avut ca rezultat constituirea unei comisii mai restrînse (de 15 membri) din sinul său, care pe temeiul celor discutate și hotărîte să întocmească un proiect de organizare bisericească.

Comisia, zisă de «unificare» a și alcătuit, între 24 sept. și 2 noiembrie 1920 un «anteproiect» de lege pentru organizarea Bisericii autocefale ortodoxe române⁴⁸, care a fost trimis de președintele Sfîntului Sinod celor patru biserici provinciale, ca fiecare să-l examineze și să-și spună părerea asupra lui prin organele în drept și anume: prin Sfîntul Sinod și Consistoriul arhiepiscopesc, prin Congresul eparhial bisericesc și prin Congresul național bisericesc (Transilvania).

În mai 1921, Comisia de unificare este convocată din nou și la lucrările ei participă în mod activ și reprezentantul Mitropoliei din Transilvania, convenind ca. la redactare, principiile de bază ale organizației bisericești să fie cuprinse în proiectul de lege iar dispozițiile amănunțite să fie cuprinse într-un statut separat.

Congresul ardălean la sfîrșitul lui nov. 1921, acceptă organele centrale ale Bisericii prevăzute în proiectul Comisiunii de 15 (Sfîntul Sinod ca organ spiritual, Congresul bisericesc ca organ legislativ, Consiliul Central ca organ administrativ

48. Legea și Statutul pentru organizarea B.O.R., sancționată prin Înaltul decret nr. 1402 din 14 mai 1925 și publicat în Monitorul Oficial nr. 97 din 6 mai 1925, p. 8—9.

și executiv și Consistoriul Spiritual Central ca organ disciplinar)⁴⁹, mai menține în același timp Sinodul episcopesc, Congresul Național și Consistoriul Mitropolitan.

În ce privește modul de organizare al Statutului se propune să cuprindă: a) parte introductivă de principii cu dispoziții generale și b) Statutul însuși.

În dec. 1921 «Constituanta bisericească» fu din nou convocată. Noul proiect fu prezentat «Constituantei», care, discutându-l l-a acceptat pe de-a întregul, dând totodată Comisiei de unificare mandat să revizuiască și proiectul de Statut întocmit în iunie 1921, potrivit principiilor generale, înscrise și adoptate în proiectul de lege, pentru ca în urmă după ce va fi aprobat de organele bisericești cu cădere, să fie prezentat guvernului.

Sfântul Sinod în sesiunea din toamna anului 1922 a luat în considerație atât proiectul legii cit și al Statutului, introducând în cel dintâi o dispoziție nouă, aceea privitoare la instituirea unei Eforii a Bisericii, ca organ administrativ al Consiliului Central. Redact-rea definitivă a durat pînă în octombrie 1923. Comisia e convocată din nou spre a se da o formă definitivă. Lucrarea s-a îndeplinit la 17 octombrie și proiectul de Statut organic cuprinde 24 de articole de «dispozițiuni generale» și 225 articole ale statutului propriu-zis.

Pînă la promulgarea Constituției din martie 1923 cînd s-au stabilit principiile de organizare a Bisericii Ortodoxe nu s-a mai făcut nimic în această privință.

Pe baza noilor dispoziții urma să se întocmească proiectele legii care avea să se ratificească principiile organizării unitare.

Și într-adevăr, al doilea proiect de lege întocmit de Ministerul Cultelor pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române e alcătuit pe dispoziții constituționale.

Acestea au fost asadar lucrările oficiale cu privire la unificarea organizației bisericești: 1). Proiectul de lege al lui Octavian Goga, anterior votării și promulgării Constituției. 2). Proiectul de lege al lui Constantin Banu din 1923, după votarea și promulgarea Constituției. 3). Proiectul de lege și Statutul oficial al Bisericii din octombrie 1923.

Din examinarea și utilizarea acestor proiecte, prin eliminarea dispozițiilor excepționale pe seama uneia sau alteia dintre bisericile provinciale, prin punerea de acord a principiilor Constituționale cu cele ierarhice și prin precizarea raporturilor între Stat și Biserică a ieșit Statutul din 1925.

Dună ce determină poziția Bisericii înălțur față de celelalte culte (dominantă și autocefală Art. 1), proiectul de lege înșiră organele prin care se asigură unitatea de conducere și de organizare a Bisericii.

Unitatea de conducere e asigurată prin organele cîrmuirii centrale și anume: Art. 5: În fruntea Bisericii Ortodoxe Române stă Sfîntul Sinod cea mai înaltă unitate pentru probleme spirituale și canonice și for suprem pentru problemele bisericești de orice natură. El e compus din toți mitropolitii, episcopii și arhierii în funcțiune. E prezidat de Mitropolitul Ungrovlahiei ca Patriarh.

Art. 8. Părțile constitutive ale Bisericii sînt: Parohiile, protopopiatele și Eparhiile.

Art. 9. Fiecare parohie are o adunare parohială, fiecare eparhie o adunare eparhială.

Art. 12. Alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți, se face de un colegiu electoral compus din membrii Congresului Național bisericesc și din aceia ai adunării eparhiale a eparhiei vacante.

⁴⁹. *Ibidem*, p. 9.

Art. 16. Instanțele disciplinare judecătorești pentru clerici în problemele bisericesti sînt : a) Consistoriul spiritual eparhial la fiecare eparhie, ca primă instanță. b) Consistoriul spiritual mitropolitan, ca instanță de apel, pe lângă cele trei Mitropolii.

Art. 18. Mitropolitul și episcopii pentru abaterile bisericesti vor fi judecați de către Sfîntul Sinod.

Din aspectele, datele și principiile pe care le-am analizat și expus în studiul de față și în cel precedent, se vede că problema situației de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi și pînă la ridicarea ei la rangul de Patriarhie⁵⁰, prezintă o mare importanță canonică-juridică, în cadrul ortodoxiei, cît și o importanță aparte, pentru dezvoltarea istorică a poporului nostru român.

Pentru afirmarea conștiinței naționale a poporului nostru și pentru sprijinirea lui în lupta de eliberare națională conștiința autocefaliei bisericesti, revendicarea ei continuu și strădaniile depuse de-a lungul veacurilor, pentru dobîndirea ei, au constituit un factor de seamă în lupta pentru cucerirea independenței noastre naționale și de Stat. Încît am putea spune că, în această luptă principiul independenței bisericesti s-au împletit, identificîndu-se, pe plan religios, cu acela al independenței naționale și de Stat. Eliberarea sau năzuința de eliberare politică și-a avut în năzuința spre eliberare bisericescă un corespondent și un aliat în același timp.

Etapele istoriei arată că năzuințele și luptele pentru neafirmarea Bisericii au coincis cu năzuințele și luptele poporului român pentru independență națională. O dată cu independența națională, s-au înscris și aceste principii în Statutul Bisericii noastre.

Așadar, drumul destul de lung, început din primele secole, se sfîrșește abia acum, oînd Biserica noastră se poate manifesta deplin liberă, autocefală și autonomă.

Diac. Doctorand COMAN GH. PETRE

50. A se vedea și primul studiu intitulat : «Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi și pînă la sfîrșitul epocii fanariote», în «Glasul Bisericii», XXVII (1968), nr. 3-4

HRISTOLOGIA LUI SEVER DE ANTIOHIA ȘI IMPORTANȚA EI PENTRU DIALOGUL CU BISERICILE VECHI-ORIENTALE

I. *Privire generală asupra vieții și activității Patriarhului Sever de Antiohia.*

— Vremea în care s-au format Bisericile monofizite era o vreme de mari frământări politice și sociale. Imperiul bizantin slăbise considerabil, iar armata sa nu-i mai putea apăra efectiv granițele. Regiunile de margine erau adesea lăsate pradă năvălitorilor și se atrăgea în felul acesta ura populației față de conducerea imperiului. Se știe apoi că țările din Orient cu marile lor orașe: Antiohia și Alexandria, importante centre comerciale și puncte vitale ale imperiului, voiau autonomie, intenționând să se degaje de Constantinopol și să devină independente.

Pe de altă parte, nici în Biserică nu are o liniste perfectă. Trezind cu vederea disputele hristologice ce avusese-ă loc pînă acum, amintim că discuțiile se duceau acum și pe altă latură. Ordinea scaunelor patriarhale interesa pe fiecare din vechile patriarhate. În urma sinodului al IV-lea ecumenic, Alexandria pierduse locul II în favoarea Constantinopolului, care prin canonul 28 al acestui sinod trece pe locul II, după Roma. Așa că atunci cînd s-au ivit discuțiile în legătură cu erezia lui Futihie, unii din cei care erau nemulțumiți de cele ce am amintit s-au rupt de Biserica Ortodoxă, nerecunoscînd Sinodul de la Calcedon și s-au dat de partea monofizitilor. Așa a fost cazul patriarhului Dioscor al Alexandriei. Dar ca reprezentanți ai Bisericilor monofizite amintim în mod special pe patriarhii Timotei Elurul și Petru Mong din Alexandria, pe Sever de Antiohia și pe Iulian de Halcarnas. Dintre aceștia Sever este socotit cel mai de seamă pentru că el a pus bazele teologice definitive în Bisericile monofizite.

Sever s-a născut în cetatea Sozopolis din Pisidia¹. Înainte de a primi botezul el a studiat literele și retorica în orașul Alexandria. Mai tîrziu și-a îmbogățit cunoștințele terminînd și facultatea de drept în orașul Beirut din Liban. În anul 488 Sever a primit botezul în orașul Tripoli din Fenicia. A intrat apoi în monahism călugărindu-se într-o Mînăstire la Maiuma, în apropiere de Gaza. A hotărît să intre în monahism în urma unei călătorii făcute la Ierusalim în care a luat

¹ Această lucrare de seminar a fost întocmită în cadrul cursurilor pentru titlul de doctor în teologie, sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman, care a și dat avizul pentru publicare.

1. L. Duchesne, *L'Eglise au VI-ème siècle*, Paris, 1925, p. 18; *Vie de Sévère d'Antioche* par Zacharie le Scholastique, Textes syriaques, ed. M. A. Kugéner, in *Patrologia Orientalis...*, t. II, fasc. I, p. 5—115.

contact cu o parte din ucenicii episcopului Petru de Iberia. De remarcat este faptul că aici, în această minăstire, s-a inițiat el în doctrina monofizită autentică. Fiind foarte învățat și râvnitor de speculații teologice el a fost hirotontit preot de episcopul Epifanie de Magydos în Pamfilia, care fusese depus din scaun din pricina învățăturii monofizite.

Sever a fost alungat din această minăstire de călugări ortodocși, care locuiau acolo, din cauza tulburărilor pe care le provocase cu învățătura sa monofizită². Plecînd, el s-a dus în capitala imperiului să obțină de la împăratul Anastasie bunăvoință pentru sine și pentru adepții săi, ceea ce a și realizat. A rămas apoi la Constantinopol timp de trei ani (508—511) și a luptat prin toate mijloacele să răspîndească cit mai mult învățătura sa. În timp ce Sever se găsea la Constantinopol, Filoxeniu de Mabug lupta la Antiohia împotriva patriarhului ortodox Flavian pe care a și reușit să-l îndepărteze din scaun cu ajutorul împăratului. Sever avînd de partea sa sprijinul oficial al împăratului s-a reîntors în Palestina. Aici, el a fost ales patriarh al Antiohiei la 6 noiembrie 512 în locul lui Flavian. S-a ținut cu această ocazie, la Antiohia, un sinod sub președinția lui Filoxeniu sau Henaïos. Hirotontia lui în episcop a fost săvîrșită de mitropoliții din Tars și Mabug (Hierapolis).

Sever a lăsat o operă vastă și variată. A scris omilii, imne, comentarii la Sfînta Scriptură și tratate polemice. Prin toate aceste lucrări el a urmărit ca monofizismul să triumfe cu orice preț³. În vederea acestui lucru el a folosit chiar mijloace violente. Șederea sa în scaun a fost liniștită însă, doar în timpul împăratului Anastasie, pentru că o dată venit la tron împăratul Justin, monarhul la cererea poporului, a trebuit să ia măsuri aspre împotriva monofiziților și episcopilor lor⁴. Măsurile acestea au fost comunicate prin edicte imperiale și prevedeau interzicerea oricărei funcțiuni publice acelor persoane care nu vor adera la hotărîrile dogmatice ale sinodului IV de la Calcedon. Auzind acestea, Sever se îmbarcă în portul Seleucia și fugi în Egipt⁵. Din Egipt el întreținu legături strînse cu prietenii săi din Siria. Dar nici aici el n-a avut o liniște perfectă datorită apariției partidei iulianiștilor care l-au alungat din Alexandria și l-au forțat să se stabilească în Hois, azi Sakha, unde muri la 8 februarie 538. El este venerat la coptii din Egipt ca martir⁶.

II. Raportul dintre hristologia Sfîntului Chiril al Alexandriei și cea a lui Sever de Antiohia. — Sever de Antiohia ca și alți teologi ai Bisericii necalcedoniene susțin cu tărie că ei au ținut în decursul vremii crezul ortodox al Sfîntului Chiril în domeniul hristologiei. Dar cercetînd comparativ hristologia Sfîntului Chiril și a lui Sever ne dăm seama că Sever n-a luat de la acest mare părinte decît unele idei ce puteau fi tălmăcite în sens monofizit. Sfîntul Chiril după cum se

2. L. Duchesne, *op. cit.*, p. 18.

3. Evagrie, *Istoria bisericească*, III, 33, P. G., t. LXXXVI, 2, 2668—2672.

4. Mansi «*Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectione*», Florența, 1761, Paris, Leipzig 1901, după Prof. Diac. I. Pulpea, *Possibilitatea înțoarcerii Bisericilor monofizite la Ortodoxie*, în «Ortodoxia», III (1951), nr. 4, p. 614; J. Maspero, *Histoire des patriarches d'Alexandrie depuis la mort de l'empereur Anastase jusqu'à la réconciliation des Eglises jacobites (518—616)*, Paris, 1923, p. 69.

5. J. Maspero, *op. cit.*, p. 70, n. 3.

6. Evagrie Scolasticul, *Istoria bisericească*, IV, II, P. G., LXXXVI, 2, 2721—2725, la Prof. Diac. I. Pulpea, *op. cit.*, p. 604.

știe a folosit formula „μία φύσις τοῦ Θεοῦ Ἀγίου ὑποστατική”⁷, pentru a lămuri modul unirii celor două firi, dar n-a înțeles-o în sens monofizit. El a dat explicații amănunțite cu privire la această unire, pentru că expresia de mai sus provocase discuții aprinse în Biserică. Formula a fost menținută de necalcedonieni până în zilele noastre, dar n-au păstrat întru totul și înțelesul pe care-l dă acesteia Sfântul Chiril în scrierile sale posteroare. Aceștia au reținut tot așa și părerea Sfântului Chiril că cele două firi pot fi distincte în persoana lui Hristos doar cu mintea⁸. Din cauza acestor formule, Sfântul Chiril fusese acuzat de monofizitism, dar el a arătat mai târziu că în realitate nu învăța decît o uni-e strînsă fără amestecare și fără schimbare. Însăși expresia «o singură fire întrupată a lui Dumnezeu-Cuvîntul» conținea, la Sfântul Chiril, două firi, pentru că cuvîntul «fire» era totdeauna însoțit de cuvîntul «întrupată», arătînd prin aceasta că atît elementul divin cît și cel uman sînt prezente în Hristos. Dar Sfântul Chiril mai dă și altă explicație zicînd: «Cugetînd la chipul întrupării, vedem că două firi s-au unit între ele printr-o unire indisolubilă în chip neamestecat și neschimbat. Căci trupul e trup și nu dumnezeire, chiar dacă El s-a făcut trupul lui Dumnezeu; de asemenea Logosului e Dumnezeu și nu trup deși El și-a însușit trupul prin întrupare. Dacă ne gîndim la aceasta nu violăm reunirea cea spre unire cînd zicem că El e din două firi. Dar după unire nu mai despărțim firile una de alta și nu împărțim în doi pe cel unic, indivizibil, ci afirmăm că e un singur fiu»⁹. Sever însă deși recunoaște și el existența firii omenești în Hristos, pe care o numește «esență», ține totuși această fire în așa mare umbră că-ți dă impresia că o neagă tot¹⁰. El subliniază aproape totdeauna existența celor două firi numai în actul unirii trecînd cu vederea că acest act se prelungește continuu. Dacă acest act al unirii nu s-ar prelungi, ce rost ar mai avea unirea Cuvîntului cu umanitatea sa, care înainte de a se uni Cuvîntul cu ea, nu exista prin sine? Atît după părerea Sfântului Chiril cît și după cea a lui Sever, umanitatea pe care și-a luat-o Logosul nu exista mai înainte nici ca fire, nici ca ipostază, nici ca persoană, așa cum exista Logosul divin¹¹. De aceea prin unirea ipostatică s-a creat o ipostază neexistentă înainte, sau ipostaza divină preexistentă și-a însușit umanitatea¹². Toate acestea duc la concluzia că după unirea Cuvîntului cu umanitatea rămîne un singur ipostaz. Logosul întrupat în care cele două firi sînt în mod absolut prezente.

Afirmăția Sfântului Chiril că cele două firi pot fi deosebite în persoana lui Hristos doar cu mintea¹³, nu are ca scop tîgăduirea existenței celor două firi, ci afirmă unitatea reală în Isus Hristos care ar putea fi împărțită în două firi doar cu ajutorul minții¹⁴. Prin aceasta Sfântul Chiril nu afirmă o contopire sau o amestecare a firilor, ci le aseamănă în unitatea lor, cu unitatea existentă între trup și suflet care poate fi observată tot numai cu mintea¹⁵, deși ea există în rea-

⁷ Adolf von Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte, fünfte photomechanisch gedruckte, Auflage, zweiter Band*, Tübingen, J.C.B., Mohr, (Paul Siebeck), 1931, p. 251.

⁸ Sf. Chiril, *Că unul e Hristos*, P. G., vol. LXXV 1292, B. D. după Prof. I. G. Coman, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, în «*Orthodoxia*», XVII (1965), nr. 1, p. 54.

⁹ Sf. Chiril, *Scrisoarea 45 (Către Succensus)*, P. G., LXXVII, 232 BCD, trad. de Prof. Pr. I. G. Coman, *op. cit.*, p. 57.

¹⁰ J. Tixeront, *Histoire des dogmes dans l'antiquité chrétienne*, VII-e, ed. III-a, Paris, 1928, p. 68. ¹¹ *Ibidem*. ¹² Sf. Chiril, *Că unul e Hristos*, P. G. LXXV, 1929 B.

¹³ F. Loois, *Leonius von Byzanz und die gleichnamigen Schriftsteller der griechischen Kirche*, Leipzig, 1887, p. 47, după Pr. Prof. I. Gh. Coman, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, «*Orthodoxia*», XVII (1965), nr. 1, p. 57.

¹⁴ Sf. Chiril, *Scris. 46*, P. G., LXXVII, 245 A

ltate. Analogia aceasta spulberă orice acuzație de monofizitism adusă Sfintului Chiril.

Cît privește pe Sever de Antiohia putem spune că el s-a ținut foarte aproape de învățăturile Sfintului Chiril al Alexandriei, cu excepția că el a ținut la terminologia hristologică alexandrină mai mult decît dascălul său, și a înțeles-o uneori altfel decît acesta, aducînd prejudicii fondului doctrinar ortodox. Așa se explică faptul că sinodul de la Calcedon deși are la baza hotărîrilor sale învățătura hristologică a Sfintului Chiril al Alexandriei, nu este acceptat de Sever de Antiohia, pentru că acesta n-a respectat terminologia hristologică a Sfintului Chiril. În mod firesc sinodul IV de la Calcedon n-a acceptat formula «O singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvîntul» pentru că această formulă provocase mari discuții în Biserică și aparținea ereticului Apolinarie. Sinodul stabilește că Hristos este «în două firi», neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit. Deosebirea firilor n-a fost suprimată din cauza unirii, ci s-a păstrat, dimpotrivă, proprietatea fiecărei firi, care se unesc una cu alta într-o singură persoană și o singură ipostază...»¹⁵.

Dar severienii nemulțumiți l-au acuzat de nestatornicie chiar pe Sfîntul Chiril, din cauză că el dăduse explicații diofizite formulilor sale. Țiut cu prilejul împăcării de la 433 cu antiohienii, cît și cu alte ocazii. Patriarhul Timotei, mare admirator al lui Sever de Antiohia spunea despre el: «Chiril explicînd în multe chipuri învățătura înțeleaptă a Ortodoxiei și arătîndu-se nestatornic e acuzat că învață lucruri contradictorii. După ce a susținut că trebuie să spunem o singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvîntul, acum își desființează propria-i dogmă și e prins vorbind de două firi în Hristos. După ce a susținut că Dumnezeu Logosul a suferit în trup, acum spune, dimpotrivă, ca nicidecum Acela nu a primit patima pentru noi. Contravenind propriilor sale cuvînte Chiril a semănat în Biserici o luptă tiranică și neîmpăcată ca și cum ar fi dat foc cu o flăcără violentă, a aprins învățătura credinței curate. Numai că de Dumnezeu-pomenitul patriarh Sever a tămăduit prin sfintele sale scrieri nestatornicia lui Chiril, așa cum un fiu iubitor de părintele său, acopere cu propria-i haină dezonorarea acestui părinte»¹⁶. De aici se vede că Sever n-a urmat pe Sfîntul Chiril decît în punctele care i-au convenit lui.

Înainte de a intra în hristologia propriu-zisă a lui Sever este necesar să lămurim care este valoarea termenilor cu care se operează în hristologie la Sfîntul Chiril, la Sever și la sinodul de la Calcedon. Sfîntul Chiril socotește termenii $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ și $\delta\upsilon\beta\omicron\tau\alpha\iota\varsigma$, ca avînd aceeași semnificație adică: individ concret, persoană aparte¹⁷. Antiohienii considerau însă că termenii $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ și $\delta\upsilon\beta\omicron\tau\alpha\iota\varsigma$ au înțelesul de esență concretă, cu proprietățile ei și nu de «persoană», care desemna la ei individul complet. Sever de Antiohia n-a depășit concepțiile Sfintului Chiril și a continuat să socotească că termenii $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$, $\delta\upsilon\beta\omicron\tau\alpha\iota\varsigma$ și $\pi\rho\sigma\omega\pi\iota\upsilon$ sînt sinonimi. Acești termeni în concepția lui înseamnă fire, individ concret, subiect, sau persoană. Cînd sinodul IV de la Calcedon a aprobat formula «în două firi» și i-a dat acesteia o interpretare antiohiană, a făcut, pe alexandrini să

15. Mansi, *op. cit.*, VI, 116 ABC; Evagrie Scolasticul, *op. cit.*, II, 4. P. G., LXXXVI, 2, 2508 BCD — 2509 A.

16. Timotei III, *Fragmente dogmatice*, 5. P. G., LXXXVI, I, 276 BC, trad. de Pr. Prof. I. Gh. Coman, *op. cit.*, p. 65.

17. Sfîntul Chiril, *Scrisoarea 17 (Către Nestorie, despre excomunicare)*, P. G., LXXVII, 116 A.

considera că sinodul acesta a recunoscut în Hristos două persoane¹⁸. Această concluzie provenea din faptul că antiohienii socoteau cuvîntul «fire» echivalent cu esența concretă. Termenii aceștia au fost lămurii însă mai tîrziu de Leonțiu de Bizanț, care a încercat cu ajutorul filozofiei aristotelice să explice formula de la Calcedon. Cuvîntul «fire» corespunde la el cu specia sau ființa. Ea este esența compusă a speciei. Ipostaza este identică cu individul. Nu există fire neipostatică¹⁹. Între fire și ipostază se află acest raport: «Firea conține ideea de existență, pe cînd ipostaza conține și pe aceea de existență în sine. Firea arată specia, ipostaza indică individul. Cea dintîi desemnează caracterul, cea de a doua separă particularul de comun; într-un cuvînt, cele consubstanțiale se zic în chip propriu că sînt de o singură fire și rațiunea existenței lor este comună. Definiția ipostazei: sau cele identice după fire, dar deosebite după număr, sau cele alcătuite din firi diferite, dar care au simultan între ele comuniunea existenței. Iar comuniunea existenței eu zic că o au nu în sensul completării reciproce de existență, cum se poate vedea la esențe și la predicatele lor esențiale care se numesc calități, ci ca și cum firea și esența fiecăruia nu ar fi considerate în sine, ci cu aceea cu care este compusă și combinată»²⁰.

Ținînd foarte mult la formulele Sfîntului Chiril, Sever de Antiohia n-a vrut să înțeleagă că sinodul IV de la Calcedon deși folosește o altă terminologie, exprimă în ea același fond dogmatic susținut și de Sfîntul Chiril. El e adeptul formulei «din două firi», accentuînd prin aceasta momentul unirii celor două firi. Formula Calcedonului nu făcea altceva decît să accentueze că acest moment continuă să existe neîncetat în persoana lui Hristos, deoarece firile nu s-au amestecat și nu s-au schimbat. Comentînd formula sinodului de la Calcedon, Sever afirmă că: «Dacă în realitate e un singur ipostaz, trebuie să fie numai o singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvîntul, iar dacă sînt două firi este necesar să fie și două ipostaze și două persoane, iar Treimea va deveni tetradă²¹. Lui i se părea că sinodul de la Calcedon reînvia nestorianismul și nu lua în considerație faptul că acolo se hotărîse existența celor două firi unite ipostatic, real sau fizic într-o singură persoană. Această unire reală în comparație cu legătura morală susținută de Nestorie are avantajul că ea nu poate fi interpretată ca admitînd două persoane. Sever continuă să afirme că «Dacă Hristos va fi cunoscut în două firi după unire, unirea se desface fiind împărțită în doi iar taina va fi fărîmîțată; vom atribui firii divine nemurirea iar celei umane moartea»²². Sever uită însă că sinodul IV de la Calcedon acceptase teoria enipostatică a Sfîntului Chiril prin care ired omenească se manifestă prin ipostazul divin. Dar să vedem cum își expune Sever învățătura sa hristologică pentru a ne edifica asupra ortodoxiei sale.

III. Aspectele principale ale hristologiei lui Sever. — În hristologia sa, Sever pornește de la Logos fiindcă El constituie subiectul unirii ipostatice în Hris-

18. Pr. Prof. I. G. Coman, *op. cit.*, p. 49.

19. Leonțiu de Bizanț, *Contra nestorianilor și eutihienilor*, P. G., LXXXVI, I, 1280 A. după Pr. Prof. I. G. Coman, *Literatura patristică în legătură cu problemele hristologice de la sinodul Calcedon*, curs dactilografiat, p. 81.

20. *Ibidem*, 1280 AB, trad. de Pr. Prof. I. G. Coman, *op. cit.*, p. 81.

21. Sever de Antiohia, *Omilia 58*, în *Les homélies cathédrales de Sévère d'Antioche*, traduction syriaque de Jacques d'Edesse (suite), édité et trad. en français par Maurice Brière. In R. Graffin—F. Nau, *Patrologia Orientalis*, t. VIII, Paris, F. Didot, 1912, p. 225.

22. Enstație Monahul, *Scrisoare despre două firi contra lui Sever (Către Timotei Scolasticul)*, P. G. LXXXVI, I, 932 A.B., trad. de Pr. Prof. I. G. Coman, *op. cit.*, p. 79.

tos. El învață că Logosul care nu era trup s-a făcut trup, însă fără să se schimbe sau să devină altul. Ceea ce este nou în El este doar faptul că este altfel decât cum a fost. Astfel «Cel născut din Tatăl mai înainte de veci, S-a pogorît din ceruri... S-a făcut trup de aceeași esență cu al nostru, însuflețit de suflet rațional. El n-a schimbat natura Sa divină și S-a făcut om în întregime și cu adevărat fără a se fi schimbat El însuși și fără a fi amestecat sufletul său cu trupul în esența divinității. Căci e imposibil ca natura necreată și neschimbătoare să se schimbe într-o creatură sau ca ceva creat să se schimbe și să treacă în esența necreată»²³. Sever susține deci că Logosul întrupat nu este un subiect nou ci doar o stare nouă. Iisus Hristos și-a menținut prin întruparea Sa identitatea cu Logosul divin²⁴. Trupul pe care l-a luat El n-a existat înainte de întruparea Sa, deci n-a fost luat din cer după cum învăța Eutihie, ci a fost luat din Fecioara Maria prin mijlocirea Duhului Sfânt într-un chip negrăit. A luat din ea o umanitate perfectă. Logosul se unește cu umanitatea într-un mod real, fizic, ipostatic și nu haric²⁵. «Logosul a rămas ceea ce era și și-a unit sieși ipostatic un trup care posedă un suflet rațional, în așa fel că din două naturi, din divinitatea necreată și din umanitatea creată s-a arătat un singur Hristos, un singur domn, o singură persoană, un ipostas, o singură natură a Cuvîntului întrupată»²⁶.

Așadar, în concordanță cu învățătura Sfântului Chiril și a sinodului de la Calcedon, Sever susține că unirea aceasta este ipostatică sau de persoane, nu de esență sau fire, iar unitatea în ele o înfăptuiește firea sau ipostaza Logosului care a îmbrăcat umanitatea fără să sufere vreo schimbare. În felul acesta deși se recunoaște în Hristos «o singură fire întrupată a lui Dumnezeu-Cuvîntul» se menționează că cele două elemente componente ale acestei persoane sînt păstrate neschimbat. «Acela care din veșnicie era de o ființă cu cel ce L-a născut, El însuși este cel ce a coborît de bunăvoie și a devenit consubstanțial mamei sale. În felul acesta El s-a făcut om fiind Dumnezeu; El s-a făcut ceea ce nu era, ceea ce era rămînînd fără schimbare; pentru că El n-a pierdut calitatea reală a naturii sale, ci fiind în tot ceea ce aparține ființei Sale, Dumnezeu adevărat, desăvîrșit, El a coborît și a luat trup adevărat din trupul Fecioarei și n-a suferit schimbare din ceea ce era, devenind om»²⁷. După cum vedem unirea Logosului cu umanitatea se face fără schimbare și fără amestecare. Trupul lui Hristos este un trup real desăvîrșit cu suflet rațional. Problema unirii celor două firi îi creează însă lui Sever mari dificultăți. De aceea el nu are totdeauna o atitudine constantă, ceea ce-i aduce critica unanimă a contemporanilor săi. Umanitatea și divinitatea ca elemente constitutive ale persoanei lui Hristos sînt numite de Sever nu firi, ci esențe: «Hristos însuși, spune Sever, e fiu și din aceeași esență cu Cel ce L-a născut și din iubire a devenit fără schimbare de aceeași esență cu noi»²⁸. De aici rezultă că divinitatea și umanitatea chiar dacă sînt numite de el esențe nu s-au contopit și nu s-au amestecat între ele. Cele două esențe continuă să existe neîncetat în persoana lui Hristos. Astfel «recunoscînd distincția și mărturisind că printre cuvintele și acțiunile lui unele sînt vrednice de Dumnezeu și

23. Sever de Antiohia, *Omilia 58*, în *Les homelies cathédrales de Sévère d'Antioche*, text sirian și trad. franceză, în *Patrologia Orientalis*, t. VIII, p. 218.

24. J. Tixeront, *op. cit.*, III, p. 120; M. Jugie, *Monophysisme* în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, X, II, 221.

25. Sever de Antiohia, *op. cit.*, p. 224.

26. *Ibidem*, p. 218.

27. J. Iebon, *Le Monophysisme Sévérien*, p. 206–207, cit. după M. Jugie, *Monophysisme*, art. în *Dict. de Théol. Cath.*, t. X, 2, 221.

28. Sever de Antiohia, *Omilia 59*, în *Patrologia Orientalis*, t. VIII, p. 233.

altele sînt omenești, noi le atribuim pe toate lui, fără a uita că acesta este Dumnezeu și om și nu le separăm și nu le divizăm între două naturi»²⁹. Așadar Sever se ferește să folosească formula de «două naturi» adoptată de sinodul de la Calcedon, din cauza concepției sale că firea este identică cu persoana.

Același lucru îl subliniază el și cînd afirmă că Cuvîntul «este născut din Tatăl după esență și în ultimele zile fără schimbare în virtutea unirii ipostatice... S-a făcut om, luînd trup care este de aceeași esență cu al nostru și însuflețit de un suflet rațional și înțelegător, fiind unul după întrupare, același Dumnezeu și om, astfel că prin faptul că e Dumnezeu e de aceeași esență cu Dumnezeu și Tatăl și prin faptul că e om de aceeași esență cu noi, dar e unul din două firi după unire, fără a fi divizat prin dualitate»³⁰.

Sever se dovedește totuși inconsecvent în afirmațiile sale. De exemplu: recunoscînd cele două esențe, divină și umană, ca părți componente ale persoanei lui Hristos, părți care sînt totdeauna unite și nu pot fi despărțite, Sever atribuie cuvîntul «fire» doar esenței divine, uitînd că esența umană este nedespărțită de cea divină. Uneori el afirmă existența reală a umanității în Hristos, alții însă amestecă aproape complet cele două elemente componente ale persoanei lui Hristos țînînd esența umană, într-o totală umbră. El zice: «Cuvîntul s-a unit cu trupul în esență, adică ipostatic, real»³¹. În cele din urmă silit de împrejurări Sever recunoaște existența a două firi în Iisus Hristos dar numai cugetate și nu și ca existențe reale de frica admiterii a două persoane³². Se constată însă că în cele din urmă el este de acord cu umanitatea Mîntuitorului ca existență reală pentru că vorbește de suferințele reale ale lui Hristos, dar stăruie asupra faptului că firea umană sau esența umană poate fi recunoscută doar cu mintea. În consecință unirea celor două firi în concepția lui Sever nu este un amestec ci o sinteză pentru că ele rămîn neschimbate și nu se contopesc, ci sînt numai o existență aparte față de cea de pînă acum. O astfel de unire exclude și separarea și amestecul. Firea divină, care s-a întrupat devine «compusă». Iar umanitatea pe care a primit-o nu subzistă în sine ci în Logos cu toate că rămîne o singură unitate adevărată. Firea divină nu s-a modificat prin această întrupare și n-a devenit dublă, ci doar a cuprins în existența sa o fire nouă pe care nu o avea³³. În felul acesta natura umană a lui Hristos este în continuă dependență de Logosul divin care și-a însușit-o. Era însă scarte dăunător a ține natura umană total în umbra celei divine³⁴, pentru că însuși.ile ei proprii puteau dispărea.

Din faptul că mărturisirea o singură fire, Sever a ajuns la concluzia că în Hristos este și o singură lucrare care corespunde unei singure firi. Dar această lucrare aparține celor două elemente divin și uman din care cauză admite expresia «din două firi» în loc de «în două firi», prin care credea el că se afirmă două firi divizate în lucrările lor³⁵. Sever însă a pierdut din vedere că o esență omenească fără o lucrare corespunzătoare nu mai este o esență completă. În cele din urmă, după cum vom vedea, el admite și o lucrare omenească. În speculațiile sale hristologice Sever vorbește de o «fire» a unui Logos întrupat. Plecînd de la această afirmație spune că Logosul întrupat a fost nedespărțit de trupul luat și

29. *Ibidem*, p. 213—214.

30. Sever de Antiohia, *Omilia 80*, t. XX, p. 330.

31. *Ibidem*, *Omilia 58*, t. VIII, p. 220.

32. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Definiția dogmatică de la Calcedon*, «Ortodoxia», III (1951), nr. special, p. 418.

33. Eustatie Monahul, *op. cit.*, P. G., 921 B.

34. J. Tixeront, *op. cit.*, III, p. 121—122.

35. M. Jugic, *op. cit.*, t. X, II, 2217.

de aceea acest trup putea să meargă pe apă fără să se scufunde și să săvârșească în felul acesta o lucrare indivizibilă³⁶.

Tangential Sever vorbește și despre existența unei voințe omenești în Hristos deși afirmase că Hristos este într-o singură fire și are o singură lucrare. El zice că «Cuvîntul lui Dumnezeu și-a unit ipostatic nu numai trupul, ci și sufletul înzeștrăat cu voință și rațiune, pentru ca să facă să incline spre alegerea binelui și spre respingerea răului, sufletele noastre aplecate spre rău»³⁷. Deci se recunoaște aici în mod clar și existența unei voințe omenești în Mîntuitorul Iisus Hristos. Sever scoate în relief și faptul că firea și voința omenească sînt întru totul supuse celei divine fiind o supunere benevolă și ca atare voința omenească nu pune în cumpănă actele voinței divine care se săvîrșesc în Hristos.

Învățătura lui Sever despre comunicarea însușirilor în Iisus Hristos este destul de așopiată de concepția Bisericii Ortodoxe. După părerea lui însușirile fiecărei firi nu trebuie socotite chiar așa de incompatibile între ele încît să nu poată fi transmise și celeilalte firi îndeosebi Logosului care este subiectul unic și ultim al diferitelor atribute³⁸. Tocmai din această cauză socotea Sever, în mod eronat, că cele două firi în Hristos au devenit una singură³⁹. Comunicarea însușirilor însă nu l-a împiedicat să afirme că aceste două firi își au și calitățile lor proprii care nu se pot comunica reciproc⁴⁰.

Din toate acestea desprindem clar că Sever de Antiohia a susținut un monofizism moderat⁴¹, care poate fi înlăturat prin discuții teologice. De remarcă este faptul că în timp ce Calcedonul accentua dualitatea firilor unite într-o singură persoană, Sever sublinia unitatea celor două esențe într-o singură fire, care duce în mod inevitabil la amestecare și schimbare⁴². Afirmările lui Sever sînt în general apropiate de crezul ortodox și s-au menținut pînă astăzi la credințioșii necalcedonieni.

IV. *Importanța hristologiei lui Sever pentru un eventual dialog cu necalcedonienii și posibilitatea îmbinării hristologiei lui cu cea a Calcedonului.* — Sever de Antiohia s-a bucurat și se bucură de o mare popularitate la necalcedonieni, iar doctrina lui a fost primită aproape de toate Bisericile Vechi-Orientale. Acest lucru este confirmat de istorie și de teologii necalcedonieni contemporani. De aceea reluîndu-se discuțiile cu aceste Biserici s-au făcut studii amănunțite pentru a le cunoaște cît mai bine doctrina. În toate a fost însă nevoie de o referire tot mai largă la doctrina patriarhului monofizit Sever de Antiohia, pentru că el este autoritatea patristică cea mai importantă în Bisericile Vechi-Orientale. El este important și prin faptul că în concepția sa hristologică s-a menținut pe poziții moderate și n-a admis un monofizism eutihian exagerat. El a respins cu hotărîre părerile lui Eutihie cu privire la proveniența trupului lui Hristos și la modul de unire a celor două firi care ducea în mod inevitabil la amestecarea totală a lor⁴³.

36. Pr. Prof. I. G. Coman, *Curs dactilografiat*, p. 80.

37. Sever de Antiohia, *Omilia LXXXIII*, trad. de Maurice Brière, în «*Patrologia Orientalis*», t. XX, Paris, 1929, p. 416—417; Prof. N. Chișescu, *Poziția unor teologi ortodocși și romano-catolici despre cele două voințe în persoana lui Iisus Hristos și problema relațiilor cu necalcedonienii*, «*Orthodoxia*», XIX (1967), nr. 4, p. 558.

38. J. Tixeront, *op. cit.*, III, p. 127.

39. Eustație Monahul, *op. cit.*, 920 D.

40. J. Tixeront, *op. cit.*, III, p. 121

41. J. Tixeront, *op. cit.*, p. 121.

42. J. Tixeront, *op. cit.*, p. 123.

43. Teodoret de Cir. *Ἐκρητιστής ἡ οἱ πολλοὶ ὀφθαλμοὶ Dialog 114*. P. G., t. 4 LXXXIII, 153, CD.

Pregătirea unui dialog cu Bisericile Vechi-Orientale va necesita în continuare o studiere mai amănunțită a hristologiei lui Sever, pentru a se vedea dacă există posibilitatea reală a unității între cele două Biserici. Principalele aspecte ale concepției hristologice exprimate de Sever par a fi în concordanță cu doctrina ortodoxă. Ceea ce deosebește însă cele două doctrine este faptul că cea severiană acceptă formula «din două firi» iar cea ortodoxă, potrivit hotărârii sinodului IV de la Calcedon, acceptă formula «în două firi». Și una și alta accentuează însă că unirea celor două elemente în Hristos s-a făcut în mod neschimbat și neamestecat. Ambele învață că amândouă esențele sau firile componente ale persoanei lui Hristos au rămas în El neschimbate. Ambele doctrine admit o unire ipostatică reală sau fizică a celor două esențe sau firi în Hristos, care, deși continuă să existe în persoana lui Hristos neîncetat, nu formează două persoane, ci una singură. Sever de Antiohia accentuează însă în mod deosebit momentul unirii celor două elemente din care se compune persoana lui Hristos și lasă sub tăcere existența lor permanentă în Acesta, vorbind doar de o singură fire. Silit însă de împrejurări și neavînd cui atribui patimile și moartea Domnului el recunoaște și existența reală a firii umane pe care o numește cum am văzut esență. Identificînd cele două firi ale Logosului întrupat, susținute în lucrările sinodului IV de la Calcedon cu cele două esențe acceptate de Sever și subliniind faptul că aceste «esențe» sau «firi» sînt păstrate în persoana lui Hristos neamestecate și neschimbate, ne dăm seama că hristologia ortodoxă și cea a lui Sever sînt în sine concordante, deși sînt formulate în terminologii deosebite. Sever de Antiohia, dacă ar fi urmat fidel pe Sfîntul Chiril ar fi recunoscut chiar prin cuvinte existența continuă a celor două firi în Hristos pentru că expresia «din două firi» era interpretată de Sfîntul Chiril numai în acest sens. Expresia «din două firi» acceptată de Sever afirmă în mod cert și ideea că Hristos constă permanent din două firi neschimbate, că totdeauna se văd aceste două firi în componența persoanei sale. Deci, expresia «din două firi» ar putea fi echivalentă cu expresia «două firi» în persoana lui Hristos⁴⁴. După cum ne informează teologii necalcedonieni, expresia «din două firi» înseamnă pentru Sever două lucruri: pe de o parte, ea conservă ideea că în Hristos s-a realizat o uniune a lui Dumnezeu-Cuvîntul cu o umanitate individuală, iar pe de altă parte, ideea că Hristos a fost neîncetat o continuare a uniunii. Astfel Hristos a fost totdeauna «din două firi», căci «trupul, zice Sever, posedînd un suflet rațional n-a existat înainte de unirea cu El»⁴⁵. Ceea ce nu-i convine lui Sever în hotărîrile Sinodului IV de la Calcedon este faptul că, deși se menționează unirea reală a celor două firi în persoana lui Hristos se admite numărul «două firi», care după părerea lui ar putea destrăma această unitate⁴⁶. În consecință Sever se ferește să enumere cele două esențe din persoana lui Hristos. Sinodul IV de la Calcedon folosind însă numărul la cele

44. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale*, «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 1, p. 17.

45. V. Samuel, «O fire a lui Dumnezeu-Cuvîntul întrupată», referat citit la Aarhus în dosarul *Unofficial consultation between Theologians of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches. Minutes and Papers of the Consultation Held at the University of Aarhus, Denmark, 11-15. august, 1964, part. II, p. 22.*

46. Prof. N. Chițescu, *Poziția unor teologi ortodocși și romano-catolici despre cele două voine în persoana lui Iisus Hristos și problema relațiilor cu necalcedonienii*, «Ortodoxia», XIX, (1967), nr. 4, p. 558.

două naturi unite în persoana lui Hristos, nu comite o greșeală, pentru că în realitate acestea rămân unite, noi despărțindu-le doar prin cuvânt sau cugetare. Numărul poate fi utilizat nu numai atunci când folosim lucruri deosebite, ci și atunci când arătăm lucruri unite. În primul caz numărul indică deosebirea și separarea reală a lucrurilor, în al doilea caz vorbind de anumite lucruri unite și aplicându-le numărul nu le putem despărți în mod real, ci doar prin cuvânt. Folosirea numărului la elementele unite este destul de variată. Se spune că omul are «două mâini», «două picioare», «doi ochi», etc.⁴⁷, dar aplicând numerele nu despărțim aceste elemente de întreg. În Hristos cele unite de asemenea nu le despărțim prin enumerarea lor. Numărul indică aici doar elemente deosebite nu însă și despărțirea sau separarea lor. «Înțelegând deosebirea și voind să o indicăm, folosim numărul și spunem că sînt două naturi în Hristos dar prin aceasta nu se divizează Hristos cel unul în doi Hristoși și în doi fii. Cel ce folosec numărul mărturisesc că recunosc această deosebire între umanitatea deplină și dumnezeirea deplină în Hristos. Iar cei ce nu vor să folosească numărul, arată că le confundă pe acestea în Hristos. Căci unde se conservă deosebirea, urmează cu necesitate și numărul⁴⁸. Explicată în felul acesta formula de la Calcedon ar putea fi ușor acceptată de către necalcedonieni, deși se găsesc astăzi ca și în trecut teologi care resping folosirea numărului «două firi» în formula de la Calcedon⁴⁹.

Concepția lui Sever despre o voință și o lucrare în Hristos, corespunzătoare unei singure firi a lui Dumnezeu întrupată este lămurită prin anumite cuvinte ale lui în sens diotelit. El recunoaște, cu ezitare, și existența unei lucrări și voințe umane. Teologul V. C. Samuel a afirmat la Aarhus că «Biserica siriană iacobită n-a învățat niciodată că formula lui Sever «o singură fire» trebuie interpretată în sensul de a înlătura firea omenească a lui Hristos. De aceea, deși recunoaște că Hristos este unul, spune că El a avut totuși două voințe care corespundeau celor două firi. Tradiția siriană nu îndrăznește însă să afirme existența acestor două voințe pentru a nu contrazice cuvintele Sfântului Chiril cu privire la lucrările lui Iisus Hristos ca manifestări ale lui Dumnezeu-Omul⁵⁰.

Comunicarea însușirilor în Hristos susținută de Sever are un caracter apropiat de Ortodoxie și poate favoriza un climat prielnic într-un viitor dialog necalcedonian. Astfel deosebirile dintre hristologia lui Sever și cea calcedoniană sînt datorite unei terminologii înțelese deosebit fapt care, într-un viitor dialog, se impune în primul rînd analiza și precizarea înțelesului exact al acestora.

Contactele între teologii ortodocși și necalcedonieni din vremea noastră au dus, de asemenea, la concluzia că deosebirile între hristologia ortodoxă și cea necalcedoniană n-ar consta într-un fond doctrinar contradictoriu, ci doar la terminologie. Concluzia aceasta a reieșit în special din consfătuirile neoficiale de la Aarhus și Bristol, unde teologii ortodocși și necalcedonieni și-au expus pe larg punctele lor de vedere. Din discuțiile purtate s-a constatat că nu toți teologii necalcedonieni împărtășesc aceeași părere. Astfel, unii teologi necalcedonieni consideră că se

47. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Posibilitatea reconcilierii dogmatice între...*, p. 17.

48. Justiniani, *Confessio recae fidei*, P. G., LXXXIV, 1003—1007.

49. Timotel Elurul († 477) și episcopul Paladian.

50. V. C. Samuel, *Ref. susținut la Bristol*, cit. după Prof. Nicolae Chițescu, *Conversațiile neoficiale dintre teologii ortodocși și cei necalcedonieni*, «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 4, p. 618.

poate face o imbinare a formulelor calcedoniene și necalcedoniene pentru a se ajunge la unitate între Ortodoxie și Bisericile Vechi-Orientale, deoarece nu există deosebiri de fond între cele două hristologii. Păreră aceasta au susținut-o în referatele lor: mitropolitul Mar Dionysos⁵¹, arhiepiscopul Severias⁵², arhiepiscopul Tiran Nersoyan⁵³ și episcopul Sarkisian⁵⁴. Alți teologi necalcedonieni au avut și alte puncte de vedere. Ei au afirmat că Ortodoxia este adepta nestorianismului, datorită faptului că a primit învățătura de la Calcedon și deci între Ortodoxie și Bisericile Vechi-Orientale există deosebiri care constau și în fondul doctrinar. În această grupă amintim pe V. C. Samuel⁵⁵, N. Khella⁵⁶ și pe episcopul Poladian⁵⁷, care n-a participat la consfătuirea de la Aarhus. Mai constructivă ni se pare însă părerea teologului Pr. Paul Vergeheese, care a propus următoarea formulă: - «Ambele familii de Biserici afirmă o deplină voință omenească și alta dumnezeiască în Hristos; 2. Ambele afirmă că cea omenească se supune celei dumnezeiești; 3. În acest sens atitudinea necalcedonienilor, după care cele două voințe erau unite întră una în mod neamestecat și nedespărțit, nu este incompatibilă cu poziția sinodului de la Constantinopol (680—681); 4. O astfel de unire a celor două voințe și lucrări poate fi primită de necalcedonieni. Calcedonienii presupun unitatea voinței ca unitate a persoanei, pe cind necalcedonienii o presupun și ca unitate a persoanei și ca unire a celor două firi»⁵⁸.

Teologii ortodocși participanți la Aarhus și Bristol și-au exprimat convingerea că deosebirile între cele două Biserici au numai un caracter terminologic și au propus să se ia ca bază pentru începerea discuțiilor formula «o singură fire a lui Dumnezeu Cuvîntul întrupată». Teologii ortodocși: Pr. Prof. Jean Meyendorff⁵⁹, Karmiris⁶⁰ și Romanides⁶¹, au susținut în referatele lor că Sfîntul Chiril a înțeles formula sus-amintită în sensul hotărîrii de la Calcedon.

Din cele văzute pînă acum s-a constatat că hristologia lui Sever de Antiohia nu este în contradicție propriu-zisă cu hristologia ortodoxă; chiar dacă concepția inițială a lui Sever a fost pe o pantă monofizită, datorită criticii pe care i-au adus-o contemporanii săi, el și-a revenit schimbîndu-și fondul doctrinar. Deosebiri mai mari se pot observa însă la necalcedonieni, în introducerea anumitor practici noi în cult⁶². Totuși este foarte îmbucurător faptul că ei și-au păstrat fondul doctrinar ortodox în rugăciunile Sfintei Liturghii și că recunosc cele șapte taine. Lăsînd la o parte introducerea adaosului Filioque la unii necalcedonieni, socotim că unitatea cu ei este posibilă.

51. *Unofficial consultation between Theologians of Eastern* part. II, p. 92.

52. *Ibidem*, part. I, p. 13.

53. *Ibidem*, part. II, p. 78.

54. *Ibidem*, part. II, p. 72.

55. *Ibidem*, part. II, p. 25—26, la Pr. Prof. D. Stăniloae, *Posibilitatea reconcilierii dogmatice...*, p. 8—9.

56. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 90.

57. *Ibidem*.

58. Prof. N. Chitescu, *Conversațiile neoficiale...*, p. 619.

59. *Unofficial consultation...*, part. II, p. 12.

60. *Ibidem*, p. 37.

61. *Ibidem*, p. 60, la Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 8.

62. Nu mai amestecă vinul cu apă, la Pr. Prof. Petru Rezuș, *Poziția actuală a celor nemulțumiți de hotărîrile Sinodului IV ecumenic*, «Ortodoxia», III (1951), nr. 2—3 p. 482; Pe lîngă pline și vin întrebunțează ulei de măsline și sare, la Sf. Euharistie, la I. Mihălcescu, *La Théologie symbolique*, p. 63.

Concluzii. — În urma studierii doctrinei hristologice a lui Sever de Antiohia considerăm că e util pentru discuțiile ce vor avea loc, atât pentru ortodocși cât și pentru necalcedonieni, să se studieze mai amănunțit hristologia lui Sever de Antiohia în lumina actualelor vederi pentru că la el se pot găsi punți de apropiere între cele două Biserici. De aceea nutrim nădejdea că frații necalcedonieni cercetînd propriile lor izvoare patristice se vor convinge chiar din e'e de ortodoxia formulei Sinodului IV de la Calcedon, văzînd că teologii lor de atunci gîndesc la fel.

Dacă în studiile întocmite se va constata continuu că Bisericile necalcedoniene se află pe poziții apropiate Ortodoxiei, putem fi convinși că dialogul oficial care se preconizează între cele două Biserici va avea roade bogate. În acest caz mai rămîne deschisă doar problema: Vor primi necalcedonieni cele patru sinoade ecumenice la care nu au participat? Și dacă nu vor primi aceste sinoade, va putea fi făcută unirea cu ei? Sînt întrebări care așteaptă să-și primească răspunsul în viitor. Pentru aceasta se impune din partea teologilor ambelor familii de Biserici o amplă cercetare a tuturor problemelor ce vor trebui discutate în viitorul dialog.

Doctorand SAVA MARIN

D O C U M E N T A R E

DIN VECHEA LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ EPIGRAFICĂ VERSUL DE INSCRIȚIE MURALĂ, LAPIDARĂ, ICONARĂ, PE ȚESĂTURI ȘI LUCRURI BISERICEȘTI

S-a spus că, în ceea ce privește trecutul îndepărtat, creația noastră literară este pe de-a-ntregul ei lirică: o nefsîrșită litanie.

Prima poezie românească, din toate cîte se cunosc, apărută în 1570, în tipărițele Ardealului, a fost un cîntec de slavă. Aproximativ la aceeași epocă, tînărul pretendent domnesc deșărat, Petru Cercel, despre a cărui «mare încredere în Dumnezeu» pomeneau contemporanii¹, compunea în limba italiană, chiar și pe meleaguri străine, imnuri adresate lui Dumnezeu.

Ceea ce nu înseamnă că poezia românească veche ar fi stereotonă pe toată întinderea, sau că trăsătura aceasta de religiozitate ar fi exclus diversitatea temelor sau diferențierea speciilor.

Așa cum am dori să arătăm, producția acestor cîteva secole a acoperit cu abundența și varietatea ei toate gamele literare, de la genul liric, incandescent, pînă la cel didactic, moralist și pedant.

Vom aborda, pentru exemplificare, în acest prim capitol al excursului nostru antologic, așa numita poezie epigrafică sau de inscripție murală, iconară și lapidară, acesta din urmă păstrîndu-se săpată în piatra mormintelor, a pisaniiilor de biserică și a fintînilor.

E o floră primitivă ce se înfățișează astăzi vetust, chiar și în rarele pagini de arheologie literară, interesînd însă, cu toată vibrația ei reținută, cu toată puținătatea expresiei și a repertoriului ei artistic, pentru ceea ce reprezintă: un exercițiu poetic și o coardă lirică, dintr-un trecut foarte îndepărtat de vremurile și sensibilitatea noastră.

POEZIA DE INSCRIȚIE MURALĂ. VERSURI LA SFINȚI, LA CTITORI, PE ZIDUL CASELOR BISERICEȘTI ȘI ÎN PALATELE VOIEVODALE

Deschizînd din poezia recomandată prin *Erminii*, manuale de zugrăvie grecești, provenind din vechiul Constantinopol de tradiție împărătească, poezia de inscripție murală, și mai cu seamă versurile la sfinți, trebuie să fi apărut la noi, o dată cu primii pictori pămînteni de la sfîrșitul perioadei de influență slavonă. E un moment în care limba cărților bisericești încetase a mai fi vechea slavă și liturghia se oficia, pe alocuri, în graiul țării.

1. Ion Bianu, *Bibliografia românească veche*, București, 1910, tom. II, p. 406.

2. Scriind despre Voievodul muntean, Pugiella, credinciosul său, pomenește despre «marea încredere în Dumnezeu» a acestui principe.

Nu ni se păstrează modele de inscripții în versuri atît de vechi.

Ni s-a conservat în schimb manuale tîrzii, după care zugravii noștri așterneau fresca pe murii interioarelor de biserici și în care se prescriau mici texte hagiografice versificate, în stîngace traduceri românești.

Prezentînd astfel imaginea «Arhanghelului Mihail, scriind», autorul Erminiei, tîlmăcită la 1750, recomanda zugravului începător, pe lîngă culorile sau podoabele straielor, și stihurile care se cuveneau să o însoțească :

Fila 46

...În mină ține condeiu bine scriitor...
scriind porunci celor ce intră aicea
și pe cei ce le vor păzi îi acoper și păzesc
iar de nu îndată îi prăpădesc.

Iar într-alt loc, pentru chipul Arhanghelului, reprezentat cu «sabia scoasă» el prescria alte versuri potrivite, făgăduind penitențe teribile și focul Gheenei păcătoșilor lumii :

Răpitorilor, preacurvarilor, furilor, tilharilor și voi curvarilor...

Vedeți și vă cutremurați de sabia aceasta
Că aceasta taie pe cei năpăstuitori
Taie și limbile celor ce nu slăvesc drept³.

Dar poezia murală⁴ bisericească nu conține numai versuri hagiografice.

Inscripția de pe zidurile bisericii de lemn din comuna Budești-Susani Maramureș, datînd de prin anul 1760, recheamă în memoria noastră, începuturile Versului lui Adam :

Porunci Dumnezeu ingerului său
Să iasă Adam din raiul său
Că n-a ținut cuvîntul meu

Sînt apoi stihuri murale care își propun să cînte, nu slava îngerească a sfinților sau povestiri cu caracter biblic, ci fapte omenеști, binefaceri și ctitorii pămîntene ! Așa e de pildă inscripția de la Biserica Sfinții Împărați, din Coșlegi-Prahova, evocînd amintirea familiei Bălăceanu, inscripție veche, din 1828, așa cum se mai poate încă și astăzi cu greutate desluși, din zugrăveala zidului :

Stih

Oamenilor cît priviți
Puneți gînd să vă spășiți
Că .. nle drepte .. fierbinte
Au pus la această zidire
Mult dorind de mîntuire

Și însetoșînd prea tare
De dobîndirea cea mare
Să uză ... fericit :
Slugă bună țî-ai plătit⁵.

Și tot astfel, versurile la casele din dreapta ale bisericii episcopale din Roman⁶ sau stihurile stăruind pe zidurile Bisericii de la Heleșteni (Roman), datînd din anul Domnului 1780⁶.

Această zidire sfințită
În care laude cîntă
Norodul cel creștinesc
Spre folosul sufletesc
Spre lauda lui Dumnezeu
Și a sfinț numelui său
Prin care se dobîndește
Și Hristos ne dăruiește
Sufletească mîntuire

Și cerească lecuire
S-au făcut precum se vede
Cu cea întru Hristos nădejde
De un fecior de boier
Mihai Sturza Vel Clucer.
Unit fiind împreună
Cu a sa Ecaterină
Jupîneasa dumisale

3. Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină* — Cernăuți 1936.

4. Gr. Coriolan, «*Resturi istorice*», în «*Buletinul Com. Istoric*», 1926, p. 127.

5. Versurile sînt din 1800 și se datoresc, probabil, mitropolitului cărturar Veniamin Costache.

6. Episcopul Melchisedec, *Nolițe istorice și arheologice*, București, 1885, p. 141—142.

Încă din 1705—1706, din vremea voievodului Brîncoveanu, Ion Arhimandritul de la Hurez, starețul mînăstirii, ridicînd paraclîsul, punea să se scrie sub icoana Maicii Domnului, următoarele versuri de aducere aminte :

Această prea cuvioasă

Trapezare frumoasă

Care este tuturor drăgăstoasă

Ca o maică mîngîioasă

Cînd șed sfinții la masă

Întru neuitare făcută

Și așa tocmită

Și cu zugrăveală împodobită...⁷.

Moda acestor inscripții murale se extinde cu vremea, sub înfrîurirea grecească, și la clădirile profane, domnești sau boierești.

Și avem din timpul lui Alexandru Moruzzi Voievod o poezie de mari proporții, destinată caselor Voievodului, proaspăt construite.

Sînt versuri în care însesi zidurile erau puse să vorbească grăind despre măreția lor și despre faptele ctitorilor, în termeni laudativi.

Mai toate aceste poezii sînt, desigur, opera de talent a curtenilor efemeri, curteni umili și îndatorați unor domnii și mai trecătoare încă, și ca atare nu pot avea nici un fel de preț artistic.

Să ne amintim numai de stihurile făcute pentru a fi puse la chioșcul Măriei Sale Ghica Voievod ot Colentina. stihuri semnate prin 1823 de un mic boier, Serdarul Grigore Andronescu, care însă n-au ajuns niciodată a fi înscrise pe zidurile palatului voievodal, pentru care fuseseră destinate!

Poate fiindcă, nu mult după ce le scrisese, numitul boier își schimbase brusc părerea despre Măria Sa, după cum se poate citi în conдика pe care ne-a lăsat-o la moartea lui⁸.

POEZIA DE INSCRIPTIE LAPIDARA

Piatra mare stă trîntită

De ciocane ispitită

De vremuri rărăginită

Și cu slove ricită

E greu de precizat, dacă nu chiar cu neputință, vremea în care au apărut primele inscripții versificate lapidare.

De altfel, remarca pe care o făcea N. Iorga pentru «Pisericile din Banatul muntos»⁹, de pildă atunci cînd, amintind de prima realizare în lemn a acestor biserici, scria că nu aveau inscripții, este valabilă. credem pentru întreg începutul arhitecturii noastre bisericesti, dinainte de sec. XIV¹⁰.

Inscripțiile în proză, în pisanii de piatră, au apărut mai tîrziu, cele dintii cunoscutе de noi, fiind din veacul al XV-lea.

Cît privește pietrele de mormînt, după cîte știm, datînd din sec. XIV, sînt toate în proză¹¹, iar cele dintre 1527—1592, provenind din Moldova, nici una dintre ele nu poartă vreo inscripție în versuri românești¹².

Ca să nu mai vorbim de crucile de piatră din cuprinsul țării a căror proveniență este și mai recentă, cum vom vedea mai departe.

7. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, Fascicola I, p. 183.

8. *Manuscris 271*, Bibl. Acad. Republica Socialistă România, fila 4—5; vezi și Ion Nistor, *Conдика Androneștilor*.

9. N. Iorga, *Artă Românească în Banatul muntos*, — Vălenii de munte, 1940.

10. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, Ed. II, București, 1882, p. 35—37. A se vedea Virgil Drăgheanu, *Cele mai vechi inscripții românești*, în «Almanahul Graficei Românești», 1927.

11. Este vorba de fragmentul din inscripția funerară a lui Vladislav Vodă și cea a lui Nicolae Alexandru Volevod, cel îngropat la Cimpulung, în 1364.

12. A se vedea G. Balș, *Bisericile și Mînăstirile moldovenești din veacul XVI*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1923, p. 326—351.

De unde am putea deduce că inscripția versificată lapidară, apare destul de târziu în țara noastră.

Pisaniile și inscripțiile caselor, compuse în versuri. — Cea mai veche pisanie în versuri, din câte cunoaștem, este fără îndoială pisania exterioară a Schitului Sft. Apostoli (de pe lângă Mănăstirea Horez) al cărei ctitor și poet, din 1698, poate fi socotit starețul Ioan Arhimandritul, amic personal al Voievodului Constantin Brîncoveanu.

Cuprinsul ei, amintind de psalmul lui Dosoftei, este următorul :

Precum cerbul setos de izvor dorește
Aflînd apă rece bînd se veselește
Într-acest chip dori și sufletul meu
Să zidesc acest mic locaș marelui Dumnezeu.
Pentru cinstirea și slava acestor prea vestiți
Marilor Apostoli, Petru și Pavel numiți,
Voie și ajutor avînd de la cel prea înălțat
Ion Constantin Voievod, carele au ridicat
Cea mare sfîntă Mînăstire
Sfîntul Constantin întru proslăvire.
Primește acum dar Cerescule împărat
Și acest Dumnezeuesc lăcaș, ce e ridicat
Cu toată nevoînța de mine smeritul
Ioan Egumen și Arhimandritul
Al acestei Mînăstiri care e înălțată
De cel ce, mai sus, în versuri, luminat se arată.
luna August, 1 zi. leat 7206 (1698)¹³.

Doi ani mai târziu, o dată cu sfîrșitul zidirii Schitului Sf. Apostoli, același Arhimandrit Ioan, așeza încă o pisanie în versuri, de data aceasta în interiorul bisericii, pisanie al cărei început nu mai psalmodia stihurile lui Dosoftei, ci evoca versurile, încă și mai vechi ale Mitropolitului Varlaam al Moldovei :

Valuri multe ridică furtuna pe mare
Mai virtos gîndul omului întru lucru ce are
Nu atîta grija și frica începutului
Ce mai mult grija și frica sfîrșitului
Într-acest chip fiind
Într-acea grije și eu smeritul Ioan mult m-am nevoit
Pînă ce această sfîntă biserică o am isprăvit
Întru slava lui Dumnezeu și întru pohvala Sf. Apostol.
Și s-au săvîrșit la
Iulie, 6 zile. leat 7208 (1700)¹⁴.

Sînt cele dintîi stihuri de pisanie săpate în piatră, din Principatele noastre. Ar urma, după câte știm, respectînd ordinea cronologică, inscripțiile în piatră așezate deasupra ușii de intrare, în Biserica Măgureanu din București, la 1761 :

Din temelie acum s-au înălțat
În slava lui în Troiță închinat
Această Biserică Dumnezeiască
Ca în veci aici hram să se prăznuiască
A lui Hristos Domnul la față schimbare
Și a Maicii Sale la ceruri mutare
Fiind de Șerban Vodă din Iemn făcută

Și iară dintr-a lui neam este prefăcută
De Pîrvul Kantacuzin vel Vornic
Înfrumusețată fiind,
Scarlat Vodă, aici stăpînitor,
Și Ungro Vlahiei Grigorie, păstor

August 5, 1761¹⁵.

¹³. Arh. Ioan D. Traianescu, «Schitul Sfinților Apostoli de pe lângă Mînăstirea Horez», în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1910, p. 145—146. ¹⁴. Arh. Traianescu D. Ioan, *op. cit.*

¹⁵. Inscriptia în versuri a fost transcrisă de preotul Gr. Musceleanu în «Calendarul Antic» pe anul 1862, p. 78.

Abia după mai bine de o jumătate de veac, înălțând o mănăstire închinată Bunevestiri, la frâgul Ocna, Vel-logofătul Răducanu Racoviță va pune să se alcătuiască o nouă pisanie în versuri pentru ctitoria sa :

veleat 1762

Maica prea dulcelui Hristos
Robii tăi cei credincioși
Lăcașul tău au zidit
Foarte l-au împodobit
Lumina dar, acea cerească,

Prin ruga ta să moștenească
Radu Racoviță vel Logofăt
Cu a lui soție Maria ctitori sint,
Cu fiica lor Ilinca,
la această biserică prea sfântă ¹⁶.

Boierul era cărturar, ținea în casă un dascăl de limba franceză și acestui dascăl i se datoresc, desigur, adaosul ultimilor versuri, galice, de la sfârșitul pisaniei ¹⁷.

Dar nu toate versurile compuse pentru a fi înscrise în trupul clădirilor au fost destinate bisericilor și mai ales nu toate versurile, alcătuite cu această destinație, au văzut lumina soarelui sub dalta meșterilor pietrari.

Multe din ele au rămas în manuscrise, păstrând doar amintirea ctitoriei pentru care fuseseră compuse, așa cum sînt de pildă prea numeroasele versuri urzite la 1806, în cinstea Curții Domnești din Iași, a lui Alexandru Moruz Voievod, curte măreață, a cărei sfințire se făcu la 28 August din acel an, fără ca Domnul să fi avut vreme să se mute în ea, mai înainte de a fi alungat din soaun :

Acum Curte proslăvită
De Domnul Moruz zidită
Moldova au dobîndit

Și lingă acestea multe
Lucruri netăgăduite
Bunătăți pentru pămînt...

A doua dintre poezii, era numai din 16 stihuri, fiind atribuită nu tot lui Conachi, ca prima, ci condeiiului lui Atanasie Hristopol :

-Alexandru Moruz cu inimă curată
Din temelie a înălțat zidirea Curții toată
Și-ndat-o-au afierosit la trei daruri din fire
Dreptatea, Judecata, zic, și Buna-oblăduire
Și aceste trei pînă acum n-avea sălășluire
Purtindu-se din ioc în loc cu multă rătăcire
Spre mulțămire-au împletit de laude cunună
Încoronînd pe-al nostru Domn, tustrele împreună
Și-aici ele aflîndu-se, strigă cu limbă mare :
Veniți toți, asupriților, afiași îndestulare,
Intrați fără sfiială toți, ieșiți cu mulțămire,
Prin porțile bunei dreptăți și fără osebire.
Voi, bolnavii, ați dobîndit a voastră căutare
Pentru Alexandru Moruz veșnică proslăvire
Fiul Evangheliei: fiind fără tăgăduire ¹⁸.

Nu vom termina aceste însemnări, fără să citim și tardiva inscripție a altui boier, Ion Socolescu, ctitorul bisericii Furnicoși (Muscel) din anul 1810 :

Marele ziditor, Dumnezeu cel unic
Din nimic a făcut cel prea puternic
Același pe mine din starea cea mai de jos
M-au ridicat și la arătare m-au scos

16. Teodor Burada, *Biserica Bunevestire din Ig. Ocna a lui Raducanu Racoviță*, în «Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie», 1885.

17. C. Negruzzi, «*Opere complete*», vol. I, Proză, Ed. II, București, 1915, p. 271.

18. Al. Papadopol Callimach, *Amintiri despre Curtea Domnească din Iași*, în «Convorbiri Literare», 1 ianuarie 1885, Anul VIII, nr. 10, p. 399.

Fig. 1. — Mormîntul lui Mateiaș Basarab din Biserica Domnească-Tîrgoviște

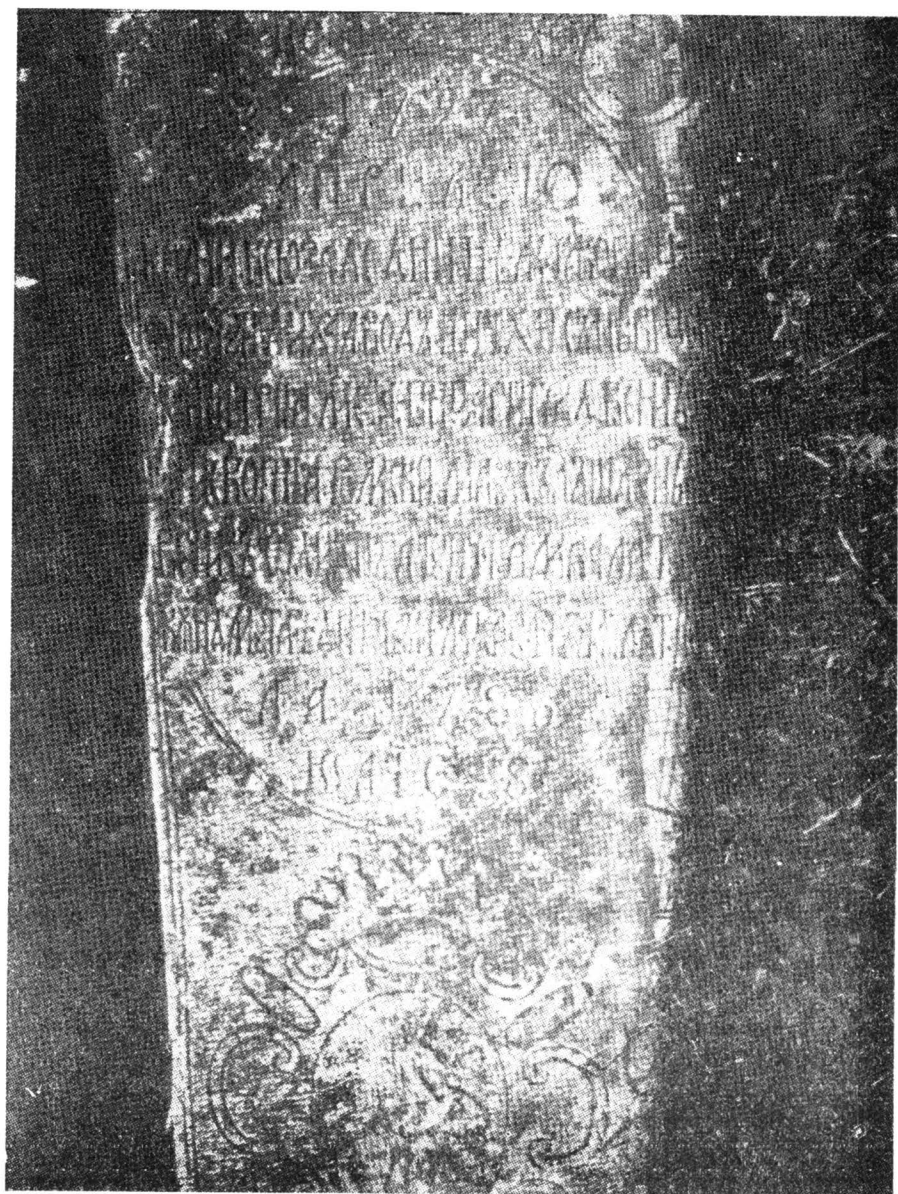

Fig. 2. — Lespedea de piatră de la Episcopia Romanului a lui Ioan Beizadea Racoviță (†1786)

Și cu a sa milostivire m-au învrednicit
 Citeva acareturi și zidiri am isprăvit.
 Deci, dintru a sa pronie, cu bună voire,
 Și aceasta de toți văzută zidire
 Spre semn de mulțămire noi ne-am învrednicit
 Întru slava lui din temelie am săvîrșit
 Mă rog dar ție, Doamne prea îndurate,
 Să ne vrednicești de dreaptă parte
 Raiul cel făgăduit toți a-l dobîndi
 Și de bunătatea lui a ne indulci.
 Că precum în acest veac toate mi-a dat
 Și ca din gunoi în cinste m-ai ridicat
 Așa în veacul viitor cel fără sfîrșit
 Să nu ne lipsești de binele cel nemărginit... etc.¹⁹.

Ceea ce ținem să se observe e că toate aceste pisanii versificate provin din Țara Românească și nici una măcar din Moldova sau din Ardeal.

În ceea ce privește inscripțiile pe crucile de piatră comemorative, prezente mai cu deosebire în cuprinsul Valahiei, vom constata că asemenea cruci se pot semnala și în Ardeal ca și în restul pămîntului locuit de români.

Așa cum din restul provinciilor vom avea de înregistrat numeroase versuri săpate pe lespezi de morminte și în piatra cișmelelor.

VERSURI PE CRUCILE DE PIATRA

Tradiția crucilor de piatră și lemn, ridicate la răspîntii de drumuri pentru a aminti întîmplări memorabile este desigur foarte veche în țările noastre. Așa cum am spus, cruci comemorative găsim și în Ardeal²⁰ și în Țara Românească și în celelalte provincii locuite de români.

Erau evenimente care trebuia eternizate, fapte, oameni, întîmplări care se cereau pomenite, mai cu seamă atunci cînd și intervenția divină avusese loc, în vreun fel socotit miraculos ori izbăvitor pentru indivizi sau colectivitate.

Să luăm ca exemplu secolul XVIII, cel mai bogat în asemenea mărturii, veacul în care țările noastre fură bintuite de molima ciumei.

În amintirea boalei care secerase sute și mii de vieți, în Mățău (Muscel) pe la anul 1712, mulțime de cruci comemorative se ridicară, unele păstrîndu-se pînă în ziua de azi²¹.

Am dat numai un exemplu, căci, în afară de inscripția de pomenire în proză, aceste cruci nu au nimic deosebit în ele. Doisprezece ani după aceea, în 1724, moșia Crețulești (Mănăstirea, din Ilfov) își da și ea tributul de moarte.

Bucuros că scăpase dintr-un atare impas, boierul Iordache Crețulescu, Marele Vornic, care ținea pe Domnița Safta, fiica Brîncoveanului, după stingerea epidemiei ridică în semn de mulțumită lui Dumnezeu, o cruce de piatră pe care puse să se scrie următoarele versuri :

Norodul israilitesc dac-au sfîrșit a trece
 Noianul Iordanului, pietre douăsprezece
 Spre pomenire veșnică au ridicat de dinsul
 Căci au trecut nehumezet ca pe uscat printr-insul
 Și neprimejduiți, aflînd locul făgăduinții
 Neamului său semn simțitor le-au pus hotar credinții
 Precum aceia dar atunci au pus aci însemnare

19. Versurile continuă. A se vedea Virgil Drăghiceanu, *Cîteva monumente din Muntenia*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1931, p. 132.

20. N. Sulică, «Cruci comemorative în Brașov. Un capitol din trecutul romînilor din Scheiul Brașovului», în «Deșteptarea», Brașov, anul III, 1907, p. 1.

21. P. Coman, *Cele mai vechi cruci ale Mățăului (Muscel)*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1931, p. 102.

Ca să se pomenească în veci buna lor scăpare
 Așa și prea cucernicul Iordake Krețulescu,
 Ginerele lui Constantin Vodă Basarabescul,
 Au gătit casa lor aici avînd bună scăpare
 De moartea cea năpraznică a ciumei, ca pe(mare)
 Cu multă umilenie, cu mare mulțumire
 Cruci au ridicat în semn..

Pe cealaltă parte a crucii, versurile continuă astfel :

...curs de la Împărăție
 Și toată casa-i cum s-au zis în liniște durată
 Din moarte o au povățuit aici nestrămutată
 A opta lună două zeci și cinci curgînd veleatul
 Spre două sute șapte mii i-au miluit prea-naltul
 Ca să se pomenească dar, în veci, această milă
 Ce Dumnezeu a arătat la casa lor cea plină
 Cruce prea sfîntă-au ridicat, la doi și doao sute
 Și șapte mii și cu trei zeci, dînd laude prea multe
 Lui Dumnezeu celui prea nalt și veșnică mărire...²².

Unele spărturi ale pietrei fac textul pe alocuri nelizibil. El rămîne totuși suficient de clar pentru a lăsa să se străvadă bine intenția versificatorului. Cu același conținut și destinate poate tot unei cruci, ce n-a fost ridicată însă niciodată, ni se păstrează în manuscris Molitvele din 1795, presupuse a fi ale Vel Vistiernicului Enăchiță Văcărescu.

Sînt mărturia unui moment critic prin care trecea numitul boier. Surprins de ciumă, cu jupîneasă bolnavă în pat, înspăimîntat de urmările boalei care făcea ravagii în toată tara la această epocă, Vel Vistierul nu găsește altă nădejde decît la picioarele Maicii Domnului, spre care îndreaptă rugăciunea lui. Sînt rînduri pornite dintr-o conștiință adînc tulburată de teama sfîrșitului și care n-au nimic comun cu afectarea și sentimentele de împrumut ale poeziei obișnuite în acea epocă :

Oh, puternică stăpînă,
 În acest ceas amărit
 Dă-mi spre ajutor o mînă
 Cînd să pier sînt hotărît...²³.

VERSURI PE LESPEZI DE MORMINTE

Respirînd un și mai pătrunzător iz de tristețe, ni se înfățișează versurile de sepulcru, înscrise cu dalta în trupul pietrelor de mormînt.

Așa cum am spus, această poezie funerară apare destul de tîrziu, în limba noastră. Cele mai vechi lespezi românești cunoscute datează din secolul XIV. Dar inscripția lor e în proză slavonă și pomenește, una, de moartea lui Vladislav nepotul lui Basarab Volevod, alta este piatra funerară a lui Nicoale Alexandru Voievod, îngropat la Cîmpulung în 1364²⁴. Lespezi mai tîrzii, cu inscripție cirilică, din secolul XV, împodobesc bisericile moldovenești ; altele ce provin din Baia poartă inscripții latinești și aparțin comunității catolice săsești din localitate²⁵.

22. Iuliu Tuducescu, *Din monumentele ridicate de familia Krețulescu*, în «Literatura și Arta Română», 1905, p. 435, 436, 445.

23. N. Iorga, *Versuri nouă ale lui Enăchiță Văcărescu*, în «Analele Academiei Române, Mem. Secț. Ist.», tom. XXXV, Seria II, 1912-1913, p. 165.

24. V. Drăghiceanu, *Cele mai vechi inscripții românești*, în «Almanahul Graficei Românești», 1927.

25. N. Iorga, *Inscripții mîrnîntale latine din Baia*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1939. A se vedea și P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*, p. 194.

La început, piatra bogat înflorată, cu chenare și caractere cirlice, este un lux pe care, dintre pămînteni, nu și-l pot îngădui decît Voievozii și neamurile lor. Meșterii erau străini, după cît se pare, și lepezile trebuiau să fie comandate dincolo de hotarele Principatelor.

Abia începînd din secolul XVII, își fac apariția cele dintii morminte, în piatra cărora se citesc cuvinte de pomenire în limba țării. Textele acestea, ca niște sălcii plîngătoare, străjuiesc gropnițele domnești de demult.

Așa, inscripția în proză pe care o poartă lespeda mormîntului lui Radu Mihnea Voievod, mort la 13 Ghenarie 1626²⁶.

E, fără îndoială, un frumos text, plin de simplitate și inefabilă poezie. Versurile propriu-zise vor urma cîtiva ani mai tîrziu.

Înregistrăm anume, în 1654, cea dintii inscripție de acest fel alcătuită de cunoscutul boier și cărturar valah Udriște Năsturel din Fierești, pentru mormîntul sărmanului său copil :

Aici zac eu, Matei, în acest pămînt rece
 Pentru ce cu voi cei vii nu poc(i) a petrece
 Cea ce am fost oarecînd de toți prea lăudat
 Acum zac fără suflet cu lut împresurat
 Numai vă rog greșitul toți să mă iertați
 Cest mormînt întunecat pururea cercetați²⁷.

Sînt gîndurile unui părinte sfîșiat de durere, care-și dorea feciorul însuflețit iarăși, vorbind pentru ultima dată poporului.

Dar nici piatra nu are darul să reziste mai mult intemperiiilor și vicisitudinilor istoriei, de vreme ce, din 1654 și pînă la sfîrșitul veacului XVII, nu ni se mai păstrează decît o singură mărturie de acest fel.

Murind, în 1693, tînărul Ion Cantacuzino, prin grija Paharnicului Vasile, fratele său, mormîntul de la Minăstirea Bogdana (Bacău) fu ornat cu versuri în marmură. Scrise tot la persoana întîia, ca și cum răposatul însuși ar fi grăit de dincolo de tenebre, stihurile sunau rugătoare ca un umil bocet de țară ori ca un testament nelumesc :

let 7201

Supt marmura aceasta zac de tînăr foarte
 Pe carele m-au surpat nefățarnica moarte
 Eu ce mă numesc Ioan Cantacuzino, în tînărul meu stat
 Al doilea logofăt într-al Țării Moldovei Sfat.
 Las acu mîngîiere după lacrimi obidite
 Dumilor-Voastre, fraților, după traiuri necăjite
 Nu mă uitați din dragoste și dintr-a milei dare.
 Vasile, Paharnice, ce-mi iești frate mai mare,
 Fie-ți milă, Ilie, fratele meu iubit
 De săracii mei ce s-au osîndit
 Și ție, Marie, soțul meu iubită,
 Care din mila Domnului mi-ai fost rînduită.
 Eu de tine despărțindu-mă iată că mă duc
 În viața veacinică de acum m-apuc
 Iar Domnul Hristos carele m-a primit
 Cu milă, în locul meu, ți s-au giuruît.
 Și vă aștept, fraților, iar să ne vedem,
 La venirea Domnului să ne adunăm.
 Să lăudăm și noi pre Sfînta Troiță

26. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VI, București, 1938, p. 11.

27. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, fascicula I, p. 106. Cf. Ilie Chircuță, *Boieri Brîncoveni*, Arhivele Olteniei, 1935, p. 36 și Virgil Drăghiceanu, *Mormintele Domnești*, în «Bul Com. Mon. Ist.», 1951, p. 176--175.

De Dumnezeu întreită și-ntr-una ființă.
De douăzeci și opt ani au fost cind s-au pristăvit²⁸.
Sept. 1.

La cițiva ani după aceea, aflăm o altă piatră tombală, și tot a unui prunc. Matei, la Mânăstirea Vieroși (Muscel) databilă din 1702 (7210).

În sfertul de mileniu care ne desparte de vremea morții acestui Virtejan, răpit în fragedă vîrstă, timpul a ros piatra și literele înscrise în ea pentru aducere aminte, încît astăzi înțelesul pe alocurl, este ciuntit și confuz :

Ioil (?) — dni 7210

Acopere ac(e)astă piatră înfrumusețată
a crudului Matei prunc în frageda...
țărănă virtejul ai lui ucis... împ...
plini viața lui în jumătate numai l-a
lăsat a trăi. Suspine și durere
părinților agonessendu... Cu trei
părăsește
cătr(ă) dînsul vrut-am de au alergat
unde se voc(i)neoa odihnă bine și-
au cîștigat cu Xs întru a lu(i)
împărăție bine moștenind și cu ai lui sfinți îngeri
ghersul vesel(in)du...²⁹.

Urmează un lung interval, din care nu ni se conservă nici-o piatră de mormînt cu inscripție în versuri, afară numai de lespedea boierului Barbu Corbeanu, unul din cei trei frați Corbeni, cu moșia lângă Potlogii Brîncoveanului, ruda lor, îngropat la biserica Mitropoliei din Tîrgoviște, piatră de pe care însă anii s-au șters dar nu și textul, care se datează din acest răstimp :

În acest mormînt întunecat Barbu Corbeanu zace
Vătaful Aprozilor era și multă cale face
În vîrsta tinerețelor datu-și-au săvîrșitul.
Lăsînd femeie tînără și toate, ticăitul³⁰.

Abia la 1726, mutîndu-se din viață, Ion Arhimandritul Hurezului (cel care zidînd Schitul Sf. Apostoli, îi împodobeă pisanile cu mici poezii, purtînd reminiscențe din mitropoliții Moldovei Dosoftei și Varlaam) călugărit de la Horez, urmează dorința bunului lor stareț și îi sapă în postamentul de piatră ce-i străjulesc oasele, stihuri sfîngace întru pomenire :

Pentru că tot lucrul cel bun și de (multă) nevoie
Îl arat(ă) (accia) ce se ostenece pentru (credință) ?
Precum și acest părinte ce se vād le au făcut (isprăvit)
Pentru aceea și nouă tuturor cu milă (ne învoia)

Ca să nu fie uitat
Că ne va fi păcat
Că prin multe ostenele ce au luat

28. Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notițe Istorice, arheologice...* București, 1885, p. 120 : cf. Virgil Drăghiceanu, «Comunicări», în «Bul. Com. Mqn. Ist.», 1931, p. 91. Vezi și N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VII, București, 1904, p. 174.

29. General P. V. Năsturel, *Iarăși trei inscripții vechi*, în «Albina», IX (1906), iunie 25, p. 1054—1057.

30. Asupra fraților lui Barbu Corbeanu, Dumitrașcu, ctitorul bisericii din Corbli Marl (Vlașca) și Mihal, a se vedea : N. Iorga, *Istoria Literaturii Române în secolul XVIII* și Idem, *Istoria Literaturii Românești*, vol. II, București, 1928, p. 71, Ed. II (pentru Dumitrașcu Corbeanu). Textul versurilor din N. Iorga : *Inscripții din Bisericile României*, Fascicola I, p. 119.

Iară acuma zace cu țărină impresurat
 Și au fost năstavnîc acest părinte (ani 30)
 Și fu și trecu
 Ca cînd și nu fu
 Și s-au săvîrșit viața lui, mutîndu-se către
 Domnul la leat 7234 (1726) iunie 15³¹.

Fost Vătav de Aprozi ca și Barbu Corbeanu și Ioan Arhimandritul, cu numele de naștere Ioan Măldărescu, îndrăgește poezia și după moarte.

Anul 1752, ne aduce încă două asemenea inscripții în versuri. Una, săpată pe mormîntul domniței Bălașa Lambrino, fiica Voievodului Brîncoveanu, răposată în acest leat :

Domnița ce au răposat
 Supt această piatră s-au îngropat
 Bălașa au fost numită
 Cu neam mare împodobită
 Lui Manolache gătită
 Dumnezeu s-o odihnească
 Cu dreptii să locuiască³².

A doua, compusă pentru pomenirea veșnică a lui Grigore Ghica Voievod, înmormîntat la Mînăstirea Pantelimon, mînăstire de el ctitorită³³.

În sfîrșit, din Moldova anului 1779 ne parvine monologul lapidar, alcătuit la moartea lui Costin Carp, fiul Slugerului Vasile Carp, îngropat în Biserica Tălpăları din Iași. Limba în care se scrie aici, este cu mult mai vioaie și mai modernă :

Costin Carp eu m-am numit
 În puțini ani ce am trăit
 Părinții mei mă iubea
 Mîngîiere mă avea
 Nădăjduind să mă vadă
 Odraslă cu dulce roadă.
 Vedeți acuma unde zac
 Și ce bună cale fac

Lăsînd pe ai mei părinți
 Foarte jalnici și zdrobiți
 M-au acoperit pămîntul
 Lăcaș îmi este mormîntul
 În vîrstă copilărească
 Toți ai mei să mă jelească
 Și să roage Dumnezeu
 Să ierte sufletul meu³⁴.

Versurile sînt însă convenționale și reci. Încă și mai indiferentă, mai superfluă, ni se înfățișează inscripția sepulcrală a beizadelei Ioan, al treilea fecior al lui Mihail Racoviță Voievod, provenind din anul 1797³⁵.

De unde se vede că, dacă poezia căpătase un aer degajat și expresia se limpezise, ea își pierde cu vremea frumusețea, sinceritatea, emoția, ritmul săltăreț în care este compusă, de pildă, pomenirea lui Costin Carp, nefiind cu nimic potrivit împrejurării sau genului propriu de lamentație.

Sufletul pare mai puțin cernit în versurile acestea, tonul ușuratec, neangajat, aproape lipsit de pietate. Însăși melodia versului se acordă prea puțin cu ideea și aceasta se datorește, desigur, faptului că alcătuirea poeziei se încredințase, de data aceasta unui străin³⁶.

31. N. Iorga, *Inscripțiile din Bisericiile României*, Fasc. I, p. 189.

32. Virgil Drăghiceanu, «Bul. Com. Mon. Ist.», 1915—1916, p. 95, conf. Em. Vîrtosu și Ion Vîrtosu, «Așezămintele Brîncovenești», București, 1938, p. X—XI.

33. N. Iorga, *Inscripțiile din Bisericiile României*, Fasc. I, p. 70 și V. Brătulescu: *Mînăstiri și Biserici din Județul Ilfov*, București, 1935.

34. N. Iorga, *Inscripții din Bisericiile României*, Vol. II, p. 165.

35. General M. Racoviță-Cehan, *Familia Racoviță-Cehan*, București, 1942, planșa VI.

36. În mod obișnuit versurile funerare se compuneau de către membrii familiei celui dispărut și pînă tîrziu, către mijlocul secolului XIX, inscripțiile acestea sînt opera rudelor sau apropiaților răposatului. Așa de pildă în 1864, Costache Negruzzi, compunea stihuri pentru moartea unui vornic, stihuri care se săpau pe lespezea acestuia (precum arată Episcopul Melchisedec, *Notițe istorice*

Veacul XIX-lea continuă și ei tradiția pietrelor mormintale acoperite cu versuri.

Mai sobră ni se pare a fi inscripția de pe lespeda ce avea să ascundă, în 1803, rămășițele pămîntești ale mitropolitului literat Iacob Stamate, în ciuda prea numeroaselor amănunte și date biografice pe care marmura ține să ni se facă știute și care înăbușe conținutul afectiv al întregului :

Sub această marmură aleasă dintr-alți
 Se odihnește trupul Mitropolitului Iacov Stamati
 Carele la anul 1749 în lume s-au născut
 Și la anul 1764 April 3 călugăr s-au făcut
 Și în urmă dîchiu Sfîntei Mitropolii vrednic au stătut
 Pînă cînd la anul 1782 Decembrie 16
 Episcop de Huși s-au suit ; pe carele milostivul
 (Dumnezeu) cel prea înalt, la anul 1792, iunie
 21, la scaunul Mitropoliei l-au înălțat.
 Carele, în curgere de 21 ani, le-au păscut turma
 Lui Dumnezeu, cu bunătate săvîrșit-au multe
 Trebuincioase zidiri, la Huși, la Neamț și în Iași precum
 La toți place ; la Mart 9, au împlinit cea
 După lume obștească datorie
 Cu toată cinstea sa într-a Moldovei Sfîntă Mitropolie
 Precum vom urma și noi cești rămași în lume.
 Primește, Doamne, sufletul său în cerescul tău bine
 Toți deobște ne rugăm zicînd să-l ierte
 Ca și pe noi, păcătoșii, după faptele noastre să nu ne certe.

Din același an și datează și epitaful de pe mormîntul⁸⁷ Gosanilor din Biserica Tălpălari (Iași) :

S-au pus sub această piatră două trupuri în pămînt
 A robilor lui Dumnezeu îngropați într-un mormînt
 Athanasie Gosanu ce au fost paharnic mare.
 Și are, ani de la Hs., sfîrșitul vieții sale
 La o mie șapte sute și șapte zeci și șase
 Decembrie în două zeci, s-au scos cu jale din casă
 Și soția sa Anița, fiica lui Toader Nacul
 Logofăt de visterie, care luna și anul
 Două zeci și cinci septembrie o mie opt sute tri
 S-au săvîrșit din viață, ertare dînd celor vii⁸⁸
 Tălpălarii se numește și sînt ctitori împreună
 Biserica unde este mormîntul lor de odihnă
 Să rugăm pe Dumnezeu cu dreptii să-i odihnească
 Și noi să nădăjduim Împărăția cerească
 Mîla ta Doamne cu toții să fie în fericire,
 Aceasta se va citi spre veșnică pomenire⁸⁹.

Cu cît înaintăm spre mijlocul secolului al XIX-lea prezența acestor versuri funerare se face tot mai simțită, întinzîndu-se pe o arie tot mai mare în Princi-patele noastre.

și *Arheologice*, București, 1885, p. 129—130. Bineînțeles, atunci cînd răposatul nu se îngrijise el însuși, să-și alcătuiască epitaful înainte de moarte.

37. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, tom. II, p. 174—176.

38. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, tom. II, p. 183.

39. C. Bobulescu, *Banul Tănase Gosan (1769—1831)*, București, 1928, p. 44.

Aflăm astfel o primă inscripție de mormint, în suhuri românești, pe lespedea lui Iordache Haitul Jitnicerul. Răposatul vorbește cetitorilor astfel :

Let 1808

Iordache m-am numit
 În puțini ani ce-am trăit
 Soțul mă iubea
 Mîngiere mă avea
 Așteptînd ca să vadă
 Să mă bucur de a mea roadă.
 Cînd aceea s-au găsit
 Ceasul morții au sosit
 Și punîndu-mă în mormint
 Cu lut m-au acoperit
 A fi viermilor mîncare
 Și soțului întristare.
 Mă rog, soțule iubite,
 Să-ți aduci de mine-aminte.

(De notat că același limbaj, cu mici schimbări cerute de adaptare, se întrebuințează și cînd e vorba să fie făcută să vorbească de dincolo de mormint, o tînră, stînsă în floarea vîrstei, de 16 ani, în octombrie 1820, Alexandra Cerchez⁴⁰.)

Versurile lui Iordache sînt simple, monologul natural. Pe spatele pietrei, roasă de vreme, el glăsuiește, după cum urmează, în continuare :

Cinstiților cetitori
 Mă rog să fiți iertători
 Zicînd Domnul să-mi ierte
 ...a mele păcate
 Iordache Haitul Jitnicerul⁴¹.

Ceea ce demonstrează că inscripțiile erau adesea opera unuia și aceluiași versificator care-și comercializa talentul.

Mult mai pretențioasă e inscripția de pe mormîntul Elenei Cantacuzino, născută Brîncoveanu, care la 1809 încetase din viață, la Brașov. Chiar și versurile aci sînt mai corecte, mai muzicale, cu oarecare accente grave, de meditație filozofică :

Cu această piatră în cornuri cioplită
 Brîncoveanu Elena e acoperită
 Tînră de ani douăzeci și doi
 De Domnul chemată fiind înapoi
 Își așează trupul în groapă cernită
 Întru obidare nespusă gătită.
 Abia trecu anul de cînd fu răpit
 Și Cantacuzino, al său soț iubit.
 Unul după altul, întorcînd din lume.
 Arată că vîrsta și vestitul nume
 Frumusețea, averea sînt deșertăciune
 Toate praf, cenușe, toate putregiune.

Brașov, 18 Martie 1809⁴²

A.m trecut în revistă pînă aici doar versuri «impersonale» (cum sînt cele de mai sus) ori monologuri ale morților.

40. Vezi G. Ghibănescu, în «*Th. Codrescu*» — revista istorică, Iași, 15 sept. 1935, p. 72.

41. Ștefan Berechet, *Cruci și Biserici vechi...*, 1924, p. 134.

42. N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene (inscripții și însemnări)*, în «*Studii și Documente*», vol. XIII, p. 67.

Iată acum și un dialog angajat între poet și piatra mormintală, a Marelui Vistiernic Teodor Palade, din Biserica Sf. Sava (Iași) datînd din anul 1914 :

— «O, piatră, dar pe cine ascunzi sub tine
În sînurile pămîntului, așa foarte bine?»
— «Prea slăvite auzire, pe Theodor Pallade
Acel slăvit puternic carele aicea șade
Pre Marele Vistiernic cela a patriei sale
Tuturor fiilor săi lăsînd nu puțină jale
Săvârșitul muritor, în Mîntuitorul au început
La o mie șapte sute 5 peste cinci zeci trecut
(Februarie 1)

Și împreună pe Constantin prea iubit fiu
Al Sfatului Mare Logofăt și cel mai întîi
Carele au alergat la părințeștile brață
Lăsînd această de nimic, tulburată viață
La una mie șapte sute nouă zeci și opt
Lăsînd cironomilor ceea ce au avut tot

(Decembrie)

Cu alți fii și cu Niculae, care pe Anastasia
Care, cu patru ani de al său părinte, și-au dat datoria
(Decembrie 23)

Apoi pe Eleni, a lui Costandin iubita soție,
Carea trage din Costache, cel de bun neam semînție
Și-au alesat spre a soțului ei cîștigare
Dorînd împreună cea dulce a Raiului desfătare
Care și aceasta s-au grăbit de aicea a trece
La anul una mie opt sute patru spre zece

(Martie 1)

Pe aceștia, o, prieteni, care lăsînd acest veac
Și întru acel loc întunecos împreună zac,
Rugați să dobîndească cereasca împărăție
De care să se îndulcească de bună bucurie
Întru nesfârșirii veaci cei prea cu totul deplin
Căroră să le fie vecinica pomenire, amin⁴³.

Din păcate, începînd cu piatra funerară a lui Iacob Stamatî asistăm la transformarea unora din aceste inscripții în adevărate registre de stare civilă, în «curriculum vitae» și în searbede pomelnice. Cît privește genul de inscripție dialogată, abundînd în date biografice, moda lui era foarte răspîndit. De o factură asemănătoare se înfățișează și versurile de pe mormîntul lui Alexandru Anastase din Biserica Tălpălari (Iași)⁴⁴.

Do altfel, frecvența inscripțiilor rimate, din această Biserică ieseană, inscripții abundînd în date biografice, ne fac să bănuim ca autor al poeziilor funerare, pe vreun profesionist literar din capitala Moldovei.

Ceea ce nu înseamnă însă că acești profesioniști, cîți vor fi existat, monopolizau poezia de sepulcru a vremii, sau că, la moartea lui Costandin Ghica Hatmanul, cunoscutul patron literar și puior în seamă al pastoraletor lui Gh. Asachi, va fi fost nevoie să se angajeze, în 1818, un astfel de scriitor la comandă, pentru a-i alcătui epitaful, înconjurat cum fusese răposatul de cărturari și scriitori de talent, în timpul vieții lui.

43. N. Iorga, *Inscripții din Bisericele României*, tom. II, p. 139—140. A se vedea textul și în Preot C. Bobulescu, *Din viața Mitropolitului Veniamin Costache*, p. 35.

44. N. Iorga, *Inscripții din Bisericele României*, tom. II, p. 184. Cu privire la persoana acestui moldovean Anastase Alexandru, mort la 1815 s-ar putea ca să fie o identitate între el și acel Alexandru An. logofătul Sărării Domnești, care, iubitor și el de poezie, împodobește la 1800, cu versuri, manuscrisul Erotocritului, după izvodul lui Vasili ot Botoșani, Ms. 145, Bibl. Acad. R.S.R.

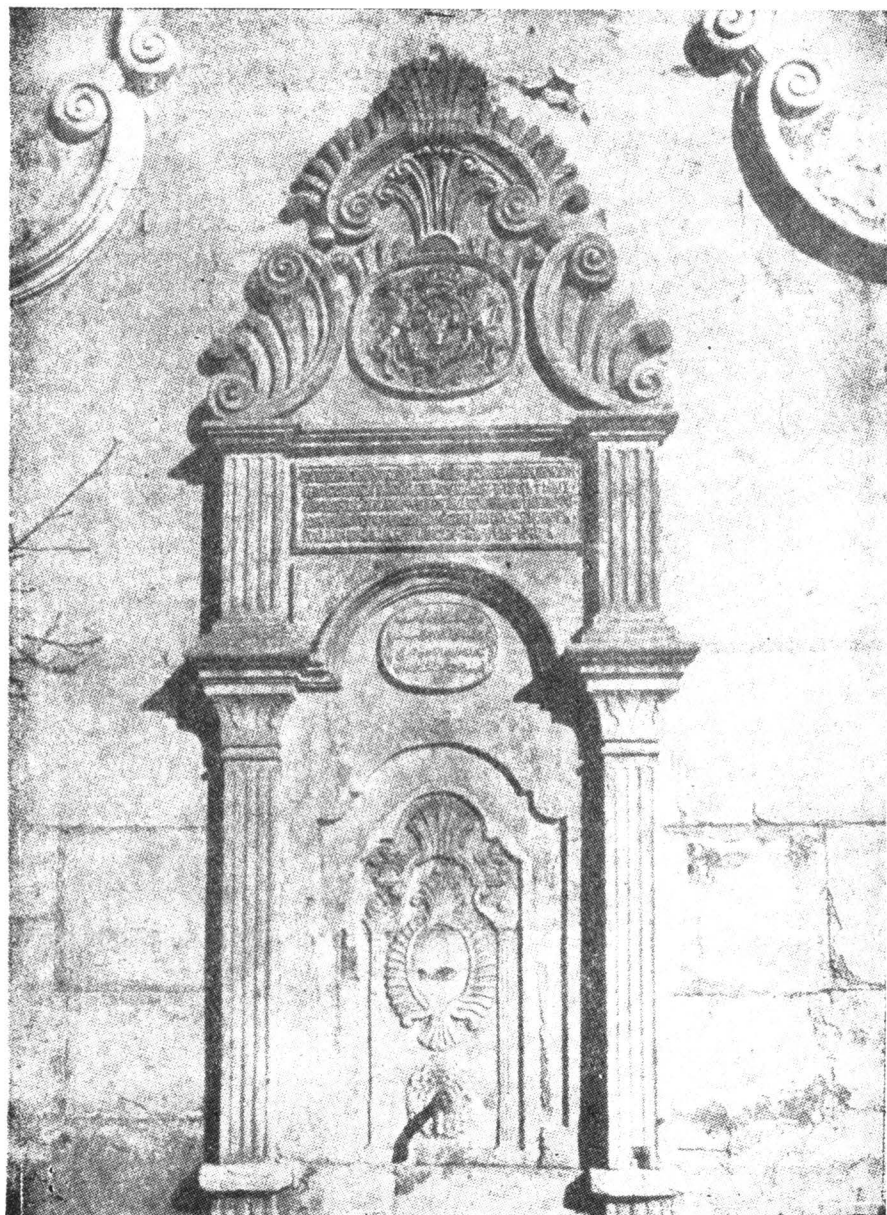

Fig. 3 — Cișmeaua de la Sfântul Spiridon — Iași (1765)

Fig. 4. — Praporul oștilor de panduri ai lui Tudor Vladimirescu (1821)

De altfel versurile așezate pe mormîntul lui Ghica, la Biserica Sf. Spiridon din Iași, conțin chiar oarecari idei democratice, idei de care se «mișca» însuflețit tineretul cult al Moldovei și care nu lasă urmă de îndoială asupra paternității lor.

Ele se datoresc fără îndoială unuia dintre junii cu idei generoase, membru al «cenaclului» literar ce luase ființă încă din 1816 în casele Hatmanului din Iași :

Sub această piatră Costandin Ghica se odihnește
 (Deci) tu umilite cetitor așa-l pomeneste
 Marele Logofăt al Țării, cel cu bunătate,
 Tu ajutai săracului de afla dreptate.
 Vizantie te plînge ca pe al său fiu plăcut
 Moldova mai mult te plînge ca pe patron cunoscut
 Sufletul tău în cer cu dreptii să fie așezat
 Și ori de care simțitor în veac vei fi neuitat.
 Și s-au mutat din viață la anii de la Mîntuitorul
 Hristos 1818, Februarie 18⁴⁵.

Aproximativ dintr-o aceeași epocă, și anume din jurul anului 1821, se pot aminti și versurile săpate în piatra de mormînt a lui Scarlat Ruset (Biserica Stavropoleos, din București) :

Mormînt, lăcaș de vecie,
 Aici mie mi s-au gătit
 Pămîntul și a mea țărînă
 Aici zac și s-au topit
 Scarlat Ruset al meu nume
 Din neam și sînge domnesc
 Fost-am din rang Hatman mare
 Și-acum aici odihnesc
 Datorii soțiale
 Ca un om cît am trăit
 Și creștin bun cu credință
 După legi am împlinit
 Dar, ca om slab, iarăși multe
 Poate ca să fi uitat
 Cîți cetiți aceste scrise
 Vă rog să fiu de voi iertat

An 1821, septembrie 29⁴⁶.

În afară de o inscripție mai tîrzie (din 1829) provenind de la Biserica Sf. Dumitru din București, restul pietrelor mormîntale săpate în versuri, cîte ni s-au mai păstrat pînă la 1830, ne vin din Moldova.

VERSURILE DE POMENIRE ÎN PIATRA CIȘMELELOR ȘI FINTINILOR

Ne avînd nimic comun cu inscripția lapidară de sepulcru, afară doar de materialul în care versurile sînt incizate și, poate, de sentimentul pios care însuflețește deopotrivă asemenea stihuri, ni se înfățișează poezia de inscripție la fîntini și cișmele.

— «Fă și puțuri și fîntini pentru călători, ca să capeți glorie de la Dumnezeu și cinste de la oameni. E mare facere de bine să poată cel însetoșat să bea apă și să se răcorească, cînd e ostenit. Judecă după însă-ți

45. N. Iorga, *Inscripții din Bisericiile României*, tom. II, p. 158.

46. Generalul Radu Rosetti, *Familia Rosetti. Alte ramuri*, vol. II, Ed. Acad. Române, București, 1940, p. 66-67 și subsol, nota 9.

Măria Ta : N-ai insetat de multe ori? Ce cugetai și ce ziceai atunci?
De ce nu e, ziceai negreșit, o fântină să beau, să mă satur,
să-mi răcoresc gura și inima?»

Sînt rînduri pe care le scria Matei al Mirelor, mitropolitul, pentru a-l îndemna pe Alexandru Vodă să construiască fîntini, de lipsa cărora țara întregă suferea pe atunci.

De pe vremea lui Alexandru Vodă Mircea, cel care petrecuse 20 ani prin Țara Arăpească, ni se păstrează o primă fîntină, purtînd inscripția slavonă din anul 1571 ⁴⁷.

Se cunoaște apoi, din documentele vremii fîntina domnească de care era atît de grijuliu, la 1622, Ștefan Tomșa, la Huși, scutînd «de toate angaralele și de toate dările... pă cești doi fîntinari, anume Iliuș și Pulcău, ce ei sîntu de treaba fîntinii domnești» ⁴⁸.

Un alt voievod, care și-a legat amintirea de construirea unei cișmele, a fost Antonie Ruset.

Intrat în Iași în 1675, investit cu însemnele domniei, el are norocul unui răs-timp de liniște. Polonii lăseseră Moldova în pace și gospodarul se apucă de rostuit prin capitala țării, reparînd biserica Sf. Nicolae și, mai ales, aducînd apă în oraș, pe jghiaburi de argilă arsă, îngropate în pămînt. Cișmeaua, răsărită în acel an în zidul bisericii care da înspre poarta Curții Domnești, îi poartă și azi pomenirea ⁴⁹.

În ceea ce-l privește pe Brincoveanu, se pare că el își aducea fîntinarii din Ardeal, deoarece îl surprindem scriînd la Brașov pentru «un meșter carele ne lucrează la un meșteșug ce va să facă aici la o fîntină» ⁵⁰.

Din 1731 ni se mai păstrează amintirea unei cișmele, zidită în poarta Mînăstirii Sf. Spiridon, din același fericit Iași, sub domnia lui Grigore Ghica Voievod.

Inscripțiile în versuri românești nu-și făcuseră încă apariția și, în marmura acestei fîntini, de arhitectură și construcție orientală, se sapă acum stihuri turcești, alcătuite de un oarecare poet creștin, Gligor :

«Numai el (Dumnezeu) trăiește. De Gligor este această
poezie închinată vremii cînd s-a făcut această cișmea.
Apa care curge este curată și limpede. Bea pentru iubirea
trimisului lui Dumnezeu».

1143 (anul Hegirei) ⁵¹.

Grijuliu de bună-starea Moldovei, Grigore Ghica Voievod se înscria tot atunci, în registrul edililor orașului Iași, prin ctitoria Mînăstirii Frumoasa și prin așezarea unui ceasornic mare în turnul din fața Curților Domnești ⁵². Doi arnăuți suilgii fură numiți de voievod cu îngrijirea cișmelelor orașului și, din 1741, Februarie, 10, se păstrează un hrisov dat de Ghica, privitor la scutirile ce li se acordau acestor oameni ⁵³.

Exact după douăzeci și patru de ani, de la zidirea acestor fîntini, urloaiele prin care era adusă apa, se cereau înnoite și, în plus, se aducea apă și la poarta Goliei. Din acest timp (1765) se datează o nouă inscripție, o inscripție bilingvă,

47. Cu privire la istoricul «aducerii apelor» în orașele Principatelor noastre, a se vedea lucrările cu acest subiect : N. Iorga, *Fîntinile lui Alexandru Vodă Mircea*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», an. XXVI (1933), p. 32.

C. Aricescu, *Știri noi asupra aducerii apei în Iași, în cursul sec. XVIII și la începutul sec. XIX*, Arhiva Românească. 1939, tom. III.

N. A. Bogdan, *Canalul lui Alexandru Vodă Ipsilanti : «O mare lucrare hidraulică din veacul XVIII*, București. 1913, 8. p. și 2 hărți.

48. N. Iorga, *Istoria Industriilor Românești*, București, 1927, p. 112.

49. Al. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 225. 50. N. Iorga, *Op. cit.*

51. N. A. Bogdan, *Orașul Iași, odinioară și azi*, Iași, 1925, p. 385—403.

52. Al. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. IX, p. 48—50.

53. *Uricariul* lui Codrescu, tom. V, p. 33.

ia Cișmeaua Minăstirii Sf. Spiridon, în limba arabă și românească. Versurile arăbești, săpate acum, sunau în traducere astfel :

Sub domnia lui Ghica Bey,
Fiu al lui Alexandru binefăcător,
Care a stăpînit cu dreptate,
A izvorît în Moldova această apă
Ce curge limpede, curată.
Acei cărora le este sete
Se mulțumesc văzînd această cișmea cu două țevi
Din care curge apă ca și din doi ochi de amanți
Și care vor pomeni că Grigore Bey a făcut fericit orașul Iași
Aducîndu-i această apă dulce ca mierea

1765⁵⁴

Versurile românești glăsuiau astfel, la poarta aceleiași clădiri, prefăcută între timp în spital :

Fîntîna lui Siloam, scaldătoarea lui Solomon,
Piraietele făcătorului de minuni Spiridon
Izvorăsc sănătate într-al bolnavilor lăcaș
Desfătare, viață, tuturor în Iași
Al treilea Grigore Alexandru Ghica dăruiește
Și către toți deobște darul se înmulțește.
Însetaților, veniți să dobîndiți viața apelor !
Întru al doilea an al domniei sale, leat 1765, Iulie 20⁵⁵

Era în luna lui Cuptor, a anului de la Hristos 1765, lună de arșiță, cînd apă-reau cele dintii versuri românești în piatra unei fîntîni dătătoare de viață, fin-tînă ale cărei urloaie se păstrează pînă astăzi nestrucate de vreme⁵⁶.

Urmează apoi un lung șir de voievozi, preocupați cu toții de aducerea apelor în fîntîni și cișmele.

Astfel, la 1 octombrie 1779, Alexandru Ipsilante ctitoroa în București două fîntîni cu apă de izvor, una din ele pentru podul Mogoșoaiei (în Mahalaua Sărindarului), cealaltă pentru Ulița Boiangiilor (Tîrgul din Năuntru).

Un sulgi-bașa va fi așezat cu locuința, mai apoi, de Mihai Vodă Suțu, anume pentru a o îngriji, în spatele Cișmelei de pe podul Mogoșoaiei.

Din Crețulești, Giulești și Crevedia, Nicolae, Mavrogheni, aducea și el apele pentru cișmele, în 1786.

Apar acum o mulțime de olari din Cîmpulung și Dimbovița, un sulgi-bașa și un mare «cișmegiu», acesta din urmă avîndu-și locuința de vale de Sărindar.

Se construiește de către Vodă Mavrogheni și cel dintii havuz. la șosea, la biserica pe care tot el o clădise și, capătă apă din mila domnească și curțile boierilor Slătineanu, Moruzi, Racoviță, Greceanu, Enăchită Văcărescu, Filipescu, Dudescu, Brîncoveanu, etc.⁵⁷.

O mulțime de cișmele apar, ca ciupercile, la porțile caselor boieresti... Și, în veacul care urmează, capitalele țării românești, sărbătoresc cu tot fastul aducerea apei prin versuri și cuvîntări, care de care mai însuflețite, spre lauda Domnilor inițiatori.

Cuvîntul de mulțumire Măriei Sale Alexandru Constantin Moruzi Voievod, pentru facerea cișmelelor în orașul Iași, la 1803 noiembrie 30 e numai un modest

54. Versurile au fost reproduse în facsimil de N. A. Bogdan, *Orașul Iași odinioară și azi*, Iași, 1925, p. 433—435.

55. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, vol. II, p. 156. Textul precum și facsimilul și fotografia cișmelei, a se vedea în C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 274.

56. A se vedea și Al. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. IX, p. 113.

57. G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Românilor*, București, 1899, p. 426—628 și N. Stolcescu, *Despre aprovizionarea cu apă a orașului București, pînă la jumătatea sec. XIX*, în «Studii, Revistă de istorie», an. XVI (1963), nr. 4.

semn de gratitudine, care, așa cum spune mai departe actul «s-au alcătuit și s-au grăit de preotul Lazăr (Asachi) în cerdacul Minăstirii Golia, fiind față toți veliții boieri în vremea sfântirii apei prin preasfințitul Mitropolit Veniamin»⁵⁸.

În Țara Românească, însuși Iancu Văcărescu risipea stihuri închinat: La cișmeaua din poarta casei banului Grigore Brîncoveanu⁵⁹.

Puțini dintre acei care vor citi astăzi, în veacul canalizărilor, versurile searbăde la cișmele, vor putea să-și închipue ce însemna o fântină ridicată în mijlocul orașului, acum două sute și mai bine de ani, în zăpușala anotimpului verii sau chiar și în recele anotimp al iernii, după umbrelt mult, ostenitor..., o fântină cu apă limpede răsărită în cale...⁶⁰.

Puțini dintre noi, cum am mai spus, pot să-și dea seama astăzi de acest lucru. Titu Maiorescu, estetul, zeflemisea încă acum un veac mania de a dedica versuri fîntînilor din margine de drum.

Dar românii noștri din trecut ei cunoșteau sărmanii, în drumurile lor, pe-deapsa lipsei de apă, blestemul gurii uscate, pîrjolite de văpaia setii. Și versurile la fîntîni, versurile acestea care nouă astăzi nu ne mai spun nimic, pe vremea aceea își aveau pe deplin rostul, pomenind binefacerea apelor sau cîntînd amintirea unui ctitor. Dovadă este de altfel și frecvența neobișnuită a acestui gen de poezie săpată sau numai destinată să se înscrie în piatra cișmelelor⁶¹.

Să parcurgem cu gîndul versurile grecești onomastice, apărute la Lipsca în 1777, sub îngrijirea lui Nicolae Villara și prin colaborarea lui Pamperis, Teodor Dascălu, Constantin Hagi Gheorghe Cehan, Dumitrache-Panaiotache-Paharnicul și alții, cîntăreți ai Palatelor Domnești ai foșoarelor de la Herăstrău și ai cișmelelor voievodale.

Moda acestui gen de versuri se găsea adînc înrădăcinată la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în Principatele noastre⁶².

Și în spiritul ei va compune și Enăchiță Văcărescu, în ale cărui manuscrise ni se păstrează :

Stihuri la cișmeaua de la Cotroceni, datînd din 1795 :

Veniți acei inșetoși și beți cu îndestulare
Apa ce Principii Moruz vă dau cu libov mare
Ca să auză oarecînd : «M-ați adăpat pe mine !»
Zicîndu-le și lor Hristos : «luați Cerescul Bînel»
Tot într-o vîrstă amîndoi, unchi și nepot din fire
Și fii ai Evangheliei, fără tăgăduire
Panaiotache odrăslit din Costandin ce fuse
Stăpînitor Moldaviei cu laude nespuse
Iar Costandin din cel ce acum domnește aici cu pace
Alexandru și numele nemuritor își face⁶³.

Nu știm dacă versurile fuseseră solicitate de Voievodul, cu care de altfel nu se va avea niciodată bine boierul poet.

Dar în 1796 tot el, se pare, compune :

Stihuri la Cișmeaua cea din Obor :

Veniți, faceți vînzările, nu mai grijiți de apă
Domnul Alexandru Moruz acum pe toți v-adapă
Și chibzuind ce sufereați cînd n-aveați adăpare
Cît se cuvîne mulțamiți l-atita milă mare⁶⁴.

58. *Buletinul Muzeului Municipiului din Iași* — «Ion Neculce», Fasc. 6, an. 1926—1927, Iași, 1927, p. 284—286.

59. «Colecție din poeziile Dumnealui Marelui Logofăt I. Văcărescu», București 1848, p. 383—385, 469.

60. *Ibidem*, 61. *Ibidem*.

62. N. A. Bogdan, *op. cit.*, 1915, p. 415.

63. N. Iorga, *Versuri nouă ale lui Enăchiță Văcărescu*, în *Analele Academiei Române* — Mem. Sect. Ist, tom. XXXV, Seria II, 1912—1913, p. 165.

64. *Ibidem*.

și, în același an, un catren, intitulat :

Stihuri la Cișmeaua din drum :

Porunca legii împlinind și a firii trebuință
Domnul Alexandru Moruz, prin rîvnă și silință
Adap-acum pe cei setoși cu multă-ndestulare
Și priimește de la toți o pomenire mare ⁶⁵.

Vor fi fost ele simple exerciții poetice ale Marelui Logofăt Enăchiță Văcărescu?

Vor fi pornit dintr-un indemn lăuntric sau vor fi fost cerute de gospodarul țării, pentru a fi înscrise în piatra fîntinelor de el ctitorite? Nu știm.

Fapt este însă că aflăm astfel de preocupări repetîndu-se în caietele manuscrise ale celui mai de seamă versificator din acel timp.

În anul 1800, din inițiativa lui Iosif, Episcopul de Argeș, se înscriu pe piatra unei fîntni, pe care o ridicase împreună cu iconomul Mînăstirii Meletie, următoarele stihuri ocazionale :

Această apă limpede și lină
Din firea ei rece și bună
Vederii mult veselitoare
Și setii potolitoare

Din izvoarele adincului
S-au scos la fața pămîntului
De Iosif smerit Episcopul
Cu Meletie bun Economul

Că cine va bea să mulțumească
Și pre ei să-i pomenească
Că pentru aceasta s-au îndemnat
Și la acest loc bun o au mutat
Unul adică dînd cheltuială
Iar celălalt punînd osteneală ⁶⁶.

Pentru o altă fîntină, zisă a Meșterului Manole, de la Curtea de Argeș, același Episcop Iosif și același Meletie, compuneau aceste versuri:

Cursul apei din fîntină
Cînd este rece și bună
La ea mult norod se-adună
Ca setea să-și potolească
Inima să-și răcorească
Vederea să-și veselească
Și cine bea mulțumește
Și pe ctitori proslăvește
Cu toții să ferecește
Și pînă cînd apa curge
Pomenirea nu se stinge!
Ci și mai mult se adage
Că curge cu-ndestulare
Aceasta sfîrșit nu are
Și ca să bea fieșcare
Acest isvor era tîinuit
Din vechime negîndit
Pînă acum cînd s-au învoit
Făcîndu-se întii cercare

65. N. Iorga, *Ibidem*.

66. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, Fasc. I, p. 154.

Pentru gustul care-l are.
 Așa am și găsit cu cale
 Că-ndată cum o au aflat
 Într-acest loc o au mutat
 Bun lucru cu adevărat
 Prea sfinția sa Stăpînul
Iosif Episcopul cu *Meletie Iconomul*
 Căci și aici s-au ostenit
 Și nu puțin au cheltuit
 În cișmele ce-au făcut
 Cum și alte lucruri multe
 Cu mari cheltuieli făcute
 În afară și în curte⁶⁷.

Dar nu numai Enăchiță Văcărescu și arhimandritul de la Argeș cultivau acest gen minor de poezie, ci și moldoveanul Loșofăt Costache Conachi, versificator renumit și el, care alcătui stihuri la domnia lui Alexandru Moruzi, aducătorul de ape în Iași, lăudându-i vrednicia și descriind astfel împrejurările trașice în care luaseră ființă cișmelele din capitala Moldovei, în anul de pomenire 1802 :

...Moartea cu torte aprinse	Te-ai arătat și îndată
Ardea frigînd toate cele	Ca un luceafăr de vară
C-o răcomie nestînsă	Ridicînd neșura toată
Aducătoare de jele	Ai adus senin în țară...

...Slava ce-ntovărășește
 Lucrurile minunate
 Acum iarăși îți gătește
 Cununi de flori nestrucate

Sînt primele versuri care se cunosc, provenind din pana aceluia faimos cîntăreț al drăcostelor timpului.

Poate de aceea nu ele au fost alese să fie săpate în piatra fîntînilor ctitorite de Moruz, la Iași.

În anul următor 1803, la Cismeaua din capătul uliței Hagioarei în răspîntia Drumul Sării, se așeza o inscripție bilingvă anonimă, preamărind binefacerile Voievodului ! Versiunea greacă suna astfel în traducere românească :

Aici, unde din patru părți vin ulițe
 Sînt bucuria călătorilor, plăcerea însetaților
 Acela dintre Domni care prin bunătate se deosebește
 Voievodul, Stăpînitorul Moldovei, m-a pus, 1803⁶⁸

Cea românească avea următorul cuprins :

Dintr-al meu sîn izvorăște	Iar sufletul ce pătimește
Aceea ce răcorește	Din nevoi îl izbăvește
Trupul cel însetat	Acela ce m-au întrupat ⁶⁹

Și nu numai Mînăstirea Argesului avea norocul fîntînilor cu inscripții în versuri. În 1811 se așază și în curtea Mînăstirii Cioianul, din Buzău, o astfel de piatră amintitoare de fîntină ridicată acolo :

Să se veselească pustia cea însetată
 Că i s-au vărsat apă prea înfrumusețată
 Alerge cei dogoriți de soare
 Răcorească-se foarte cu îndestulare

67. N. Iorga, *Idem*, p. 154—155.

68. N. Iorga, *Ibidem*, fasc. II, p. 195.

69. N. Iorga, *op. cit.*

Bind, mulțumească lui Dumnezeu cu umilință
 Că este făcut cu mare umilință
 Roage pe Dumnezeu cu umilință
 Pentru toți cei ce au pus silință
 Că nevo... și pic... (?) monahii au pus
 Și părinții Schitului multă osteneală ⁷⁰

Pentru aceste fântini minăstirești și pentru altele încă, prin 1820, Zil'ot Românul compunea și el versuri în manuscrisele rămase nediditate. precum poezioara intitulată :

La fntinile după la Minăstiri ⁷¹

ne uitînd nici cișmelile din Capitala Valahiei :

Versuri închinatc cișmelei din București ⁷² cărora însuși Iancu Văcărescu, la 1829 le dedica stihurile sale :

(La cișmeaua mea de la Văcărești) ⁷³.

Și, dacă fntinile și cișmelele nimănuî și ale tuturor, din margini de drum, erau astfel celebrate în versuri, își poate oricine închipui ce va fi fost, cînd, pentru prima oară, în Moldova Iordache Balș, pe la 1780, și-a amenajat în chiar casa lui de țară, la conacul de piatră pe care-l avea, între zidurile clădirii, apă curgătoare de băut și spălat, izvorînd din cinci cișmele, în diferite locuri, cum povestește despre acest adevărat miracol, banul C. Caradja în «Efemeridele» sale ⁷⁴.

Sau, cum, pentru București, povestește cel dintîi mare istoric al orașului de scaun al țării :

«Fu o minune de care răsunară Bucureștii» scrie G. I. Ionescu Gion ⁷⁵.

Mercea lumea grămadă să se uite cum ese apă din perete !!

Și Zil'ot Românul face, pentru a nemuri această nemaivăzută minune, următoarele stihuri :

O iscusință a omenirii

Ea firești lipse poate a-nplini

Eată de fată-motriiva firii

Din sec părete apă zbučni

Bea, deci, și spală-te fără sfială

Spre orice treabă a lua poți

Căci cu cît curge, are croială

Cu atît mai multă a da la toți ⁷⁶

POEZIA DE INSCRIPȚIE ICONARA

Inscripția iconară apare în proză.

Ni se păstrează astfel icoane purtînd însemnări, legende sau chiar fragmente biblice, mici profezițiuni cu conținut religios.

Încă din 1566, Arhimand'itul Spiridon dăruia Minăstirii Putna o asemenea icoană, pe care punea să se zugrăvească :

«Înțelepciunea au zidit ție casă» ⁷⁷

Abia o sută și mai bine de ani după acela, putem înregistra cea dintîi icoană purtînd în inscripție în versuri românești. Ea datează din 1680 și reprezintă pe Alexandru Machedon, împăratul a cărui istorie o cunoșteau de mult românii din Principate.

70. N. Iorga, *idem*, fasc. I, p. 68 și Protosinghelul Ciril Dobre și Pamfil Georgescu, *Monografia Sfintei Minăstiri Ciolanul*, București, 1930.

71. Vezi Gr. C. Tocilescu, în «Revista pentru Istorie și Arheologie», an. III, p. 336 (*ms. 868*, Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, fila 22).

72. *Idem*, *ms. 864*, Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, fila 22.

73. Ediția din 1848 a poeziilor Marelui Logofăt Iancu Văcărescu

74. Hurmuzachi, vol. XIII, p. 95.

75. G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 428.

76. Gr. Tocilescu în «Revista pentru Istorie și Arheologie», III, 3, p. 336.

77. N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 17.

Zugrăvindu-l, Monahul Gheorghe (un ardelean care iscălește și Georgius Pater ?) îi compune următoarea legendă în stihuri, amintind biruințele lui de necrezut:

Alexandru Mare Împărat Machidoneanu
(Care) au bătut pe groaznicul Poriu Indianu
Care, cu D(um)n(e)zeu Savaot s-au împotrivit
Iară Alexandru cu silința l-au zdrobit ⁷⁸.

Începînd de pe la această dată, chiar dacă izvoarele lipsesc, astfel de inscripții pe icoane le putem socoti frecvente în țările noastre.

Din 1752, ni se păstrează la Sf. Mînăstire Prislop, din țara Hațegului, o icoană făcătoare de minuni, purtînd chipul Maicii Domnului și următoarele stihuri pioase, care nu sînt decît un imn bisericesc de laudă la adresa Fecioarei :

O Fecioară prea lăudată
Tu ești maică adevărată
Că ții în sfințele Tale brațe
Fiul din Sfînta Troiță !
Pre acesta Maică l-ai născut
Și fecioară curată ai rămănut (sic)
Ești de Dumnezeu Născătoare
Și lumii folositoare ⁷⁹.

În general, icoanele acordau puțin spațiu exercițiilor de poezie ale monahilor noștri.

Iată însă o icoană zugrăvită pe mușama, de mai mari proporții, în care versurile ocupă un loc considerabil. Ea se păstra la Mînăstirea Căldărușani și lucrul ei datează din anul 1800, atribuită cunoscutului ieromonah Protasie ⁸⁰ versificator de oarecare talent :

Dumnezeu, părintele cel cu milă mare,
Au trimis noroadelor sale zălog tare
Că pentru dragostea sa pre noi ne-au miluit
Și, Hristos fiul dar nouă ne-au dăruit
Pre cruce fiul singur mari chinuri au răbdat
Și pre norodul său de năpaste au ușurat
Isus fiul său pre pămînt pate micșorare
Căci Dumnezeu fiind au luat intrupare
În dragostea lui omul află mîntuire
Și credinciosul la cer cu slavă suire
Hristos raiul cel închis l-au deschis cu dreapta
Să intrăm dară cu dînsul că el este treapta.
De pe cruce cunună se împletește
Si celor ce pățimesc munci se dăruiește
Și celui ce pîndește cele după cruce
Moartea, păcatul nostru au aflat durere
Chinuri, cunună din cer i se va aduce.
Înălțîndu-și crucea cu mare putere
Bunătăți dară să faci cu mare-ndrăsneală
De vreme ce de moarte nu avem sminteală
Glăsuiește biserica cîntări împreună
Că sîngele lui Hristos vărsat o adună
Prin multe noroade într-însa mîntuire

78. N. Iorga, *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, («Istoria Românilor în chipuri și icoane»), vol. III, p. 60.

79. Al. Bărcăcilă, *Insemnări din țara Hațegului*, în «Arhivele Olteniei», 1925, p. 283.

80. În privința paternității acestor versuri, a se vedea: Econom D. D. Furtună, *Ucenicii Stareșului Paisie*, p. 57, subsol, nota 58.

Au luat și din muncă slobozire
 Crucea au crescut lumii pom de mîntuire
 Au luat și din muncă slobozire
 Pe capul strămoșului luînd întărire
 Hristos murind pe dînsa au băut și fiere
 Lui Adam dulceață ei dînd și înviere
 De cruce diavolul s-au legat cu lanțuri
 Peste ele credincioșii fac sufletești danțuri
 Semnul Diavolului frîu în fâlci ne dete
 Omul slobod din nevoi cu totul se vede
 Cinstitele patimi ale lui Isus Dumnezeu spre mîntuire
 Tuturor oamenilor cu milostivire au înflorit
 Din Hristos, pîriu de sînge închegat se varsă
 Și pre om îl spală de păcate
 Mîinile sale Hristos și-au întins pe cruce
 Norodul credincios la sine aduce⁸¹.

Se găesc și destule «icoane» cu subiect profan, împodobite cu inscripții în versuri, portrete în ulei ale oamenilor vremii.

Dar nu ne vom opri la ele.

În ceea ce privește Țara Moldovei după 1831, se păstrează de aici o icoană de argint, dăruită Mitropoliei din Iași, și pe care cunoscutul Costachi Conachi a pus să se zugrăvească patru versuri în amintirea răposatei sale soții, Smaragda⁸².

POEZIA DE INSCRIPTIE PE ȚESĂTURI, ODOARE ȘI LUCRURI BISERICEȘTI

Puține sînt știrile pe care le vom putea da despre inscripțiile brodate sau zugrăvite pe țesături și podoabe bisericesti ori gravate în metal, din țările noastre.

Sînt îndeobște cunoscute versurile compuse la clopote, cum sînt cele alcătuite de Iancu Văcărescu pentru clopotul de la Biserica Colentina.

(Dintre versurile lumești pe țesături, am putea cita, dinainte de 1795, distihurile și chiar tetrastihurile în limba greacă, la sarice și colane, alcătuite de Alecu Văcărescu Clucerul, scurte madrigaluri, sau cele hărăzite stăpînei unei batiste, ca de pildă :

«Această epigrafă s-au cusut la o gevea»
 «Cum se-ntoarce după soare
 Pururea această floare
 Așa inima din mine
 În veci umblă după tine»⁸³.

Dar, abia din 1812, cunoaștem cîteva versuri pioase, compuse pentru un felon și pentru un stihar, dăruite de Elena Sturdza Mînăstirii Neamț, în acel an. Ele nu au decît rostul pomenirii în veac a membrilor acestor familii :

Maria Băneasa
 Cu a sa fiică Băneasa
 Și cu al său fiu iubit
 Gheorghe Sturza numit...
 În vremea cînd s-au făcut
 Vestmîntul acesta cusut
 Și l-au lăsat la mînăstire
 Pentru a lor pomenire... etc.⁸⁴

81. Textul reprodus de N. Iorga, în «*Studii și documente*», tom. XVI, p. 53.

82. N. Iorga, *Floarea Darurilor*, București, Iulie, 1907, p. 278.

83. A se vedea cele două tetrastihuri în traducerea dată de Ion Vrîtosu, «*Corespondent literar*», p. 48—49, vezi și Paul Papadopol, *Poezii Văcărești*, Editura Cugetarea, p. 129—133.

84. Arh. Marcs Crețulescu, *Inscripțiile Mînăstirii Neamțu*, Arhiva, 1909, p. 90.

În același stil, sînt alcătuite și versurile, multe, înscrise pe stîhar, cu anoste amănunte genealogice și banale cuvinte de pomenire :

...Și părintescului rod
Din Cantemir Voievod...
Dumnezeu să-i pomenească
Cu dreptii să-i odihnească
În cereasca fericire
Vecinica lor pomenire.
Însăși Băneasa au zis
Și Vasile Dan au scris
în anul 1812⁸⁵.

Fără îndoială, o inscripție, ca atare, nu are pretenția unei poezii, ea nefiind decît un dictat prozaic, așa cum autorul ei nu ezită s-o mărturisească.

Interesantă ni se pare doar persoana scriitorului, Vasile Dan, pe care îl vom mai întîlni adesea, semnînd astfel de epigrafe.

Am fi curioși să știm, în sfîrșit, cui se datorește inscripția în versuri de pe praporul oștilor lui Tudor Vladimirescu, cunoscut fiind că, în jurul taberei eroului național, se adunase la un moment dat, tot ceea ce Țara Românească avea mai ales printre cărturarli ei.

Și e deajuns să cităm numele unora ca Gheorghe Lazăr și Ion Eliade Rădulescu sau numele Episcopului Ilarion al Argeșului, sau, în sfîrșit, pe acela al viitorului Logofăt Iancu Văcărescu, care, socotînd după poeziile din acest an, va fi fost cu sufletul și aspirațiile sale, alături de căpetenia răscoalei țărănești din 1821.

Oricum versurile de pe steagul Sf. Gheorghe și Sf. Tiron, au fluturat ca niște aripi ocrotitoare deasupra răzmeriței ce a dărîmat vechile așezări înstrăinate :

Tot norodul românesc
Pre tine te proslăvesc
Troiață de o ființă
Trimite-mi ajutorință
Cu puterea ta cea mare
Și cu brațul tău cel tare
Nădejde de dreptate
Acum să am și eu parte.
1821, Ghenarje⁸⁶.

Și, prin această participare istorică, ele devin cea mai de preț inscripție iconară a trecutului nostru.

AL. ALEXIANU

85. *Ibidem*

86. Emil Virtosu, *Tudor Vladimirescu*, Bucarești, 1915, p. 246 și V. Cbeșeanu, *Tudor Vladimirescu*, în «Arhivele Olteniei, 1929, p. 254.

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL BIBLIOTECII DE LA MÎNĂSTIREA SFÎNTUL SAVA DIN BUCUREȘTI *

După retragerea profesorului Gh. Ioanid, autorul dicționarului greco-român, bine cunoscut, locul de director al vechei bibliotecii de la Mînăstirea Sfîntul Sava, unde fusese odinioară Academia domnească grecească, îl ia Iosif Genilie¹, și el profesor la colegiul Sfîntul Sava. Acesta este primul dascăl — de la școala întemeiată de Gh. Lazăr — care a inaugurat cursul de geografie în Țara Românească în anul 1831. Îl socotim de origine ardelean, avînd o frumoasă cultură germană și o deosebită pornire spre înălțarea și progresul culturii românești. El publică cărți în specialitatea sa: ca cea renumită «Geografie astronomică» (1835), sau «Principii de geografie», în 1847 și 1852. Doritor de a populariza știința, el scoate revista intitulată «Universul» între anii 1845—1847, în care tipărește o serie de studii interesante, și participă la marea luptă de înlăturare a alfabetului cirilic. Pentru alesele lui calități și merite, el este făcut «spătar» în 1838 de către domnitorul Alexandru Ghica. Era cel mai indicat să ia conducerea acestei mari instituții care era Biblioteca de la Sfîntul Sava, ctitorită de voievodul culturii românești, care a fost Constantin Brîncoveanu. Și Iosif Genilie (Geniliu) nu a înșelat speranțele care se puseseră în el, cum se va vedea, din cele ce urmează. Sîntem în anul 1843.

Noul director cerea la 1 iulie, de la Eforie, să se plătească suma de 192 lei, «libraru' lui Ioan Scarlat» pentru trei cărți grecești². Era prima sa comandă. Iar Walbaum furnizează, ca de obicei, biblioteca, aducînd la 5 iulie 1843 și «L'Annuaire historique universel pour 1841». La 6 iulie, Genilie roagă Eforia să trimită la Craiova «fără zăbavă», 15 cărți și «3 trei din poeziile lui Kesar Boliac 1843» ca să nu fie lipsiți cititorii de asemenea cărți noi»³.

La 2 august 1843, Genilie prezintă o lungă și bogată statistică, privitor la situația Bibliotecii în momentele cînd el ia direcția acesteia⁴. Cităm numai unele titluri, de exemplu: *Lista de cărțile ce lipsesc*: rumânești 55, franțuzești 4, elinești 1, grecești peste 30, italienești 1. Urmau apoi materiile limbii⁵: elinești, grecești, nemțești, rusești, franțuzești, latinești. Este o statistică interesantă, din care vom reține însă numai *Lista de limbi în general și a sumelor respective din Biblioteca națională*⁶:

* A se vedea începutul acestui studiu în «Glasul Bisericii», XXV (1966), nr. 3—4, p. 313—342.

1. A se vedea: Gh. Adamescu, *Scrisorile lui Iosif Genilie*, în «Buletinul Soc. geografice», București, 1901.

2. Arh. St. Buc., *Min. Cultelor și Instrucțiunii Publice, Administrative*, dos. nr. 5014/1839, f. 430.

3. *Ibidem*, f. 435. 4. *Ibidem*, f. 450—455.

5. Prin aceasta se înțelegeau specialitățile: istorie, geografie, biologie, fizică, gramatică, matematică, teologie etc. etc.

6. *Ibidem*, f. 464.

		In Bucu- rești	In Craiova	lipsă
I. Romanice	latine	3075	—	10
	italice	1605	—	1
	române	1204	451	55
	franceze	4990	—	4
II. Germanice	nemțești	359	—	1
	ingléze	38	—	—
III. Slavice	slavone	30	—	—
	rusești	72	—	—
IV. Ellice	elline	756	18	8
	grecellne	186	—	6
	manuscrite	395	71	18
	grece	—	—	—
V. Orientale	ebralce	7	—	—
	arabice	26	—	—
	turcice	12	—	—
	maghiare	16	—	—
	totalul	12775	540	103

Iată așadar, situația bibliotecii Colegiului de la Sfântul Sava în august 1843. Se reușise, în cei 7 ani de existență, după reorganizarea ei, să se mai adauge aproximativ încă 4000 de volume peste fondul inițial de 8200 volume luate de la mitropolie și probabil cel existent, din trecut, format din volumele moștenite de la Academia domnească.

Noul bibliotecar roagă, în septembrie 1843 Eforia, să intervină către Sf. Mitropolie ca, în scopul completării cărților stinghere bisericesti ale mitropoliei și cele profane de la bibliotecă, să se facă un schimb, «cu cărți eclesiastice drept altele profane ce se vor fi aflat în biblioteca de acolo». Ca urmare, la 28 octombrie, găsim o listă de «cărți luate de la Mitropolie spre a completa trupurile stinghere din biblioteca Colegiului». Mitropolia dă, aproximativ, 16 bucăți în 40 de volume, dintre care menționăm: *Voyage aux Indes orientales et en Chine*; *Voyage commercial et politique aux Indes orientales*; *Relation de l'ambassade anglaise*; *Historia quartae Monarchiae, sacra et profana*, *Godofredi Guilielmi Leibnitii: Accessiones historicae Imperium Orientale*, in-folio; *Teatro eroico e politico*; *L'esprit des cours de l'Europe*, și altele. Iar «cărțile date de biblioteca Colegiului spre a completa trupuri stinghere din bibl. sf. Mitropolii» sînt 14 bucăți în 15 volume, din care cităm: *Théologia Scotii*, autore Ioanne Gabriele, *Opera Hieremiae Drexellii*, *Les consolations de l'âme fidèle*, *Morale théologique et politique*; *Acta conciliorum ac epistolae decretales*, in-folio⁷. După cum se vede, și de data aceasta biblioteca Colegiului era în profit.

La 30 octombrie 1843, Genilie cere suma de lei 1200 cu care să se cumpere cite «un trup complet» de Buletine Oficiale pentru biblioteca Colegiului, a celei de la Craiova și a celei de la Slatina, și lei 320 pentru 19 volume «de biblioteca mică, toate ale lui D. I. Eliad». Eforia aprobă suma, afară de aceea pentru biblioteca de la școala Ionașcu din Slatina, care «se va plăti din fundurile acelei școli»⁸. În luna noiembrie, bibliotecarul roagă Eforia a înainta la biblioteca din Craiova 93 de cărți strînse în acest scop. Din lista acestor cărți se poate urmări, în parte, producția literară română între anii 1829—1843. Dintre acestea cităm: *Almanah al statului pentru 1843*, *Calendar popular pentru anul 1844*, *Aducerea trupului împăratului Napoleon*, 1843. *Gramatică de limba elinească*, 1843, și altele⁹.

Între timp, Genilie găsește un alt legător de cărți, pe «domnul Dimitrie», căruia i se comandă lucru pentru suma de lei 69, între cărțile date la legat fiind și

7. *Ibidem*, f. 471 și 477.

8. *Ibidem*, f. 475.

9. *Ibidem*, f. 479 și 480.

două dicționare «elnic și franțezelico»¹⁰. Prin A. Adamovici, directorul tipografiei Colegiului, se cumpără pentru suma de 96 lei, următoarele cărți : 1. *Noul Testament, subț Prințul Constantin Bas. Brincoveanul*, București, în 4°, lei 40 ; 2. *Psaltirea în versuri*, de Mitrop. Moldaviei Dosoftei, în Iași, la 1673, în 8°, lei 35; 3. *Testament Criticum, în originem et formam Linguae Romanae*, autore A. Trebonio-Lauriano, Viennae, 1840, în 8°, lei 21¹¹. Alte cărți, în valoare de 76 lei, se cumpără de la același Adamovici, între ele fiind și *Icoana Pământului sau Geografia de Ioana Rus; Pfennig Magazin* pe 1843 din Lipsca ; aceasta în ianuarie 31, anul 1844¹². La 14 februarie Walbaum prezintă un cont de 468 piaștri și 32 parale pentru cărți străine ; între acestea sînt : Raynouard, *Lexique roman ou dictionnaire de la langue des troubadours*, 5 volumes ; *Encyclopedie des gens du monde*, tome XIX, *Revue des deux mondes* 1843, *Magazin Pittoresque* 1843, și altele¹³. În aceeași lună februarie, se reinnoiesc abonamentele la «Albina Românească», «Buletinul Moldav», «Gazeta de Transilvania» și «Foaia de literatură», ceea ce însemna comunitatea literară pan-românească¹⁴.

Biblioteca din Craiova nu este uitată ; la 16 februarie 1844 i se trimite patruzeci de volume, alăturîndu-se și lista acestor cărți¹⁵. Apoi, se cere suma de lei 66, pentru legatul a 44 tomuri de jurnale «nelegate de mai mulți ani». Între acestea găsim și «1 manuscris de Poissons», în 4°, din istoria naturală¹⁶.

Acum, noul director la Biblioteca de la Sfîntul Sava, Iosif Genilie — căci încă așa scâleşte la această dată, ca mai tirziu să-și zică Geniliu — nu mai are ca ordinioară preocuparea de a căuta cărți pe la diferitele mînăstiri, cum făcuse predecesorul său, Gh. Ioanid. El poate comanda, aproape în fiecare lună, cărți noi. Astfel, la 6 martie 1844, cere Eforiei Școlilor să plătească librarului Velisare Rus suma de lei 438, parale 6, pentru cărți care se și primiseră la Biblioteca. Se alătura lista lucrărilor achiziționate, din care ne putem face o idee a bibliografiei epocii, începînd cu anul 1818, cînd apărea *Cunoștința lui Dumnezeu*, tradusă de ierodiaconul Eufrosin Poteca, și terminînd cu *Istoria Greciei*, tradusă de Ecaterina Asachi la 1842. Însemnăm ca rarități : *Hrisovul lui Matei V Basarab*, 1830 ; *Hronograf* tipărit în tipografia Sfintei Mînăstiri Neamțu la 1837, *Floarea Darurilor*, Sibiu ; *Cruciașii*, dramă în 5 acte de C. Leca (pictorul), 1839, Craiova ; *Poezii ale lui Gr. Alexandrescu*, Iași, 1842 ; *Mică geografie a Daciei, Moldovei și a Țării Românești*, prelucrată de V. Popescu-Scriban, 1838, «atingînd numărul de 52 bucăți, iar valoarea lor 438 lei și 6 parale»¹⁷.

În martie 1844 se cer 46 lei pentru legatul altor 31 de tomuri, între acestea fiind și *Curierul românesc*, *Journal des Débats 1838—1839*, *Mozaicul de Lecca*, *Vestitorul bisericesc*, *Atlas de l'Empire ottoman* de Hammer, 1842. Paris, *Expedition de Morée*, Paris, 1831, in-folio, și altele¹⁸. Walbaum procură cărți în fiecare lună, mai ales din cele în limba franceză ; în aprilie 1841, Genilie cere să se achite suma de lei 118 librarului A. Romanov, pentru cărți furnizate între care găsim și *Foaia Duminecii* a lui Bariț pe 1837, *Datoriile oamenilor* de Ermiona Asachi, Iași, 1842, *Elemente de analiză gram.*, pentru limba franceză de T. Codrescu, Iași, 1844. *Biblioteca Română*, I tom, în 4°, de Zaharia Carcalegii, Buda, 1834 («ce nu s'aflatu în cancelarie») ; și altele¹⁹.

La 5 mai se procură, prin Iosif Romanov, cărți în valoare de 199 lei. Reținem din această listă : *Hronicul lui Șincai*, tomul I, în 4°, în Iași, 1843 ; *Dacia literară*, tom. I, Iași, 1840 ; *Arhiva Românească* de M. Kogălniceanu, tom. I, în 8°, Iași, 1841 ; *Evangelhia de la Matei Basarab*, tom. I, in-folio, în monastirea Dealu, 1644 Costul acesteia din urmă era de 64 lei²⁰. Iar la 14 mai 1844, se trimite la Craiova 33 volume elinești și 9 românești ; între cele grecești se află și o tipăritură de la Hrisant Nottara, patriarhul Ierusalimului, purtînd data de 1716 ; cele mai multe cărți însă sînt din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Dintre cele românești amintim și *Oglinda înțelepciunii, cunoștința sineșului, coprinzătoare de antropologie și cosmologie*, de

10. *Ibidem*, f. 482.11. *Ibidem*, f. 484.12. *Arh. St. Buc., Min. Cult. și Instr. Publ. Adm.*, an. 1844, dos. 1777, f. 4.13. *Ibidem*, f. 7.14. *Ibidem*, f. 10.15. *Ibidem*, f. 12.16. *Ibidem*, f. 15.17. *Ibidem*, f. 21 și 53.18. *Ibidem*, f. 26.19. *Ibidem*, f. 54.20. *Ibidem*, f. 56.

Ștefan Vasile Episcopescul, doctorul, București, 1843²¹. Autorul acestei lucrări este o interesantă figură de medic bucureștean, din prima jumătate a veacului trecut: Iar în continuare, se dau din nou legătorului «Dimitrie» 63 de tomuri spre a fi legate, pentru suma de lei 186: așadar, nu numai cumpărarea de cărți, dar și grija de a fi bine conservate, era o preocupare a bibliotecarului Genilie. La 30 mai se trimite la Craiova alte 29 de cărți, dintre care numai trei sînt latinești, restul fiind toate grecești. Prima din cele latinești: *De asse et partibus eius*, poartă data de 1528, Colonia; iar aceea a lui Iohannis Philippi Pfeifferi, *Antiquitatum graecorum*, este din 1707²². La 8 iunie 1844 se mai trimite la Craiova încă 53 de cărți, dintre care majoritatea sînt grecești și numai cîteva latinești. Între aceste cărți, trei sînt din secolul al XVI-lea; șapte din al XVII-lea, iar restul mai noi, atingînd anul 1835. Walbaum procură mai ales periodice franceze, în iunie, octombrie și noiembrie 1844. În iunie se mai cumpărau, pentru 62 lei, cărți de la Iași; între ele cităm: *Istoria universali de Seolesco*, 1837; *Jucătorul de cărți* de C. Negruți, 1835, și *Istoria naturală* de T. Stamati, 1841.

Se pare că Genilie avea fobie față de cărțile grecești și latinești căci iată, la 26 iunie trimite iarăși la Craiova 85 de «bucăți» de asemenea lucrări, unele din ele editate în secolul al XVI-lea, al XVII-lea, ajungînd pînă la anul 1838. Colecția aceasta masivă de cărți grecești și latinești — tipărituri vechi — ne obligă să credem că ele proveneau din marea colecție a mitropoliei, și implicit, a Mavrocordăților și a Cantacuzinilor. Sintem siguri că o analiză mai atentă, și aceasta făcută la Craiova, ne va duce la această concluzie. Genilie, pe care-l socotim a fi un ardelen, avea cultură germană, cum o va dovedi prin preferințele sale de mai tîrziu pentru publicațiile în această limbă, și prin urmare, nu avea cultul clasicismului pe care-l avusese înaintașul său, și pe care îl va avea urmașul său la directoratul Bibliotecii, C. Aristia. Acestea ar fi motivele — credem noi — pentru care el se dispensa așa de ușor de raritățile tipografice din Bibliotecă, pe care o conducea; căci unele din ele erau chiar veritabile incunabule.

De la librarul Visarion Russu se cumpără la 11 decembrie 1844, *Biblio*, tălmăcirea de pe elinie, subtu Prințul I. Șerban Cantacuzinu, în București, în București, la 1688, form. in-folio; costul era de 10 galbeni²³.

Cu începerea noului an 1845 se fac obișnuitele abonamente prin I. Romanov, la «Gazeta Transilvaniei», dimpreună cu «Foaia minții», «Albina» și «Buletinul Moldavii» de la Iași²⁴. În aceeași lună ianuarie 27, se aduc tot de la Iași prin librarul Visarion Rusulu: *Conu Iorgu de la Sadagura*, comedie de V. Alecsandri, *Ceasurile de mulțămire* de George Sion, *Matilda, romanu istoricu* de Mad. Cotin, trad. din franz. de Conaki; *Agatocles*, de Mad. Pisehler, trad. din franz. de C. Gane și *Sentente morale*, de Nectarie Frimu²⁵. Fred. Walbaum aduce în februarie: *Collection des classiques grecs: Lucianus, Diodori Siculi, Demosthenis*; abonamentele obișnuite la revistele franceze, și Rimann (?), *Naturgeschichte der Vögel*, cu care va începe comenzile lui Genilie de cărți în limba germană.

La 19 mai 1845 se trimite la Biblioteca din Craiova 733 «volumuri», «fiind alese și hotărîte pentru biblioteca Craiovei». Se dă lista lor, menționîndu-se: «listă de cărțile franțuzești ce sunt a se trimite la Biblioteca Craiovei». Printre acestea se găsesc opere de Rousseau, Le Sage, Prevost, Saint Pierre, Boileau, Malebranche, Racine, Massion, La Bruyère, La Fontaine, Sonnini, Montesquieu, Mazarin, Fleicher, Grotius, Molière etc. etc. Cum se vede clasicii francezi erau la loc de cinste. Urma apoi «lista de cărți latinești», dintre care menționăm: Ammianus Marcellius, *Diui Aurelii Aug.*, Ioannis Scoti Eripeni, *C. Pinnii secundii naturalis historiae*; Fabricii *Bibliotheca graeca*: ediții din secolele XVI, XVII și XVIII. Este o mare bogăție livrescă alcătuită din ediții rare. Nu lipsesc nici cărțile în limba italiană; numărul acestora se ridică la 233 «volumuri» fiind tipărite în aceleași secole depărtate, adică al XVI-lea, XVII-lea și al XVIII-lea. Apare cu totul surprinzător a afla în Țara Românească o atît de mare colecție de cărți rare și chiar rarissime. A fost, se dove-

21. *Ibidem*, f. 58 și 65.   22. *Ibidem*, f. 76.   23. *Ibidem*, s. 116.

24. Arh. St. Buc., *Min. Cul. și Instr. Publice, Adm.*, an. 1845, dos. 1701. f. 1.

25. *Ibidem*, f. 3.   26. *Ibidem*, f. 7.

dește încă o dată, o puternică tradiție cărturărească la înaintașii noștri, ceea ce în-
onorează într-un grad foarte înalt²⁷. Se mai trimiteau la Craiova și 29 «felurite cărți
nou tipărite» românești²⁸.

În mai 1845, Walbaum aduce la Bibliotecă cărți în valoare de 485 piaștri. Pe
lingă abonamentele obișnuite la periodicele franceze: *Journal général de l'instruction
publique*, *Revue des Deux Mondes* și *Magazin pittoresque*, aflăm și *Thesaurus
graecae linguae* precum și *Pfeilig Magazin*²⁹. În cursul aceluiași an, Eforia se înscrie
printre «prenumeranții» la cartea *Educația mameior de familie*, tradusă de pictorul
și omul politic I. D. Neguici, cu 20 de broșuri³⁰. După citeva alte cumpărături fără
însemnătate, la 11 decembrie 1845, Genilie roagă Eforia să plătească profesorului
Laurian suma de 179 «sfanțihi» pentru 38 de volume pe care acesta le-a vîndut
Bibliotecii. Între acestea erau mai ales lucrări asupra Transilvaniei, scrise de Simi-
geani, Scheseus, Wolf, Bethlen, Kurz, Benigni, Neugeboren, Paget, Ranshorn, Ma-
rienburg, Lexicon Lenk Felmeri și Eder³¹, iar în acest an 1845, la data de 15 mai,
se plătea lui «Kir Abram Vais, legător», suma de lei 133, pentru legatul a 58 de
cărți.

Primele cumpărături de cărți, în februarie 1846, se făceau prin Fred. Walbaum,
care adusese de la Paris *Histoire du Consulat* a lui Thiers, tome V; *Encyclopedie
des gens du monde*, tome XXII, și *Thesaurus graecae linguae*³². La 27 martie, Genilie
cere să fie plătiți 40 de lei «librarului» Scarlat, pentru cartea intitulată *Putarchi
vitae parallelae*, tom. X, ed. stereotipă, format în 16°, Lipsia, 1829³³. Tot de la Scar-
lat, Genilie cumpăra la 3 mai cărți în valoare de 74 lei. Între acestea: *Ciceron pour
Milon*, *Enéide et Georgiques de Virgile*, *Les philippiques et les olyntiens de Démos-
tène*, *Antigone de Sophocle*, *Atax de Sophocle*, toate apărute în 1844 la Paris³⁴. Era,
cum se vede, o revenire a lui Genilie, la clasici, dar nu prin opere originale, ci prin
traduceri. În aceeași lună se cumpără prin Iosif Romanov cărți de la Iași, pentru
suma de lei 326 și 18 parale. Este o foarte interesantă listă de bibliografie moldo-
venească dintre anii 1838 și 1846. Apar între aceste tipărituri numele lui Albinescu,
cu *Mavrobotica*, Iancu Gane, Ioan Ionescu (de la Brad), cu «*Calendarul pentru
bunul gospodar*», M. Kogălniceanu, Daniil Scavinski, A. Donici, serdarul Iorgu Cop-
cea, «*Farmazonul din Bărlat*» (sic), «*Noi și iară noi*», de C. Carageali, și altele³⁵.

Și în acest an 1846, se trimit cărți la Craiova, fiindcă se aflau «îndoite» la
Biblioteca din București; cele mai multe sînt românești dar nu lipsesc nici cele
grecești, latinești și nemțești. Dintre acestea menționăm în chip special: *Brevis
conspectus Historiae Romanorum in utraque Dacia degentium* autore. A. Treb. Lau-
riano Typis Collegii nationalis, 1864, și *Schneller Ueberblichte der Romanen*, von
A. Treb. Lauriani, Bucuresti in der Buchdruckerei des National Collegiums³⁶.

În anul acesta apare ca furnizoare a Bibliotecii Colegiului «*Librairie de C. A.
Rosetti-Winterhalder à Bucarest*», iar Walbaum dispăre. Noua librărie aduce cărți
din Franța și Germania. La prima furnitură făcută la 16 martie 1846, găsim și
aceste cărți: *Austria pour 1846. Un calendrier qui contient quelques notions sur
les moeurs et la langue des Valaques*; Schott, *Wallachische Märchen* și *1 Cours
de pédagogie*³⁷.

În aprilie, Genilie cumpără cărți prin Visarion Russu., iar la 31 mai roagă
Eforia să plătească lui A. Trib. Laurian suma de lei 105 și 28 parale, pentru cărțile
cumpărate de la dînsul și anume *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. M. Kogălniceanu,
Regulament pentru Țstirea Moldaviei, și *Arhiva Românească*, sub redacția lui Ma-
noil (sic) Kogălniceanu, t. II, în 8°, ed. în Iași, 1845³⁸. La 3 septembrie 1846, Genilie
roagă Eforia să plătească «d-sale cocoanei E. Filitoae, suma de lei patru sute. pen-
tru șapte sute cincizeci de tomuri, cărți doctorești mai mult latine și germane».

27. Acestea sînt motivele pentru care dăm amănunte asupra acestor tipărituri, fapt ce a
tulburat pe un biet scrib de la o înaltă instituție culturală !

28. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr. Pub. Adm.*, an. 185, dos. 1701, f. 21, f. 23—28 și 44—49.
f. 21, f. 23—28 și 44—49. 29. *Ibidem*, f. 31. 30. *Ibidem*, f. 32—36 și f. 51.

31. *Ibidem*, f. 75. 32. *Ibidem*, f. 77. 33. *Ibidem*, f. 98. 34. *Ibidem*, f. 102.

35. *Ibidem*, f. 105.

36. *Ibidem*, f. 117 și 118. 37. *Ibidem*, f. 121.

38. *Ibidem*, f. 128.

ceea ce i se aproba. Erau, desigur, cărțile vestitului doctor bucureștean, Silvestru Filiti³⁹.

Librăria Rosetti și Winterhalder, preluind locul lui Walbaum, continuă să furnizeze vechile colecții : *Thesaurus graecae linguae*, fasciculus 38 ; Demidoff, *Voyage en Russie*, album de voyage, livraison 11-e, și Naumann, *Naturgeschichte der Vögel Europas*, XIII Band, Heft 1⁴⁰. La 2 octombrie 1846, directorul Genilie anunță Eforiei că «d. Dimitrie Marinovici a legat 44 volumuri de Enciclopedie în aur cu piele, în 8°, pe prețul de doi sfanți volumul»⁴¹, A. Trib. Laurian oferea și Genilie nu rețuza, următoarele cărți : *Scriptores rerum hungaricarum veteres et genuini*, t. I—III, în 8°. lei 27, par. 32, și Kovachich, *Scriptores rerum hungaricarum minores*, t. I—II, în 8°, lei 18 par 8⁴². Abram Vais lega 116 cărți, pentru care Genilie cerea Eforiei să dispună achitarea muncii făcute⁴³. Din lista volumelor legate se poate constata ce cărți erau mai mult citite. Periodicele românești și franceze erau foarte căutate; din 28 volume legate de Gheorghe Stan, numai *Geografia antica* a lui Ptolemeu era carte de sine stătătoare, restul fiind numai ziare și reviste⁴⁴. Către sfârșitul anului 1846, la 24 decembrie, se cere a se achita lui Iosif Romanov, «librarul», 148 lei și 4 parale, abonamentul la Gazeta Transilvaniei și cărțile aduse de la Iași, printre care : *Măsura Cotului Carte intitulată neputința*, Iași, 1844, *Educația copiilor*, Iași, 1846, și altele⁴⁵. Se mai cumpărau trei cărți și de la Visarion Russu în valoare de 40 lei și 8 parale, iar de la D. D. Ioanide, 32 tomuri în valoare de lei 395, parale 30. Spicuim din această ultimă furnitură : *Poezii* de Cicuraș, Iași, 1839, *Invățătură pentru femei grele*, Iași, *Gromonichul lui Eraclie împăratul*, *Invățătură pentru lucrătorii de tabac*. *Despre semne*, *Calendăraș pentru totdeauna*, *Fabule* de Săulescu, *Gramatică rusească și românească*, *Ponturile lui Ioan Sturdza*, *Războiul francez în Rusia*, în 8°, Buda, 1814, ș. a. Librăria C. A. Rosetti și Winterhalder continuă cu furnizarea cărților aduse din Franța și Germania, în sumă de peste 1000 piaștri. Cărțile sînt alese în chip inteligent : găsim opere de Laménais, Michelet, lord Byron, Leibniz și Spinoza⁴⁶.

La aceeași dată de mai sus, 24 dec. 1846, se cere a se plăti librarului Ioanid lei 140 pentru *Icoana lunei* pe 1846 și 1847, iar pentru *Albina românească* lei 142, ceea ce se făcea fără întârziere⁴⁷. Laurian aduce la bibliotecă *Letopisețul moldovenesc* de Kogălniceanu, și revista «*Organul luminării*»; Genilie le cumpăra cu 26 de sfanți, «ce fac lei cincizeci și opt, parale douăzeci»⁴⁸. Operația aceasta se făcea la 10 aprilie 1847. Activitatea librăriei Rosetti și Winterhalder de a aduce cărți din străinătate este redusă, pe anul acesta, 1847. Abia găsim câteva cărți, ca Madler, *Lettres sur l'astronomie*, 3 volumes, și *Le soleil central*, de același; din Thiers, *Histoire du Consulat* tomul al șaselea, *Thésaurus graecae linguae*, fasc. 40; Diez, *Grammatik der römischen Sprachen*, 3 volume; Thumans, *Geschichte der östlich-europäischen Staaten*, tomul I din *Flavii Josephi*, Bongnet, *Album des costumes valaques*, și *Annuaire historique* pentru 1846⁴⁹. Poate că activitatea redusă a acestei librării, se datora și efervescenței politice a timpului; era în preajma evenimentelor din 1848, an care a zădărnicit toată Europa. În schimb, aceeași librărie aducea către sfârșitul anului, la 10 noiembrie, cincisprezece cărți românești; și acestea erau de conținut minor, afară de *Un râmășag*, și *Piatra din casă*, ambele datorite panei lui V. Alecsandri⁵⁰.

În acest an, 1847, se trimite «la biblioteca școlii centrale din Craiova», 21 de volume, majoritatea cărți românești : două franceze și două grecești. Tipăriturile românești, majoritatea între 1842—1847; dintre acestea semnalăm : *Cuvînt funebru la înmormîntarea S. S. P. Kesarie*, de I. Nanie (este viitorul mitropolit al Moldovei); *Proverburile sau Povestea vorbei*, de A. Pann, *Don Pamido de Kolibrados*, comedie de Kozebue; *Napoleon la Șoenbrun* și *S. Elena*, de Văcărescu, *Meropa*, tragedie de Voltaire, *Universul*, sub redacția lui I. Genilie — așadar, directorul Bibliotecii era și un publicist — ; *Maria*, năvelă tradusă de Negulici (pictorul), *Poezii*

39. *Ibidem*, f. 134. 40. *Ibidem*, f. 129. 41. *Ibidem*, f. 140. 42. *Ibidem*, f. 144.

43. *Ibidem*, f. 155. 44. *Ibidem*, f. 139. 45. *Ibidem*, f. 162. 46. *Ibidem*, f. 167—169.

47. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr. Publ., Adm.*, an. 1847, dos. 1293, f. 2.

48. *Ibidem*, f. 8 și 11. 49. *Ibidem*, f. 17, 18, 36 și 67. 50. *Ibidem*, f. 81.

de Alex. Pelimon; *Despre apa minerală de la Balta Albă*, de dr. Bidmann, *Cuge-tările singurătății*, de Baronzi, *Hori naționale românești*, de K. Steleanu, și altele⁵¹. Repetăm, este aici material pentru întregirea Bibliografiei române din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Laurian continua a furniza cărți pentru Bibliotecă. Astfel, la 20 iunie se aprobă 15 sfanțhi, spre a i se achita prețul a trei exemplare din *Istoria lui Klain*, și pentru două exemplare din «*Predice ale lui Aron P.*»⁵². De la librăru I. Scarlat — care iscălește grecește — se cumpără cărți la 20 iulie 1847, în valoare de 764 piaștri. Ele sînt lucrări cu caracter de știință exacte: mineralogie, table trigonometrice, geodezie, geometrie descriptivă, etc. Între acestea găsim și *La science de l'ingénieur*, 3 vol. în 4°, și un *Atlas*⁵³. La 27 septembrie se vor trimite la Craiova 11 tomuri de cărți «ce sunt de prisos» la București; dintre acestea menționăm: «*Dacia*», sub redacția dd. A. T. Laurian și N. Bălcescu — adică *Magazinul istoric*; *Meditații religioase*, traduse de G. Munteanu, *Manual de filozofie și de literatura filozofiei*, de W. Gr. Krug, trdus după cea de a treia ediție de către A. Tr. Laurian; *Dovezi literare asupra Țării Românești și Moldaviei*, de Alex. Popovici; *Prescurtare din Istoria lui George Kastriotu numit Scander-bei, prințul Albaniei*, traducere de serdarul I. Bilciurescu. Pe contrapagină se mai menționează trei cărți, printre care și *La Românie* (sic), *au origine langue, geographie, histoire, litterature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or*, par I. A. Vaillant⁵⁴.

La 6 octombrie 1847 se cumpără pentru Bibliotecă cu 40 lei, de la Buvelat, profesorul de limba franceză, cartea de *Gramatică*, lucrată de dînsul⁵⁵, potrivit legăturii, episcopia de Buzău, prin ocîrmuitorul său care era viitorul episcop Filotei, trimite Bibliotecii cîte 8 exemplare din *Aghiasmatariu* și *Cei 12 Psalmi*⁵⁶. În iulie 1847, Biblioteca era ornată cu un tablou reprezentînd Bătălia de la Călugăreni, operă a profesorului de desen C. Wahlstein, care era și întîiul director al Muzeului Național⁵⁷.

La 10 noiembrie 1847, directorul Genilie cere să se plătească lui Laurian 35 de «sfanțigi» pentru *șase broșuri de Șincai, trei lexicoane istorice de Gavra* și un *Letopiseț moldovenesc*, partea a II-a, pe care acesta le vinduse Bibliotecii⁵⁸. Prin librăru Visarion Russul se cumpărau cinci cărți editate la Iași, iar de la Brașov se trimetea *Principe de Politicul Dreptu* — achiziție care totaliza suma de lei 258, parale 20⁵⁹. Tot la această dată de 10 noiembrie, se cerea Eforiei școlilor să se trimită librăruului «Scarlatu» suma de lei 50 «pentru cel mai nou și mai completu *Dictinnaire latin-français*, după un nou plan de D. Quicherat et Daluy, 1847, formatu grosu»⁶⁰. La 12 noiembrie se cere să se achite lui Iosif Romanov lei 140, parale 20, pentru 15 cărți, între care, pe lingă *Moartea lui Socrate*, traducere din Lamazine, și Teodoru, *Dialogu Greco-Romănu*, se găsește și lucrarea *Robertu, șeful bandișilor*, tom. I, în 8°, Iași. Cele mai multe dintre aceste cărți sînt editate la Iași, iar cîteva la Sibiu, Brașov și Buda⁶¹. La 17 noiembrie se cere de la Eforia Școlilor suma de lei 38, pentru a se plăti legătorului Manole Constantin legatul unor volume: între acestea se menționează: «*Cataloagele Bibliotecii, tomului II, în 8 volume*, și *Doa Cataloage ale Bibliotecii, tomului I și alu II, legate împreună*». De reținut: Catalogul Bibliotecii, la această dată de 17 noiembrie 1847, era în două «tomuri»⁶².

Gîndul bun, de a avea strînse toate tipăriturile românești, pe care-l cultiva cu pasiune regretatul Ion Bîanu, îl găsim și la înaintașii săi, căci iată ce găsim la 28 noiembrie 1847:

Eforia Școlilor din Principatul României,

No. 1427, noiembrie 28—1847,

Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolitului Ungro-Vlahiei,

Cunoscîndu-se trebuința ca, în Biblioteca Colegiului Sf. Sava care se află astăzi înzestrată cu 12 mii volumuri, cărți în deosebite limbi, să se afle și cărțile româ-

51. *Ibidem*, f. 20.

52. *Ibidem*, f. 21.

53. *Ibidem*, f. 24.

54. *Ibidem*, f. 26 și verso.

55. *Ibidem*, f. 28.

56. *Ibidem*, f. 48 și 49.

57. *Ibidem*, f. 54.

58. *Ibidem*, f. 61.

59. *Ibidem*, f. 62.

60. *Ibidem*, f. 63.

61. *Ibidem*, f. 75.

62. *Ibidem*, f. 77.

nești de orice fel ce se vor fi tipărit pînă astăzi. Eforia a adunat un mare număr de cărți românești din cele profane, iar din cele bisericești are foarte puține, pentru că prețul celor mai multe fiind mare n-a fost îndemnare de-a se cumpăra. Dar fiindcă în Biblioteca sfintei mitropolii se află de aceste cărți, în mai multe ecsemplare, Eforia roagă plecat pe Prea Sfinția Voastră. să binevoiați a porunci ca dintr-acelea, să se împărțeaască cu cite un ecsemplar și Biblioteca Colegiului.

Directorul Bibliotecii, I. Genilie, indica și cărțile, și anume :

1. 12 cărți *Viețile Sfinților*, tipărite în Țara Românească ;
2. *Ecsaimeron* de sf. Vasile cel Mare.
3. *Puțul și împărțirea de grâu*, de sf. Ioan Gură de Aur.
4. *Patericul*.
5. *Teologia* de mitropolitul Kievului Petru Movilă. românește.
6. *Epitomul de Dumnezeuștiile dogme*.
7. *Istoria bisericească*, tipărită de paharnicul Geamoglu.
8. *Istoria Israelitenilor și a Creștinilor*.
9. *Dodecavilon*, de Dositei, Patriarhul Ierusalimului, tipărită în Țara Românească.

Asemenea și cite alte vor mai fi dublete în limba românească și altele»⁶³.

La 13 decembrie 1847 se mai cumpărau de la Laurian, pentru cinci galbeni : *Vagner, Dictionario portugez-alleman și alleman-portugez*, trei groase volume. în Lipsca, 1812 ; și *Seckendorf, Dictionario de las linguas espanola y alemana*, două volume mari, în Norimberga, 1831⁶⁴.

În acest an 1847, «baronu de Sakellario», un om de mari afaceri comerciale — pe care-l socotim grec de origine. face Bibliotecii un dar însemnat de 305 volume. Iată ce spune el :

No. 1618

Primit 31 Decembrie 1847

A l'honorable Ephorie du College St. Sava.

Désirant d'après mes moyens contribuer aussi à l'augmentation de la bibliothèque publique de cette ville, je fais avec plaisir l'offre de cette petite collection de différents livres, consistant en un nombre de 305 volumes.

Cette ofrande quoique petite d'après mes bonnes dispositions, ella a néanmoins quelque prix sur le rapport du sujet des ouvrages. J'ose esperer que l'honorable Ephorie voudra bien agréer avec bienveillance cette petite donation de ma part somme precurseur de différents offres beaucoup plus généreuses que riches par les amis tant indigènes qu'étrangers de l'instruction publique.

Je prie l'honorable Ephorie de vouloir bien ordonner convenablement pour la reception de ces livres, et saisis en même temps cette occasion pour prier Monsieur de Poénar directeur des Ecoles publiques d'agréer l'assurance de ma haute consideration avec laquelle j'ai l'honneur d'être.

C. Sakellario

Bucarest ce 3 Decembre 1847⁶⁵.

La 1 februarie 1848. I. Genilie comunica Eforiei, că aceste cărți s-au primit «și s-au înregistrat în Catalogu bibliotecii, supt însemnîndu-se și numele lăudatului dăruitoru»⁶⁶. Colecția conține, în egală măsură, tipărituri franceze și grecești mai puține germane și doar citeva latinești și italiene ; se dă lista lor completă⁶⁷. Eforia răspundea «baronului» cu mulțumiri, «rugîndu-vă tot de o dată a primi încredințarea că memoria acestei binefaceri, se va întipări cu recunoștință și în inimile iubitorilor de citire»⁶⁸. Din aceasta se vede că Eforia a fost foarte sensibilă, la oferirea acestui dar.

În martie 1848, Eforia școlilor i se pune o problemă greu de rezolvat și care într-adevăr, ea nu se va soluționa decît în 1851, sub domnia lui Barbu Știrbei. Iată despre ce este vorba : clucereasa Sevastița Sisanopolu, cere să se cumpere de către

63. *Ibidem*, f. 62 și 63.

64. *Ibidem*, f. 84.

65. *Ibidem*, f. 88.

66. *Ibidem*, f. 89.

67. *Ibidem*, f. 90 și verso ; f. 93 și verso.

68. *Ibidem*, f. 91.

Eforie biblioteca rămasă în urma morții soțului său. Domnitorul Gheorghe Dimitrie Bibescu recomandă Eforiei cumpărarea acestei biblioteci. La 20 martie 1848, Eforia, în frunte cu Alex. Filipescu, răspunde domnitorului că dind în cercetarea bibliotecarului Colegiului catalogul cărților «ce numita cocoană propune a se cumpăra... (Bibliotecarul) a făcut această arătare, că cele mai multe dintr-aceste cărți se află în ființă la biblioteca colegiului», și că Eforia ar fi dispusă să cumpere numai vreo 15—20 de cărți. Al doilea motiv de refuz era că, din micul fond de 5000 lei ce avea Eforia pe an, aproape jumătate se cheltuise și deci nu avea posibilități bănești. Acest răspuns fu dat la 30 martie 1848 și era înaintat domnitorului de Departamentul Credinții, la 5 aprilie 1848⁶⁹.

Evenimentele politice se precipitau; Bibescu pierdea domnia și chestiunea achiziționării acelei biblioteci rămânea în suspensie, pînă în 1851, cînd noul domnitor, Barbu Știrbei, forțînd nota, ordona cumpărarea bibliotecii — aceasta și în urma presiunii politice, făcută probabil de către cineva dintre reprezentanții Turciei în Principate. Biblioteca se cumpăra cu 300 de galbeni, o sumă respectabilă. Ea se compunea din 825 cărți franțuzești, 194 elinești, 332 germane, 12 românești, 40 latinești, 45 italienești, 75 grecești și 17 broșuri stinghere franțuzești. «Aceste cărți s-au primit de la Logofetea credinței, prin D. B. Petroniu, 1851, mai 28, I. Geniliu»⁷⁰. Vinzarea-cumpărarea acestei biblioteci s-a făcut cu multe peripeții care s-au complicat și cu ocazia primirii banilor, în care a fost amestecat și un ofițer turc (Befin Efendi), dar trecem peste ele!

Revenim la activitatea Bibliotecii din cursul anului 1848. La 6 februarie, Geniliu trimite la Craiova 106 cărți, românești, grecești, latinești și germane. Între acestea se afla și lucrarea lui Gavra Alex.: *Lexicon de conversatione istorico-religionariu*, Buda, 1847⁷¹. Iar la 19, aceeași lună, se plătesc 110 sfanți lui A. Laurian, pentru cărți rare, printre care Nicolai Schmidt, *Imperatores ottomanici*, două tomuri in-folio. Francofurti 1577, și Loniceri, *Chronica Turcica*, trei tomuri in-folio, Tyrnaviae, 1760⁷². C. Aristia — viitorul bibliotecar — vinde bibliotecii cărți tipărite la Atena și Smirna între anii 1835—1841, în valoare de trei galbeni împărțite⁷³. Librăria Rosetti-Winterhalder aducea în februarie, în special cărți germane, între care și Nekert, *Geschichte der Griechen und Römer*, 4 Bände⁷⁴. Această librărie avea să furnizeze comenzi mai mari în luna Martie și mai ales în August; această din urmă comandă se ridica la suma de 2428 piaștri. Cu acest prilej se cumpărase, printre altele, și *Naturgesichte der Vögel* a lui Naumann, în 12 volume, cu 12 caiete cu gravuri în culori — operă despre care am mai amintit, precum și *Lexicon totius latinitatis* al lui Forcellini, 2 volume in-folio⁷⁵. Dintr-o însemnare, constatăm că în cursul anului 1848, se cheltuise din suma de lei 5000, hotărîtă prin buget, 4813 lei și 30 de parale⁷⁶.

Din această lungă listă de cărți cumpărate prin comenzi speciale, ce am arătat că au intrat în depozitul Bibliotecii noastre, se poate vedea orientarea minunată a conducătorilor ei, efori și director, în alegerea lor. Un bibliograf cunoscător în astfel de publicații, își va da seama imediat, de marele tezaur de cărți, extrem de interesante prin conținutul lor, valabil și azi, cu care acești oameni nu știut să înzestreze biblioteca lor — azi, a noastră, a tuturor. Un cuvînt de mulțumire și recunoștință li se cuvine fără înconjur; ei li merită din plin.

Nu tot același lucru se poate spune despre cărțile donate, care erau culese după preferințele cumpărătorului-donator, și mai puțin se poate vorbi despre cele cărți intrate în Bibliotecă în urma «unei dulci presiuni», adică achiziționate de nevoie! Și sîntem doar în anul revoluțiilor generale europene — 1848! Astfel, la 6 septembrie 1849, Secretarul Statului Român, din înalta poruncă, roagă Eforia Școlilor să cumpere cărțile unui oarecare Kutovski, ce se aflau la polcovnicul Iancu Florescu: «cărți clasice și morale»⁷⁷. Cu această ocazie se ivește o greutate bă-

69. Arh. St. Buc., *Min. Cult., Instr. Publ., Adm.*, an. 1848, dos. 1469, f. 15 și 16.

70. Aceste știri, care trebuiau să intre la epoca respectivă, le dăm aici, ele fiind cuprinse în dos. 1449 din 1848. 71. *Dos. 1469*, f. 4. 72. *Ibidem*, f. 6. 73. *Ibidem*, f. 11.

74. *Ibidem*, f. 13. 75. *Ibidem*, f. 25. 76. *Ibidem*, f. 50.

77. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Inst. Pub., Adm.*, an. 1849, dos. 2591, f. 21.

nească și anume: bugetul bibliotecii pe anul 1849 era de 7500 lei, din care totuși nu se puteau plăti aceste cărți. Atunci domnitorul, care era Barbu Știrbei, ridică suma «alocată pe anul acesta la 20.000 lei» din care se vor cumpăra cărțile respective. Ele costau 3500 lei⁷⁸. Ca urmare, directorul Iosif Genilie, primea la 19 octombrie 1849 de la polcovnicul I. Florescu, 110 cărți latinești, franceze și elinești⁷⁹.

O a doua colecție care intra în componența viitoarei Biblioteci este legată de numele marelui N. Bălcescu. Cărțile sînt oferite de librărul Winterhalder și sînt prezentate sub titlul: *Liste des ouvrages concernant l'histoire de la Valahie, appartenant a Mr. N. Bălcescu, pour la somme de 677 fcs. et les frais de transport*⁸⁰. Asupra acestei colecții s-au făcut diverse comentarii într-o anumită perioadă⁸¹. Referitor la această ofertă mai aflăm și următoarele amănunte: Eforia Școlilor, în al cărui comitet se afla și luminatul P. Poenaru, face un lung raport către domnitorul țării, în care, între altele, spune: «cunoscut este M. V., că pe cît o nație are elemente mai temeinice pentru istoria sa, cu atît mai mult această istorie este perfectă. Și pentru o asemenea neapărată trebuință se cuvine a se face necontentin orice iscodiri, spre a se mai găsi scrieri și uvrage privitoare la zisul sfîrșit. Bazată pe acest teme, Eforia n-a încetat de la formarea bibliotecii încoace, a culege și a depune acolo, orice scriere a socoti folositoare pentru dezbaterea Istoriei țării; asemenea și acum am aflat... că la librăria d-lui Winterhalder sînt uvragele cele aflate în alăturata listă⁸², adunate numai pentru Istoria Țării Românești, și care pentru raritatea lor vor ținea cel dintîi loc între celelalte scrieri ce mai avem»⁸³. Mai departe, raportul adăuga că proprietarul — fără a menționa pe N. Bălcescu — «cerind pentru toate un preț de 800 sfanții» ce se pare a fi prea cuviincios, Eforia roagă înaltă aprobare. La 2 februarie 1851, Departamentul trebilor bisericești comunica Eforiei că «Prea înălțatul nostru Domn, a binevoit a primi de a se cumpăra cu prețul de opt sute sfanții, de la Winterhalder, cărțile ce se arată în lista alăturată»⁸⁴. Astfel se achiziționau cărțile adunate cu trudă de marele nostru N. Bălcescu, pentru Biblioteca națională.

O altă mare colecție ce intra în posesia Bibliotecii este aceea cumpărată de la păharniceasa Sevastia Șișanopolu, colecția rămasă de la sotul său și despre care am vorbit mai sus. La 20 februarie 1851, domnitorul pune următoarea rezoluție pe oferta paharnicesei: «La Eforia școlilor, ca să se încredințeze cite cărți vor fi clasice și trebuincioase bibliotecii, să se înțeleagă și să ne arate»⁸⁵. Eforia răspunde că a mai avut catalogul acestor cărți și a aflat: că cele mai multe cărți din catalogul d. Șișanova să afle în Biblioteca publică, s-au răspuns că nu se pot cumpăra⁸⁶. Și totuși, la 14 aprilie 1851, Departamentul trebilor bisericești comunica Eforiei că domnitorul a dispus să se cumpere cu suma de 300 galbeni din fondul anual alocat bibliotecii pentru cumpărare de cărți. Se făcuse, se pare, o intervenție, pe lângă domnitor, de către împuternicitul turc — după cum reiese dintr-o corespondență de mai tirziu. La 11 mai 1851, I. Genilie, sau Geniliiu, cum iscălește el acum — mergea, în calitate de bibliotecar, din porunca Eforiei școlilor, să facă «catagrafia» bibliotecii a d-nei cluceresei (sic) Șișanopulo». Cărțile se aflau la Departamentul credinței, unele peste altele, aruncate pe jos și în lăzi. Geniliiu arată în raportul său, că a găsit 1500 tomuri și broșuri, din care 825 franceze, 194 eline iar 332 germane «și mai toate nu sînt nicidecum edițiuni clasice și comentariate»⁸⁷.

Cea mai importantă achiziție pe care o va face însă biblioteca, va fi aceea a colecției de lucrări de drept, aparținînd vornicului Ștefan Bălăceanu. Eforia face un raport către domnitor, foarte elogios prîvitor la această colecție. Se spune în raport: «Răposatul vornic Ștefan Bălăceanu a avut cea mai bună și cea mai complete bibliotecă de jurisprudență în Țara Românească. Prin diata a lăsat această

78. *Ibidem*, f. 21. 79. *Ibidem*, f. 36. 80. *Ibidem*, f. 112.

81. N. Bălcescu, E. Winterhalder și Biblioteca Magazinului istoric, de N. Liu, în «Studii și cercetări bibliografice». II (1957), p. 137-165, și *Completări și precizări*, de Corneliu Dima, în aceeași publicație, pe 1960, f. 280.

82. «N. B. Această listă s-a alăturat pe lângă acestea la conștiința M. Sale», în Josul textului.

83. *Ibidem*, f. 107. 84. *Ibidem*, f. 109. 85. *Ibidem*, f. 142. 86. *Ibidem*, p. 143.

87. *Ibidem*, f. 200.

bibliotecă nepotului său, d. Ioan Bălăceanu, care a imputernicit pe d-na logofeteasă Maria Bălăceanu, muma dumisale, a o vinde. Eforia cunoscînd de neapărată trebuință a se lua această bibliotecă, spre a se întrupa cu cea publică, din Colegiul Sf. Sava, și a sluji și de podoabă și la trebuințele celor ce vor voi să se ajute cu asemenea cărți clasice la studiile lor, a intrat în tratație cu vînzătoarea și a tocmît-o cu galbeni 400, No 400». Alăturînd catalogul aceștii biblioteci, Eforia roagă plecat pe Înălțimea voastră să binevoiască a o cinsti cu înalta dezlegare... și să ia cărțile din care foarte puțin sînt nelegate»⁸⁸. Domnitorul aproba, iar la 17 octombrie 1851, bibliotecarul I. Geniliu comunica Eforiei Școlilor că s-a primit în «biblioteca națională» cărțile. Ele sînt în număr de 1450 volume și broșuri, iar nu 1347, cum se arată în catalog. După limbi «clăcuite» sînt : tomuri 36 grec-elinești, 34 românești. După științe, clăcuite, sînt : tomuri 132 istorice, 50 opere de diferiți autori, 200 poligrafii și diverse științe. Celelalte sînt toate franțeze și juridice la materia lor⁸⁹.

Pe lângă aceste cumpărături, biblioteca de la Sf. Sava primește și o donație însemnată din partea episcopului Clement al Argeșului. Episcopul se adresează nu către Eforie ci către instituția tutelară, adică către Departamentul trebilor bisericești. Este vorba aici de biblioteca volterianului, fostul episcop Ilarion al Argeșului, distins orator, mentorul lui Tudor Vladimirescu. Iată ce spune Clement în adresa sa, către Departament :

Cinstului Departament al trebilor bisericești⁹⁰.

Între mișcătoarele averi ale sfintei episcopii Argeșul, aflîndu-se și un număr de cărți cu totu felul, rămase de la răposatul întru fericire predecesorul meu Episcopu părintele Ilarion, socotesc că, cuvenindu-se tot lucru folositor a fi supus la locul său, ca să-și producă cu înlesnire și întins putinclosul folos, urmează și dintr-aceste cărți, cite nu sînt bisericești a fi depuse în Naționala Bibliotecă a Colegiului sf. Sava, locul destinat de Regulamentul Organic, spre a se aduna toate cărțile nebisericești de la Sf. case, spre publică întrebuițare a doritorilor, de a se folosi dintr-însele. Poflesc dar C. Departament ca în înțelegere cu C-ta Eforie a instrucții publice, să bine voiască a pune la cale cît mai în grab, pe cît mă aflu și eu aici, punere în lucrare a acestei mele dorințe conformă cu înțeleapta legiuire a Regulamentului, trimițîndu-se la metohul Sfintei Episcopii a Argeșului, bibliotecarul colegiului, spre a primi cu catalog după rînduială, alegînd cite dintr-aceste cărți în orice limbă nu vor fi de bisericească materii, ca și Sf. Episcopie să-și formeze din cele bisericești cuvenite la bibliotecă, spre folositoarea întrebuițare a bisericășilor săi.

† Kliment Argeșiu

Secretar M. Văcărașteanu

anul 1851, luna iunie 5

N. 538

La 7 iunie 1851, Departamentul cere Eforiei să trimeată pe șeful bibliotecii să ia cărțile de la Mînăstirea Antim, metohul Episcopiei de Argeș, iar la 8 iunie se scrie Episcopului, mulțumînd «pentru această faptă măriminoasă» și că va veni Geniliu să ia cărțile. Departamentul mai dispune ca bibliotecarul să treacă «în catalogul obștesc al Bibliotecii (cărțile) cu desemnarea numelui dăruitorului, spre a sluji și altora de pildă»⁹¹. La 16 iunie Geniliu raportează Eforiei că a fost la Mînăstirea Antim, a luat cărțile și le-a dus la bibliotecă. Numărul lor era de 576 tomuri și broșuri. «din care, după limbi, sînt :

337 franțozești
87 nemțești
38 latinești
67 grecești
41 elinești

88. *Ibidem*, f. 248 și dos. 1951/1851, f. 2. 89. *Ibidem*, f. 253.

90. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr., Țara Românească, Adm.*, dos. 1851/2053/214.

91. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr. Publ. Adm.*, dos 2591, f. 222.

3 românești
2 rusești
1 italiene

576

Din enumerarea acestor cărți se poate vorbi de cultura unui episcop, orientat în cultura iluminismului, de la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Bibliotecarul dă și lista nominală a cărților peste care noi trecem, curiosul putînd-o găsi cu ușurință după indicațiile noastre⁹². Credem că o parte din aceste cărți fuseseră adunate de un alt mare ierarh argeșean, vestitul Iosif I.

Pe lângă cumpărăturile mari făcute în special prin Eforia Școlilor, precum și prin donațiunile cîștigate, la alcătuirea Bibliotecii de la Colegiul Sf. Sava, a mai contribuit mult și inițiativa bibliotecarilor respectivi, dintre care Iosif Geniliu, cum îi plăcea lui să iscălească, este unul dintre cei mai merituoși. Cum am mai spus, credem că acest profesor de la Sf. Sava, era un ardelean cu o aleasă cultură germană, axată pe fondul unui spirit viol și curios. Atent la publicațiile germane și mai puțin atras către cele franceze, el intervine fără încetare la Eforie, spre a se cumpăra una sau alta dintre noile tipăriri. În componența Eforiei se aflau bărbați înțelegători, spiritul rector fiind vestitul Petrache Poenaru. Această împrejurare a fost de un mare folos pentru instituția, încă plîpîndă, a Bibliotecii de la Sf. Sava. Astfel, la 25 febr. 1849 se plătea abonamentul la «Albina Românească» din Iași, a lui Asachi, care era de 141 lei și 30 parale⁹³. Răspunzînd poruncii Eforiei de la 9 febr. 1850, «bibliotecarul colegiului» arată, la 11 februarie, că jurnalele: Vestitorul, Buletinul, Jurnalul de București, francez și german se primesc regulat, fiecare în două exemplare. Iar suma de cărți românești cite au intrat în bibliotecă de la anul 1848 pînă la sfîrșitul lui 1849 sînt 73». Se dă apoi lista cărților, care alcătuiesc o adevărată fișă bibliografică a tipăriturilor românești pe anii 1848—1849⁹⁴. Prin jurnalul său din 30 decembrie 1850, Eforia recomandă noi cărți spre cumpărare. Aici se spune cum «între cărțile ce acum de curînd au ieșit la lumină, sînt și acestea: *Descripția monumentelor paleografice și epitaftice, cu vase zugrăvite, planuri și chipuri, aflate în Bosforu*, tipărită la Odesa în 1849 în limba rusească de către dl. Anton Așic, directorul muzeului din Chercea; *Dreptul comerțului*, în limba grecească, lucratu și tipăritu la Atena de dl. Ralea, profesoru publicu acolo, în trei volume»⁹⁵. Cea dintîi lucrare avea prețul de 20 ruble în argint, iar cealaltă grecească, în trei volume, 24 drahme. Se hotăra ca din cea rusească să se cumpere 10 exemplare iar din cea grecească 24. Cărțile se vor pune la bibliotecile din București și Craiova în cite un exemplar, iar restul va servi ca premii pentru școlarii «cei mai înaintați». Urma o corespondență bogată cu autorii, în special cu Așic⁹⁶; erau cumpărături cu tile.

Directorul Geniliu, care era profesor de Geografie, se dovedește a fi un bun cunoscător al limbii și literaturii geografice germane. Într-un raport din 14 februarie 1851, către Eforie, el arată cum Biblioteca a fost abonată încă din anul 1847, și a primit tomul I și II din «faimosul *Kosmos* de Al. Humbold». Între timp s-a tipărit și tomul III, care «s-a comisionat» să se aducă, spre completarea operei. Fiindcă «*Cosmosul*» nu avea alăturat, niște hîrtii explicative, continuă Geniliu, în timpul din urmă, H. Berghaus a publicat un «*Atlas fizical*», «ca un complement și suplement la *Kosmos*». Pentru ca să fie și mai convingător. Geniliu adăuga că despre această lucrare din urmă, Hamilton, prezidentul societății geografice din Londra zice: «Nici o țară și nici o limbă din Europa nu are altul asemenea». Se dau amănunte asupra acestui Atlas, arătîndu-se că acolo, la Berlin, costă 2 taleri, și se cere dezlegare, spre a fi adus pentru

92. *Ibidem*, I, 224—228. De reținut că episcopul Clement, donatorul, cerea Bibliotecii și i se da, confirmarea rîdicării cărților numai la 22 martie 1862, adică după 11 ani a se vedea dos. 3812/1857, f. 975. 93. *Ibidem*, I, 2. 94. *Ibidem*, f. 54. 95. *Ibidem*, f. 94.

96. La 3 noiembrie 1851, Eforia mai cumpăra de același autor: *Οἱ Κανονες τῶν ἀγίων πατερῶν*. Se lua 12 exemplare; vezi dos. 1951/1851, f. 6—7.

Biblioteca, ceea ce Eforia aproba⁹⁷. Atent la publicațiile străine, Geniliu comunica, la 28 februarie 1851, cum Biblioteca a fost abonată la «cărți periodice, care pentru întâmplările cunoscute au încetat a mai veni încă de la anul 1848». Acestea erau: *Magasin pitoresque*, *Revue des deux mondes*, *Thesaurus graecae linguae ab Henrico Stephano*, ed. C. B. Hase. Pe lângă aceste publicații, editorii înștiințează că au publicat și faimosul (sic) *Glossarium maediae et infimae latninitatis* al autorilor C. D. Fesne și D. Du Cange. Roagă să se facă «cele de cuviință»⁹⁸. Eforia dă dezlegarea la 7 martie.

La 13 martie 1851, bibliotecarul comunică cum i-a sosit din Iași prin librarul G. Ioanid, cărți în valoare de 612 lei și 14 parale. Între acestea se aflau *Istoria României și a Moldovei* de Kogălniceanu, în franțuzește; *Descrierea Moldaviei* de prințul Kantemir; *O nuntă fărânească*, de Aleksandri, *Postu romantic*, poemă de M. Millo; «*Zimbrul*», gazetă de Iași, precum și *Harta Moldaviei și a învecinatelor țări*, *România, Transilvania, Bucovina și Basarabiei*⁹⁹. La 16 aprilie, Geniliu semnalează alte cărți foarte interesante, apărute în Germania. Între acestea se menționează și *Lexicon comparativum linguarum indo-germanicarum*, de dr. Lorenz Diefenbach. *Der Gaist der Natur*, die Geschichte der Seale, și altele¹⁰⁰. Dar, directorul Bibliotecii, spirit vioi, urmărește cărțile interesante de pretutindeni. Iată ce comunica el Eforiei, la data de 11 mai 1851: «În biblioteca sf. Mitropolii, de unde s-au luat cele mai multe cărți care stau depuse în Biblioteca Sf. Sava, din greșeala cărării cărților, tot au mai rămas cărți profane și s-au adus altele religioase». Între acestea se găsea și o ediție clasică «comentariată» din «*Dictionarium onomasticum*» al lui Polideuks, «în două tomuri groase, in-folio». În schimbul acestei cărți, Mitropolia cerea *Teologia lui Procovici, mitropolitul Kievului*, trei tomuri în 8°, care se află în biblioteca Colegiului. Directorul cere dezlegarea de a face schimbul, ceea ce Eforia aprobă¹⁰¹. Tot în acea lună, la 18 mai, Geniliu înaintează Eforiei un lung referat în care arată că a luat de la Mitropolie *Dicționarul* lui Polideuks și că i s-a cerut o listă de cărțile religioase, «care să se dea toate la sf. Mitropolie, drept altele profane». El spune că socotește că nu ar fi bine a se face acest schimb, fiindcă unele sînt prețioase, «iar acele cărți profane trebuie să fie și un prea mic număr, pe cînd cele sacre din Biblioteca Colegiului, sînt la șase sute de tomuri, și anume:

Tomuri

217	latinești
55	italienești
76	franțuzești
100	românești și nemțești
100	elinești și grecești
52	slavonești și orientele

600

«din care parte sînt cumpărate, parte din alte locuri, iar nu de la Mitropolie. s-au adunat». Mai departe, Geniliu vine cu referințe și recomandări adăugînd: «Iar listele speciale și individuale sînt tipărite în catalog, gata la orice trebuință. Ci fiindcă, cu toate cercetările ce s-au mai făcut și altă dată în cauza aceasta, precum este cunoscut Onor. Istoriei, nu s-a putut găsi nici un catalog de cărțile bibliotecii mitropolitane ce zac pe jos și aruncate pe polițe, de aceea ar trebui să se facă mai întîi o alegere despărțitoare în cărți sacre și profane și atunci apoi să se listuească, ca să li se poată vedea meritul și suma, dacă interesează biblioteca»¹⁰². Apoi Geniliu mai recomandă să se ceară din biblioteca mitropoliei unele cărți din care are mai multe exemplare și au «un oarecare merit istoric și biografic, precum *Viețile Sfinților* și altele care lipsesc din biblioteca Colegiului»¹⁰³.

97. *Ibidem*, f. 138.

98. *Ibidem*, f. 141.

99. *Ibidem*, f. 178.

100. *Ibidem*, f. 172.

101. *Ibidem*, f. 207.

102. A se vedea și Marla Anineanu, *Din istoria bibliografiei românești. Catalogul sistematice din 1836 al Bibliotecii Mitropoliei din București*, în «*Studii și Cercetări de Bibliologie*», I, (1955), f. 113 ș.u. 103. *Ibidem*, f. 218 și v.

În același an 1851, la 10 septembrie, vigilentul bibliotecar comunica Eforiei că la Lipsa s-a tipărit o lucrare de mare folos statistic, care de aceea a fost tradusă în mai multe limbi; ea este intitulată *Table statistice de toate țărilor pământului*, de Otto Hübner. El mai indică și opera «*Spiritul Naturii*», o prețioasă carte «de faimosul fizic și himic danez Oersted... o foarte adincă teorie a Fisicei și Himiei moderne». Eforia dispune să fie cumpărate la anul viitor, fiindcă «s-a covârșit paragraful hotărât pentru acest sfârșit»¹⁰⁴.

În anul următor, 1852, la 19 februarie, Winterhalder librarul comunică Eforiei sosirea cărților comandate de «răposatul Geniliei»¹⁰⁵, în valoare de 288 piaștri și 30 parale. Printre acestea se afla și *Atlasul fizic* de Berghaus pe care-l recomandase Geniliu cu atîta căldură¹⁰⁶. De acum înainte ritmul susținut, cu interes, de Geniliu, slăbește. Urmașul său la conducerea Bibliotecii, un anume Andrei Pretorian, nu are cultura și nici viziunea lui. De aceea comenziile de cărți devin mai rare sau de o însemnătate minoră. Astfel, la 4 iunie 1852, Eforia cumpără de la preotul Alexandru Popescu un număr de cărți bisericești în valoare de 1031 lei. Printre acestea se găseau și *Viețile Sfinților*, tipărită la 1811, *Pravila bisericească* din 1652, *Biblia* tipărită în Rusia la 1819 și altele, mai puțin însemnate¹⁰⁷. Dar în lipsa competenței directorului, Eforia Școlilor sta de veghe cu al ei spirit rector P. Poenaru; astfel, ea cerea prin Minister, către Vodă, să se cumpere 120 exemplare din *Notițele satistice asupra Moldovei*, de Suțu, a căror valoare era de 50 galbeni. Domnitorul aprobă¹⁰⁸.

Andrei Pretorian pleca din postul de director al Bibliotecii colegiului Sf. Sava, la 7 februarie 1856, ca să ocupe un loc de revizor, desigur mai potrivit pentru dînsul. Se pare că el n-a fost nici profesor, stricîndu-se astfel o tradiție, fixată de Regulamentul organic școlar. În locul lui Pretorian vine un profesor, cunoscutul C. Aristia. Acesta, într-un raport către Eforie, de la 11 ianuarie 1857, spune că de la numirea lui ca director al Bibliotecii «au trecut un an și trei luni și nu mi s-a dat pîn-acumu lista cărților»; așadar Aristia fusese numit director încă din cursul anului 1856.

Și acest profesor, grec de origine, nu a fost un entuziast; totuși, în timpul conducerii sale biblioteca se îmbogățește prin cîteva cumpărături și donații. Un mic dar făcea K. Karkaleki care era la Cîmpina, la 17 martie 1857, el dăruia Bibliotecii 17 cărți «ca un mic prinos de recunoștință și datorie către Nație»¹⁰⁹. La 14 octombrie același an, se plătesc 103 lei și 20 parale, pentru cărțile didactice tipărite în Moldova și aduse de «librerul» C. G. Ioanid¹¹⁰, iar ceva mai devreme, și anume la 29 mai 1857, se achiziționase biblioteca lui Tihon Marinescu, alcătuită din 236 de volume, cu prețul de 1415 lei¹¹¹.

La 3 aprilie 1858, Aristia făcea cunoscut Eforiei că primise cărțile lăsate prin testament de Barbu Iscovescu, pictorul, revoluționar, mort la Constantinopol¹¹². N. Crețulescu, ministrul afacerilor dinlăuntru dăruiește bibliotecii naționale 17 cărți în 22 volume «complete» și 8 cărți în 22 de volume «incomplete»; lista lor era comunicată de Aristia Eforiei, la 1 aprilie 1859.

În august, Biblioteca se îmbogățește cu un lot important de lucrări. «Eforia ținându la înavuțirea bibliotecii mai cu sémă în cărțile ce interesează istoria Patriei, cumpere de la Dnu Cesaru Bolliacu, următoarele cărți: 6 vol. in-folio *Danubului*,

104. *Ibidem*, f. 217. 105. Iosif Genlie — Geniliu — moare la 7 aprilie 1852.

106. Același dosar, f. 300. Atragem atenția cititorului oboseit de înșirarea titlurilor de cărți care intrau în bibliotecă, că aceasta s-a făcut cu scopul de a arăta cu înaintașii noștri din prima jumătate a secolului al XIX-lea evoluaseră în lecturile lor; de la romane ca *Vaarlam și Iouaf* și altele de aceeași factură, ca și de la puzderia de traduceri aparute la începutul secolului, ei abordau acum cărți serioase de literatură și științe exacte aparute în Apus. Meritul Eforiei Școlilor și mai ales a bibliotecarilor I. Genille și A. T. Laurian, este de necontestat în această direcție.

107. *Ibidem*, f. 332.

108. Arh. St. Buc., *Mln. Cult. și Instr. Publ.*, An. 1857, dos. 3812, f. 1.

109. *Ibidem*, p. 60. 110. *Ibidem*, f. 210. 111. *Ibidem*, f. 424.

112. T. Bulat, *Testamentul lui Barbu Iscovescu*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artelor», tom. XII (1965).

de Marsil 1 vol. in-folio *Colona Trajană cu explicări și 130 tablouri* de Ciaconf. Roma. 1773; *Viețile lui Plutarch*; Manuscripte de cronografi: a) unulu care coprinde *Létopiseclulu țării românesci*, b) *altulu care tratéză despre istoria Turciei, Bulgariei și României*, intitulatu: *Inceputulu Letopisitiloru*¹¹³. Membrii Eforiei, care erau la această dată, de 8 august 1859, P. Poenaru, Laurian, G. Costa-Foru și V. Boerescu, aprobă să se cumpere aceste lucrări cu suma de lei 1653¹¹⁴. Iar peste câteva zile, la 11 august 1859, Aristia trimetea Eforiei lista de cărți lăsate bibliotecii prin testamentul din 27 aprilie 1859 de către vestitul călugăr Eufrosin Poteca Motreanu, în care el declara: «Acestea sunt cărțile melle cari le am dăruit la biblioteca Collegiului național din Sf. Sava din București, spre a sluji de citire publicului, însă, după moartea mea și cu condiția să nu se înstrăineze de acolo. Iar câte mai sunt pre masă și în dulapulul cellu nou, afară de celle însemnate într'acestu catalogu sunt pre seama monastirei Motru și trebuie să rămână la Monastire. Amin.

Eufrosin Poteca Arch. Motru

În str. Mon. Motru 1859 apr. 27.

Cărțile erau: românești 32 volume, elinești și grecești 60 volume, latinești 10 volume, franceze 92 volume și italienești 16 volume¹¹⁵.

La 11 martie 1858, Secretariatul Statului înștiința Eforia Școlilor că a luat măsuri energice ca tipografiile să trimeată publicațiile ce dau la iveală. «Dacă și de acum se va mai arăta vreunul din tipografi împotrivor, Onor. Eforie va face cunoscut Secretariatulu ca după aceea să se poată lua măsuri mai severe», adăuga aceeași autoritate¹¹⁶. Un merit al lui Aristia este acela de a fi semnalat la 21 martie 1858 — deci înainte de Hașdeu — apariția cărții cuprinzând călătoria Patriarhului Macarie al Antiohiei. «Prețulu ei este patru lire», adaugă el. Eforia înțelegătoare ca totdeauna, scria Bibliotecarulu Colegiulu: «Pe temelul arătării que ai făcutu... s-a cumpăratu cartea intitulată *The Traveles of Macarius Patriarch of Antioch*» tradusă în englezește de Paul de Aleppo (sic) și tipărită la Londra în optu volume în quarto». Cartea se trimite spre a se așeza în Bibliotecă «după prescria orînduială»¹¹⁷. La 17 mai Aristia vine cu propunerea de a se cumpăra *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, lucrare compusă din 34 volume în octavo, «cu prețu foarte scăzutu, 102 sfanțihî, adică numai 3 sfanțihî costă fiecare volumu de 400 foi allu acestui monumentu sciințificu vechiu ca de 70 ani vrednicu de o Bibliotecă națională»¹¹⁸. La 21 noiembrie 1858, Eforia trimite la Bibliotecă un exemplar din *Histoire de cent ans, de 1750 à 1850*, par Cesar Cantu, 3 volume, apoi *Revue antique de Legislation* și alte câteva periodice franceze¹¹⁹. Dintr-o listă de cărți înaintată Eforiei de C. Aristia cu ajutorul librarulu Danie-lopoulo, la 25 februarie 1859, Eforia dispune să se cumpere: Quinet, *Oeuvres historiques*; Thierry, *Oeuvres historiques*; Saint Simon, *Memoires*; Boûillet, *Dictionnaire universel*; *Humbold's Cosmos*, și Guizot, *Memoires*: prețul acestor lucrări se ridică la 823 lei¹²⁰.

La 31 august 1859, Aristia trece ca profesor la Gimnaziu, iar locul de bibliotecar cerînd «cunoștințele speciale alle unei persoane poliglotă și bibliofile și considerându-că D-lu A. Treb. Laurianu, unulu din membrii sei (ai Eforiei) are tôte aceste cunoștințe și calotățile necesare spre a face să prospere biblioteca în pucinu timpu, numesce pe d-lu Laurianu în aretata funcțiune cu începere de la 1 Septembrie 1859»¹²¹. Alegerea era fericită, cum se va vedea.

O nouă epocă începe pentru biblioteca națională. Cu aleasa sa cultură, însoțită de un înalt prestigiu, acest ardelean a adus imense servicii Bibliotecii naționale, ca nimeni altul pînă la el. La 5 septembrie, Laurian face un referat Eforiei arătînd că: «cercetînd Biblioteca Collegiulu Naționalu, a aflat că mai multe cărți trebuioncose pentru studiulu litteraturei classice sau lipsescu cu totulu, sau sunt mance»¹²². El menționează lipsurile din *Thesaurus Linguae graece* ab Henrico Ste-

113. Ceea ce este subliniat este scris de V. Boerescu. 114. *Dos. cit.*, f. 518.

115. *Ibidem*, f. 540-543. 116. *Ibidem*, f. 188. 117. *Ibidem*, f. 204.

118. *Ibidem*, f. 240. 119. *Ibidem*, f. 337. 120. *Ibidem*, f. 399.

121. *Ibidem*, f. 399. 122. *Ibidem*, f. 581, «mance», latinism = lipsesc.

phano, din *Biblioteca greacă* cu traducerea latină, tipărită la Didot, din *Glossarium mediae et infimae latinitatis* al lui Duçange, *Bibliothecae latinae* cu traducere franceză sub direcția lui Nisard, *Bibliotheca classica latina*, editio Lemaire. Din cărțile de știință exactă lipsește chiar *Mécanique céleste*, Paris. Din lista alăturată raportului se vede că era de orientat noul bibliotecar în bibliografia franceză clasică. În special. Dar Laurian adăuga în același referat, următoarele rinduri ce merită a fi reținute: «Afară de acestea, subscrișul crede că ar fi bine a se face pentru Bibliotecă o colecțiune de tôte broșurile și de tôte cărțile publicate asupra principatelor Românești și de a începe acumu îndată cu cele publicate în Franția de la anulul 1830 pînă în dia de astă-zi». Eforia decide: «Se aprobă și se va scrie la Paris, d-lui Royer-Collard, ca să le cumpere»¹²³.

Dar chiar în aceeași zi de 5 septembrie 1859, printr-un referat special. Laurian mai cere să se cumpere și alte cărți care apăruseră în ediții germane, fiindcă spune dînsul, a observat «că lipsesc mai toate cărțile necesare pentru istoria noastră națională». El le citează: *Corpus scriptorum historiae byzantinae*, editio nova Bonnae, *Corpus scriptorum historiae Hungariae*, și Fejer. *Codex diplomaticus regni Hungariae*; *Corpus scriptorum historiae Poloniae*, și Dogiel, *Codex diplomaticus regni Poloniae*¹²⁴. Cine poate spune oare că acest învățat nu era «à la page» cu bibliografia istorică a timpului?

Comenzile de cărți continuă. La 25 septembrie 1859, Laurian arăta că a găsit «aici în loco», cărți de vînzare, privitoare la Istoria Țărilor Române, și că prețul lor este de 410 lei și 20 parale. Era vorba de opt lucrări, printre care Prave Gorgii, *Annales regnum Hungariae*; Timonis Samuelis, *Epitome chronologique*; *Chronicon Fuchsiolupino-Oltardinum Chronicon Budense*, Hammer's Geschichte, și altele.

Dar Laurian este și un donator: după ce la 9 septembrie 1859, oferise Bibliotecii două exemplare din opera sa *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae*, la 25 septembrie același an, dăruiește două manuscrite: a) *Letopisețul Țării Moldaviei de la Aaron Vodă incoace de unde este părăsită de Ureche Vorniculu de țara de glosu, scosu de Miron Kostinu vorniculu de țara de giosu*, în orașu în Iașu, în anulul de la zidirea lumii 7258, eară de la nasterea mîntuitorului lumii lui Is. Hr. 1710. În zilele Măriei sale luminatului Domnu Io Nicolae Voevodu s-au scrisu. Coprinde *Letopisețului lui Ureche* pînă la anul 1595 în 153 foi; apoi continuarea lui *Miron Kostinu* pînă la anul 1674 în 160 foi, in-folio. Améndoue aceste chronice sunt legate împreună, în pelle.

b) *Letopisețului țării Moldaviei* (fără portă. începe cu *Predoslovie, adecă cuvântare dintiu, de descălecatului țării celu dintiu și nemulu Moldovenescu* (coprinde *introducerea lui Miron Kostinu*, apoi *letopisețul lui Ureche* după redacțiunea lui Miron Kostinu pînă la annulu lumii 7103 Hr. 1596). In-folio legatu în pelle; 118 foi¹²⁵.

La 20 oct./1 nov. 1859, profesorul Roger Collard răspunde¹²⁶ la cererea Eforiei privitor la cărțile necesare Bibliotecii, iar la 10 noiembrie i se înaintează suma de 125 galbeni pentru achitarea lor¹²⁷. Iar Laurian, nu uita nici cultura italiană; în acest scop el cere Eforiei la 31 octombrie, să cumpere pentru Bibliotecă: *Le opere principali del Commendatore Luigi Canina di Roma, Le Stampe delle Colonne Traiana ad Antonina*, di P. Sante Bartoli, și cite un model «di Colonna Traiana in bronzo e di Colonna Antonina in Bronzo». «Operele acestea, după părerea subscrișului, sunt de cea mai mare importanță atîtu pentru studiulu anticității clasice și allor artelor frumose, citu și pentru studiulu istoriei noastre naționale», spune directorul Bibliotecii. În numele Eforiei, Ion Măiorescu scrie pe cerere: «Se aprobă»¹²⁸. Prețul acestor lucrări se ridică la suma de 332 galbeni sau franci 3899 și 54 centime, deci destul de însemnată. La aceeași dată de 31 octombrie 1859. Laurian propune să se cumpere haria lui Weis, *Charte der Europäischen Turkey in 21 Blättern*. Wien; prețul acestei hărți este de 162 lei, sumă pe care Eforia, prin același I. Măiorescu, o

123. *Ibidem*, f. 581. Royer Collard, profesor la facultatea de drept din Paris, era corespondentul țării pentru studenții români de acolo. El venise în locul doctorului Picoio, un grec bulgarizat.

124. *Ibidem*, f. 584. 125. *Ibidem*, f. 625. 126. *Ibidem*, f. 660. 127. *Ibidem*, f. 684.

128. *Ibidem*, f. 672. 129. *Ibidem*, f. 673.

aprobă¹³⁰, iar la 12 noiembrie același an, se aprobă suma de lei 671, pentru plata abonamentelor l jurnalele franceze și nelipsita *Revue des Deux Mondes*¹³¹.

La 31 decembrie 1859, Laurian comunica Eforiei că a primit două lăzi cu cărți, relative la istoria țărilor «circumvecine», în care se află multe date pentru istoria Românilor, de la anticarul W. I. Perser din Berlin; prețul lor era de 1323 lei, și se roagă să se elibereze de casier această sumă, ceea ce se aprobă¹³².

Urmărind toate ocaziile, directorul Bibliotecii vestește Eforiei că «per orationem», a găsit *ἹΣΤΟΡΙΑ Περὶ τῶν Ἱεροσολυμοῖς Πατριαρχουσάντων* «compusă de Patriarhul Ierusalimului Dossiteu, redactată de Patriarhulu Chrisantu și tipărită în București la anul 1715 sub domnia lui Ștefan Cantacuzino in-folio, 1247 pagine, legată în pelle», cu prețul de 10 galbeni. El propunea, la 8 ianuarie 1860, procurarea acestei opere, pentru «biblioteca Academiei»; ceea ce Eforia încuviințează¹³³. În aceeași zi sosea o scrisoare de la profesorul Royer Collard, de la Paris, prin care acesta comunica Eforiei că trimiterea cărților comandate în noiembrie 1859 s-a făcut prin Austria, pe mare fiind imposibil¹³⁴. O altă comandă de 276 lei și 20 parale se aproba de Eforie la 8 februarie 1860, pentru același gen de cărți, adică privitoare la țărilor «circumvecine»¹³⁵. Dintre acestea reținem: Pauli Jovii, *Beschreibung* din 1570, cît și rara carte, azi, Kornbach, *Historische, statistische Skizzen über die Moldau*, 1850. Iar la 19 februarie, fostul director al Bibliotecii, C. Aristia, oferă spre cumpărare două cărți: *Θεοδωρου Γραμματικης* și *La Divina Comedia* a lui Dante, pentru care Laurian opinează favorabil¹³⁶. Tot în cursul acestei luni sosesc și cărțile comandate la Berlin, pentru care Laurian cerea la 25 februarie achitarea lor, reprezentînd suma de 444 taleri și 25 groșițe, egali cu 4503 lei și 38 parale¹³⁷.

La 14 aprilie 1860, Ministerul Cultelor comunica Eforiei că răposatul Scarlat Timpeanu a lăsat prin testament bibliotecă sa Eforiei și aceasta urma să ia contact cu ctitorii de la biserica Icoanei, unde răposatul a lăsat toată cealaltă avere¹³⁸.

Cărți pentru Istoria românilor se aduceau la 28 aprilie 1860, și prin librarul Ulrich, în valoare de 1101 lei și 30 parale¹³⁹, iar la 10 mai același an, Eforia da ordin să se plătească suma de 2104 lei și 8 parale, pentru cărțile «atingătoare de Istoria Românilor», trimise de anticarul W. I. Perser din Berlin. Într-o listă anexă găsim și această notă: «De la Berlin, trâmisse de D. Alessandru Papiu»¹⁴⁰.

La 18 august 1860, Eforia mulțumea lui Scarlat Petrovici pentru un număr de cărți eline, pe care acesta le dăruise Bibliotecii, iar Laurian era împuternicit a le ridica; tot în cursul acestei luni, la 27 august, Biblioteca mai primește un dar însemnat de la Demetru Constantin Sturza, care consta dintr-un exemplar al *Istoriei generale în 75 de tomuri*, tipărită la Halle în anul 1746, și un exemplar din *Dictionarul universal despre științe și arte*, tipărit de Zedler la Halle și Lipsca în 1733. Donatorului, care era student la Berlin, i se aducea mulțumiri de către Eforie, la 3 septembrie 1860¹⁴¹.

De la această dată, ritmul de comenzi de cărți slăbește. Astfel, abia la 20 decembrie 1860, vedem cum se primesc prin librarul bucureștean Alfred Ulrich, numai cărți de știință exactă, ca: Grauss, *Theoria motus...*, și lucrările lui Arago. Prețul lor se ridica la 506 lei¹⁴².

Sîntem în 1861. La 13 ianuarie, se «comisionează» toi periodice «pentru artă și științe». Între acestea găsim *L'Institut*, *Journal de l'Académie*, *Journal général de l'Instruction publique*, *Revue contemporaine*, *Revue critique* și neuitata *Revue des Deux Mondes*; pentru acestea abonamentul pe 1861 se ridica la suma obișnuită de 943 lei și 17 parale¹⁴³. La 24 februarie 1861, Laurian arată Eforiei ce cărți s-ar putea cumpăra, din lista înaintată de librăria de sub conducerea lui C. A. Rosetti și Winterhalder. Ion Maiorescu pune apostila: «Nefiind fondu nu se potu cumpăra

130. *Ibidem*, f. 674. 131. *Ibidem*, f. 682. 132. *Ibidem*, f. 705. 133. *Ibidem*, f. 708.

134. *Ibidem*, f. 711; «par ce que l'hiver et les glaces n'ont pas permis de prendre la voie de la mer et celle de Constantinople à Giurgevo. Il a fallu suivre la voie de terre par l'Autriche». scria Royer Collard. 135. *Ibidem*, f. 708. 136. *Ibidem*, f. 722. 137. *Ibidem*, f. 528.

138. *Ibidem*, f. 726. 139. *Ibidem*, f. 735-736. 140. *Ibidem*, f. 770.

141. *Ibidem*, f. 786, 790 verso și 793. 142. *Ibidem*, f. 855. 143. *Ibidem*, f. 859.

indată»¹⁴⁴. La 13 martie 1861, directorul Bibliotecii comunică Eforiei că s-au primit 10 exemplare din *Chronica lui Șincai* și alte 10 din *Letopisețele Moldaviei*, care fuseseră trimise de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii din Moldova¹⁴⁵. Iar operele istorice nu-și pierd preferința, după cum se vede din referatul lui Laurian de la 7 aprilie 1861, care anunța că au fost aduse prin librăria Ulrich *cărți istorice și matematice*, în valoare de 815 lei și 20 parale¹⁴⁶.

Laurian este atent și la conservarea cărților care fuseseră aduse și prin hărnicia sa. De aceea el cere Eforiei, la 20 mai 1861, ca să se lege colecția celor 27 tomuri din clasicii latini cu traducere franceză, de Nisard, care «pătimizește în această stare, prin deslusu ussu ce se face cu dinsa de către lectori»¹⁴⁷.

La 21 octombrie 1861, Ministrul Cultelor comunica Eforiei, că în urma raportului comisarilor orînduiți cu înscrierea obiectelor arheologice, se constată că mai sînt în mănăstiri cărți și manuscrise care ar trebui ridicate și duse la Biblioteca Națională¹⁴⁸. Ca urmare a acestui îndemn, se ridică din mănăstirea Cozia 20 de cărți și manuscrise, între care și o «*Casanie slavonă manuscript de la 7160 in-folio, legatu în piele poleită*»; acestea se depuneau la Bibliotecă la data de 11 decembrie 1861¹⁴⁹.

La 3 noiembrie 1861, Laurian arată că librării Rosetti și Winterhalder oferă spre cumpărare *Biographie universelle ancienne et moderne* (Michaud), 22 tomuri, pentru prețul de 700 lei. Roagă Eforia să decidă «și la întîmplare de a aproba cumpărarea, a-lu autorisa pentru aducerea tomurilor următoare»¹⁵⁰. Dacă s-ar părea că entuziasmul lui Laurian privitor la înzestrarea Bibliotecii ar fi scăzut oarecum, credem că aceasta se datora și multiplelor sale ocupații. Astfel, el menționa, recomandînd la 14 decembrie 1861 «atențiunii onorabilei Eforii», faptul că s-a sîfîșit *Manualul de Istoria Universală* cu redactarea căruia fusese însărcinat de Eforie profesorul P. Cernătescu; «care a finitu acêsta lucrare suptu revisiunea subscrisului», adăuga Laurian¹⁵¹.

În anul 1862 situația se schimba, în general, în Țara unită, ceea ce aduce modificări și în treburile Bibliotecii naționale. Cea mai mare schimbare privitor la aceasta este desființarea Eforiei Școlilor, un organ cu care biblioteca se ajutase foarte mult. De acum înainte, conducătorul Bibliotecii avea să se adreseze direct Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică. Interesant este faptul că pînă la 3 iulie 1862 Biblioteca nu avea încă un buget, cum se va vedea imediat. Pentru achitarea sumei de 1930 lei și 5 parale, sumă pe care Biblioteca o datora pentru cumpărare de cărți încă din anii 1859 și 1860, a fost nevoie de un consiliu de miniștri la 14 septembrie 1862¹⁵². Este o epocă de stagnare. Desigur că Biblioteca era deschisă, cititorii avînd destule opere de citit, din cele aproape 25.000 de volume ce posedea aceasta. Greutatea consta în direcția noilor comenzi de cărți ce urmau a se face; aceasta explică și penuria de știri ce avem pentru acest an. Dar spiritul treaz al lui Laurian urmărea tot ce leșea din comun, în materie de bibliologie. Aceasta ne explică interesantele sale intervenții către Minister cu prilejul apariției vreunei rarități bibliologice, mulțumirile adresate unor donatori alesi sau pentru achiziționarea unei colecții ce i lipsca încă în dorul de a avea totul în legătură cu Istoria Patriei. În aceasta consta mai toată activitatea sa ca bibliotecar pe anul 1862 și de ceea găsim folositor să dăm în extenso următoarea corespondență:

A 138

Domnule Ministru !

Biblioteca națională nu possede cartea intitulată: Fejer, *Codex diplomaticus Regni Hungariae*, care coprinde o colecțiune de documente foarte interesante pentru istoria țărilor române, și ne este de neapărată trebuință pentru acest scop.

144. *Ibidem*, f. 871—872.

145. *Ibidem*, f. 876—877.

146. *Ibidem*, f. 900.

147. *Ibidem*, f. 904.

148. *Ibidem*, f. 950.

149. *Ibidem*, f. 819.

150. *Ibidem*, f. 829.

151. *Ibidem*, f. 956.

152. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr. Publ., Adm.*, an. 1862, dos. nr. 472, f. 15.

153. *Ibidem*, f. 3.

Opera acesta s-a vendutu de de multu și acumu se mai află numai la antiquari. Domnului librariu Ad. Ulrich se îndatorédă a ni o procură completă pentru suma de 100 taleri prussiani, cari facu la 1012 lei 20 parale. Collecțiunea acesta coprinde peste 43 volumuri.

Subscrissulu ve rógă, Domnule Ministru, se binevoiți a încuviinția adducerea acestei Collecțiuni, și la sosirea ei, a da ordine pentru eliberarea summei mai susu citate.

Primiți, Domnule Ministru, încredințarea profundului meu respectu
Bibliotecariulu A. Trib. Laurianu

No. 4

3 Iulie 1862

Domnului Ministru Secretariu de Statu la Departamentul Cultoleru și Instrucțiunei Publice

Ministrul — care era un Golescu — pune rezoluția : «D. Șef secțiuna 2-a va încunosciița pe D. librar a aduce arătatele cărți, iar costul aci însemnat se va respunde din și pentru premii și încurajări, pînă se va regula în buget o sumă pentru bibliotecă¹⁵⁴. D. librar va prezenta facturile librăriilor din streinătate. Golescu».

B¹⁵⁵

Domnule Ministru,

Prin cercetările Domnului Tischendorf Professor la Universitatea dela Lipsica s'a descoperitu la muntele Sinai unu Codice de Testamentu vechiu și nou necunoscutu pînă acumu.

Acest codice se publică acumu cu spesele imperatorului Russiei, prin a cărui înflințiã s'a căpetatu de la monasteriulu muntelui Sinai, suptu titlulu de *Codex Sinaiticus* : înse publicarea după ordinea imperatorului se face numai în una sută esemplare, cari nici nu essu la vëndiare, ci se voru împărți gratis la Suveranii și la institutule la cari imperatoriulu Russiei va afla de cuviință. Mai tôte guvernele s'au adresatu cu cereri la imperatoriulu Russiei pentru cite unu esemplariu din acesta noutate litterariã. Ar fi de un mare interessu ca și biblioteca noastră academică se se pótã îndestra cu unu esemplariu. Subscrissulu după scirile ce a primitu de la unu correspondent de la Lipsica, crede că s'ar puté face asemine acquisitiune, dacă guvernulu Românescu s'ar adresa în acestã privințiã cu o cerere cătrã guvernulu Imperatoriului Russiei. Domnul Professor Tischendorf care purcede în dillele acestea la Petersburg, ni a promissu intercessiunea sa pre lângã guvernulu Russescu.

Sub-scrissulu ve rógă așia darã, Domnule Ministru, ca se binevoiți a lua în considerațiune acesta împrejurare și a face pași cari veți aflã de cuviință.

Cu acesta ocasiune repetu încredințarea profundului meu respectu cu care sunt. Allu Dvóstre prea plecatu servu Bibliotecariulu A. Trib. Laurianu.

Nr. 8

27 Sept. 1862

C¹⁵⁶

Domnule Ministru,

Domnulu Demetriu Sturdie din Moldavia a dărui Bibliotecii naționale din Bucuresci o operã rarã și de mare interessu pentru istoria României, suptu titlulu : *Antoniae Mariae Gratiani de Ioanne Heraclide Despota Valachorum Principe*

154. Deci, la această dată, Bibliotecii încă nu i se alocase o sumă prin buget, adică după desăvârșirea Unirii din 1862, cind instituțiile din cele două țări fuseserã contopite.

155. *Ibidem*, f. 21

156. *Ibidem*, f. 48.

librirtes, et de Iacobo Didascalo Ioannis fratre liber unus, Varsoviae 1759 în 8° micu, retipărită de Domnului donatoriu la Goettinga 1860. numai în 40 esemplare, și frumosu legată.

Subscrissulu e de părere a se face o publică mulțumire Domnului Donatoriu pentru acestu daru prețiosu.

Primiți Domnule Ministru, mărturissirea profundului meu
respectu Bibliotecariulu A. Treb. Laurian

nr. 12
11 octombrie 1862

Ministrul, care era N. D. Racovitză, pune rezoluția : «Se va aduce mulțumire dăruitorului din partea ministerului, care se va publica și prin Monitoru». N.D.R.

D¹⁵⁷

Domnule Ministru.

Domnulu Dr. Alessandru Papiu Ilarianu a dăruitu Subscrissului următorea carte foarte interesante pentru istoria noastră:

Iacobi Aug. Thuani historiarum sui temporis libri LVII, Parissis 1604, în 8° în 5 tomuri legate în pergamentu.

Eu dăruescu acesta carte Bibliotecii naționale din București.

Primiți, Domnule Ministru, mărturisirea profundului meu respectu.

Bibliotecarulu A. Trib. Laurian

No. 13
11 octombrie 1862

Ministrul pune apostila : «Se va aduce mulțumire pentru dania ce face învîndu-l a o trece în cataloagele bibliotecii» N.D.R.

E¹⁵⁸

Înaltu Ministeriu !

Pentru lucrarea la unu opu de literatura vechie românească, avendu între altele mare trebuință și de «Psaltria românească», numită a lui Coresi, tipărită în Brasiovu la anul 1575, carea, după cum e cunoscutu literatoriloru români, este una dein cele mai rari cărți românesci, — și neavendu decitu la In. Ministeriu alu Instrucțiunei publice alu României, — umilitu suscrissulu, deși persóna necunoscutu aceluiași In. Ministeriu, cuteza cu profundă plecatine a știu adresa. prein midlocirea D-lui A. I. Odobescu cheful departamentului, acea umilită rogare, ca se Ve îndurată a da graziósa concesiune, de a mi se poté trãmite prein acumu numitululu domnu cartea mai sus citată, ce se află în dispusetiunea Înaltului Ministeriu, pre un termenu măcaru de una lună, — obligîndu-me totu de una dată dein partemi pre onoarea mea, ca la termenulu prefigundu nesmintitu erași o voiu trãmite înapoi la același Înaltu Ministeriu cu cea mai profundă mulțumită și fără nece una scãdere

Primiți ascuărea de cea mai destintă venerațiune, cu care am onóre a mi subsemna

Alu Înaltulu Ministeriu. prea obligatu

Tim. Cipariu m. p. canonicu

Blasiu 8:20 Nov. 1862

F¹⁵⁹

Reverenției Sale D-lui Canonic T. Cipariu, la Blaju

Reverente părinte!

Psaltirea lui Coresi tipărită în Brașov la anul 1517 cerută prin suplica Dv. înregistrată la No. 28282 ce s-a primit la 22 noiembrie subsemnatulu v-o înainteadă, pe lângă aceasta spre îndeplinirea trebuinței ce indicați și tot într'un timpu ve invită ca dupe expirarea termenului ce ficsați să o înapoiati Ministeriului fără amănare.

Cu această ocașiune subsemnatu ve aduce mulțumire pentru cele 13 volume din operele Reverenției voastre, cu care a fost însoțită suplica și care s-au depusu în Biblioteca națională și ve roagă a priimi simțimentele distinsei sale considerațiuni.

G¹⁶⁰

Ministru

D-lui Bibliotecar al Statului

Prin D. Tiomtei Cipariu canonicu dela Blaju priminduse jos însemnatele cărți în Nr. de 13 cu titlurile următoare :

1. Acte și fragmente istorice bisericești
2. Elemente de limba română dupe dialecte și monumente vechi
3. Crestomație sau analecte literare
4. Gramatica latină pentru clasele II, III și IV, partea I
5. Știința Sf-tii Scripture
6. Cuventu la inaugurarea asoțiaieiunei
7. Gramatica latină pentru clasele II, III și IV, partea a II
8. Elemente de poetică metrică și versificațiune
9. Compendiu de Gramatica Limbei Române edițiunea III
10. Istoria sfântă sau biblică a Testamentului vechi și nou pentru începători.
11. Purtarea de buna covenientia între oameni
12. Discursu ținutu în adunarea generală a Asoațiunei Române transilvane pentru literatură și cultura poporului român.
13. Analele gimnasiului greco-catolicu din Blaju.

Am onoare D-le a vi le înainta cu invitare ca să le depuneți în Biblioteca Statului dupe orânduiala ce se păstrează¹⁶¹.

H¹⁶²

Domnule Ministru!

Domnulu Fr. A. Wickenhauser a trâmistu la Biblioteca Națională unu Essemplariu din allăturata carte: *Moldavia oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bukovina*, simpreună cu scrișoarea allăturată, prin care ne anunță, că deca s'ar socoti de trebuința assămine essemplare pentru instituttele scolastice de aici, ellu e gata a trâmite gratis mai multe essemplare după enunțiarea dorinței din partea autorității respective.

Subscriissulu adducendu acesta la cunnoscinția Domniei vostré, ve rógă se bine voiți a lua lucrulu în considerațiune și a decide ceea ce veți afla de cuviință.

Primiți, Domnule Ministru, încredintiarea profundului meu respectu.

Bibliotecariulu A. Treb. Laurian

No. 22 Bucuresci 10 Decembrie 1862

159. *Ibidem*, f. 107.

160. *Ibidem*, f. 106.

161. Este aici o listă bibliografică a operelor marelui cărturar.

162. *Ibidem*, f. 98.

Ministrul Secretar de stat la Departamentul cultelor și Instrucțiunii Publice pune rezoluția: «Se va da în deliberarea Consiliului superior de Instrucțiune publică».

Abia la data de 29 octombrie, în acest an 1862, aflăm o notă de plată pentru suma de 492 lei cu care se achită cărțile «încuviințate» de Minister¹⁶³, iar la 3 noiembrie se cumpărau cinci cărți de interes tehnic¹⁶⁴. O încercare de a se cumpăra o Biblie română «în-folio, manuscris din secolul XVII, precum se vede din forma litterelor și din Gramatica limbii» și pentru care se cerea suma de 400 lei, nu se poate realiza deoarece Ministerul nu oferă decât 200 lei¹⁶⁵; însă, la 31 octombrie, se aproba suma de lei 348 și 20. parale pentru legatul unor colecții de jurnale, dintre care menționăm: «Românul», «Reforma», «Timpulu», «Unirea» «Dâmbovița», «Patria», «Nichipercea», «Bondariulu», «Păcală», și «Ilustrațiunea»¹⁶⁶, iar aceasta se făcea tot la insistențele directorului bibliotecii, A. Trib. Laurian.

Anul 1863 se începe prin primirea operelor acelor autori cari potrivit articolului 9 din legea Presei, erau obligați a depune la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii câte patru exemplare din orice scriere; acesta, la rindul său, se înainta Bibliotecilor¹⁶⁷. Astfel, la 11 ianuarie se primește de la C. D. Aricescu lucrarea sa intitulată «*România sub Prințul Bibescu*», iar la 12 ianuarie ministerul primește «unu esemplaru legatu» din scrierea «*Mistere din București*» de I. M. Bujoreanu, care ruga «să se depună în Biblioteca națională»¹⁶⁸. De reținut că autorii erau nevoiți să-și prezinte operele Ministerului, numai astfel ei căpătînd un «act de proprietate» (literară), conform art. II din Regulamentul pentru aplicarea legii Presei.

Profesorul I. Colocotidi înaintează Ministerului, la 23 ianuarie 1863, mai multe exemplare din «uvragiul *Crestomația elenă*, elaborată de dînsul»¹⁶⁹; iar la 31 ianuarie, Laurian nu uita să ceară ministerului 947 lei și 34 parale reprezentînd costul abonamentelor la foile periodice «scientifice», spre a se putea «urmări din passu în passu descoperirile cele noue». Ministerul aproba¹⁷⁰.

La 2 martie 1863, se dă un răspune oarecum tardiv la recomandăția făcută de Laurian referitor la cartea profesorului de la Cernăuți, Fr. A. Wickenhauser: *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bucovina*; Consiliul superior de Instrucțiune publică, ce luase locul Eforiei Școlilor, recunoaște importanța lucrării și recomanda ministerului să cumpere «vr'o 25 exemplare». Laurian este însărcinat să desăvîrșească achiziționarea¹⁷¹. La 15 martie, el cerea ministerului să se cumpere trei lucrări aflătoare la particulari, și anume: 1) Ὁδὸς ματαστακῆ; παρὰ Κ Βασ.λογοποιου Veneția 1749; 2) Πυθελιον sau culegerea tuturor canoanelor bisericești, Atena 1840; 3) Πιστασιον, tradus de mitropolitul Veniamin Costachi. Cea dintîi carte costa 125, cea de a doua 110 lei, iar din cea de a treia «se află o mare summă de esemplare la Monasteriulu Neamțului». Laurian roagă ministerul să aprobe plata cărților de la punctele 1 și 2 și a se scrie la «Monasteriulu Némțului ca se tramittă 5 Esemplarie din cea de suptu N-ru 3 pentru Biblioteca de aici și cea de la Craiova precum și câte 5 Esemplare din tôte cărțile câte s'au tipăritu la Monasteriulu Némțului spre îndestarea Biblioteciloru dincóde de Milcovu». Ministerul aproba punctul 1 și 3 «iar pentru al doilea i se recomandă de a o găsi cu precu mai eftin». Ministru era faimosul general Tell¹⁷².

La 3 aprilie, directorul Bibliotecii primește din partea Ministerului trei tablouri: «*La Disfida di Barletta*» trimise acestuia de Gianbattista Zambelli, institutor și director al școlii din Milano, spre a le depune spre păstrare în Bibliotecă¹⁷³. La 26 aprilie Laurian scrie ministerului că «s'a primit la bibliotecă cartea intitulată «*Oeuvres complètes de Bartholomeo Borghesi*, Tome premièr dăruită de Majestatea sa imperatoriulu Napoleon III». Cartea venise prin Ministerul trebilor streine, căruie îi fusese înmînat voiumul de agentul Franței¹⁷⁴.

163. *Ibidem*, f. 56. 164. *Ibidem*, f. 61. 165. *Ibidem*, f. 62 și f. 70.

166. *Ibidem*, f. 57 și f. 58.

167. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr. Publ., Adm.*, an. 1863, dos. 591. f. 2. La 10 ianuarie, înmîncă și 4 exemplare din a sa «*Procesul meu pentru Odo la Grecia*», f. 53.

168. *Ibidem*, f. 4. 169. *Ibidem*, f. 9. 170. *Ibidem*, f. 24. 171. *Ibidem*, f. 72-73.

172. *Ibidem*, f. 99. 173. *Ibidem*, f. 110. 174. *Ibidem*, f. 128-132.

Consiliul superior de Instrucțiune examina la 27 aprilie 1863, o carte rară pe care o dăruise ministerului Ion Sion, fiul spătarului Antohie Sion. Era vorba de un *Tetravanghel* manuscris pe pergament «cu data în litere eline care se ceștește 6342 (data antică) aproape de dece vécuri, ornat și cu patru gravure», spune dăruitorul. Cartea a făcut mare impresie asupra Consiliului superior, care era compus din Aron Florian, G. Costa-Foru, Davila, V. Boerescu și însuși Laurian. El decide ca acest manuscris să se trimită la Biblioteca Națională, iar lui Ion Sion să i se aducă mulțumiri și prin Monitorul Oficial¹⁷⁵. Un alt manuscris intra în stăpînirea Bibliotecii la 10 mai 1863: el este dăruit de Al. I. Samurcașiu, care spune că a crezut «că poate astfel să facă un serviciu patriei mele adoptive». Manuscrisul era românesc și intitulat *Letopiseșulul terrei românești și a terrei Moldovel*, in-folio mic, pagini 839, «legat cu pelle». La 11 mai, Laurian comunica aceasta ministerului și opiniază ca spre încurajare și îndemnarea tuturor ce posedau asemenea documente, să se aducă mulțumiri dăruitorului și să se publice în Monitorul «dimpreună cu adresa dăruitorului»¹⁷⁶.

Un dar interesant este și acela făcut la 8/20 mai 1863 de E. Miller «membre de l'Institut de France, Bibliothécaire du corps Legislatif». Din adresa sa către minister, vedem cum el dăruiește «plusieurs ouvrages, de moi, sur la litteratu e grecque» pentru Biblioteca din București, mulțumind totodată pentru complexența ce a avut ministerul să-i ușureze accesul în institutele literare, «ou je pouvais esperer trouver des documents intéressants», ceea ce ne explică vizita sa în țara noastră. Între cărți se găsea și *Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothéque de l'Escurial*, și *Manuelis Philae carmina*, în 2 volume¹⁷⁷. Consiliul superior al Instrucțiunii ținea ședință specială pentru primirea daniei, la 16 mai 1863¹⁷⁸. La 8 iunie, I. Cocorăscu înaintează Ministerului *Istoria martirilor libertății*¹⁷⁹, iar la 8 august, ieromonahul Anania Melega dăruia 4 exemplare din lucrarea alcătuită de dînsul: *Construcțiune și meditațiune asupra omului cădutu*¹⁸⁰.

În acest an, 1863, guvernul francez începe să publice corespondența lui Napoleon I; la 23 august se comunica ministerului că Franța dăruiește gratis colecția și Bibliotecii noastre¹⁸¹, iar la 28 noiembrie, ministerul trimite Bibliotecii șase exemplare din *Istoria Terei Românești, de frații Tunusli și tradusă de George Sion*.

Ministerul aproba la 27 februarie 1864 suma de lei 3293 și 34 pa-ale pentru cărți aduse de librarul Ad. Ulrich. Între acestea, găsim și lucrări de Villemain et Guizot, Ritter et Kühner, precum și două exemplare din *Bibliotheca scriptorum gr. et lat. Teuberiană*¹⁸².

La oferta făcută de «profesoru Preparandilor române de legea orientală din Aradu din Ungaria», ministrul, D. Bolintineanu, pune următoarea rezoluție: «La Consiliul superior spre a delibera — este rugat însă Onor. Consiliu a lua aminte că măsura guvernului cînd a dat anunțul pentru cumpărarea operelor istorice a fost a cumpăra numai acele documente sau opere inedite, dar nimic din ce e cunoscut»¹⁸³. Consiliul găsește că lucrările prezentate de Gavra merită a fi cumpărate, după ce posesorul va arăta prețul. La 16/28 martie 1864, Laurian anunța ministerul că s-au adus de Ulrich alte cărți pentru biblioteca națională în valoare de 2167 lei. Cărțile, spunea Bibliotecarul, fuseseră comandate încă de anul trecut și reprezentau operele clasicilor francezi, ediția Didot, «care se citescu mai allessu de junimea noastră studioasă și suntu căutate pe tôte diua»; se mai cumpăraseră de asemenea și operele lui Victor Hugo¹⁸⁴.

Împuternicit de minister, Laurian se prezenta la mitropolie în luna martie, 1864, spre a lua unele cărți din biblioteca acesteia. Mitropolitul Nifon scrie Ministerului! căci ar fi nepotrivit demnității aceștii S-fte case, de a nu-și avea o Bibliotecă a sa, adunată din timpi vechi, și conservată până acumu în dilele de pro-

175. *Ibidem*, f. 141—144. Dăruitorul face biografia părintelui său, Antohi, mort de holeră la 1848, partizan hotărît al Unirii «încă de la 1816». 176. *Ibidem*, f. 168—171.

177. *Ibidem*, f. 177.

178. *Ibidem*, f. 196.

179. *Ibidem*, f. 214.

180. *Ibidem*, f. 233—234.

181. *Ibidem*, f. 283.

182. Arh. St. Buc., *Min. Cult. și Instr. Publ., Adm.*, an. 1861, dos. 525, f. 28.

183. *Ibidem*, f. 47.

184. *Ibidem*, f. 49.

gresu și de civilidatie». Urmarea era că ministerul dispunea să se ia numai cărțile profane, cele bisericesti rămânând pe loc¹⁸⁵.

În luna mai, Royer Collard oferea Bibliotecii două *memorii* asupra navigației pe râurile Prutul și Siretul. La 15 iunie se depunea la Biblioteca publică, prin Gr. Bilciurescu, «capul biroului Instrucțiunii superioare», lucrarea *Tâlcuirea Cărților*, de Vasile Ivanovici din Bucovina. Aceasta era ultima carte ce intra în patrimoniul Bibliotecii naționale pe care August Triboniu Laurian o condusese cu inteligență și entuziasm în tot timpul directoratului său. Fiindcă, la 14/20 iunie 1864, ministrul, printr-un raport către domnitor, cerea înlocuirea lui Laurian — nume cu rezonanță — printr-un necunoscut, N. Preda¹⁸⁷. Acesta, într-un conflict care-l aduce înlocuirea lui cu Ioan Girleanu, la 3 octombrie 1864. În această perioadă de timp, N. Crețulescu, ministrul de justiție, al Cultelor și Instrucției Publice, prepara «Regulamentul pentru bibliotecile publice», care era dezbătut și aprobat de Consiliul de miniștri în ședința din 19 octombrie 1864, ținută sub președinția domnitorului Alexandru Cuza. O nouă eră începea pentru această instituție de stat.

Tot în această epocă, și anume la 24 decembrie 1864, Eulampiu Săvescu, din Brăila, dăruiește Bibliotecii 255 de volume «plin de dorință de a vedea înflorind Bibliotecile țării»¹⁸⁸, iar în anul următor, la 23 martie 1865, directorul Girleanu atrăgea atenția asupra micii și interesantei biblioteci «a încetatului din viață Nicolae Philimon» care «este a se vinde cu un prețu foarte modestu»¹⁸⁹. Nu cunoaștem rezultatul. Peste o lună, adică la 17 aprilie 1864, Girleanu comunica Ministerului că la mănăstirea «Orezu» se află o mică bibliotecă, «de vreo 150 volume din operele cele mai interesante și care foarte anevoie se mai potu găsi». El cere voie să meargă acolo pentru a alege ce ar fi mai interesant sau trimeterea lor de către egumenul mănăstirii. Ministerul însărcinează pe revizorul localului, care va raporta prin telegraf¹⁹⁰. După informațiile culese de revizor și pe baza catalogului bibliotecii de la Mănăstirea Hurezi, «Comitetul Bibliotecii Centrale din București», prin decizia de la 5 iunie 1865, hotărăște ce cărți trebuie aduse la București. Nu uităm a menționa că primul membru al acestui comitet era însăși A. Trib. Laurian¹⁹¹. Cărțile erau «elino-latine» în format mare și foarte voluminoase, «cărți curate eline», «cărți în diferite limbi». În total erau 425 de volume, cele mai multe din secolul al XVII-lea și cîteva chiar din secolul al XVI-lea. Studiarea acestui catalog însăși, merită cea mai mare atenție pentru un spirit curios și o asemenea cercetare ar aduce elemente noi în sprijinul afirmației că aceste cărți vor fi provenind chiar de la ctitorul mănăstirii, Constantin Vodă Brîncoveanu, de la fii săi și chiar de la învățatul stolnic, Constantin Cantacuzino. La 28 iunie 1865, revizorul I. Eliade comunica ministerului că a trimis în unsprezece pachete, 144 cărți ridicate de la mănăstirea Hurez, «în conformitate cu lista ce s-a trimisă»¹⁹². El adăuga și lista cărțile alese «din Catalogul Mănăstirii Hurezu, pentru a se aduce la Biblioteca Centrală din București»¹⁹³.

Aici se termină știrile noastre despre importante colecții cumpărate, donate sau luate în virtutea anumitelor legi, și vărsate în marele depozit al Bibliotecii naționale, în cursul treptatei ei dezvoltări, la data de care ne ocupăm aici, adică de la anul 1843 la 1865.

T. G. BULAT

185. *Ibidem*, f. 80

186. *Ibidem*, f. 87.

187. *Ibidem*, f. 111 și 120.

188. *Arch. St. Buc., Min. Cult. și Instr. Publ., Adm.*, an 1864, dos. 561, f. 76.

189. *Ibidem*, f. 277.

190. *Ibidem*, f. 304

191. *Ibidem*, f. 405.

192. *Ibidem*, f. 468.

193. *Ibidem*, f. 469—473. Este interesant de reținut faptul că, prin lista Comitetului erau cerute 138 cărți; Eliade trimite 144, iar Girleanu, bibliotecarul, raportează ministerului la 6 septembrie 1865, «de primirea a 99 volume, luate de la Mănăstirea Huredului», f. 574.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

+ PREOTUL GHEORGHE MITROIU

În ziua de 12 februarie 1963, a încetat din viață preotul *Gheorghe Mitroiu*, de la parohia Sf. Atanasie din orașul Ploiești, în vîrstă de 80 ani.

Născut în comuna Salcia, județul Teleorman, fiu al unor oameni modesti — agricultori, înzestrați fiind cu înclinații către învățătură, după terminarea școlii primare din comuna natală, urmează cursurile Seminarului Central din București și apoi se înscrie la Facultatea de teologie. După absolvirea Facultății de teologie, potrivit înclinației sale, îmbrățișează misiunea de slujitor al lui Dumnezeu.

În anul 1913, este hirotonit preot pe seama parohiei Tomsani, județul Prahova, și în anul 1920, se transferă la parohia Sf. Voievozi din orașul Urlați. În anul 1928, se transferă, la cerere, la parohia Sf. Atanasie din orașul Ploiești, unde păstorește timp de 40 ani, pînă la data încetării sale din viață.

Rămas văduv în anul 1927, prin decesul soției, s-a străduit să-și crească pe cei 5 copii, rămași orfanți de mamă, îngrijindu-se ca un adevărat părinte de creșterea și educația lor, toți fiind cu rosturi în societate.

Pentru meritele sale, preotul Gheorghe Mitroiu a fost distins cu rangul de sachelar, și apoi i s-au acordat dreptul de a purta brîu roșu.

Slujba prohodirii a avut loc în ziua de 15 februarie 1968, în biserica Sf. Atanasie din Ploiești și a fost oficiată de un număr de 12 preoți, în frunte cu P. C. Protopop Marin Cîlă.

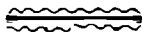
Cu acest prilej, P. C. Preot Alex. Vlaiculescu, a rostit un mișcător cuvînt funebru, scoțînd în evidență calitățile sufletești ale celui decedat, exprimînd regretul colegilor săi pentru pierderea sa, în urma căruia au rămas cu inima zdrobită de durere cei cinci copii ai săi, frații și rudele sale, cunoscuții și enoriașii, pe care i-a păstorit cu dragoste și devotament.

După slujba prohodirii, sicriul cu Corpul nelnsuflătit al preotului Gheorghe Mitroiu, purtat pe umeri de preoți și urmat de către credin-

cioși, după ocolirea bisericii, a fost înmormântat în Cimitirul Bolovan din orașul Ploiești.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și veșnică să-i fie amintirea.

ASISTENT

† PREOTUL ION VASILESCU - RUCĂR

Vineri 26 aprilie 1968, în Săptămîna Luminată, s-a stîns din viață, după o lungă și grea suferință, preotul Ion Vasilescu de la parohia Rucărul de Jos.

Mult regretatul s-a născut la 28 martie 1912, în comuna Godeni — Argeș. Fiu al învățătorului erou Vasilescu Vasile căzut în luptele de la Mateiaș în timpul primului război mondial (1916—1918), Ion Vasilescu urmează — potrivit dorinței exprimate de tatăl său pe cînd era în viață — cursurile seminarului de la Cîmpulung — Muscel și apoi, în continuare pe cele ale Facultății de teologie.

La 14 noiembrie 1937 e hirotonit preot pe seama parohiei Drăghici II-Muscel, pe care o păstorește pînă la 1 septembrie 1941, cînd se transferă la parohia nou înființată și fără biserică Podul Dîmboviții, unde, sprijinit de Înalta conducere bisericească și bunăvoința autorităților locale, începe construirea unui impunător lăcaș de închinare.

La 3 octombrie 1947 se transferă, prin consimțămînt reciproc, la parohia Rucărul de Jos. Aci s-a îngrijit în mod deosebit atît de buna po-doabă a sfîntului lăcaș cit și de nevoile sufletești ale enoriașilor, totodată a participat statornic la lucrările de folos obștesc.

Generos și jertfelnic, preotul Ion Vasilescu și-a revărsat rîvna și truda pastoral-gospodărească și dincolo de limitele parohiei sale: umăr la umăr cu slujitorul parohiei Podul Dîmboviței, el a terminat noua biserică începută, precum s-a menționat deja, în timpul păstoriei lui acolo, pînă la urmă avînd fericirea s-o vadă înzestrată și apoi sfințită de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, înconjurat de un luminat sobor arhieresc; de asemenea, pe linia aceleiași meritorii acțiuni de largă și fecundă cooperare interparohială, a trudit, pînă pe pragul morții, la ridicarea clopotniței a mai sus pomenitei biserici.

Înzestrat cu daruri și calități deosebite, regretatul le-a pus în slujba semenilor săi, în toate prilejurile și chipurile în care misiunea sacerdotală i-a cerut-o. Modest, prietenos și cald, el inspira tuturor simpatie, respect și încredere, tot atîtea cheazăii ale succesului în pastorație.

În mod firesc deci timpuria sa plecare a îndurerat profund pe toți cei ce l-au cunoscut. De aceea, luni 29 aprilie 1968, ziua prohodirii și îngropării sale, ei au și venit să aducă, alături de enoriașii îndoiiați, ultimul lor

salut și ultima îmbrățișare «părintelui Nicu», precum i se spunea în mod obișnuit.

În dangătul clopotelor, convoiul precedat de soborul preoților s-a îndreptat apoi spre biserica în care preotul Nicu Vasilescu slujise Domnului.

În biserica Rucărul de Jos, în asistența familiei și a enoriașilor, cunoscuți și prieteni, soborul de preoți a prohodit pe fratele lor săvârșit din viață. La sfârșitul slujbei au rostit cuvinte de prețuire pentru decedat și de mângiere pentru familia sa : P. C. Protoiereu Gh. Dudu — Cîmpulung, preotul I. Becuț — Valea Mare, preotul Zaharia Petrescu — Rucăr, învățătorul Iacob Vorovenci, directorul Școlii elementare din satul Podul Dîmboviței, preotul Marin M. Braniște — Pitești și pensionarul Stelian Busuiocescu, membru al Consiliului Parohial.

Plîns de enoriași, prieteni și cunoscuți și purtat pe brațe de membrii soborului slujitor, corpul neînsuflețit al celui ce a fost preotul Ion Vasilescu, după îndătinata ocolire a bisericii, a fost coborît în cripta familiei în imediata apropiere a altarului.

La agapa servită în amintirea fericitului întru adormire, au evocat amintiri despre cel plecat : P. C. Protoiereu Gh. Duhu — Cîmpulung, preotul T. Rădulescu — Micești și preotul I. Zăbavă — Bran. Tuturor slujitorilor și vorbitorilor precum și tuturor celor care prin prezența lor i-au împărtășit marea durere, le-a mulțumit soția decedatului, Ileana Vasilescu.

Cu preotul Ion Vasilescu s-a stins, înainte de vreme, un om de omenie, un cetățean onest și devotat și un vrednic și luminat slujitor al altarului.

Neștearsă fie-i amintirea și fericita odihnă ! Dumnezeu să-l ierte și să-l așeze între aleșii săi !

Preot MARIN M. BRANIȘTE — Pitești

R E C E N Z I I

«Theologie und Glaube», Paderborn, nr. 1/1968.

Revista aceasta, publicată de profesorii de la facultatea teologică (romano-catolică) din Paderborn (R.F.G.), obișnuiește ca într-un număr să se ocupe numai de o singură problemă. Cel de față are titlul: «Maria, Maica Domnului», — se ocupă deci de mariologie, mai ales în legătură cu conciliul Vatican II.

Deși «problema mariologică» dispune în teologia romano-catolică de o literatură destul de bogată, totuși ea este reluată de revistă — în cinci articole —, fiindcă, citim în prima pagină, — dogma mariologică de la 1950 — înălțarea cu trupul la cer a Fecioarei Maria — e privită ca un «adaos eretic la revelația divină a Sfintei Scripturi» (de altfel ca și dogma mariologică de la 1854 — concepția imaculată a Fecioarei Maria) și a adâncit deosebirea dintre Biserica romano-catolică și cea protestantă (dar și față de Biserica ortodoxă). De aceea autorii articolelor nu prea stăruie asupra elementelor mariologice deosebitoare și se străduiesc să prezinte doctrina mariologică într-o formă care li se pare că ar putea s-o facă în general acceptată.

Fecioara Maria — scrie P. G. Wacker în paginile introductive — trebuie privită în contextul istoric-soteriologic al simbolului niceean și atunci nu se lezează cu nimic gândirea și credința creștină. Mariologia este teocentrică și hristocentrică. Pentru vechii părinți bisericești mariologia era «hristologie aplicată», căci toată gândirea și credința Bisericii trebuie să se îndrepte, în definitiv, prin mijlocirea Fecioarei Maria, asupra Celui, a cărui «mama și ființă umană mintuită este ea». — O «mariologie ecumenică», desigur, trebuie să dispună de o temeinică fundamentare biblică, înlăturând orice exagerări nebiblice și nebisericesti. Iar după Biblie, Fecioara Maria este o «ființă umană», deosebit de binecuvîntată de Dumnezeu, care și ca mamă a Fiului lui Dumnezeu rămîne tot «om întreg». Pe acest concept, spune autorul menționat, trebuie să se fundamenteze adevăratul cult dat Fecioarei Maria, evitîndu-se orice echivoc și deosebindu-se clar între adorarea lui Dumnezeu și cinstirea Fecioarei Maria. «Maximalismul marianic» trebuie combătut și diferitele titluri date Maicii Domnului (mijlocitoare, comîntuitoare) trebuie corect interpretate, pentru a nu se umbri absoluta suveranitate a lui Dumnezeu în Hristos. Dar împotriva «maximalismului marianic» al unor teologi (școala romano-catolică) — spune autorul — nu trebuie susținut, din motive de ordin ecumenic, un «minimalism marianic». E vorba numai de a aduce de la o mariologie cantitativă (d. p. cît mai multe titluri) la o mariologie interiorizată, adîncită, calitativă, care să dispună de suport biblic și să fie hristocentrică, implicit deci și ecumenică. Teologia (romano-catolică) trebuie să încadreze precis și limpede pe Fecioara Maria în lucrarea de mîntuire a lui Dumnezeu în Hristos. Încît și cel mai simplu creștin să nu poată face interpretări greșite.

Titlul dat de Papa: «Maria, maica Bisericii», — mai lămurește autorul —, nu trebuie interpretat în sens sever dogmatic, ci ca un act de cinstire a Maicii Dom-

nului, poate și ca o concesie făcută acelor conciliari, cărora li se părea prea scurt capitolul mariologic introdus în «constituția Bisericii».

În articolul «Cinstirea Mariei azi», P. Nordhaes menționează că conciliul Vatican II a evitat orice nouă dogmatizare mariologică. Și acest autor susține că trebuie evitat deopotrivă «maximalismul mariologic», care duce la exagerări și alterări ale cultului convenit Fecioarei Maria, ca și «minimalismul mariologic», caracterizat prin «credință slabă». După aprecierea conciliului cultul sfinților în general și a Fecioarei Maria în special sînt ceva de sine înțeles, o cerință imperativă a credinței, avînd ca suport și iubirea față de aproapele. Acceptînd maternitatea, Fecioara Maria a contribuit la lucrarea mîntuirii, fără ca prin faptul acesta să se conteste sau micșoreze «unica mijlocire a lui Iisus Hristos». Prin credința și ascultarea sa a contribuit Fecioara Maria la opera mîntuirii. «Mijlocirea» Fecioarei Maria nu derivă de la dînsa, ci îi este dată și depinde de Hristos. Conciliul n-a afirmat «mijlocirea tuturor harurilor prin Maria», așa cum doreau unii conciliari, ci a exprimat limpede «unica mijlocire a lui Hristos».

B. Longemeyer în articolul «Maria în constituția Bisericii de la Concil», redînd discuțiile mariologice de la concil, subliniază că Maria a colaborat la mîntuirea omenirii prin credința sa în Dumnezeu. O astfel de colaborare se cere fiecărui creștin, la Fecioara Maria trebuie subliniat însă că a «însoțit» lucrarea soteriologică a lui Hristos, iar în cer lucrarea ei se caracterizează prin rugăciuni mijlocitoare la Hristos pentru credincioși.

I. Ernst se ocupă de părerile care voiesc să vadă pe Fecioara Maria drept «femeia cerească» din cap. XII al Apocalipsei. Problema rămîne însă cam nelămurită...

În ultimul studiu «Maria în predică», P. Borman dă cîteva îndrumări pentru «predica mariologică», — elemente întîlnite și în predica mariologică ortodoxă.

În general nu întîlnim în articolele menționate elemente mariologice necunoscute.

Kerygma und Dogma, nr. 1/1968, Vanderhoeck u. Rupprecht, Göttingen.

Revista protestantă pentru cercetare teologică și doctrină bisericească. Apare de patru ori pe an.

Din cuprînsul numărului de față (Hedmut Flender, *Interpretarea lumii la Pavel, Marcu și Luca*; Erhard Kamlah, *Critica și interpretarea parabolei talanților*, ș. a.), reținem articolul semnat de Gerhard Müller și intitulat: «Imaculata concepție în aprecierea episcopilor din Europa centrală». E vorba deci de învățătura dogmatizată de Popa Pius IX în 1854, după care Maica Domnului a fost concepută și s-a născut fără păcatul strămoșesc. Biserica ortodoxă nu are această dogmă, căci ea nu-i mărturisită nici de Sfînta Scriptură, nici de Sfînta Tradiție. «Fecioara Maria nu s-a născut fără păcatul strămoșesc, ci s-a curățat de acest păcat prin Duhul Sfînt, care lucra asupra ei din Cuvîntul dumnezeiesc în momentul cînd s-a atins de ea, începînd a-și face trup din ea. Deci și ea primește mîntuirea tot prin Hristos, căci prin El a venit mîntuirea la toată lumea» (*Teologia Dogmatică și Simbolică*, București, 1958, vol. I, p. 548).

Dar imaculata concepție a Maicii Domnului a fost dogmatizată în 1854 și ulterior se afirma că dogmatizarea ei s-a făcut cu consensul unanim al episcopilor romano-catolici. Din actele publicate în legătură cu această problemă de Vincenze Sardinis în 1904—1905 se înțelege însă limpede că situația nu s-a prezentat chiar în forma aceasta, — ceea ce se arată și în articolul de care ne ocupăm.

Papa Pius IX, care se interesa de aproape de problemele mariologice, adresează episcopilor, în februarie 1849, enciclica «Ubi primum», în care le comunică instituirea unei comisii de teologi și cardinali care să studieze dacă acea larg răspîndită «pia sententia» despre nașterea Fecioarei Maria fără păcatul strămoșesc poate fi proclamată ca o dogmă necesară de crezut pentru mîntuire. Episcopii să dispună

săvîrșirea de «rugăciuni publice» pentru ca Dumnezeu să-i ajute Papei să ia «acea hotărîre care este dreaptă». Totodată episcopii sînt invitați să răspundă cît mai repede, dacă clerul și credincioșii doresc ca această problemă să fie lămurită de o hotărîre a «scaunului apostolic».

N-au răspuns toți episcopii. Dintre cei care au răspuns, majoritatea au fost pentru dogmatizarea menționată, unii s-au abținut să se exprime într-un fel sau altul, declarînd că sînt de acord cu hotărîrea papii, oricare ar fi ea, alții din motive de oportunitate, nu erau de acord cu intențiile de la Vatican, iar unii au fost direct împotriva acestor intenții.

Vom reda cîteva răspunsuri.

Episcopul Andreas Räss din Strasbourg este de acord cu dogmatizarea intenționată, fiindcă concepția imaculată a fost totdeauna obiect de credință în dieceza sa.

Episcopul I. A. Salzman din Basel răspunde că se ține de hotărîrile Conciliului de la Trident care nu s-a pronunțat în problema respectivă — dar el personal va accepta ce va hotărî papa.

Episcopul I. A. Geritz din Ermland răspunde că o parte a clerului său, inclusiv cel de la catedrală, s-a pronunțat împotriva proiectatei dogmatizări pe motivul că nu-i timpul potrivit. Dogmatizarea ar putea produce tulburări între credincioși.

Ch. Fl. Kött, episcop de Fulda, afirmă că frunții clerului său nu doresc dogmatizarea concepției imaculate a Fecioarei Maria. Aceasta nu-i necesară fiindcă Maica Domnului și așa e venerată ca imaculată. Se atrage însă atenția că credincioșii în general cred că-i vorba de concepția imaculată a Mîntuitorului de către Fecioara Maria și nu de concepția imaculată a acesteia. Deci noua dogmatizare ar produce tulburări.

Episcopul V. Riedel de Regensburg scrie că credincioșii săi venerează pe Maica Domnului. Dacă s-ar dogmatiza deci ceva, ce formează obiectul lor de credință, — faptul i-ar tulbura și i-ar face neîncredători față de autoritatea bisericească, — deci e mai bine să se renunțe la așa ceva.

Carlo Sacconi, internunțiu de la München, răspunde Vaticanului că sînt creștini frunți care nu doresc această dogmatizare, fiindcă ar da motiv de atacuri din partea protestantă și de neînțelegeri chiar între romano-catolici, — mai ales că dogmatizarea nici nu s-ar face de către un concil. Chiar și mulți preoți apreciază concepția respectivă drept o învățătură nesigură, — deci nu-i nevoie de o nouă dogmă mariologică.

Interesantă este atitudinea clerului de la catedrala din Köln. 2 persoane sînt pentru dogmatizare, 4 cred în învățătura despre concepția imaculată a Fecioarei Maria, dar nu doresc dogmatizarea ei. Alți nu-i lămurită despre ce-i vorba și deci nu dorește o dogmă nouă și alți este indiferentă despre cum se va hotărî.

În seminarul teologic din Köln 3 profesori sînt pentru și 5 socot învățătura respectivă drept o «păreră pioasă», care însă nu trebuie dogmatizată.

Cardinalul Schwarzenberg din Salzburg scrie papii că «haec pia fides» despre concepția imaculată a Fecioarei Maria trebuie lăsată în forma de pînă acum. Și conciliul din Trident s-a ocupat de această problemă, dar n-a dat nici o hotărîre dogmatică. Nu-i de dorit un decret al Scaunului Apostolic în privința aceasta. S-ar produce dubii și interpretări false. Unii socot chiar că autoritatea tradiției apostolice nu-i suficientă pentru această dogmatizare, care ar determina pe dușmanii Bisericii să vorbească de inovații în Biserică. Și cardinalul declară pe față că această dogmă nu-i oportună. De aceeași părere e și Arhiepiscopul din Bamberg. Rezerve față de dogmatizare intenționată au și alți episcopi (Breslau, Hildesheim ș. a.).

Și totuși învățătura despre imaculata concepție a Fecioarei Maria a fost dogmatizată, ceea ce a sporit numărul deosebiriilor doctrinare față de Ortodoxie și Protestantism.

Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Editura Tineretului, București, 1968. 384 p.; + 32 planșe.

În colecția «Oameni de seamă» a apărut recent, lucrarea d-lui Barbu Theodorescu, dedicată unei personalități complexe din patrimoniul culturii românești, personalitate ce aparține în egală măsură și culturii universale, — Nicolae Iorga.

Primele pagini ale volumului sînt dedicate strămoșilor marelui istoric; viața și activitatea ilustrei personalități fiind o veche preocupare a autorului¹.

Numele de Iorga este des întilnit în documente, folosit mai mult în Moldova decît în Țara Românească. Printre acestea se numără *Iorga cupețul* zis și *Galeon-giul* apărut în Botoșani pe la 1750, după cum reiese dintr-o veche însemnare făcută în grecește pe aversul unei icoane².

Nicolae Iorga — precizează autorul — are înaintași cunoscuți pe Drăghici și Arghiropol. Primul, de origină munteană, se înrudea cu neamul Filipescu, și este primul strămoș al lui N. Iorga, cunoscut prin activitatea sa publicistică.

Elena, soția acestuia, a decedat la Iași în 1860, lăsînd trei copii: Costache, Manole și Zulnia de 17 ani, mama genialului istoric. Zulniei i-a fost de mult sprijin fratele său Manolache Arghiropol, magistrat, director de ziare și reviste, navelist și poet, traducător și autor de opere juridice.

Tinăra Zulnia se căsătorește cu avocatul Nicu Iorga.

Înzestrată cu o memorie neobișnuită, moare în vîrstă de 93 de ani, la 6 aprilie 1934 și este înmormintată la Mînăstirea Zamfira.

După cum reiese din primul act al oficialității, la 5 iunie 1871, s-a născut «Nicu N. Iorga, de sex masculin, de religie ortodoxă... în casa părintească din orașul Botoșani, din strada Copoului»³.

La 25 aprilie 1878 copilul este înscris în clasa I, la școala primară «Marchian» din Botoșani. După mai puțin de 2 luni este promovat al treilea în clasa a doua.

În 1881 termină cele patru clase primare. Orizonturile deveneau tot mai largi pentru proaspătul absolvent. Avea în față după cum va mărturisi mai tîrziu, imaginea patriei «a țării mele și a neamului meu».

În septembrie 1881 este primit la liceul din Botoșani în clasa I secundară, pe care o absolvă cu premiul întâi.

În cei cinci ani urmați la liceul Laurian din orașul natal a căpătat posedarea limbilor franceză, greacă, latină, italiană și germană. Vara citea bibliotecile tuturor rudelor în special la fratele mamei, avocatul și ziaristul Manolache Arghiropol de la Roman. La celălalt frate al mamei, Costache Arghiropol, care avea o moșioară la Negrești, petreceau copiii «Coanei Zulina» vacanțele de vară.

La 23 august 1886, elevul Iorga părăsește liceul din Botoșani, care în 1885, odată cu noua clădire primise denumirea de «August Treboniu Laurian».

Ajuns la Iași, primul popas este făcut în casa «moșului Ioanide», unde pregătește și examenul de admitere în internat «pe băncile chioșcului din grădina». Căpitanul Ioanide înscrie la 25 august, 1886, pe nepotul său în clasa a VI-a precum și la examenul de bursă. A reușit pe locul doi, cu media 8,97.

Ascultat la limba greacă de renumitul elenist Vasile Burlă, dă dovadă de cunoștințe excepționale «lucru neobișnuit pentru noi», — nota profesorul. Este felicitat atît pentru metodă, cît și pentru știință.

La ora de istorie, surprins de cunoștințele elevului, profesorul Brandia, cu admirație, i-a adresat calificativul: «bine, foarte frumos, foarte frumos, Domnule Iorga, pentru dumneata nu am notă»⁴.

Elevul Iorga nu-și întemeia educația sa numai pe ce-i da școala, citea tot ce se găsea și nu învăța pentru notă, ci căuta «Ideea pentru Idee, fără nici o legătură cu nota».

1. Barbu Theodorescu, *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui Nicolae Iorga*, București, 1945. 2. N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. V, București, 1933, p. 672.

3. Vezi actul tipărit în volumul, *Lui Nicolae Iorga, Omagiul*, Craiova, 1921, p. 819.

4. Oswald Teodoreanu, *Cum ne-a apărut în Iași N. Iorga*, în «Optima», 1935, 28 aprilie.

La numai 17 ani și trei luni a făcut cerere să fie înscris printre studenții facultății de litere⁵. Aici și-a făcut intrarea cu renumele de «Tinăr excepțional».

A urmat la secția istorico-literară avînd printre profesori pe A. D. Xenopol. Această trecere a lui Iorga prin Universitate «a fost fulgerătoare». Cursurile anului I le-a urmat din noiembrie și pînă în iunie, iar toamna a dat restul examenelor de anii II și III, susținîndu-și examenul de licență. Așa se explică faptul că la numai 18 ani și 6 luni a fost proclamat licențiat «magna cum laude»⁶.

Desigur că acest succes nemaiîntîlnit în analele universității făcea ca întreg Iașul să vorbească de «fenomenul Iorga», ce reușise să termine facultatea în numai un an, cu toate piedicile puse de Ovid Densusianu⁷.

După absolvire începe, pentru tinărul Iorga, viața de zbuțiu — trebuia să-și facă o bază materială pentru a putea tipări ceea ce avea în manuscris, pentru a-și întemeia un cămin și pentru a obține o bursă pentru străinătate. În cele din urmă reușește să suplinească catedra de limba și literatura română la liceul din Botoșani, fapt primit cu nespusă bucurie de mama sa care dorea să-l vadă în orașul natal.

Eliberarea catedrei de limba latină din Ploiești a oferit posibilitatea tinărului de a veni pentru prima dată și în capitala țării. Pe 1 aprilie 1890, Nicolae Iorga a fost numit, prin concurs, titularul catedrei de limba latină la liceul din Ploiești.

Ajutat de Alexandru Odobescu a obținut «bursa Nicolescu» pentru patru ani de studii în străinătate.

În primăvara anului 1890 ziarele *Lupta*, *Era nouă*, *Românul* și *Drapelul*, anunțau pentru duminică 15 aprilie căsătoria «distinsului tinăr» cu d-ra Maria V. Tasu, ce se va celebra la Sfîntul Spiridon. Și în acea zi «de april înflorit, cînd frumusețea Iașului era mai fragedă și mai parfumată», tinerii căsătoriți au luat drumul Italiei «lăsînd în urma lor o mulțime încrezătoare în viitorul de glorie ce aștepta pe mire». Vizita a durat două luni — a alergat de la un monument la altul, dintr-un oraș din nordul Italiei la altul din sudul Peninsulei, iar cînd era obosit de călătorie — după cum însuși notează — «cetiam cu lăcomie această literatură, odată așa de mare și rămasă și azi atît de interesantă».

Impresiile din această călătorie, le va publica în cîteva sute de pagini în «Revista Nouă».

Se împrietenește cu Alexandru Vlahuță și I. L. Caragiale, care l-a și «botezat, Iorguleț».

În casa poetului Alexandru Vlahuță a cunoscut pe Dobrogeanu-Gherea, despre care spunea că «era de o nesfîrșită bunătate».

Dus de poetul Artur Stavri, cunoaște pe Bogdan Petriceicu Hașdeu. Era după moartea Iuliei, obosit și îmbătrînit. Așa că deși primit bine, lui Nicolae Iorga nu

5. Georgeta Florescu, *Din viața de student a lui Nicolae Iorga*. «Revista arhivelor», 10 (1941), p. 221-217 și N. Grigoraș, *Nicolae Iorga ca student al Universității din Iași*, Iași 1941, p. 10.

În aceeași zi se înscrie și la examenul de bursă la Școala Normală Superioară pe care îl promovează pe locul al doilea.

6. Data la care Nicolae Iorga a fost proclamat licențiat este 19 decembrie 1889.

Tot în această perioadă, N. Iorga face cunoștință cu opera lui Mihail Eminescu. După cum însuși va declara, aceasta îi va da posibilitatea să se găsească deodată în față «cu una din acele poezii care nu admit surîsul de salon; sau neînțelegerea absolută sau supunere totală. Ne-am zăbătut puțin; și eu am trecut prin această criză, la început cartea lui părea bătută cu șapte peceti. Pe urmă deodată sufletul s-a deschis cu totul și ne-am mirat cum de nu ne-am înțeles de la început. A fost atunci pentru noi un drum al Damascului. Mergeam ca Saul acela care nu înțelegea Cuvîntul. Și deodată a venit puternic această inexporabilă lumină și cu toții ne-am lăsat la pămînt înaintea zeului care trecea. Și zeul acesta n-a ieșit niciodată din sufletul nostru, și noi și toată generația noastră sîntem înainte de toate al lui. Limba lui o vorbim, gîndul lui îl avem, și viața lui curată de muncă închinată țării noastre, viața aceasta de jertfă, disprețuind satisfacțiile materiale și ignorînd preocupările de interese particulare, viața lui o trăim». (Vezi, N. Iorga, *În amintirea lui Eminescu*, în «Neamul românesc literar», 1909, p. 503—507).

7. Vezi în legătură cu această dispută, «*Lupta*», 1889, nr. 997, și nr. 1011 (23 decembrie).

i-a plăcut ambianța de aici. În acest cerc va cunoaște Iorga pe Ionescu-Glon, Speranția și Lazăr Șeineanu.

Dintre ilustrele figuri ale culturii noastre naționale, Nicolae Iorga nu a mai apucat să cunoască decât pe stradă, siluetele lui Mihail Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu⁸.

Acestea sînt datele privind lumea ce i se înfățișa în anul 1890, «cînd i se deschid larg porțile spiritualității românești» și pe care el a încercat să o înfățișeze încă de la începutul scrisurii sale.

În paginile 75 la 96 autorul analizează ideile debutului literar, al lui Nicolae Iorga.

Una din dominantele sale este înclinarea spre plasticitate — acel stil plin de colorit, de metaforă, neîntîlnit în versurile sale. Sarcasmul junimist, precum și acela al lui Bogdan Petriceiu Hașdeu, se imprimă și stilului tînărului Iorga.

Maturizarea gândirii se face vertiginos; transformarea viitorului savant este ascendentă.

Capitolul al III-lea al cărții este intitulat: «Anii de formare științifică». Este tratat aici subcapitolul: «Ucenicia în cultura franceză».

Plecarea din țară a tînărului Iorga a avut loc la 13 octombrie 1890, pentru a studia la Paris filologia clasică. Aici, își schimbă specialitatea cu istoria pentru care obține în prealabil aprobarea ministrului, la 10 noiembrie. La Paris a rămas pînă la începutul lui ianuarie 1893, aducînd cu sine, peste zece mii de volume — «reprezentînd tot ce se putea strînge de un savant asupra istoriei și literaturii universale».

În timpul șederii sale în capitala Franței a frecventat cursurile la *Ecole Pratique des Hautes Etudes*, secția de istorie și filologie, regretînd că nu a putut să-și treacă doctoratul la Sorbona, acolo unde peste treizeci de ani va deveni profesor.

Printre profesorii de aici, o plăcută amintire va păstra severului Monod «un desăvîrșit cunoscător al instituțiilor franceze». Acestuia, Iorga îi va deveni colaborator la *Revue historique*⁹.

Dar cel care-l remarcă pe Nicolae Iorga a fost Charles V. Langlois, căruia în 1929, la moartea savantului, elevul său îi va face necrologul «pentru că o datorie de recunoștință mă leagă de dînsul».

Pentru teza de doctorat, Nicolae Iorga, la propunerea lui Langlois, alege studiul asupra lui Philippe de Mézières. Fostul cancelar al insulei Cipru și predicatorul deosebit de cruciadă — precizează autorul — îl va face să urmeze ani de-a rîndul prin arhive, pentru a-i desăvîrși personalitatea¹⁰. A strîns material informativ din peste patru sute de opere în nenumărate volume, în afara articolelor de reviste și lucrări «universal cunoscute». La acestea se adaugă materialul din arhivele Vaticanului,

8. Pe cînd era elev în clasa a VI la Iași a întîlnit pentru prima dată pe Mihail Eminescu «îngroșat și greu la mers».

Cea de a doua revedere, tot incidentala, a fost în vara anului 1887, la Botoșani. Impresional de vederea celui ce începuse să-i stăpînească spiritul cu măiestria pană, Nicolae Iorga a sălătat cu evlavie poetul. Iată scena după cum a imortalizat-o: «odată lîngă piața cea mare, îl întîlnim, tîrîndu-și greu picioarele bolnăve, cu ochii pironiți în jos. S-a uitat lung la acela care-i salutase geniul, ca și cum n-ar fi fost la mijloc ceața nenorocirii, și apoi picioarele bolnăve tîrîră mai departe pe acela care fusese Mihail Eminescu» (p. 75).

9. Despre Monod, Iorga va scrie: «A fost un profesor bun la Școala de Înalte Studii, unde mulți români s-au bucurat de învățămîntul lui ca și de afecțiunea lui distinsă. A scris studii pătrunzătoare asupra epocii merovingiene. A condus ani de zile *Revue historique* și a fost la *Revue critique* unul dintre cei dinții. A caracterizat în frumoase pagini de proză frunțași al cugetării franceze, ca Renan și Talne. A vorbit cu platete de opera lui Michelet, marele poet romantic al istoriei». (cf. *Oameni cari au fost*, vol. IV, București, 1939, p. 30—21).

10. De acest subiect Nicolae Iorga a fost legat «ca un om pe care l-ar fi cunoscut, cu care ar fi trăit împreună, ale cărui dureroase aspirații către Ideal le-ar fi împărtășit, pe care le-ar fi servit în lungile lui călătorii și la capătul cărui ar fi veghiat în chîlia de la minăstirea Celestinelor din Paris, unde și-a închis suprema deziluzie și dorință de izbăvire prin moarte».

Veneției, din Milano, Genova, Ferrara, Modena, Bologna, Torino, Berlin, München, Dresda, Leipzig, Hamburg, Florența, British Museum și «Public Record Office» din Londra, Bodleina din Oxford, Viena, precum și cele din Paris. S-a bucurat de sprijinul a numeroase personalități printre care cităm: Lazzarini, L. Dorez, A. Molinier, Ulysse Robert, Fanck Brentano, Viard, H. Moranville, Siméon Luce, precum și din partea profesorilor: Bémont, Roy, Gaston Paris, etc.

La 25 iunie 1892 obține titlul de «elev diplomat» al secției de istorie și filologie a Școlii practice de Înalte Studii pe baza referatelor semnate de Charles Bémont, J. Roy, A. Longnon, președinte avînd pe Gaston Paris. Autorul dedică lucrarea «ca un omagiu de recunoștință» lui Gabriel Monod.

După obținerea titlului de «diplomat», pleacă în Germania în vederea obținerii doctoratului. Sosește la 12 ianuarie 1893 la Berlin. Autorul presupune că punctul de plecare al temei de doctorat al lui Nicolae Iorga l-ar fi constituit Thomas III, Marquis des Saluces, *Étude historique et littéraire*, carte tipărită la finele anului 1893, iar lucrarea ar fi fost redactată mai mult în bibliotecile pariziene. Dar atmosfera din Berlinul de atunci nu a fost pe placul tînărului, sau poate chiar unele prevederi de regulament pe care nu le-a acceptat, fapt care-l determină să plece la Universitatea din Leipzig, unde i se acceptă lucrarea de doctorat și în limba franceză. Este admis la doctorat la 6 iunie 1893 și înmînează teza profesorilor Birch-Hirschfeld și Karl Lamprecht. Lucrarea este primită elogios de cei doi referenți încît examenul a avut loc «uluitor de repede», în luna august. Este evident că la acest succes contribuise și titlul echivalent căpătat în Franța și colaborarea sa la *Enciclopedia franceză*. Cunoștințele în domeniul istoric au fost hotărîtoare pentru cei doi examinatori¹¹.

Examenul oral a început în ziua de 4 august 1893 astfel că, «severul doctorat german» a fost obținut de Nicolae Iorga în numai două luni. În felul acesta prevederile regulamentare ale bursei «Iosif Nicolescu» fuseseră îndeplinite cu un an înainte de termen. Nicolae Iorga poartă două diplome eliberate de două școli științifice «cele mai de seamă din acea vreme, bucurîndu-se de faimă mondială».

De acum începe pentru Iorga dedicarea, în deplină libertate, numai științei «potrivit nebușnitelor sale calități geniale».

Pasionat de studiu și de dorința de a cerceta arhivele și bibliotecile germane și italiene, rămîne încă un an în străinătate, unde culege un bogat material în legătură cu istoria românilor. Cercetează arhivele din Lipsca, Genova, Dresda, Nürnberg, München, Innsbruck, de unde coboară în Italia. Cercetează aproape trei luni arhivele Frari din Veneția, apoi un popas la Milano și Torino. Vine în țară și se înscrie la concurs pentru ocuparea catedrei de istoria universală din cadrul Universității București.

În martie 1892, Nicolae Iorga călătorește de la Paris la Londra și Oxford pentru nevoile tezei sale. Contactul său cu Londra și cu literatura engleză «i-au oferit privescerea unui popor iubitor de trecutul său și înzestrat cu un puternic simț al solidarității naționale» (p. 112).

Același spirit al disciplinei îl întîmpină și la Oxford, acolo unde peste 40 de ani i se decernează titlul de «doctor honoris causa». Timp de patru ani trăiește în cele mai înalte sfere ale intelectualității europene. Încît ori de cîte ori găsea prilejul evoca acești ani ai formației sale, cu emoție scoțînd în evidență cît datorește spiritului european: «ridic în cinstea Franței care m-a învățat disciplina și mi-a dat și credința în ideal, a lumii anglo-saxone, care m-a convins că energia poate face minuni, tot așa de mari ca și Dumnezeu care ne-a creat și nu mai puțin a Italiei, care mi-a arătat că sufletul românesc poate birui orice piedică» (p. 116).

Deși lucrul său de zi și noapte pentru redactarea celor două teze de doctorat și adunarea de documente îi consumau majoritatea timpului, și-a găsit totuși vreme pentru a ține legătura cu prietenii săi din țară, colegii, profesorii și scriitorii, cola-

11. În legătură cu teza sa, profesorul Birch Hirschfeld referențiază: «nu i se poate refuza autorului lauda pentru folosirea harnică și cuprinzătoare a materialului de izvoare... fiind o contribuție prețioasă, merițînd o bună primire, la istoria medievală a Italiei» (cf. Eugen Stănescu, *Contribuții la biografia de istoric a lui N. Iorga* în «Studii», tom. 8, 1965, nr. 6, p. 1275-1312).

borînd la ziare și reviste cum sînt: *Constituționalul, Lupta, Timpul, Familia, Vatra și Arhiva*.

Perioada 1894—1900 reprezintă pentru Nicolae Iorga primii ani de profesorat la catedra de istorie universală de la Facultatea de litere din București, devenită vacantă la 29 iulie 1892 prin moartea titularului, Petre Cernătescu.

În vederea concursului N. Iorga sosise în Capitală, de la Milano, în ziua de 27 septembrie 1894 și locuia în strada Sfinții Voievozi, nr. 12. Pentru ocuparea catedrei se prezentară la concurs: Nicolae Iorga, Ion C. Georgian, M. B. Caloianu, G. I. Capitanovici. Șansele se împărțeau între Nicolae Iorga și Georgian. Din cauza intrigilor de tot felul, Iorga obținu media 7,07 doar cu 5 sutimi mai mult decît Georgian (7,02). Candidații au fost respinși la concurs, dar pînă la urmă i s-a dat lui Iorga catedra spre suplinire¹².

La 1 noiembrie 1894 are loc prima sa lecție universitară și trata «*Despre concepția actuală a istoriei și geneza sa*».

Dascălul său, A. D. Xenopol, a evidențiat, în revista «*Arhiva*»¹³, calitățile lui N. Iorga: «erudiția și cunoștințele temeinice și bogate». Totodată, bunul său dascăl îi dă și un sfat, acela de a-și îngriji stilul, deseori «înghesuit» de prea multe idei și bibliografie. Se pare că elevul a ținut seamă de observația profesorului său.

Cel mai bun portret al savantului din această perioadă aparține lui Henri Stahl, fostul său elev¹⁴.

Activitatea științifică în cadrul Academiei Române, Nicolae Iorga o va începe de timpuriu, publicînd în domeniul istoriei poporului român mii de documente, studii de sinteză în care va face sute de comunicări.

La 26 februarie 1896 va depune spre publicare în *Analele secției istorice*, prima sa comunicare intitulată: *Contribuții la istoria Munteniei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*.

Intrarea sa în Academie n-a fost deloc ușoară, s-au iscat proteste chiar din partea unor foști protectori sau prieteni, cum este cazul cu Hașdeu și Tocilescu. Pentru moment tot ce trimetea spre publicare i se aproba în plenul Academiei, dar i se refuza plata drepturilor de autor, pe motivul că «înaltul for de cultură este în jenă financiară». S-au găsit totuși și oameni care au sprijinit aceste promițătoare începuturi ale «tînărului genial».

Xenopol și Sturduza, îl recomandară în termeni elogioși și precizară că neavînd decît salariul de dascăl și avînd multe greutăți, «merită o atenție deosebită din partea Academiei».

Academia este asaltată cu studii, fapt care va aduce alegerea imediată a lui N. Iorga ca membru corespondent. Propunerea este făcută la 7 aprilie 1897 de Kallinderu, în termeni elogioși, socotîndu-l «un neobosit cercetător de documente». Și de acum înainte N. Iorga va continua pasiunea sa și va solicita bani pentru a merge în străinătate în «vederea continuării depistării de documente».

O muncă susținută a depus Iorga la întocmirea volumului XI: *Acte din secolul al XVI-lea (1517—1612) relative mai ales la domnia lui Petru Vodă Șchiopul*, conținînd peste 699 documente descoperite în arhivele europene în perioada 1895—1898¹⁵.

12. În continuare, autorul caută să restabilească adevărul în legătură cu acest «concurș rămas celebru», avînd în sprijinul său întregul dosar al concursului, ce se păstrează la Arhivele Statului. (Cf. Barbu Theodorescu, *Un concurs universitar celebru*, București, 1914).

13. Cf. *Arhiva*, 1894, p. 655—657.

14. Iată acest portret creionat de Henri Stahl: «Nimeni nu s-ar fi putut aștepta la această transformare din partea savantului, sfios ca o fată mare, ce se strecura între Academie și universitate, și casă, veșnic grăbit, prin străzi lăturalnice, înalt slab, cu barbă mică, neagră, ochi ca tălășele, îmbrăcat cu un imens maceran cu foarte lungă pelerină, cu un ghiozdan pururea supraîncărcat cu cărți masive, ținînd din această pricină umărul stîng cam ridicat, cu lată pălărie rotundă, calabrează, salutînd stîngaci și prîpîit. La Universitate, unde sosea cu exactitatea orologiului meteorologic, abia îl zăreau în hainele lui negre» (cf. *Ramuri*, 1911, p. 357—360).

15. «Mă despart — scrie Iorga la terminarea trudei sale — de acest volum, la care lucrez de patru ani de zile, mulțumind celorlași persoane cărora le mulțumeam închizînd volumul precedent. În nestabilitatea relațiilor noastre sociale, sentimentele lor binevoitoare și îndatoritoare

Colaborează la *Revue internationale des Archives, des bibliothèques et des musées*, prima colaborare românească la o revistă străină de bibliologie¹⁶.

După 1897, savantul «cu o pasiune și încordare supraomenească» petrece ore întregi în arhivele transilvănene, unde ia contact cu opera lui Șincai. Maior Micu «văzută și studiată la ei acasă». Acest studiu pasionant a dat savantului viziunea unității neamului și a latinității sale¹⁷. El preia opera acestor iluminiști, o continuă, o desăvârșește, și prin scris «o dăruiește prin fulgere și sclipiri de geniu întregului său neam».

Dar, cercetarea sa asupra documentelor se extinde dincolo de filele lui Șincai și Maior. În felul acesta face să apară în 1898 comunicările sale la Academie privind: *Socotelile Brașovului și scrisori românești către Sfât în secolul al XVII-lea*, urmate de *Socotelile Sibiului*, iar în volum separat *Documente românești din arhivele Bistriței*. Descoperă documente ce confirmă legăturile Țării Românești cu Brașovul prin actele din vremea lui Vladislav Voievod, legături ce au contribuit la unirea românilor de pretutindeni de-a lungul veacurilor.

Anul 1900 marchează pentru savant o etapă dureroasă, se desparte de prima soție și se căsătorește cu brașoveanca Ecaterina Bogdan, sora lui Ion Bogdan și a lui Bogdan-Duică. Cununia religioasă a avut loc la 4 februarie 1901, în biserica Sfântul Nicolae din Scheii Brașovului.

Comemorarea din 1901 a lui Mihai Viteazul de la al cărui sfârșit se împlineau trei veacuri, a dat prilej istoricului Iorga să scrie în 1900, *Scurtă istorie a lui Mihai Viteazul în amintirea celor săvârșite acum trei sute de ani*¹⁸.

Savantul va mai descoperi și publica în peste 1300 de pagini, documente privind pe viteazul domnitor sub titlul: *Acte relative la războaiele și cuceririle lui Mihai Vodă viteazul*¹⁹.

La 1 septembrie 1900 N. Iorga depune la Academie lucrarea, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*. Pornită din inițiativa lui Hașdeu, lucrarea urma să fie tipărită și distinsă cu premiul Academiei în valoare de 5000 lei. Deși, potrivit normelor concursului, lucrarea nu a fost semnată, totuși, V. A. Urechia aflând cine este autorul a propus respingerea ei²⁰. Singur Xenopol și-a dat seama de marea valoare a acestei lucrări²¹. Lucrarea este respinsă de Academie cu 17 voturi din 26.

Aceeași soartă a avut și cartea sa *Sate și mîndstiri*.

Dar lupta de a-l scoate pe Iorga de la Academie se întetește. Chiar colegii săi de la facultate cer destituirea lui de la catedră. Kalinderu îi ia apărarea, susținând

față de mine s-au schimbat». Aluzia de nestabilitate este direct și vizează pe Hașdeu și Tocilescu (p. 128).

16. Directorul acestei reviste i-a cerut lui N. Iorga colaborarea sa la *Polybiblion*.

17. «Maril ardeleni văzură Roma — scrie Iorga la 1898 — și în mîntea lor se făcu lumină, mîntil își găsira pîrînții: erau de neam bun, și se ridicară mîndri. Problemele umanității noastre se înfățișează cu o căldură exagerată, dar necesară. Și, cînd, dincolo, noua religie națională era gata, apostolii trecură munții, cu cuvîntul de viață și veste bună pe buze».

18. Caracterizînd acest deznodămînt N. Iorga scria: «Așa, printr-un omor, care era o crimă, o crimă utilă pentru imperiali, se sfîrși Mihai Viteazul, victima talentelor ca și a greșelilor sale. Greșelile — pe care cine nu le-ar fi făcut? — le-a plătit el cu nenorocirea sa, cu prețul vieții sale iar gloria lui e gloria noastră, o glorie care nu se șterge, ci răsărînd, dumnezeesc stîlp de pază, din adîncimea trecutului fără noroc, îndreaptă pașii poporului nostru către ultimul scop al tuturor silințelor românești, Cănaanul Unității desăvîrșite a neamului».

19. Este vorba de volumul XII din colecția Hurmuzachi apărută în 1903.

Documentele sînt culese din arhivele de la Budapesta, Cracovia, Varșovia, Vatican și din cele transilvănene.

20. Comisia pentru premiere era compusă din: V. A. Urechia, Hașdeu și Xenopol.

21. Xenopol a remarcat importanța acestui studiu cu o documentare de o bogăție extraordinară, fiind «de cea mai mare valoare, care rezumă tot ce se știe pînă acum» și «Constituie una din lucrările cele mai însemnate ce s-au scris în timpul din urmă asupra vieții românești să nu vadă lumina zilei!» (cf. *Dezbatările Academiei Române*, tom. XXIII, 1901, p. 112—113 și 144—145, ședința din 21 martie 1901).

că, academicienii sînt aleși pe viață și «nu aveți dreptul deci nici puterea de a exclude pe Iorga din Academie». Cu toate aceste impedimente și opoziții, N. Iorga își vede de lucrul său. La Academie curg «Comunicările» și donațiile de lucrări proprii sau de documente aflate prin țară.

Comemorarea împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, onoarea de a fi eligat figura marelui voievod revine tot lui, după cum arată Kalinderu: «Idea concepută de d. Iorga e măreață; ardelenii și-au conservat naționalitatea, pe lângă limbă, și prin unitatea cultului ortodox ce a fost între toți frații lor români din Transilvania și din alte părți. Cine a înfipt și înrădăcinat asemenea așezăminte la românii din Ardeal? Marele nostru Domn Ștefan. Cine le-a dat o autoritate bisericească la Alba Iulia? Marele nostru erou Mihai» (p. 151).

Ca rod al strădaniilor sale și al călătoriilor prin Ardeal este și cartea *Sate și preoți din Ardeal*, apărută în 1902.

Paginile 157—171 sînt dedicate revistei *Semăntorul*. După cum se știe, revista a apărut la 2 decembrie 1901, sub conducerea lui Vlăduț și Coșbuc²². Chemarea de a «sufila colbul de pe cronici» pentru a face «să renască virtuțile bătrînilor» a făcut să se strîngă în jur numeroși scriitori ca: Șt. O. Iosif, D. Anghel, Mihail Sadoveanu, Ilarie Chendi, Sextil Pușcariu, Maria Cunțan, Ion Gorun, Constanța Hodos, Delavrancea.

După precizarea d-lui Barbu Teodorescu, N. Iorga apare la *Semăntorul* printr-un articol reprodus din revista *Epoca*, la 12 ianuarie 1903. Apariția sa în coloanele revistei se face la 4 mai același an, semnînd articolul: *Cu prilejul dispariției tribunei*²⁴.

Revista *Semăntorul* n-a fost concepută de N. Iorga ca o revistă pur literară, ci ea a urmărit o reformă morală și spirituală, avînd ca scop final: *unitatea culturală a întregului popor român, urmată de cea națională...*

Meritul acestei reviste este de a fi strîns în jurul ei timp de șase ani pe toți scriitorii români, indiferent de idealurile lor artistice. Toți colaboratorii de mai tirziu de la *Viața Românească* și *Viața Nouă*, precum și «vîrstnicii» de la *Vatra* și *Viața* îi aflăm alături de N. Iorga animați de credința că o literatură trebuie să afirme sufletul unui popor în forme care corespund timpului său, adică integrarea fenomenului artistic în «realitatea contemporană».

Semăntorul și-a ridicat glasul împotriva boierimii conducătoare și latifundiare care «petrecea o bună parte din timp la Paris sau aiurea, într-un cuvînt, ajunsese dezrădăcinată, destărată», și cereau să se joace pe scena Teatrului Național piese în limba franceză. Așa s-a întîmplat în 1904 cu comedia bulevardieră *Madam Flirt*²⁵. Scena se repetă în 1906, cînd «coconetul» strîns în societatea «Obolul» cereau să se joace o piesă bulevardieră, tot la «Național». Între timp, se ținură două conferințe la Ateneu, fapt ce aduse inevitabilul protest al lui N. Iorga: «Ateneul n-a fost întemeiat pentru a ține cuvîntări în limbi străine, ci pentru învățatura pe românește a poporului român»²⁶.

22. «Secția istorică reprobază purtarea necuviincioasă a d-lui membru corespondent N. Iorga și declară că nu poate sta în relațiuni științifice și colegiale cu un atare membru».

23. Menirea *Semăntorului* este oglindită în articolul-program, cu credință și cu dragoste, în jurul aceluiași stîndard de pace, de înseninare și de înfrățire intelectuală, de apostolică muncă pentru desmorțirea inimilor care tînjesc, pentru redșteptarea avîntului de odinioară în sufletele românești, pentru chemarea atîtor puteri risipite la o îndrumare mai sănătoasă — la sînta grijă a întăririi și înălțării neamului acestuia» (p. 158).

24. La *Semăntorul*, Nicolae Iorga a fost adus de Chendi și Iosif.

După cum mărturisește Anghel, colaboratorii erau «tineri pe atunci și ne trebuia un sfătuitor și un prieten».

În casa lui Iorga din strada Buzești se adunau pentru lucru, Iosif, Anghel, Sadoveanu, Gîrleanu, Ilarie Chendi, Ion Scurtu, Sandu Aldea, Alce Călugăru și mulți alții.

25. *Boierimea franceză din România*, în «*Semăntorul*», 1901, 22 februarie.

26. Cf. *Semăntorul*, V (1906), nr. 10 (5 martie).

Vlahuță, indignat amintește de «adîncă iubire a limbii strămoșești, și de cre-diința nestrămutată în continuitatea istorică a neamului, care de două mii de ani își cîntă doina în limba aceasta».

La 13 martie 1906 N. Iorga înființează la Iași «*Frăția bunilor români*».

Mișcarea semănătoristă nu a reprezentat un simplu curent literar închis în paginile unei reviste; ea trece dincolo de sferele literaturii devenind o «mișcare culturală larg cuprinzătoare cu preocupări și țeluri multiple ieșite din pacea și gîndirea entuziastă a unui scriitor și savant de geniu».

Tot pentru a face educația cetățenilor pe drumul acesta al istoriei, Iorga scrie: *Istoria românilor în chipuri și icoane*²⁷.

În neobosită sa cercetare pentru trecutul neamului românesc, Iorga a publicat trei mari sinteze științifice, care l-au făcut cunoscut pe plan mondial: *Istoria românilor*, în limba germană, *Istoria imperiului bizantin*, în limba engleză și cele cinci volume scrise în germană reprezentînd *Istoria imperiului otoman*.

Două evenimente survin în viața lui Iorga și care au urmărit destul de însemnate. Primul, este retragerea sa de la *Semănătorul*, iar al doilea, apariția la 10 mai 1906 a ziarului *Neamul Românesc*. Ziarul, — precizează autorul — este de fapt continuarea *Semănătorului*; ideile literare sînt transpuse pe plan social-politic.

Notițele sale din rubrica «Chestia țărănească» te înfioară prin lapidara exprimare a faptelor. Din pana ilustrului gazetar a ieșit «acel faimos blestem, cel mai crud din tot ce s-a scris», și poartă titlul *Dumnezeu să-i ierte*²⁸.

Locuința din strada Buzești devenise neîncăpătoare pentru activitatea savantului. Plecă în căutarea unui refugiu de liniște și meditație; îl găsește în primăvara lui 1907 la Vălenii de Munte. N. Iorga se leagă de noua sa așezare, devenind în chip legendar «apostolul de la Văleni».

La 11 iunie 1908 Iorga a anunțat în *Neamul Românesc* că «mai mulți profesori au luat hotărîrea de a ține cursuri de vacanță la Vălenii de Munte». Pentru prima dată ele au fost inițiate pentru bucovineni. Prin amploarea pe care au luat-o ulterior aceste cursuri, au transformat Vălenii «într-o citadelă a culturii populare»²⁹.

La conferința inaugurală N. Iorga a vorbit despre «romanitatea noastră». Originea noastră etnică, — spunea Iorga — trebuie căutată la traci, care «au trăit aceeași cu mii de ani înaintea altor popoare, și aceasta ne dă dreptul de a ne considera, noi românii, ca singuri și adevărați moștenitori ai acestor locuri»³⁰. În continuare a fost tratată «persistența noastră în Dacia» și «formarea limbii române».

«Universitatea» de la Văleni a intrat repede pe adevăratul ei făgaș, acela al educării maselor prin cultură și înfrățire, prin patriotism a tuturor românilor.

În perioada 1913—1918, Nicolae Iorga ține o serie de conferințe și scrie articole de ziar, comunicări la Academie, sau cursuri la Universitate; «*Istoria satelor*

27. Lucrarea reprezintă un ciclu de cinci conferințe ținute în anii 1901—1905 la «Societatea femeilor române» din București. Lucrarea a apărut în două volume. Cel de al doilea, cuprinde descrierea vieții trecute prin latura ei practică: meșteșugul, comerțul, medicina și farmacia, etc.

28. Articolul este plin de durere și revoltă: «Dumnezeu să-i ierte pe cei patru țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani de oastea românească în ziua de 6 martie 1907. Să-i ierte Dumnezeu pentru cîtă muncă de robi au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru cîtă înșelare au suferit, pentru cîtă jignire au durat, să-i ierte pentru vîta lor de suferințe, să-i ierte pentru clipa de disperare cînd s-au ridicat. Să ierte Dumnezeu pe ostașii cari, de frica poruncii, au împușcat pe frații lor, cel mai greu păcat ce poate împovăra o inimă omenească. Și să nu ierte Dumnezeu pe străinul fără inimă care a stors vîlaga o sută de ani și astăzi vrea să sîngele..., să nu ierte Dumnezeu pe ciocolmea obraznică și proastă, care n-a știut și nu știe a-i înțelege, iubi, apăra și măcar cruța pe cei de o lege și de un neam cu dînșii...

În vecii vecilor, cît va mai dăinui suflarea românească pe acest pămînt să nu-l ierte Dumnezeu pe netrebnicul și făcătorul de rele...» (p. 202).

29. Cf. N. Iorga, *Tinerii bucovineni și cursurile de vacanță din România*, Neamul românesc, III (1908), nr. 80 (6 iulie), p. 1253.

30. Neptun, *Cursurile de vară la Văleni*, Neamul românesc, III (1908), nr. 80 (6 iulie), p. 1257—1259).

balcanice în epoca modernă». La Academie a ținut comunicarea despre *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani sau Două tradiții istorice în Balcani, a Italiei și a românilor*. Coborîrea evenimentelor în popor se făcea mai întâi prin ziarul *Neamul românesc*, ce se adresa burgheziei, orășenilor și păturei țărănești prin *Neamul românesc pentru popor* și conferințele ținute direct în mediul rural.

Declanșarea primului război mondial face pe istoricul Iorga să țină la Academie comunicarea: «*Dreptul la viață al statelor mici*». Față de războiul imperialist, Iorga opune necesitatea unității naționale a fiecărui popor, implicit și a poporului român. Ideea este dezvoltată într-un curs ținut la Universitate intitulat: *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor*. Nicolae Iorga folosește toate mijloacele pentru mobilizarea maselor populare spre feluri național-patriotice.

Cu toată această activitate desfășurată pe plan social, politic și cultural, (care «i-a răpit un timp prețios și i-a cauzat multe neplăceri») de muncă științifică nu s-a despărțit nici o clipă.

Studiile de medievalistică începute încă de pe cînd își făcea studiile la Paris — *Philippe de Mézières* și *Thomas al III-lea, marquis de Saluces*, sînt continuate prin colecția *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XV-e siècles*, în șase volume apărute între 1899 și 1916.

Istoria poporului român, o altă carte a sa, vede lumina tiparului în iulie 1905 în editura Friedrich Andreas Perthes din Gotha, din colecția «*Geschichte der Europäischen Staaten*», cu titlu: *Geschichte des Roumanischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen*.

În 1907 N. Iorga publică în editura engleză «*Colston and Co.*» din Londra «*The Byzantine empire*», despre care Charles Diehl zicea că este una din cele mai bune ce s-au realizat pînă atunci.

În aceeași colecție condusă de Lamprecht și aceeași editură germană, din 1908 și pînă în 1913 încep să apară cele cinci volume ale «monumentalei» sale lucrări despre istoria imperiului otoman: *Geschichte des osmanischen Reiches* — o carte de mare răsunset științific pe plan mondial, fiind, după Cantemir, Hammer și Zinkeisen, al patrulea savant care dă o sinteză de mare amploare cu privire la acea putere «care a frământat întreaga Europă timp de mai multe secole». Intocmirea lucrării este precedată de o călătorie la Constantinopol, în toamna anului 1906 și descrisă cu amănunte în lucrarea: *Prin Bulgaria la Constantinopol*.

În 1909, cu prilejul comemorării lui Karl Lamprecht, apare volumul *Studium Lipsiense* la care Iorga a colaborat prin *Der lateinschë Vesten und der byzantinische Osten in ihren Wechselbeziehungen warend des Mittelalters*.

Tot în această perioadă, N. Iorga primește din partea istoricului german Helmont propunerea de a colabora la cunoscutul *Lexicon Mayer*.

Anul 1913 reprezintă o activitate susținută a marelui istoric prin numeroase comunicări la congrese internaționale. Amintim doar pe cele de la congresul de studii istorice din Londra: *Les bases nécessaires d'une nouvelle histoire du moyen-âge* și *La survivance byzantine dans les pays roumains*.

Prima comunicare va genera lucrarea *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*, în 4 volume, apărută între 1926—1928, iar a doua comunicare, lucrarea din 1934, *Byzance après Byzance*.

Studiile asupra istoriei românilor îl preocupă pe N. Iorga din ce în ce mai mult. Colaborarea sa la colecția Hurmuzachi se ridică între 1897 și 1917 și 1936, la 8 volume.

Din 1901 începe tipărirea unei importante colecții de documente — *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, care va apare în 31 de volume (1901—1916).

Perioada 1903—1918 este cea a marilor sinteze. Face apel³¹ să fie sprijinit în publicarea de documente. Îi răspund un număr impresionant de cărturari și «mai ales» urmașii vechilor familii boierești: Cantacuzini, Știrbei, Calimachi, Ghica, Brîncoveanu (p. 255).

31. Cf. *Foiaia populara*, 1902. nr. 10. p. 11.

Un imens număr de documente provin de la minăstirile: Hurez, Cernica, Neamț, Argeș.

Pînă la această perioadă de timp N. Iorga a publicat 30.000 de documente, în 16291 de pagini pe care singur le-a și corectat.

În afara acestora, Iorga a scris și publicat în perioada 1900 și 1918, 427 de cărți. Dintre acestea autorul evidențiază: «*Istoria armatei române, Istoria bisericii române, Istoria concertului românesc, Istoria satelor balcanice. Breve storia dei Romeni, Istoria literaturii române, Istoria războiului balcanic*, etc. La aceasta se adaugă și cele peste 80 de comunicări, făcute la Academia Română, ele constituind după remarcă D-lui Barbu Theodorescu «școala cea mai activă care a impulsionat dezvoltarea istoriografiei românești».

Izbucnirea conflictului balcanic este prins de Iorga în mai multe studii. Acest eveniment îl va determina să înființeze *Institutul de studii sud-est europene* și revista *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, începînd cu 1 ianuarie 1914.

Dar, abia s-a liniștit conflictul balcanic și izbucnește primul război mondial. De aici a pornit și monumentală lucrare: *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, tipărită în 1915. Lucrarea este o epopee națională în care este cuprins «termenul idealismului patriotic al celui mai înflăcărat și genial apărător al hotarelor etnice de stat».

Universitatea populară «N. Iorga» din Vălenii-de-Munte a cunoscut o vie activitate culturală «fiind o biruință a vitalității românești», în forma populară, datorită energiei și entuziasmului omului de geniu, intrat în legendă.

Cu data de 2 ianuarie 1921 N. Iorga începe noi peregrinări prin Europa. Îl aflăm la Paris, unde ia legătură cu foștii săi profesori și cu toată intelectualitatea franceză. La 3 ianuarie va ține la Collège de France prima conferință, iar la 7 ianuarie are loc deschiderea cursului său de la Sorbona. La 15 ianuarie rostește prima lecție și la Hautes Études Sociales.

Conferențiază în continuare la Strassbourg, unde este bine primit de rectorul universității, savantul Charlety. Trece apoi în Italia pentru a conferenția la Torino, Milano și Roma.

Drept răsplată a osteneților sale, și «drept mulțumită pentru activitatea sa științifică, atât de utilă statului român», se cere. «dublarea catedrei sale de la Universitate».

Neobosit, călătorește dintr-un oraș la altul, dintr-o țară la alta cu o rapiditate nemaifîntînită.

Revine în țară pentru a pregăti Congresul internațional de bizantologie inițiat de el și fiind una din marile sale victorii științifice pe plan mondial «afirmîndu-se în continuare, ca unul din cei mai străluciți bizantinologi din lume»³².

La 25 februarie conferențiază la «Cercle artistique» din Bruxelles, despre *Figurile reprezentative ale istoriei românilor*.

Cu mare entuziasm este primit la 9 martie la Universitatea din Strasbourg, unde i se conferă inșiunile doctoratului onorific.

Cu ocazia turneului întreprins de N. Iorga, în iarna anului 1925, ține mai multe conferințe la Geneva, Milano și Veneția³³.

32. De la 10 aprilie încep să sosească în București istorici din diferite colțuri ale lumii: belgienii Grégoire și Grainger francezii: Charles Diehl, Collinet Zeiller; americanul Peterson, englezul sir Ramsay; grecii Rugeas și Sotiriu, o mistune sîrbească în frunte cu Vullcl; spaniolul Puig Y Cadafalchi, italianul Guarnieri Citati; Condacov cu fiul, Brehler, Gay, Murko, etc. Este pentru prima dată cînd țara noastră are ocazia să primească un număr așa de mare de savanți. Se țin ședințe, se fac comunicări, se vizitează monumente din țară. Sînt remarcate cu acest prilej frescele de la Voroneț. Biserica domnească din Argeș, place foarte mult Cetățuia din Iași, Grăwald vorbește de România «ca patria celei mai frumoase arte populare»: iar Condacov «admîră icoanile de la Mitropolie».

33. Nicolae Iorga este vizitat în țară de profesor Măk din Colonia, Avenoi, secretarul Ligii Națiunilor, scriitorul englez Clinton Logio, deputat italian Ferruccio Latini, ziaristul Chaquisat de la «Journal de Genève», profesorul polon Ziellnski, atașatul militar suedez Pompeo

Tradiția se continuă și în 1926 prin lecțiile la Sorbona. Este primit în Suedia și vorbește în marea sală a Universității din Upsala, unde este oaspetele lui Psilander³⁴.

Călătoriile au loc an de an.

În 1927 vizitează Spania. La Madrid conferențiază despre «țara latină cea mai îndepărtată, România». Trece în Italia și este primit de Papa Pius al X-lea «care-i elogiază activitatea științifică. În aprilie ia parte în Congresul de bizantinologie de la Belgrad, unde ține comunicarea: *Evul mediu bizantin*.

În 1930 ia vaporul din portul Genova și se îndreaptă spre America, unde timp de 3 luni cercetează toate centrele populate cu români și conferențiază la mai multe centre universitare.

La înapoiere se oprește la Veneția, unde are loc inaugurarea Casei Românești. Sosește în țară și este primit la Academie și în Senatul Universitar. Pleacă apoi la Londra pentru a participa la Congresul internațional de istorie. Șase din savanții participanți printre care și N. Iorga sint onorați cu titlul de doctor honoris causa³⁵. După sfârșirea festivităților, în drum spre patrie, se oprește la Berna și Zürich, unde vorbește despre *Sempach* și *Posada* și *Hotarele dreptului național*.

În 1926, Nicolae Iorga tipărește primul volum din cele patru ale lucrării, *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*, rezultatul unei experiențe istorice de peste trei decenii³⁶.

Frământările social-politice, anul 1937, aduce noi precizări în înțelesul istoriei și al popoarelor: în concepția istoricului ideea predominantă este formulată în respectul față de om, în crearea unui spirit iubitor de mai multă umanitate: «a reintra în umanitate; aceasta este pentru noi datoria cea mare»³⁷.

La 1 aprilie are loc inaugurarea *Institutului de istorie universală*, cu sediul în șoseaua Jianu.

Impresionantă — precizează autorul — a rămas lecția de deschidere din octombrie 1838, ținută la Universitate, pe care și-a intitulat-o «*Ce înseamnă astăzi concepția istorică*». Prin însăși structura sa — se spune în continuare — Iorga e un vizionar al istoriei, în sensul cum însuși s-a definit.

Concepția și metoda istorică l-au făcut pe Iorga istoric literar, dramaturg, preot și «un desăvârșit panfletar»³⁸.

Deși N. Iorga a afirmat că nu are «plăcerea confesiunilor», totuși, de-a lungul prodigioasei sale activități a scris referitor la aceasta, peste patru mii de pagini³⁹.

Cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani i se dedică un volum omagial și este sărbătorit în întreaga țară. Pretutindeni i se fac manifestații de simpatie. Românii din America îl ajută bănește pentru înființarea la Vălenii-de-Munte a școlii de misionare.

Dedicația pe volumul omagial este scrisă de Bogdan-Duică. Aci, la Vălenii «pe prispa albă», alături de mama sa Zulina, de soția sa «Coana Catinca» și de cei opt copii ai săi: Petru și Florica, Mircea, Bădălina, Ștefan, Liliiana, Valentin și Alina, — va fi citit volumul omagial dedicat marelui eveniment.

Alolsi, care-l face invitația de a veni la Roma, directorul presei sirbești, soții Pittard, olandeza Brenée-Copyn, Focillon, romanistul Strowski.

34. Bilander este traducătorul lui Mihail Eminescu în limba suedeza.

35. Printre premiați sînt: Koht, președintele Congresului, spaniolul Altamira, polonezul Dembinoki și americanul Leland.

36. Pentru înțelegerea unor anumite etape din istoria omenirii istoricul recurge la viața populară: «trebua să te aiunzi în adîncurile acestei vieți populare pentru a găsi elementele suplimentare necesare pentru a da această expunere neîntreruptă a istoriei unui popor».

37. Cf. *Concepția umană a istoriei*, în Generalități, p. 227.

38. Activitatea sa de publicist o dovedesc primele articole din *Lupta*, dar mai ales cele din *l'Independence roumaine*. A scris peste 40 de drame, majoritatea cu caracter istoric.

39. Între acestea cercetatele sale *Memorii* în șapte volume publicate între 1931—1939: *Orizonturile mele, O viață de om, așa cum a fost*, apărută în 1934.

Anul 1920 este cel mai întunecat din viața lui Nicolae Iorga; încep atacurile împotriva sa. Drept răspuns N. Iorga înființează «Fundatia culturală Nicolae Iorga»⁴⁰.

Anii de după 1928 sînt ani de mari frămîntări interne, pe tărîm politic și economic. Situația economică a țării era falimentară.

În atari împrejurări «de cea mai cumplită criză morală, economică și politică» Nicolae Iorga este chemat, la 17 aprilie 1931 să preia funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. Venirea sa la conducerea țării este primită elogios de presa străină, privindu-l ca pe «une personalité de premier plan» și «una din cele mai de seamă personalități și unul din cei mai buni oameni ai României».

Ceea ce a dorit să înfăptuiască N. Iorga în această înaltă demnitate de stat, se află cuprins în articolul *Credința mea* și se poate rezuma în următoarele puncte: moralizarea vieții politice și sociale a țării, pedepsirea vinovaților, înfrățirea tuturor pentru pacea țării, refuzarea tuturor credințelor externe, pentru păstrarea independenței țării, raporturi de prietenie cu toate popoarele lumii și mai ales cu acelea care au sprijinit actul unirii din 1918.

Dar, acest plan nu a putut fi înfăptuit, fapt ce aduce la 2 iunie 1932, demisia sa.

Încă din anul 1933 situația internațională devine tulbură. Nu mai puțin de 112 articole apar în 1936, în *Neamul românesc*, oglindind «zvîrcolirile europene, de dominare imperialistă, forță acaparatoare de hotare și spații naționale».

Dar cel care luptase neabătut, o viață pentru unitatea poporului său i-a fost dat să-și afle sfîrșitul în clipele dureroase ale prăbușirii parțiale a acestei unități.

Viața marelui cărturar român este curmată la 27 noiembrie 1940 «de o mîină bestială». Este asasinat mișelește cu șase gloanțe în inimă și în cap. Așa își află sfîrșitul; o personalitate proeminentă a vieții culturale mondiale — Nicolae Iorga.

Lucrarea de față este un studiu bibliografic asupra personalității marelui istoric, încadrată în epocă.

Studiul abundă în citații din opera marelui istoric.

Desigur că a trata o personalitate așa de complexă cum a fost cea a lui Nicolae Iorga, despre care G. Călinescu spunea că, «nu mai este cu putință să-ți alegi un domeniu oricît de îngust și umbrat din istoria română fără să constăți că Nicolae Iorga a trecut pe acolo și a tratat tema în fundamentul ei», — implică o lucrare de mari proporții.

Nicolae Iorga a fost și un istoric al Bisericii Ortodoxe Române. În legătură cu aceasta cităm studiile: Pr. Nicolae Șerbănescu, *Nicolae Iorga istoric al Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română» nr. 11—12/1965, p. 1010—1031; N. Grigoraș, *Nicolae Iorga (1871—1940) în «Mitropolia Moldovei»*, nr. 11—12/1965, p. 655—666; Asistent Mircea Păcurariu, *Oamenii care au fost: Nicolae Iorga — La 25 de ani de la moartea sa —*, în «Mitropolia Ardealului», — nr. 11—12/1965, p. 864—896; *Dimitrie Radian, Nicolae Iorga și Biserica Ortodoxă Română*, în «Mitropolia Banatului» nr. 1012/1965, p. 755—762 și Studiul P. C. Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Nicolae Iorga ca istoric al Bisericii Ortodoxe Române*, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2/1968.

IOAN F. STANCULESCU

40. Mentrea acestui așezămînt reiese din cuvintele:

«Voi să pun la îndemîna studenților, — spune N. Iorga — doritori de știință, mijloacele de a se cultiva și pentru ca tezaurele literare, istorice și aristocratice pe care le-am adunat în-o viață întreagă de muncă, să nu rămîină împrăștiate și reperate, am hotărît ca în casele mele din București, șoseaua Bonaparte nr. 8, date mie... să înființez un așezămînt, constînd dintr-o bibliotecă, cuprinzînd toate operele pe care le-am adunat și le voi mai aduna, în decursul vieții mele, precum și din obiectele de artă și de importanță istorică, de orice natură adăugate la dînsa. Casele cu tot locul lor, cu toate construcțiile, aparțin acestei fundații». În continuare, Iorga mai precizează că memoriile, cărțile și obiectele existente la Văleni, intră în denația sa. Fundația din București «va avea dreptul să supravegheze păstrarea caracterului istoric al acelei case de la Văleni fără nici o schimbare în afară și înăuntru». (Cf. *Buletinul Cărtii*, I (1923), nr. 12—16 (1 iunie — 15 august), p. 245).

Alexis S t a w r o w s k y, *La primauté du pape et l'Orthodoxie* (Ortodoxia și primatul papal), în «Études», Paris, 1968, mars, p. 415—422.

Aduce o contribuție demnă de relevat cu privire la problemele Ecumenice și interpretarea corectă a poziției Bisericilor Ortodoxe. Până astăzi, scrie autorul articolului, problema primatului papal a fost considerată pe bună dreptate ca cel mai mare obstacol în procesul de împăcare a Bisericii de Răsărit cu Biserica Romană. Timp de secole și mai ales în cursul ultimelor trei, Biserica Ortodoxă a mărturisit fără echivoc că papalitatea așa cum o înțelege Biserica Romano-Catolică, e o invenție omenească, produsul unei hipertrofii ierarhice în Biserica Occidentului, datorită unor rațiuni pur istorice. — orgoliului episcopului Romei. Primatul papal nu are nimic în el ce poate fi considerat realmente creștin sau evanghelic.

Puterea spirituală și mai degrabă temporală — iată singura rațiune de a fi a papalității. Finalitatea ei e totdeauna aceeași: a domina Biserica și dacă e posibil, lumea întreagă. Se știe că celebra Enciclică a patriarhilor orientali, din 1848*, considerată până astăzi de Biserica Ortodoxă, ca un document ce exprimă autentic credința sa, declară că cezaro-papismul e o erezie comparabilă cu vechiul arianism. Nu trebuie să uităm niciodată că în domeniul spiritual și mai ales la creștini, nici un fel de diplomație, nici o ipocrizie nu pot fi tolerate. Nu trebuie să ne jucăm cu adevărul niciodată, nici cu lucrurile sfinte. Unirea creștinilor fiind în sine un lucru sfânt, reimpăcarea fraților e o sarcină spirituală de primă importanță, iar restabilirea comuniunii frățești în jurul Potirului, fiind un scop sfânt, — nu este îngăduit să ne ascundem, să arătăm sentimente false, să pronunțăm lucruri neînsemnate sau cu dublu sens, să practicăm un joc diplomatic. Nu trebuie să ne fie frică de adevăr și niciodată nu trebuie să-l trădăm. Nu avem dreptul de a ne da aere de diplomați căutând formule de compromis fără a crede în nimic, fără a respecta adevărul. Căci astfel ne îndepărtăm de Mîntuitorul... Primatul papalității nu se substituie el oare conducerii Bisericii, care nu are ca unic conducător decât pe Iisus Hristos și astfel lezează libertatea Bisericilor?

Primatul în Biserică decurge din primatul lui Hristos, care rămîne totdeauna conducătorul unic al Bisericii. primul înviat din morți, capul întregii creații noi, care e Biserica (vezi *Essai de théologie irénique*, în «Études», 1967, nr. 1, p. 124). Textele evanghelice par a exclude orice posibilitate a unui primat printre creștini: «...Cel mai mare dintre voi va fi servitorul vostru. Cine se va înălța se va micșora și cine se va micșora se va înălța» (Matei XXIII, 12): «Voi știți că conducătorii popoarelor le ordonă ca stăpîni... La voi nu va fi așa. Cine vrea să fie mare printre voi, să fie servitorul vostru și cine vrea să fie primul între voi să fie sluga voastră. Astfel a venit Fiul Omului nu pentru a fi servit, ci pentru a sluji și a-și da jertfă viața pentru popor» (Matei XX, 25—28; Luca XXII, 25—26).

Evenimentul care îl face pe Iisus să prezinte această învățătură e pretenția exprimată de mama fiilor lui Zevedei, privind problema unei întîietăți în împărțirea cerurilor. Răspunsul Mîntuitorului e clar: «în ceea ce privește a sta de-a dreapta sau de-a stînga Mea. asta nu depinde de Mine și nu va fi dat decât celor, cărora le va fi acordat acest lucru, de Tatăl Meu» (Matei XX, 23). Cei dintîi ajung ultimii iar cei din urmă vor ajunge cei dintîi: cel mai mare în împărțirea cerurilor e ca un copil. iată învățătura explicită și constantă a lui Iisus (Matei XIX, 30; XX, 16, XVIII; 1—4 etc.). Reiese astfel că după Evanghelie orice idee de primat în sensul de putere, onoare, sau supremație, ar trebui să fie cu totul exclusă din Biserică, această nouă creație pe care Hristos a desăvîrsit-o să fie opera Sa mîntuitoare.

Iată-ne în fața alternativei: sau cum fac de altfel protestanții — trebuie să interpretăm litera exactă a acestor texte evanghelice și în consecință să renunțăm la orice idee de ierarhie în Biserică, — nerecunoscînd pe nimeni — nici preot, nici episcop, nici patriarh, nici papă, ca părinte stăpîn, doctor, — sau mai degrabă păstrînd tradiția multiseclară și apostolică a Bisericii universale, să admitem existența unei ierarhii în Biserică. însă — opusă în esența sa ideii de putere, onoare, supremație sau dominație. recunoscînd de altfel cu toată umilința și sinceritatea posibilă, că istoria Bisericii arată o constantă alterare practică a ideii ierarhice.

* Popescu M. Teodor, *Enciclica patriarhilor ortodocși de la 1848*. Studiu introductiv, text și traducere. București, 1935, 141 p. (n.n.).

În aceste condiții, diaconia, a fi slujitor al tuturor după chipul îndeplinit de Fiul Omului, poate oferi un temelie unuia primat oarecare în Biserică. Dacă este așa, dacă duhul acestei lumi, «stăpânește în Biserică», noi ne găsim în fața unei alterări adânci a spiritului evanghelic, care întreține o luptă constantă pentru putere, opunând pe cei care conduc oelor conduși, după cum se întimplă în istorie, în mod obișnuit. Dimpotrivă dacă e vorba de diaconie, totul se rezolvă într-un alt chip: preotul slujește parohia pe care o conduce, episcopul — biserica diecezană, patriarhul biserica sa locală... A sluji biserica înseamnă să i te dăruiești în întregime și pînă la moarte în opera de mîntuire a oamenilor după chipul lui Iisus, singurul Șef și primat al Bisericii universale, locale, sau parohiale, căci El singur e acela care împlinește actul dăruirii Trupului Său, vîrsîndu-și Sângele Său pentru mîntuirea lumii în Biserică... Ideia «Vicarul lui Hristos» pe pămînt poate deveni foarte primejdioasă și ea efectiv a devenit, dacă e mărturisită în sensul că singur Papa e vicar al lui Hristos, putînd ușor să se substituie mandatului său, prin abuz de putere sau uzurpare. ...E de o importanță capitală ca imaginea proprie să nu se substituie chipului lui Hristos și credința în unicitatea Șefului Bisericii. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, să fie explicit mărturisită de Biserică, și de cîte ori e nevoie. În ceea ce privește raporturile între Bisericile locale și autoritatea papalității, e sigur că istoria a marcat o tendință a puterii Romei Papale către centralizare și către o dispariție progresivă a independenței Bisericilor locale din Occident. Pînă la cel de al doilea Sinod al Vaticanului, Biserica Romano-Catolică reprezenta un organism centralizat, ai cărui episcopi se aflau sub ascultarea directă a Scaunului apostolic, nebucurîndu-se de nici un fel de autonomie locală. Biserica Ortodoxă în întreaga sa istorie și în urma vicisitudinilor vremii, a fost organizată cu totul diferit: Bisericile locale alcătuiind un tot în unitatea credinței ortodoxe se bucurau după cum se știe de o completă libertate, mergînd de la autonomie la o autocefalie deplină, atît în domeniul canonic, liturgic cît și administrativ și social, iar această libertate locală apare consemnată în cel de al treilea sinod ecumenic. Se poate constata astăzi indicii unei descentralizări progresive a structurii Bisericii Romano-Catolice. Din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe, idealul ar fi să vedem Biserica Occidentului dîndu-și o structură analoagă celeia a Bisericilor autocefale ortodoxe. Biserica Occidentului s-ar putea considera pur și simplu ca un patriarhat roman... Papa, rămînd episcop al Romei și patriarh al Occidentului, n-ar trebui niciodată să uite prima sa funcție, mai ales aceea de «servus servorum Dei», adică al întregii Biserici universale, al întregului ansamblu al Bisericilor locale, președinte al colegiului Bisericilor locale, convocînd sinodele ecumenice și promulgînd deciziile lor, purtătorul de cuvînt al episcopatului și ultimul arbitru în toate cazurile, cînd autoritatea unei Biserici locale n-ar fi suficientă și cînd arbitrajul Bisericilor locale ar fi necesar... Sinodalitatea își are temelul în cuvintele Mîntuitorului: «...acolo unde doi sau trei sînt adunați în numele Meu și Eu sînt în mijlocul lor» (Matei XVIII, 19—20), formula care de atunci a devenit formula sacră a tuturor sinoadelor Bisericii, pînă în zilele noastre... De altfel care e scopul, finalitatea ultimă pentru care Dumnezeu a creat lumea, a întipărit chipul Său în om, a făcut posibilă «kenoza». Întruparea și moartea singurului său Fiu, a triumfat asupra morții și a inaugurat o nouă creație, — Biserica Sfîntă, Trupul tainic al Mîntuitorului, însuflețit de Duhul Sfînt. Răspunsul la această problemă e obiectul însuși al întregii teologii creștine, rezumat într-un singur cuvînt: Theosis, — îndumnezeirea. Într-adevăr, Dumnezeu nu a creat nici din necesitate, nici din capriciu sau dintr-o voință dinamică. Dumnezeu a creat din dragoste, pentru că El însuși e iubire. Dumnezeu care e trinitar, și care posedă totul fără nicio nevoie de a se completa în vreun fel, în dragostea sa inefabilă și absolută, s-a făcut Creatorul lumii și al omului, pe care l-a creat după chipul și asemănarea Sa și pe care-i cheamă la îndumnezeirea liberă. Din moment ce El însuși e trinitar: trei persoane, avînd o singură ființă, chipul Său trebuie să poarte semnele acestei Treimi. Căderea omului a avut ca urmare, printre altele, că Treimea acestui chip divin s-a întunecat în om, iar unitatea neamului omenesc, — unul în eșec și și multiplu în diversitatea persoanelor, — a fost deslușită.

Însă nici o cădere nu poate duce la eșec planul Creației. Astfel Întruparea Mîntuitorului, gîndită înainte de Creație prin sfatul Divin, prevăzînd căderea omului în păcat, — restaurează planul Creației. Mai mult, îl reînnoiește și dă la lumină o lume nouă, care e Biserica, Împărăția lui Dumnezeu. Realitate pămînt-

tească, fiindcă Biserica este în pelerinaj aici, însă triumfătoare ca și Ierusalimul cel nou coborînd din cer, pe care toți creștinii îl așteaptă cu speranță. În această Biserică se realizează îndumnezeirea omului. Ca nouă creatură, Biserica e un reflex al vieții divine, ea trebuie să se modeleze după chipul Dumnezeuului treimic și poartă în sine «triadizarea» creaturii. Acest dinamism trinitar se găsește la baza însăși a Bisericii. Pe de o parte pentru că Sfînta Treime e totdeauna prezentă în ea, totdeauna ca unitate divină și conform rolului pe care fiecare persoană îl are în cadrul speței umane, în iconomia mîntuirii. Pe de altă parte, structura și viața Bisericii, pe măsură ce se dezvoltă în timp, reflectă cu mult sau mai puțin fidelitate Treimea divină, într-atît cît se aseamănă în unitatea pluralității persoanelor. Această unitate se manifestă, interior prin minunea acordului ecumenic al întregului Trup al Bisericii, popor al lui Dumnezeu, iar exterior prin unitatea ierarhiei apostolice chemată să conducă, să învețe, să păstreze depozitul adevăratei credințe, să salveze turma și să o conducă pe calea mîntuirii.

Și numai atunci, după cum se exprimă vechiul canon 34 al Sfinților Părinți, primatul se exprimă în funcția simfonică a sinodalității, oferind chipul Prea Sfîntei și de viață făcătoarei Sfîntei Treimi și în același timp mărturisind slava Sa. În această perspectivă, sublimă, departe de orice considerație de putere, de drept, de onoare, de orgoliu omenesc structura Bisericii pe pămînt, sub singura și unica conducere supremă a lui Hristos, se cristalizează în unitatea primatului și sinodalității. Primatul reflectînd unitatea și monarhia Părintelui în Sfînta Treime și membrii colegiului ierarhic, reprezentînd ipostazele, converg pentru a întrupa, a imprima chipul Sfînteii Treimi în planul divin-uman al Bisericii.

Acestea sînt înălțimile unde ajungem, privind problema inflietății (primatului) la lumina tainei trinitare. Trebuie să subliniem încă o dată: neamul omenesc a fost creat, apoi restaurat, pentru a atinge acest scop suprem, îndumnezeirea.

Tot ceea ce facem în viața noastră în mod necesar ne apropie sau ne depărtează de această finalitate. Și Biserica Sfîntă e această casă a lui Dumnezeu cel viu, care prin unitatea sa exterioroară și interioară, — e chemată să pregătească în această lume îndumnezeirea omenirii pentru a o împlini în cealaltă, cînd Dumnezeu va fi «totul în toate» (I Cor. XV, 28).

2. Studii Pătristice. — P. Miquel O.S.B.-è *L'appel à l'expérience chez quelques auteurs de la Philocalie*, în «Irenikon», Chevetogne (Belgique), 1967 nr. 3, p. 354—376, consideră că spiritualitatea creștină orientală este eminentement practică, fiind fructul unor eforturi și unor experiențe constante. Filocalia lui Nicodim Haghioritul, antologie a părinților spirituali greci consemnează de-a lungul a zece secole (IV—XIV), permanența unei dispoziții și atitudini sufletești, relevă marea tradiție a rugăciunii inimii, rugăciunea curată și permanentă. Practica, experiența, apelul continuu la efortul ascetic e o trăsătură comună întregii învățături menționate.

Autorul prezintă în următoarea ordine acest concept fundamental la părinții din Filocalie, adăugînd două nume, Hiperechios și Dorotei de Gaza, neînregistrați în antologia rugăciunii minții. *Evaarie Ponticul* (346—394) în *Centuriile* sale, cît și în alte fragmente arată rolul experienței (peira) în ascensiunea spirituală. (P. G. 40, 1240. D. 1229 C). Hiperechios (sec. IV) în opera sa *Ad Monachos adhortatio*, 74, (P. G. 79), 1480 D) menționează experiența, avînd rol hotărîtor în viața creștină.

Mărcu Pustnicul (secolul V), afirmă că celor care sînt botezați, harul le este dat în mod ascuns (mistic), dar că el lucrează pe măsură ce creștinul practică virtutea, experimentează sfințenia (P. G. 65, 937, 65, 944 A). «Harul sfîntului botez ne-a fost dat în mod tainic și numai iertînd aproapelei greșalele lui, punem în mișcare energiile divine nu numai nevăzut, dar în cadrul unei percepții totale și sigure» (P. G. 65, 1108 D). Această idee ne descoperă un psiholog subtil. Punerea în practică a învățăturilor, a forțelor divine pe care taina botezului le conține, e o condiție fundamentală a vieții creștine.

Legătura liturghiei cu viața interioară a credincioșilor e trecerea de la obiectivitatea ritului la subiectivitatea experienței. Diadoh al Foticeii (secolul V) după cum a remarcat și editorul său modern (Diadoche de Photice, *Oeuvres spirituelles*, ed. de E. des Places, S. Chr. Paris, 1955, p. 107), e marele teoretician al experienței

spirituale. La el cuvîntul «peira» revine cu o frecvență revelatorie (de douăzeci de ori în «O sută de capitole gnostice»).

Conceptul «aistisis» la Diadoh e foarte apropiat de «peira», de experiență, («en pasi aistisei ke pliroforia»), putîndu-se traduce : într-un sentiment total de plinitudine aistisis semnificînd gust al lui Dumnezeu, al divinului, Aistisis și peira sînt deseori unul lîngă altul, însemnînd : Dumnezeu care se simte prin inimă. supranaturalul simțit, conștiința prezenței harului. După concepția lui Diadoh, experiența însoțește întregul drum al credinței. Omul spiritual care are experiența dragostei (tis agapis en peira), dorește să iasă din trup, să se apropie de Dumnezeu, cît mai mult, aceasta devenind la el o dispoziție permanentă datorită experienței dragostei divine (dia pollin peiran tis tu teu agapis). Dorotel de Gaza (secolul VI) (*Oeuvres spirituelles*, Ed. Regnault et de Prévile, S. Chr. 92, Paris, 1963), indică verificarea nivelului de spiritualitate prin treapta pe care ai ajuns-o prin experiență, prin practică (peira). Ioan Scărarul (secolul VII), distinge pe scara sa treptele : (a 25—a) : spiritul de umilință. (a 27-a) liniștea sufletului și a trupului (isihia), (a 29-a), absența patimilor (apatia).

Prin faptul că noi experimentăm lucrurile divine, atracția celor lumești nu mai are o forță de ademenire atît de mare.

Cunoașterea nu poate învinge plăcerile, singură bucuria spirituală poate triumfa asupra lor. «Isihia ștrângulează pe cei care n-au experiență» (P. G., 88, 1112 A).

Isaac de Ninive (sec. VII), ne oferă un concept al experienței deosebit de interesant (Ediții P. Bedjan, Mar Isaacus Ninevita : «*De Perfectone Religiosa*», Paris, 1909 traducere a textului siriac în text grecesc, publicat de Nichifor Teotokis, în 1770 la Leipzig, reeditat la Atena în 1895 de Ioachim Spetsieris, traducere în engleză : A. J. Wensinck. *Mystic Treatises* : Isaac of Nineveh, Amsterdam, 1923). El nu se limitează la ceea ce noi numim «experiență spirituală, mistică», ci cuprinde întregul proces al vieții spirituale. Ea e progresivă cuprinzînd mai multe etape : 1) somatică, post, privegheri, metanii ; 2) psihică interioară ; 3) pneumatică : «Tot ceea ce e și rugăciune încetează și sufletul se roagă în afara rugăciunii».

Duhul Sfînt e Cel care însuflețește, Cel care aduce mana experienței spirituale, iar rugăciunea continuă e mărturia acestui fenomen divin. «Cui nu i-a fost încă dăruit harului Duhului Sfînt îi e imposibil să practice în liniște deplină rugăciunea continuă. Cînd Duhul Sfînt coboară în om, acesta nu încetează a se ruga, și Duhul Sfînt se roagă permanent în el... fie că doarme, veghează, fie că activează, sufletul lui va răspîndi continuu parfumul de tămîie al rugăciunii» (Tratatul XXXV ed. Wensinck).

Isihie de Batos (sec. VIII), care a trăit în muntele Sinai invocă experiența pentru a putea să ajungă la pază (nîpsis). (P. G. 93, 1508 B). Filotei Sinaitul (sec. IX—X) face din ideea experienței, piatra de încercare a spiritualității : «Lumina divină atrage sufletul asemeni soarelui care sollicită ochiul omnesc. Experiența divină nu e subiect de dizertație, ea e ineterabilă. Cel care a gustat din această lumină mă înțelege... această lumină, în ea înseși inexplicabilă, se face explicabilă, nu prin cuvinte, ci în experiența celui care o încearcă (ermineoumenon cu logo peira de patontos), această lumină îmi impune tăcere («*Filocalia*, Atena, 1958, t. II, p. 276). Teolept de Filadelfia (1250—1326) în *Centuriile sale* (P. G. 93, 1484 A — 1512 D), confruntă propria experiență cu mărturia Scripturilor și constată că există o concordanță în ceea ce privește invocarea numelui lui Iisus în lupta spirituală : «trebuie invocat în mod constant numele lui Iisus împotriva dușmanilor spirituali : iată cum propria-mi experiență (ec. peiras par'emou) concordă cu mărturia Scripturilor» (*Cent. I, 62, Cent. II, 46*).

Experiența, spune el, e modul cel mai bun de a cunoaște lucrurile spirituale, ea singură ne introduce în adevărata contemplație : «peira» e cel mai scurt drum spre teoria : «Cunoașterea întemeiată pe experiență aduce adevărata contemplație» (P. G. 150, 1321 B; 1324 B). Pentru aceasta e nevoie de un conducător spiritual de discernămintul duhurilor : timpul (chronos), experiența (peira) și conștiința (aistisis).

Timpul, experiența și conștiința desvăluiesc pe demon celor care nu ignoră complet multiplele sale acțiuni (Despre Isihie și cele două feluri de rugăciune. P.G. 150, 1321 B ; 1324 B). Pentru aceasta e nevoie de un conducător spiritual, de o călăuză, de un duhovnic.

Într-un alt opuscul asupra tehnicii isihaste, intitulat «Cum să stai la rugăciune», Grigore va insista asupra «insuficienței experienței pe care o faci tu singur. Ea trebuie făcută în duhul umilinței, ceea ce se traduce în planul practic prin ascultarea de un duhovnic experimentat: «...Cel care dorește să ajungă la rugăciunea pură a isihiei, va trebui să pășească cu mare cumpănă și în mare pocăință, urmînd sfatul celor experimentați, plîngîndu-și păcatele...» (P.G. 150, 1341 C). Callist Xantopulos (sec. XIV) în «Metodă și regulă ascetică» (P.G. 147, 725), consideră că progresul spiritual se realizează prin experiență, în spiritul dragostei: «Cînd duhul va fi progresat prin dragoste pe calea experienței, el se va îndrepta în mod unic spre Domnul Iisus Christos». Filimon (sec. VI—XIII?) în opera sa: «Cuvînt foarte folositor cu privire la Ava Filimon», descrie în termeni poetici experiența spirituală: «Absolut inexprimabilă și inefabilă e strălucirea Frumuseții divine (*Philokalía*, p. 2511, 36).

«Ce e meditația tainică, Părinte ?

Mergi, fii treaz, priveghează asupra inimii și duhului tău și repetă, cu umilință și cutremur : Doamne Iisuse Hristoase, miluește-mă !»

Debutantul în cele spirituale a plecat, optînd pentru o viață liniștită și cu ajutorul Domnului și rugăciunile Sfinților Părinți; el simți o mare bucurie, practicînd ceea ce fusese sfătuit, însă numai puțin timp. După aceasta dispăru și trezvia, de asemeni și rugăciunea. El se întoarse la bătrîn și-i relată ceea ce i s-a întîmplat. Acesta-i spuse : «Ei bine, pînă astăzi tu ai cunoscut urma liniștei și a efortului spiritual și ai experimentat dulceața care provine de aici. Păstrează-o totdeauna în inima ta».

«Am aproape 70 de ani. Cea mai mare parte din viața mea mi-am petrecut-o suportînd ispitele și am trăit în diferite pustiiuri în isihia cea mai strictă. Ele mi-au adus încercări, ispite și suferințe, pe care spunîndu-ți-le nu ți-ar folosi cu nimic, nici celor care n-au făcut încă experiența isihiei (*poetra isihias*). Această notă austeră e rară și merită să fie subliniată.

Nichifor (sec. XIII—XIV), pe care P. Hausherr l-a tradus *Despre trezvie și paza lumii*, în «Orientalia Christiana periodica», XX (1954), e părintele la care conceptul experienței, pare să fie căutat și cercetat în resorturile lui cele mai subtile. «Voi toți care căutați nerăbdători experiența simțită a păcii cu Dumnezeu, voi toți care doriți să realizați perfecțiunea, și să ajungeți la o cunoaștere experimentală a împărăției lui Dumnezeu, înăuntrul vostru, în inima voastră...» (P.G. 147, 945 ; trad. I. Hausherr, *loc. cit.*, p. 24). Într-o altă operă a aceluiași (?) autor despre *Viața contemplativă*, se precizează că această experiență e aceea a Duhului Sfînt «izvor de viață, de lumină, de dragoste, și cine are duhul acestei experiențe... se ridică pînă la înălțimea ingerilor...» (Callist Catafighiotul, *De vita contemplativa*, 6 ; P. G. 147, 840 B).

În încheiere, autorul articolului conchide că acești părinți spirituali nu fac psihologie de dragul simplei analize interioare, mărturia lor e foarte rar personală, ea e strict discretă, numai cel care a încercat drumul aspru al nevoițelor ascetice poate pătrunde în sfera supranaturală a acestei experiențe. Sfînta Scriptură, sfaturile părinților (vezi Patericul) și practica personală sînt cele trei elemente ale formației spirituale.

Descrierea acestor stări și trepte, nu sînt definite ca stări de plăcere, de odihnă, ci ca un efort și asperitate, nefiind rezultatul infailibil al unei tehnici mult sau mai puțin ezoterice, ci totdeauna ca rodul harului divin, al duhului dumnezeiesc, care nu știi «de unde vine, nici cînd vine». Ea nu e definită ca o emoție spirituală, nici ca un vag sentiment religios, ci ca o apropiere intimă și personală de Mîntuitorul Iisus Christos, cel viu, prezent în Biserică.

Mehmet A b l a i, *Arabii. De la Mecca la Cordoba*, Editura Științifică. București, 1968, 294 p.

Alcătuită pe baza unor analize istorice atente, lucrarea de față contribuie la o mai bună cunoaștere a perioadei atât de frământate a apariției islamismului și a primelor sale raporturi cu lumea creștină.

Împărțită în 12 capitole, lucrarea prezintă pe prim plan o scurtă istorie a formării și întemeierii statului arab. Surprinzătoarea apariție a arabilor pe scena istoriei universale și rapida lor expansiune, considerate de unii istoriografi drept o «minune», sînt explicate de autor ca fiind — în cea mai mare parte — un produs al islamismului. Într-adevăr, doctrina religioasă a lui Mahomed a avut o contribuție deosebită la formarea și consolidarea așa-zisului «imperiu arab», care începe cu Mahomed, la anul 622 — data faimoasei «hedjira» — și ia sfîrșit pe la mijlocul secolului al XIII-lea, cînd mongolii instaurează o nouă eră în istoria Orientului Apropiat. De-a lungul acestor mai bine de șase veacuri, trecutul arab prezintă unele momente deosebit de interesante, legate mai ales de cultura arabă și de religia islamică, sau raportate, într-un oarecare fel, la creștinism.

După cum se știe, islamismul a adus o schimbare radicală în evoluția societății contemporane. Autorul este de acord cu acest lucru, dar consideră că propagarea rapidă a credinței musulmane s-a datorat nu atât atracției sale morale, cît unor factori economici-sociali, populațiile de pe teritoriile cucerite de arabi îmbrățișînd islamismul, în primul rînd, deoarece acesta le asigura scutirea de biruri și, în general, o îmbunătățire a vieții lor sociale.

Iată însă cele mai importante etape istorico-religioase asupra cărora se oprește autorul :

Sub dinastia omeiazilor, cînd arabii încearcă — fără succes — să cucerească Constantinopolul, apar și primele frămîntări lăuntrice în sinul islamismului. Acum ia naștere mișcarea hanidjită, care, cerînd aplicarea practică în viață a doctrinei lui Mahomed, a inițiat unele acțiuni extremiste ce au dat mult de lucru atît califilor omeiazii, în secolul al VII-lea, cît și unor califi abbasizii, în veacul următor.

Ajungînd la holarele statelor creștine, islamismul și-a schimbat metodele de cucerire. Creștinii au început să fie înfierăți ca cei mai mari dușmani ai lui Mahomed. Urmașii omeiazilor și-au inaugurat domnia lor de mari cuceriri folosind Coranul și dreptul islamic.

Sub dinastia abbasidă cuceririlor stagnează. Apar însă o serie de controverse religioase, mai ales cu privire la ritualul islamic și la interpretarea textelor coranice, urmărind să întărească unitatea religioasă musulmană. Discuțiile religioase iau mare amploare, făcîndu-se apel la filozofie. Coranul a lăsat fără răspuns o serie întregă de întrebări de ordin moral și metafizic. Între cei ce nu s-au sfiit să ridice asemenea întrebări se numără karmații, celebrii eretici al secolului al IX-lea, socotiți drept adevărații nominaliști ai filozofiei islamice. Spre deosebire de alte erezii musulmane, rămase în stadiul teoretic, ideile karmate au avut o mare răspîndire în masele populare, dînd naștere unei mișcări de mare amploare, favorizînd pătrunderea turcilor în imperiu.

Alături de mișcarea karmată, autorul amintește și mișcarea zendjilor, pe care o compară cu mișcarea lui Spartacus, mișcarea kadariților — întemeietorii doctrinei liberului-arbitru în lumea arabă —, precum și secta mutaziliților — «scolastici Orientului antic» — și a ismailiților, analizînd contribuția acestora la destrămarea califatului abasid.

O amănunțită analiză istorică se face și cu privire la pătrunderea turcilor în imperiul arab și la perioada «dualității turco-arabe», care durează aproape un sfert

de mileniu. Amintind despre statul latinizilor din Egipt și despre lupta acestuia împotriva turcilor selgiucizi, autorul nu neglijează să semnaleze înflorirea culturii și a artei din acest timp, remarcând înființarea celebrei universități Al-Azhar din Cairo, care dăinuiește pînă în secolul nostru.

Într-un alt capitol al cărții, Mehmet Ablai relevă importanța califatului de Cordoba, rezultat al expansiunii arabe în Occident, insistînd asupra avîntului științific-cultural înregistrat în această perioadă în Spania musulmană. După cum remarcă autorul, această cultură nu a fost numai apanajul unei pături restrînse a nobilimii, ci ea a pătruns puternic în masele celorlalte clase sociale, contribuind, într-o măsură mult mai mare decît în Orient, la formarea unui spirit pozitivist-critic.

Un spațiu larg este acordat culturii arabe, care a preluat și a transmis tot ceea ce a fost mai înaintat în antichitate. Relevînd mai întîi importanța arhitecturii religioase islamice, autorul analizează trecerea de la planul moschee-primitivă la moschee-bazilică, datorită influențelor creștine. El remarcă faptul că, în primii ani ai cuceririi teritoriilor creștine, musulmanii, neavînd alte locașuri de rugăciune, s-au rugat lui Allah în incinta acelorăși biserici în care creștinii se rugau lui Dumnezeu. Un asemenea fapt, cu totul neobișnuit, a dus la apariția moscheii-bazilică, la «care au lucrat laolaltă constructorii creștini și musulmani». Prototipurile acestui nou gen de moschee sînt cele două construcții: Kubat al Sakra din Ierusalim (templul stîncii lui Avraam) și marea moschee a omeiazilor din Damasc (biserica Sfîntul Ioan Botezătorul). Autorul arată că, în epoca contactului cu bazilica creștină, asemănarea moscheelor cu bisericile creștine nu s-a mărginit asupra exteriorului, ci s-a manifestat și în interior. Astfel, din această epocă datează cele două piese principale ale interiorului unei moschei: mihrab-ul și minbar-ul, corespunzînd cu altarul și amvonul bisericilor creștine.

În continuare, este precizat rolul arabilor în diferite domenii ale activității industriale, ca: meșteșugul țesutului, al sticlăriei, ceramicii, bijuteriilor și armurării, insistînd îndeosebi asupra dezvoltării științelor exacte în lumea arabă. Întrînd în relații cu Bizanțul, arabii au pătruns în tainele vechii culturi grecești și alexandrine, pe care și le-au însușit temeinic, transmițîndu-le apoi europenilor. Cărturarii arabi au tradus opere grecești și au desăvîrșit unele cuceriri ale indienilor și chinezilor din domeniul astronomiei, matematicii, fizicii și geologiei, contribuind foarte mult la unele descoperiri științifice de mai tîrziu.

Mehmet Ablai se oprește și asupra literaturii arabe, remarcînd bogatul trecut al acesteia și realizările ei de seamă. Disputele literare au constituit în lumea arabă un adevărat fenomen, care a stimulat o mare libertate de gîndire, de exprimare și de circulație a ideilor. De exemplu, datorită legăturilor califului Harun-al Rașid cu împăratul Carol cel Mare, la școlile din Bagdad s-a înregistrat o considerabilă afluență de savanți creștini, iar cărturarii musulmani au tradus operele lui Aristotel și ale întregii școli alexandrine. Setea de «discuții» a produs în lumea arabă un gen literar specific, neîntîlnit în literatura altor popoare, care se caracterizează prin popularizarea ideilor de cultură generală, îmbrățișînd deopotrivă idei din domeniul istoriei, filozofiei, medicinei, comerțului sau religiei. Apariția ereziilor și a polemicilor religioase, legate mai ales de interpretarea textelor coranice, a contribuit într-o largă măsură la perfecționarea limbii arabe.

În ceea ce privește filozofia arabă, este menționat rolul teologului Al-Gazali în apărarea credinței oficiale musulmane de curentele raționaliste ivite în sfîrul islamismului, precum și meritele unui alt filozof medieval, Ibn-Roșd (Averroes), care a căutat să pună în concordanță filozofia cu religia.

Ultimul capitol al lucrării este consacrat obiceiurilor tradiționale, generate în marea lor majoritate de religie. Sînt examinate cele cinci principale îndatoriri mu-

sulmane : mărturisirea credinței, rugăciunea, postul, milostenia și pelerinajul la Mecca.

O mențiune specială se face și cu privire la situația femeii musulmane în lumea preislamică.

Cercetările autorului cu privire la lumea arabă se opresc la mijlocul secolului al XIII-lea, cu concluzia că islamismul, deși a transformat adânc viața societății arabe, totuși nu a contribuit eficient la succesul luptei pentru libertate și viață nouă în care s-a avîntat marea majoritate a popoarelor orientale.

Cartea lui Mehmet Ablai este produsul unor laborioase cercetări asupra trecutului unei lumi în plină efervescență. Urmărind să arate acest lucru, ea aduce o însemnată contribuție la cunoașterea mai adecvată a actualelor popoare arabe, ale căror eforturi spre o viață mai bună sînt privite cu simpatie de țara noastră, ca și de alte țări din lumea întreagă.

Pr. DUMITRU SOARE

◆
TIPOGRAFIA
INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MIȘIUNE ORTODOXA
BUCUREȘTI
◆

41.603

sulmanic: mărturisirea credinței, rugăciunea, postul, milostenia și pelerinajul la Mecca.

O mențiune specială se face și cu privire la situația femeii musulmane în lumea preislamică.

Cercetările autorului cu privire la lumea arabă se opresc la mijlocul secolului al XIII-lea, cu concluzia că islamismul, deși a transformat adânc viața societății arabe, totuși nu a contribuit eficient la succesul luptei pentru libertate și viață nouă în care s-a avîntat marea majoritate a popoarelor orientale.

Cartea lui Mehmet Ablai este produsul unor laborioase cercetări asupra trecutului unei lumi în plină efervescență. Urmărind să arate acest lucru, ea aduce o însemnată contribuție la cunoașterea mai adecvată a actualelor popoare arabe, ale căror eforturi spre o viață mai bună sînt privite cu simpatie de țara noastră, ca și de alte țări din lumea întreagă.

Pr. DUMITRU SOARE

